

საგჭრთა სელროვნა

180 / 3
1972 №2

GOBET'GROE
УГРУГГ'ТВО
SOVIET
АРТ
SOWJETKUNST
АРТ
SOVIET'IQUE

2

1972

საგჭოთა სელოვნება

შურნალი გამომცემი 1971 წლიდან

92/26

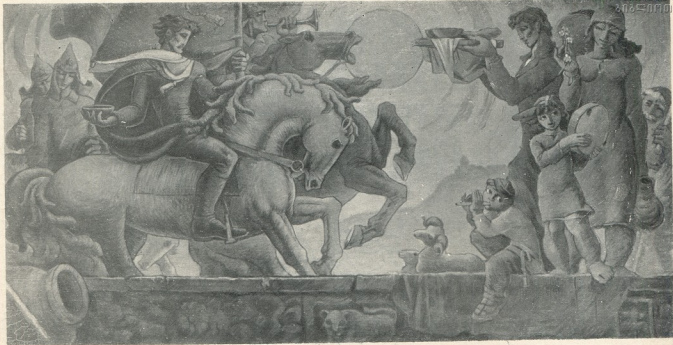
თეატრი
მუსიკა
მხატვრობა
კინო
პრეპიტეატურა
ქორეოგრაფია

2

საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს საზოგადოებრივ-კოლტიკური,
ლიბერატორულ-მხატვრული, მცენიერულ-თეორიული ყოველთვიური შურნალი

1972

ა. ჩიხლაძე.

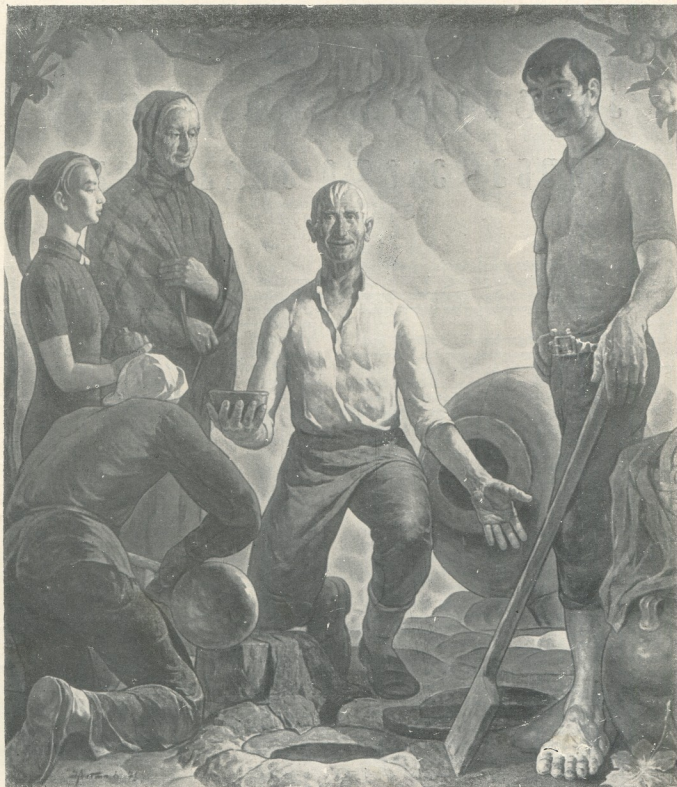
1921 წელი თბილისში.

საპარტიო სსრ და
საპარტიო კომპარტიის
50 წლისთავისადმი
მიძღვნილი გამოფენიდან

შ. კბანოძე.

სადღვრბელო.

საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალურ კომიტეტში

კულტურის კვლევითი და მეცნიერული ყურადღება!

საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიურომ ამ დღეებში განიხილა საკითხი „საქართველოს სსრ ტერიტორიაზე კულტურის ძეგლთა მდგომარეობისა და მათი დაცვის გაუმჯობესების ღონისძიებათა შესახებ“.

ბიურომ აღნიშნა, რომ რესპუბლიკაში წარმოებს დიდი მუშაობა მატერიალური კულტურის ძეგლების, როგორც ხალხის სულიერი სიმდიდრისა და შემოქმედებითი შრომის შეჯიფო გამოვლენების დაცვისათვის. ამ ბოლო წლების მანძილზე განხორციელდა დიდმნიშვნელოვანი ღონისძიებანი ისტორიული და არქიტექტურული ძეგლების (სვეტიცხოველის, ალავერდის, ატენის, ბოლნისის, ვარძიის, ბედისისა და სხვათა) რესტავრაციისა და შეკეთებისათვის. საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტრო, კულტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოება, ადგილობრივი პარტიული და საბჭოთა ორგანოები დღენიადაგ ზრუნავენ სიძველეს ძეგლთა დაცვისათვის. ამ კეთილშობილურ საქმეში აქტიურად მონაწილეობს რესპუბლიკის მოსახლეობა.

მაგრამ კულტურის ძეგლთა დაცვის საქმეში არის ნაკლოვანებანი, რომელთა დაუყოვნებლივი სწრაფი აღმოფხვრა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტს მიანიჭა პარტიული და საბჭოთა ორგანოების მთელი საზოგადოებრიობის დიდმნიშვნელოვან ამოცანად. დადგინდა ფაქტები, როცა ისტორიულ ძეგლებს არათუ გულგრილად და უპასუხისმგებლოდ ეკიდებიან, არამედ განზრახ აზიანებენ და სპობენ კიდევ. 1969-1970 წლებში დანისის რაიონის ტერიტორიაზე მოსპეს XI საუკუნის ძეგლი — მონუმენტული ქვის ჯვარი, რომელზეც ძველი ქართული წარწერა იყო. დასაინჯეს XII საუკუნის ეკლესია, გაანადგურეს შუა საუკუნეების ეკლესიის ნანგრევები. აფეთქეს ძველი სამრევლო, რაიონის თანამდებობის პირებმა, რომლებსაც არათუ არ აღუკვეთათ ამგვარი მოქმედება, არამედ ფაქტების გამოძიების დროს არასწორი პოზიცია დაიკავეს და გააყალბეს მონაცემები. ეს პირნი განთავსდნენ ლეზოში არიან თანამდებობიდან და მკაცრად დაისაჯერ პარტიული ხაზით, მაგრამ დღემდე დადგენილი არ არიან პირები, რომლებმაც ბოროტმოქმედება ჩაიდინეს.

იმის გამო, რომ ჯეროვან ყურადღებას არ უთმობენ ადგილობრივი ხელმძღვანელი ორგანოები, უარესდება შუა საუკუნეების ძეგრფასი არქიტექტურული კომპლექსის „ნადარბაზევის“ მდგომარეობა. მოუვლელია ისტორიული ძეგლი „სამშვილდე“ (ორივე თეთრი წყაროს რაიონში); უკეთეს მოვლას საჭიროებს ანტიკური ეპოქის ძეგლი „ნოქალაქევი“ (ცხაკაიას რაიონი); მადნულის სამთო-გამამდიდრებელი კომბინატის ტერიტორიაზე სამუშაოთა წარმოების პროცესში დაინგრა ადრეფეოდალური ხანის საცხოვრებლები, ეკლესია, სამარხები. სამიშროება შეექმნა XII საუკუნის მონასტრის კომპლექსს „კაზრეთს“.

ჯერ კიდევ 1970 წლის ნოემბერში, საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭომ მიიღო სპეციალური გადაწყვეტილება 1971 წლის 1 ივნისიდან შეეწყვიტათ მოწამეთის კარიერის ინსპლუატაცია, რადგან აქ წარმოებული აფეთქებები კედლების დეფორმაციის, მოსაიკისა და კედლის მოხატულობის დაზიანების საფრთხეს უქმნიდნენ XI საუკუნის შესანიშნავ ისტორიულ და არქიტექტურულ ძეგლს — გელათის მონასტრს. საქართველოს სსრ სამეცნიერო-მეთოდოლოგიური სამინისტრომ შეიღო თვით დაავიანა ამ გადაწყვეტილების შესრულება — მოწამეთის კარიერაზე სამუშაოები შეწყდა 1972 წლის 1 იანვრიდან.

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიურომ აღნიშნა, რომ ზოგიერთი სამინისტრო, უწყება, საპროექტო, სამშენებლო და სხვა ორგანიზაციები ყოველთვის არ ასრულებენ, ზოგჯერ კი უხეზადაც არღებენ სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს 1948 წლის 14 ოქტომბრის დადგენილებას „კულტურის ძეგლთა დაცვის გაუმჯობესების ღონისძიებათა შესახებ“. პრესის, ტელევიზიისა და რადიოს ორგანოები ჯერჯერობით იშვიათად აქვეყნებენ და გადასცემენ მასალებს ისტორიულ ძეგლთა როგორც რესპუბლიკის, ისე მთელი ჩვენი ქვეყნის ეროვნული სიმდიდრის დაცვის მნიშვნელობის შესახებ, სუ-ტად ავლენენ და აკრიტიკებენ იმათ, ვინც ზიანს აყენებს კულტურის ძეგლებს.

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიურომ კულტურის სამინისტროს, საქართველოს სსრ კულ-

ტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოებას, პარტიის დმანისის, თეთრი წყაროს, ცხაკაიას რაიონულ კომიტეტებსა და მშრომელთა დეპუტატების რაიონულ საბჭოებს, მადნეულის სამთო-გამამდიდრებელი კომბინატის ხელმძღვანელობას დაავალა განახორციელოს გადაუდებელი ღონისძიებანი კულტურის ძეგლთა დაცვის საქმეში აღნიშნულ ნაკლოვანებათა უთუოდ აღმოფხვრისათვის და უზრუნველყოს, რომ კვლავ არ განმეორდეს ამგვარი ფაქტები. ამასთან ბიურომ საქართველოს სსრ პროკურატურასა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაავალა დაადგინონ და სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა მისცენ დმანისის რაიონის ისტორიული ძეგლთა დაზინებასა და მოსპობაში უშუალოდ დაზნაშავე პირები.

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიურომ რესპუბლიკის ყველა სამინისტროს, უწყების, საპროექტო, სამშენებლო და სხვა ორგანიზაციებს მოსთხოვა მკაცრად შეასრულონ სადაზვერვო, მიწისა და სამშენებლო სამუშაოთა წარმოების წინაშე არსებული ან აღმოჩენილი კულტურის ძეგლთა დაცვის ის წესი, რომელიც მოცემულია სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს 1948 წლის 14 თებერვლის დადგენილებაში.

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიურომ საქართველოს კომპარტიის საოლქო, საქალაქო კომიტეტებს, რაიკომებს, აფხაზეთის ასსრ და აჭარის ასსრ მინისტრთა საბჭოებს, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლ-

ქის საოლქო საბჭოს აღმასკონს, მშრომელთა დეპუტატების რაიონული და საქალაქო საბჭოების აღმასკონებს, საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს, კულტურის ძეგლთა დაცვის საზოგადოებას დაავალა მეტი ყურადღება დაუთმონ ისტორიული, არქიტექტურული და მატერიალური კულტურის სხვა ძეგლთა დაცვას. უფრო ფართოდ გაშალონ მოსახლეობაში შესაბამისი ახსნა-განმარტებითი მუშაობა, კულტურის ძეგლთა დაცვაში უფრო აქტიურად ჩააბან საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, კომკავშირული და პროფკავშირული აქტივი, ახალგაზრდობა, გადაჭრით აღკვეთონ ფელთა დაზინებისა და დაზვერვის ფაქტები, დამნაშავენი მოსცენ პასუხისმგებში მოქმედი კანონდებლობის შესაბამისად.

რესპუბლიკის გაზეთებისა და ჟურნალების რედაქციებს, მინისტრთა საბჭოს ტელევიზიისა და რადიომაუწყებლობის სახელმწიფო კომიტეტს წინადადება მიეცათ უფრო ფართოდ გააშუქონ კულტურის ძეგლთა პოპულარიზაციასთან და დაეცვათან დაკავშირებული საკითხები. კინემატოგრაფიის სახელმწიფო კომიტეტს დაეცლა გამოუშვას ფერადი სამეცნიერო პოპულარული ფილმი „საქართველოს კულტურის ძეგლები“, ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო კომიტეტს დაეცალა — უზრუნველყოს რესპუბლიკის ისტორიული და არქიტექტურული ძეგლების შესახებ საცნობარო და დასურთახატებელი ლიტერატურის ყოველწლიური გამოცემა. (საქდესი).

დაჯილდოება

საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1971 წლის 31 დეკემბრის ბრძანებულებით ბეჭდვითი სიტყვის ორგანოებში ხანგრძლივი და ნაყოფიერი მუშაობისათვის და გაზეთ „კომუნისტის“ დაარსების 50 წლისათვის დაკავშირებით „საქართველოს სსრ დამსახურებული უფროსობის“ საპატიო წოდება მიენიჭათ გაზეთების, ჟურნალების, რედაქციათა, გამომცემლობათა, ტელევიზიისა და რადიოს შემდეგ მუშაკებს:

ამბარძეას თამარ ზორენის ასულს — გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ რედაქციის განყოფილების გამგეს, ასლანიძის პავლე ვასილის ძეს — გაზეთ „ვეფრინი ტბილისის“ რედაქტორს, ბებრიაძის დავით ირაკლის ძეს — წყალტუბოს რაიონული გაზეთის „დროშის“ რედაქტორს, ბებრიაძის ვალერიან გრიგოლის ძეს — გაზეთ „კომუნისტის“ ლიტერატურულ მუშაკს, ბებრიაძის შოთა ესტატეს ძეს — ჟურნალ „საქართველოს კომუნისტის“ რედაქტორს, ბებრიაძის სოფიო ირაკლის ასულს — გაზეთ „ვეფრინი ტბილისის“ რედაქციის განყოფილების გამგეს, ბელაშვილს ვიოლე ვიოლის ძეს — საქართველოს კვ ცენტრალური კომიტეტის გამომცემლობის დირექტორს, ბელაშვილს ვლადიმერ სოლომონის ძეს — საქველდირექტორის მოად-

გილეს, ბოლშევიკოვი მისეილ კუზმას ძეს — საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ტელევიზიისა და რადიო-მაუწყებლობის სახელმწიფო კომიტეტის უფროს რედაქტორს, ლეშინაშვილს მისეილ დანიელის ძეს — გაზეთ „სოფლის ცხოვრების“ რედაქტორს, თასარაშვილს ბენედიქტე კალისტრატეს ძეს — გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქტორის მოადგიულს, თომშაძის ანბო ისიდორეს ძეს — გაზეთ „კომუნისტის“ საკუთარ კორესპონდენტს, თომშაძეს ვლადიმერ დიმიტრის ძეს — გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქციის განყოფილების გამგეს, იოსელიანს თორა დავითის ძეს — გაზეთ „თბილისის“ რედაქციის პასუხისმგე-

(გაგრძელება მე-15 გვერდზე).

გაზეთ „კომუნისტის“ 50-ე წლისთავის აღსანიშნავი საიუბილეო სხდომის პრეზიდიუმი.

სახელოვანი გაზეთის იუბილე

ბასული წლის 26 დეკემბერს გამოვიდა საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოსა და საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ორგანოს — გაზეთ „კომუნისტის“ 15.209-ე, სასაუბრო ნომერი. როგორც ვხედავთ, 15.209 მრგვალი ციფრი არ არის, მაგრამ გაზეთის სწორედ ეს ნომერი მიეძღვნა უმნიშვნელოვანეს მოვლენას ქართული პრესის ისტორიაში — გაზეთ „კომუნისტის“ ორმოცდამეათე წლისთავს.

15.209! თვით ეს ციფრიც თავისთავად მეტყვევლია და საგულისხმო, რადგან ამ ნომრით „კომუნისტის“ გარდა ჯერ არც ერთი გაზეთი არ გამოსულა საქართველოში. ამ მხრივ მთელს სსრ კავშირში „კომუნისტი“ შეიძლება შევადაროთ უდიდეს გაზეთებს „პრავდასა“ და „იზვესტიას“. აკკვ ცენტრალური კომიტეტის ყოველდღიური ორგანო „პრავდა“, რომელიც 1912 წლის 5 მაისიდან გამოდის, 1971 წლის 26 დეკემბერს თავის მკითხველებს წარუდგა 19.503-ე ნომრით, ხოლო 1917 წლის მარტში დაარსებუ-

ლი „იზვესტია“ იმავე დღეს 16.924-ე ნომრით გამოვიდა. გაზეთ „კომუნისტის“ პირველი ნომერი 1920 წლის 3 ივნისს დაიბადა თბილისში, მაშინდელი დიდი ვაჭის ქუჩაზე (ამჟამად გ. ათონელის ქუჩა), და მას შემდეგ თავდადებით ემსახურება ქართველ ხალხს. საკმარისია გადავათვალიეროთ „კომუნისტის“ პირველი ნომერი (თუნდაც მისი პირველი გვერდი, რომელიც საიუბილეო დღეებში ხელახლა დაიბეჭდა და სამასსოგროდ დაურიგდა ზეიშის მონაწილეებს), რომ ცხადი გახდეს მისი კეთილშობილური მიზნები. „კომუნისტის“ (რომელიც მაშინ საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური და თბილისის კომიტეტების ყოველდღიური ორგანო იყო) პირველი ნომრის პირველ გვერდზე მოთავსებულია სამი განცხადება და ამდენივე წერილი — „ჩვენი დღევანდელი მტკვარება“, „ორი წლის შემდეგ“ და „საქართველოს დამოუკიდებლობა“. სამივე წერილში ნათლად არის მოცემული იმპრონიდელი პოლიტიკური ცხოვრების მართალი სურათები და გაზეთის საბრძოლო ამოცანები.

სსკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიუროს წევრობის კანდიდატი, საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი ვ. ბ. მკვათაძე გახეთ „კომუნისტს“ საიუბილეო საღამოსზე.

წერილში „ჩვენი დღევანდელი მდგომარეობა“ ახსენილია საბჭოთა რუსეთსა და საქართველოს შორის დადებული საზავო ხელშეკრულების არსი, რომლის ძალითაც საქართველოს ბოლშევიკური პარტია მოიპოვებდა ლეგალური არსებობის უფლებას, ქვეყნის მშრომელნი მტკიცედ დაუკავშირდებოდნენ სოციალისტურ რუსეთს იდურად, კულტურულად და პოლიტიკურად და სამშობლო ჩამოშორდებოდა ანტიპარტიის იმპერიალისტებს. წერილში მკაცრად არის გაკრიტიკებული მენშევიკთა ანტირევოლუციური საქმიანობა.

„ორ წელზე მეტია ჩვენ მოკლებული ვიყავით საკუთარ გაზეთს... — ვითხოვთ მომდევნო წერილში „ორი წლის ბენდი“... — ჩვენ არ გვეჩონდა საშუალება საჯაროთ, ყველანაირი სელმისაწვდენათ გაგვეფართოებია ჩვენი მსოფლმხედველობა, დაგვესაბუთებია ჩვენი მოხანი და მისწრაფებანი, გაგვერცხლებია ფართო მასაში ჩვენი იდეები და პრინციპები“. გაზეთი მტკიცე იდურ ბოზიციასზე იღვა და ასე გამოხატავდა თავის კრედოს: „ჩვენი პრინციპები უნდა დავეკავშიროთ ყოველდღიურ ცხოვრებას, და გავაშუქოთ იგი პროლეტარიატის თვალსაზრისით. მჭიდრო კავშირი იდვასა და პრაქტიკას შუა ჩვენი მოქმედების საფუძველია“. „კომუნისტი“ მოუწოდებდა თავის ავტორებსა და მკითხველებს, რომ საერთო ძალ-ღონით, მზრუნველდ მოკიდონ ხელი საქმეს და დაეხმარონ გაზეთს

ნიეთიერად, ზნებრივად, მუდმივი თანამშრომლობით და გაზეთის ფართოდ გავრცელებით.

მესამე წერილი — „საქართველოს დამოუკიდებლობა“ — ეძღვნება ეროვნული თვითგამორკვევის ლენინური პრინციპის შემხარტებას. მასში ნათქვამია: „საბჭოთა რუსეთმა მიიბ-მოუკიბავთ გადაწყვეტა საკითხი საქართველოს დამოუკიდებლობისა და შექმნა პირობები მისი ნამდვილი დამოუკიდებლობისა“, რაც დიდათ ახარებს მის (საქართველოს — გ. ბ.) მმართველ პარტიებს, რადგან ამასი ხელდავენ ისინი ნაციონალურ სწრაფვათა განხორციელებას“.

სამივე წერილი დაწერილია მგზნებარედ, გასაგებად, პოლიტიკური სიზუსტით.

ყოველდღიური ცხოვრების თბიქტური ასახვა, მგზნებარება, პოლიტიკური სიმახვილე, დიდი სიმართლე „კომუნისტის“ მუდმივი თანაგზავრი იყო ამ 50 წლის მანძილზე. იგი კომუნისტური პარტიისა და ხალხის მართალი სიტყვით მიუძღოდა ერს და კვლავაც მის სასახურშია.

„კომუნისტი“ მუდამ მიდიოდა ლენინური „ისკრისა“ და „პრავდის“ მიერ გაკავალული გზით, მუდამ მზარში ედგა საქართველოს კომუნისტურ პარტიას, როგორც მისი თანამემყე, სწორუპოვარი მესიტყვე და მემხატანე.

ამიტომ იყო, რომ საიუბილეო — 15.209-ე ნომერში სსრ კავშირის მრავალი კუთხიდან მოულოცეს „კომუნისტი“ სახელგანანი 50 წლის იუბილე და კეთილი სიტყვით მოთხსენიეს მისი ღვაწლი ცხოვრობა ქურნალისტებმა, მწერლებმა, კომმონავტებმა, კულტურისა და მეცნიერების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენლებმა. ამ ნომერში ნახავთ სსრ კავშირის კომსონავტი მფრინავების კ. ფეოტისტოვის, ა. ელისევეის, ვ. კუბასოვის, ხ. რუკავინიკოვის, გ. სეგასტიანოვის, ვ. გობაძკოს, მწერალ-აკადემიკოსების კ. ვასასურდიასა და ი. აბაშიძის, აკადემიკოს გ. ახელედიანის, მწერლების მ. შოლოხოვის, ლ. გოთუას, ხ. ტიხონოვის, ე. მეველიტსკის, ვ. მატავარიანის, რ. გამუხატოვის, ხ. მინალოვის, ლ. ლეონოვის, თ. გონჩარის, ბ. ქერბაბაევის, პ. ახტოკოლსკის, აკადემიკოს ვ. აბმარცუმიანის, ფ. ხალვაშის, ხელოვნების გამორჩენილი მოღვაწეების კუკრინიკების, ა. ხანატურიანის, სპორტსმენ ა. მეტრეველის გულთბილ სტრიქონებს, პოეტების კ. ლორთქიფანიძის, მ. ფოცხიშვილის, ალ. ბეგაშვილის, ვ. ბარათაის ლექსებს, ხ. ნემიროვას, ვ. გელაშვილის, ბ. თათარიშვილის წერილებს, ირ. თოიძის, თ. სამსონაძის, გ. ლომაძის მხატვრობას. ყოველ მათგანში გამოსჭვივის დიდი სიყვარული და პატივისცემა გაზეთ „კომუნისტისადმი“.

გაზეთის მომდევნო ნომერი აკადემიკოსი გ. ჯიბლაძე წერდა: „მართლდებოდა პრესის ისტორიაში „კომუნისტი“ უკვადვია. მან დაუვირგინა ჩვენი ეროვნული ქურნალისტიკის ყველა საუკეთესო ტრადიცია. არც ერთი შემობრუნება ახალ საქართველოს არა ქჷნია, ჩვენს იუბილარს

მისთვის თავდადებული სამსახური არ გაუწიოს, როგორც ტრიბუნს, მებრძოლ ფერმენტს და ახალი ეპოქის ოქროპირს“.

ჭეშმარიტად „კომუნისტ“ საქართველოს ცხოვრებისა და მშენებლობის ყოველ ეტაპზე ამზობდა თავის მართალ სიტყვას, აღანთებდა მშრომლებს პარტიის მიერ დასახეულ გეგმების პირნათლად შესრულებისათვის. „კომუნისტი“ მუდამ იბრუნებდა პრესის ლენინურ პრინციპულზე.

პირველივე ნომრებიდან გახვითი არ შეუშინდა მენშევიკთა ხიშტებს, იგი ქვეყნის ამბობდა, რომ „მენშევიკებმა გააჩანაგეს საქართველო“ და მხარში აღდგა კომუნისტურ პარტიას, მშრომელ ხალხს, როგორც ჯარისკაცი, ორგანიზატორი და კეთილი მზრველი.

1922 წელს გახვითი წუხდა, რომ საქართველო პრიმიტიული სასოფლო მეურნეობის ქვეყანაა, არა აქვს მძიმე ინდუსტრია, განუვითარებელია მეღიორაცია და ელექტრიფიკაცია, ხალხს უძეტესობა უწივხურია, რაც მძიმე ბუნდად აწვევს მშრომლებს. მაგრამ წუხილი საქმეს არ შეველოდა, საჭირო იყო ბრძოლა და „კომუნისტი“ სათავეში ჩაუდგა ამ ბრძოლას. მისი უდიდესი წვლილიც არის, რომ კომუნისტური პარტიის წინამძღოლობით საბჭოთა საქართველო შეუდგა სოციალისტურ მშენებლობას და წარმატებითა და ეფექტურად იგი ისტორიულად მოკლე დროში ბრძოლა კულაკობასთან, სოფლის მეურნეობის გადაყვანა კოლექტივიზაციის რეალურზე, მრეწველობის განვითარება, მცხებრებისა და კულტურის აღმავლობა, განათლების წინსვლა, ელექტროსადგურების მშენებლობა, ჭაობების დაშრობა და მელიორაციის მოწყობა, პირველი ხუთწლედებით დასახული გეგმების ვადაზე ადრე განხორციელდება, თავისუფალი, კომუნისტური შრომის დაწყებდრება — აი, ის მთავარი თემები და მიმართულებანი, რომლებსაც წარმართავდა გახვითი „კომუნისტი“.

3. ი. ლენინი მიუთითებდა რა პრესის როლზე სოციალისტურ მშენებლობის პირობებში, წერდა: „პირველ ადგილზე კი პრესამ უნდა დასვეს შრომის საკითხები მათ უშუალოდ პრაქტიკულ დაყენებასთან დაკავშირებით. პრესა უნდა გახდეს შრომითი კომუნის ორგანო... საბჭოთა ხელისუფლებისათვის სწორედ შრომის ორგანიზაცია ცალკეულ უდიდეს საქარმოებას და სოფლის ცალკეულ თემებში წარმოადგენს სასოფლოებრივი ცხოვრების ყველაზე მთავარ, ძირითად და საჭიროებო საკითხს“. ამასთან ლენინი მიუთითებდა, რომ პრესამ მთავარი ყურადღება უნდა მიაქციოს სამურწუო ცხოვრების ნაკლოვანებებს, დაუნდობლად დაგმოს ისინი და მათს აღმოსაფხვრელად მიმართოს მშრომელთა სასოფლოებრივ აზრს. „კომუნისტი“ ახორციელებდა ბელადის ამ მოთხოვნას. იგი არ მარტო აჩვენებდა შრომის მიღწევებს რესპუბლიკაში, არამედ ავლენდა და მკაცრად აკრიტიკებდა ნაკლოვანებებს, თავდადებით იბრძოდა მათი აღმოფხვრისათვის. გახვითი მუდამ გერდნობდა თავის გარშემო შეპყრულ ფართო აქტივს, მუშკართა და სოფლოვრთა სახელოვან აზრებს. სწორედ მათი საშუალებით მიჰქონდა „კომუნისტი“ მასებთან პარტიის მართალი სიტყვა.

1922 წელს ვ. ი. ლენინი წერდა ნ. პოსნაკს: „ყველაზე ცუდი ჩვენი ის არის, რომ მეტისმეტად მოჭარბებულია ზოგადი მსჯელობა პრესაში და პოლიტიკური ლექსილაქი მაშინ, როცა ძალიან ნაკლებად შევიცნაველით ხოლომე ადგილობრივ გამოცდილებას... ემზინათ იმისა, რომ ქობიდან ნაკავი გაიტანონ, ემზინათ აშკარა სიმართლისა, გვერდს უვლიან მას „რეალაცზე შეხედულებით“, პირდაპირ რომ ვთქვათ, ქარაფშუტობით...“

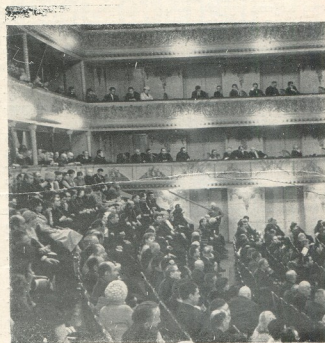
კიდევ და კიდევ უფრო კონკრეტულად შევისწავლოთ ადგილობრივი გამოცდილება... გავარჩიოთ ვინ და რატომ

(რა საშუალებებით) ახერხებს. მიადწიოს ნამდვილ, თუქცე მიცრე გაუმზობებსას; არ გვეშინოდეს გამყრამტყვემრე შეცდომები და უუნარობა; მთელი ძალ-ღონით გავეწიოთ პოპულარიზაცია და რეკლამირება ყოველ რამდენად თვალსაჩინო ადგილობრივ მუშაკს, დახვატით იგი ნიშნუშაქ... „კომუნისტი“ თავადღებთ კარგულბად ვლადიმერ ილიასთან ამ მითითებასაც და კონკრეტულად, ნათლად ასახავდა ყოველ ახალ მოვლენას, ახზოვადებდა ადგილობრივ გამოცდილებად და მასების კუთხილბად აქვეყნდა. „კომუნისტი“ არასოდეს უშინდებდა ნაკლოვანებებისა და შეცდომების მხილბებს, თანაც ამ მხრივ მის ყოველი გამოსვლა იყო პრინციპული და მბრძოლი.

სამანულო ომის წლებში გახვითი ემზინობდა ჯარისკაცობით ხიშტითა და კალმით იღვდა სოციალისტური სამშობლოს სადარაჯოზე. იგი ხალხს უწერავდა გამარჯვების მაღალ რწმენას, ოპერატულად აშუქებდა სამკვდრო-საციცოვხლო ომის გმირულ პერიპეტებიან. გახვითი იყო პირველი მაცნე სახელოვანი გამარჯვებისა. ამიტომ იყო, რომ 1945 წელს 9 მაისის ნომერს ხალხი კოცინდა, როგორც გამარჯვების უტყუარ მაცნეს.

ომის შემდგომ ხუთწლებებში „კომუნისტი“ სათავეში ჩაუდგა სახალხო მეურნეობის აღდგენას და შემდგომი განვითარების საქმეს. მის ფურცლებზე გაშუქდა გრანდიოზული შრომის ბრწყინვალე მაგალითები. „კომუნისტი“ იყო ის კოლექტიური მართვანისებელი ძალა, რომელიც კომუნისტური პარტიის მოწოდების თანახმად რაზმავდა ხალხს ახალი შრომითი წარმატებების მოსაპოვებლად. გახვითი ფართო ადვილს უთმობდა სკკპ და საქართველოს კომპარტიის ყრილობების მიზანდასახულობათა განხორციელებას, სოციალისტური შეჯიბრების მძლავრ აღმავლობას, ქვეყნის ეკონომიურ და კულტურულ წინსვლას, ხუთწლედებით გათვალისწინებული სახალხო მეურნეობის განვითარების გეგმათა ვადაზე ადრე შესრულებას.

ამ შრომში გახვითი ჩაბმული ყავდა ჟურნალისტთა, მცენებრთა, მწერალთა, ხელოვნების მუშაკთა, კორესპონდენტთა

დენტთა ფართო აქტივი, რომლითაც შეუძლია იამყოს დიდმა გაზეთმა. აკადემიკოსი გ. ახვლედიანი აღტყვეობს წინა: „კომუნისტია“ ყოველი ქართველი მკითხველის საუკეთესო მრჩეველი და დამირიგებელი საზოგადოებრივად და პოლიტიკურად, ქართველი ხალხი ენდობა მას, რადგანაც იგი კომუნისტური პარტიის მართალი სიტყვავა“. მხელია რაინე დაამატო გამორჩეული მეცნიერის ალაღად ნათქვამ სიტყვებს.

ფართოა ამ ნამდვილად ეროვნული გაზეთის მოქმედების არე. იგი ერთნაირი გულმოდგინებით უთმობს თავის ფურცლებს პოლიტიკის, ეკონომიკის, მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის, მეცნიერების, განათლების, ხელოვნების... ერთი სიტყვით, სახალხო მეურნეობისა და კულტურის ყველა დარგს.

აღანიშნავია ის ფაქტი, რომ გაზეთი „კომუნისტი“ კვალიფიკურად აშუქებს ლიტერატურისა და ხელოვნების საკითხებს. საბჭოთა საქართველოს სინამდვილეში არ ყოფილა რაიმე მიიშენელოვანი მოვლენა ლიტერატურასა და ხელოვნებაში, რომ მასზე თავისი აზრი არ გამოეთქვას „კომუნისტს“. ავტორი და მკითხველი მუდამ მოუთმენლად ელიან თუ რას იტყვის „კომუნისტი“ ამა თუ იმ ახალ წიგნზე, თეატრალურ დადგმაზე, კინოფილმზე, სახვითი ხელოვნების ნაწარმოებზე...

ამჟამად გაზეთი იბრძვის სკკპ XXIV ყრილობის გადაწყვეტილებათა განსახორციელებლად, მეცხრე ხუთწლეულით დასახული გეგმების შესასრულებლად.

სკკპ XXIV ყრილობაზე ამხ. ლ. ი. ბრეჟნევემ საანგარიშო მოხსენებაში განაცხადა: „ჩვენი პრესა, რადიო, ტელევიზია ბევრ რამეს აკეთებს ჩვენი ქვეყნის საშინაო ცხოვრების აქტუალური, საბჭოთა ადამიანებისათვის ნამდვილად საინტერესო პრობლემებისა და საერთაშორისო საქმეების ოპერატიული გაშუქებისათვის, ხელს უწყობენ კომუნისტური მშენებლობის მოწინავე გამოცდილების გავრცელებას, საკადრის პასუხს სცემენ კლასობრივ მოწინააღმდეგეთა იდეოლოგიურ გამობნობებს“. მთ რიცხვშია

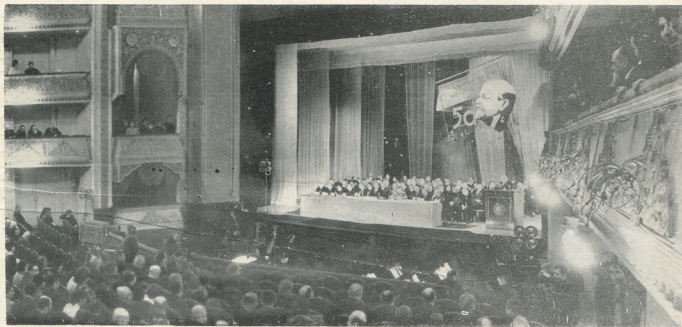

სსრ კავშირის ეურნალისტთა კავშირის მდივანი ვ. პოლკუტკოვი

გაზეთი „კომუნისტი“, რომელიც ნამდვილად ოპერატიულიად აშუქებს სადღეისო მოვლენებს და დიდი სიყვარულით სარგებლობს ქართველ მკითხველთა შორის.

ამ უკანასკნელ წლებში კიდევ უფრო გაიზარდა გაზეთი „კომუნისტის“ პოპულარობა. ამაზე მტყვევებს უპირველეს ყოვლისა მისი მზარდი ტირაჟი, რომელიც ამჟამად თითქმის 612 ათასია. საგულსხმთა ის გარემოება, რომ

სახეიშო სხლომის ბრუზილიშო და დარბაზი.

1920 წელს „კომუნისტის“ ტირაჟი 2.000 ცალს უდრიდა. სახელოვანი გზა ორი ათისიდან ექვსას თორმეტ ათასამდე მართლაც რომ საამაყოა. მკითხველთა აქტივი სულ უფრო მეტ წერილებს აწევს თავის საყვარელ გაზეთს. თუ 1945 წელს რედაქციამ შემოიღა ხ.500 წერილი, 1971 წელს ამ ციფრმა 43 ათასს გადააჭარბა. დღეს „კომუნისტი“ გამოდის იდეურად უფრო მონიჭებულად, პოლიტიკურად მაღალ დონეზე გაფორმებულად. მაგრამ, როგორც გაზეთი წერს საიუბილეო ხომლის მოწინავეში, „რაც მიღწეულია, მოპოვებულია, დღეს საქმარისი არ არის. გაზეთის იუბილეს ყველაზე სწორი აღნიშვნა ის არის, რომ უნდა დღეა გადასაწყველით გადაჭურულ ამოცანებზე, არსებულ ნაკლებობებზე და ეიროძილოთ მათი დროულად დაძლევისათვის“. დიას, გაზეთის მიზანია არ შეჭრადეს მიღწეულზე, გამოძებნის ახალი ჟურნალისტური ზერხები და საშუალებები, რათა კვლავც საინტერესოდ ასახოს ჩვენი ცხოვრების ყოველდღიურობა და მაღალხატვრულ დონეზე მიაწოდოს თავის მკითხველს. გაზეთი იბრძვის იმისათვის, რომ „უფრო აქტიურად იჭრებოდეს ცხოვრებაში, იძლეოდეს პასუხს ყველა საჭირობოტო კითხვაზე, იყოს უფრო შინაარსიანი და საინტერესო, ბასრი და მეტროლოლი“.

გაზეთისადმი მხურვალე სიყვარული ერთხელ კიდევ გამოხატა და 1971 წლის 27 დეკემბერს, როდესაც ზაქარია ფალოაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიურ თეატრში გაიმართა „კომუნისტის“ 50 წლისთავისადმი მიძღვნილი საზეიმო საღამო, რომელსაც გაზეთის უმარაგი პატივისმცემელი დაესწორა.

საიუბილეო საღამოს პრეზიდენტში იყვნენ: მ. შიშინი-

გაზეთ „პაიენისკი რაბოისი“ რედაქტორი მ. ოკულოვი.

ჩაიშვილი, შ. კინაძე, ო. ლულაშვილი, ზ. მამაყაძე, პ. ჩაჩაძე, ნ. მსახაძე, ზ. ქიქოძე, ზ. პანაშვილი, რ. მებრძოლი, სტეპანოვი ურნალისტი მისიკოვიჩიან-უკრაინელი, დან, შუა ახლის რესპუბლიკებიდან, აზერბაიჯანიდან, სომხეთიდან, აგრეთვე რესპუბლიკის სამინისტროებისა და უწყებების ხელმძღვანელები, პარტიული, საბჭოთა, პროფკავშირული და კომკავშირული მუშაკები, შემოქმედებითი კავშირების წინდები, მეცნიერებისა და კულტურის გამორჩენილი მოღვაწეები, საქართველოს ურნალ-გაზეთების რედაქციების, რადიოსა და ტელევიზიის მუშაკები, მუშა და სოფლის კორესპონდენტები.

„კომუნისტის“ ნახევრასაკუთრები იუბილესადმი მიძღვნილი საზეიმო საღამო გახსნა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანმა მიხეილ გოგიტიანიმ. საიუბილეო საღამოს საპატიო პრეზიდენტში აირჩიეს სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტიკურის მუხადგებელი ნაწილი.

შემდეგ მისასალმებელი სიტყვა წარმოთქვა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტიკურის წევრობის კანდიდატმა, საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველმა მდივანმა ვასილ მამაშახაძემ, რომელსაც მხურვალედ მიულოცა გაზეთ „კომუნისტის“ ნახევრასაკუთრები იუბილე მის მთელ კოლექტივს, მუშაობებსა და სოფლოკორებს, მკითხველებს, საზეიმო სხდომის მონაწილეებს.

ამხ. გ. მკვაენაძემ მისასალმებელ სიტყვაში აღნიშნა, რომ „კომუნისტი“ გულით შეიყვარა ქართველმა მკითხველმა, როგორც ახლო მეგობარი და გულითადი მრჩეველი. იგი ყოველდღე, როგორც კეთილი მაცნე, შრიალით შედის ჩვენი რესპუბლიკის მშრომელთა ოჯახებში და არის მათი სულიერი რსოვრების განუყოფელი ნაწილი. მანვე აღნიშნა გაზეთ „კომუნისტის“ განსაკუთრებული დამსახურება პარტიისა და ხალხის წინაშე. დღეს, — თქვა გ. მკვაენაძემ, — ჩვენი საბაყით უნდა აღვიზიწოთ, რომ იუბილარი გაზეთი მუდამ იყო მარქსიზმ-ლენინიზმის, პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის, ხალხთა ლენინური მეგობრობის იდეების ერთ-ერთი ყველაზე თანმიმდევრული და ყველაზე ურყვევი მქადაგებელი საქართველოში.

ამხ. გ. მკვაენაძემ საზეიმო სხდომის მონაწილეებს წაუკითხა საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდენტისა და საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს მისალმების ტექსტი გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქციისადმი, რომელშიც ერთგან ნათქვამია: „კომუნისტი“ საქართველოს კომპარტიის, საბჭოთა საქართველოს მშრომელთა სახელოვანი წარსულის მემკვიდრეა. იგი დღესაც წერს თანამედროვეობის ისტორიას, რომელსაც მიუღ საბჭოთა ხალხთა ერთად რესპუბლიკის გამრჯე ადამიანები ჩწნიან სამრეწველო საწარმოებში, საკოლმეურნეო მინდვრებსა თუ სამეცნიერო ლაბორატორიებში“. მიმართავს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტი, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდენტში, რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭო რწმენას გამოთქვამენ, რომ „კომუნისტი“ კვლავაც იქნება იდეოლოგიური და ორგანიზატორული მუშაობის წინა ხაზზე, დარაზმავს საბჭოთა საქართველოს მშრომელებს ახალ-ახალი მიღწევების მოსაპოვებლად კომუნისტების მშენებლობაში“.

გაზეთის ამ მაღალ შეფასებას შერებლინი მქუხარე ტავით შეხვდენ.

მოსწენებით „გაზეთ „კომუნისტის“ 50 წელი“ ვაგოი-და გაზეთის რედაქტორი დავით მჭედელი შვილი, რომელსაც შერებლით მოკლედ მოუთხრო „კომუნისტის“

გაზეთ „ქრსანია ზვეზდას“ მთავარი რედაქტორი, გენერალ-ლეიტენანტი ნ. შაკე-ვი მიესალმება გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქტორს დ. მჭედლოშვილს.

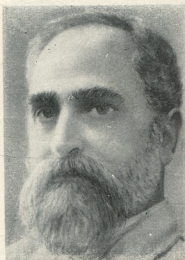

გაზეთი „კომუნისტი“ რედაქტორები

ისტორია და განაცხადა: „კომუნისტი“ იზრდებოდა და იზრდება სოციალიზმისა და კომუნისმის გზაზე ქართველი ერის წინსვლასთან ერთად. ჩვენს დღეებში „კომუნისტის“ სთელი იდეოლოგიურ მუშაობას საფუძვლად უდევს სკკპ X XIV ყრილობის ისტორიული გადაწყვეტილებები. ამ გადაწყვეტილებების შესრულებაში ზედაფა რედაქციის კოლექტივი თავის უპირველეს ამოცანას — ხელი შეუწყოს მასების შემოქმედებითი ინიციატივის განვითარებას, საყოველთაო-საბაზო პოლიტიკურ და შრომით აქტივობას“.

საიუბილეო საღამოზე გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქციის სახელოვან კოლექტივს გულთბილად მიესალმნენ საქართველოს სსრ მწერალთა კავშირის პირველი მდივანი გ. აბაშიძე, სსრ კავშირის ჟურნალისტთა კავშირის მდივანი ვ. ს. პოდკოვოვი, სტალინის სახელობის ელექტროავიონომეცნიერული ქარხნის ხარატი, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი გ. გაჩეჩილაძე, გაზეთ „არაღიანსკა უკრაინას“ მთავარი რედაქტორი

ფილიპე მახარაძე,
რედაქტორობდა 1920 წელს.

მამია ორახელაშვილი,
რედაქტორობდა 1920 წელს.

ალექსანდრე ქურბიუ- (სანდრო ევლი),
რედაქტორობდა 1920 წელს.

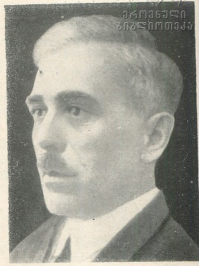

ვლადიმერ სხხაროვი,
რედაქტორობდა 1920 წელს.

ვლადიმერ (ვალა) ბაბტაძე,
რედაქტორობდა 1921 წელს.

მალაქია ტკოშელიძე,
რედაქტორობდა 1922 წელს.

ა. რ ი ა ბ ო კ ლ ი ა ნ ი, გაზეთ „ზარია ვოსტოკის“ რედაქტორი შ. ყ ა რ ყ ა რ ა შ ვ ი ლ ი, გაზეთ „კრასნაია ზვეზდას“ მთავარი რედაქტორი, გენერალ-ლეიტენანტი ნ. მ ა კ ე ე ვ ი, წითელწყაროს რაიონის სოფელ ჯაფარიძის კოლმეურნეობის თავმჯდომარე, სოციალისტური შრომის გმირი ნ. ყ ო რ ი ა შ ვ ი ლ ი, გაზეთ „სოვეტსკაია როსიას“ მთავარი რედაქტორის მოადგილე ა. ხ ა რ ლ ა მ ო ზ ი, საქართველოს სსრ მუცხინურბათა აკადემიის აკადემიკოსი ა. ბ ა რ ა შ ი ძ ე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჟურნალისტიკის განყოფილების სტუდენტი ნ. ბ ა რ ბ ა ქ ა ძ ე, გაზეთ „სოვეტ უზბეკისტანის“ რედაქტორი მ. კ ა რ ი ე ვ ი (შუაწიელი ჟურნალისტების სახელით), გაზეთ „ბაკინსკი რაზონის“ რედაქტორი მ. ა. ო კ უ ლ ო ზ ი (სომხეთისა და აზერბაიჯანის ჟურნალისტთა სახელით).

გაზეთი „კომუნისტის“ რედაქტორები

ნიკოლოზ კენაძე,
რედაქტორობდა 1922-25 წლებში.

გრიგორ მუშიშვილი (ზოფერია),
რედაქტორობდა 1926-37 წლებში.

ერბილე (ერბე) ბეღია,
რედაქტორობდა 1937 წელს.

ალისტრატე შერვაშია,
რედაქტორობდა 1937-38 წლებში.

ვალერიან სათიაშვილი,
რედაქტორობდა 1938-44 წლებში.

ბორის ნინატაშვილი,
რედაქტორობდა 1944-52 წლებში.

გაზეთ „ქრეუნისვის“ რედაქტორები

შემდეგ გაიმართა დიდი საზენიო კონცერტი. საიუბილეო დღეებში გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქცი-
ამ მიიღო შრავალი მოლოცვა სსრ კავშირის სხვადასხვა
კუთხიდან, ჟურნალ-გაზეთების რედაქციებიდან, შემოქმე-
დებითი ორგანიზაციებიდან, ცალკეული პირებისაგან. მათ
შორის აღსანიშნავია გაზეთ „პრავდის“ სარედაქციო კო-
ლეგიის წევრები, რომელნიც პრავდელეები წერენ: „დიდი
და სახელგანთქანი გზა განვლით თქვენმა გაზეთმა საბჭოთა
საქართველოს მშრომელებთან ერთად. მათი ერთგული მე-
გობარი და მრწველი, მასების კოლექტიური ორგანიზატო-
რი, მარქსიზმ-ლენინიზმის ცხოველყოფილი იდეების
პროპაგანდისტი, „კომუნისტის“ სოციალისტური მშენებ-
ლობის ყველა ეტაპზე მებრძოლურად გამართვა რესპუბლი-
კის პარტიულ ორგანიზაციას სახალხო-სამეურნეო და პო-
ლიტიკური ამოცანების გადაწყვეტაში“.

გიორგი მერკვილაძე,
რედაქტორობდა 1952-53 წლებში.

ნიკოლოზ ჯაში,
რედაქტორობდა 1954-55 წლებში.

გერასიმე ფარცხალავა,
რედაქტორობდა 1955-57 წლებში.

პროკოფი რატიანი,
რედაქტორობდა 1957-58 წლებში.

დავით მჭედლიშვილი,
რედაქტორობდა 1953-54 წლებში და
1958 წლიდან დღემდე.

ქურალ „საბჭოთა ხელოვნების“ სარედაქციო კოლეგია და რედაქციის კოლექტივი მხურვალედ ულოცავს გაზეთ „კომუნისტის“ თანამშრომლებს სახელოვან იუბილეს.

შემდგომ მოლოცვაში ნათქვამია: „ჩვენ ღრმად ვართ დარწმუნებული, რომ გაზეთ „კომუნისტის“ ჟურნალისტები, მუშა და სოფლის კორესპონდენტები კვლავც წარმატებით დარაზმავენ მასების ინიციატივასა და ენერჯიას სკკმ XXIV ყრილობის გადაწყვეტილებათა განახორციელებლად“.

გაზეთ „კომუნისტს“ დიდი ამაგი დასდეს მისმა რედაქტორებმა ფილიპე მახარაძემ (რედაქტორობდა 1920 წელს), მამია ორახელაშვილმა (1920 წ.), სანდრო ეულმა (1920 წ.), ვლადიმერ სუხიშვილმა (1920 წ.), ვალერიან ბახტაძემ (1921 წ.), მალაქია ტორთაშვილიძემ (1922 წ.), ნიკოლოზ კიკნაძემ (1922-1935 წწ.), გრიგორ მუშიშვილმა (ხოფერიამ — 1936-37 წწ.), ერმილე (ერიკ) ბედიამ (1937 წ.), კალისტრატე შეროზიამ (1937-1938 წწ.), ვალერიან ხატიაშვილმა (1938-1944 წწ.), ბორის ნანიტაშვილმა (1944-1952 წწ.), გიორგი მერკვილიძემ (1952-1953 წწ.), ნიკოლოზ ჯაშმა (1954-55 წწ.), გერასიმე ფირცხალავამ (1955-1957 წწ.), პროკოფი რატიანამ (1957-1958 წწ.), დავით მჭედლიშვილმა (1954 წ. ანა 1958 წლიდან დღემდე); „კომუნისტის“ რედაქტორის მოვალეობას სხვადასხვა დროს ასრულებდნენ კანდიდ ჩარაკვიანი, გიორგი ჯიბლაძე, რუბენ ქურციკიძე, ილია ნატროშვილი.

1971 წლის 28 დეკემბრის ბრძანებულებით საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმმა შრომელთა კომუნისტური აღზრდის საქმეში ნაყოფიერი მუშაობისა და სამეურნეო-კულტურული მშენებლობის ამოცანათა შესასრულებლად მათი მობილიზაციისათვის, დაარსების ორმოცდაათი წლისთავთან დაკავშირებით გაზეთი „კომუნისტი“ დაავიჯდოვა საპატიო სიგელით.

სკკმ ისტორიის კუთვნილება გახდა გაზეთ „კომუნისტის“ სახელოვანი ნახევარსაკუთვნიანი გზა, მაგრამ მის კოლექტივს არ სჩვევია მიღწეული დამკაყოფილება, იუბილარი გაზეთი ახალი ენთუზიაზმით შლის ფრთებს, ახალი ენერჯიით ემსახურება ქართველი ხალხის კეთილშობილურ საქმეებს და კვლავც რჩება ჩვენი ეპოქის თქრობირად.

გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქტორის მოადგილეები
ბ. თითარიშვილი (მარჯვნივ) და გ. გოვაშვილი.

ბელ მდივანს, კალანდშიძის მიხრცა ილიას ასულს — ჟურნალ „საქართველოს ქალის“ რედაქციის პასუხისმგებელ მდივანს, მისწერა პავლე გერასიმეს ძეს — გაზეთ „თბილისის“ რედაქტორის მოადგილეს, მისწერს ნიკოლოზ ბასიატის ძეს — აფხაზეთის ასსრ კულტურის მინისტრს, ლ.პაპინოვს გალერეან ივანეს ძეს — ჟურნალისტს, პენსიონერს, ლმწიანს გიორგი ივანეს ძეს — გაზეთ „პრავდის“ საკუთარ კორესპონდენტს, ლ.ორბელიანის ძეს — მთავარ ნიუს ძეს — ახალი ამბების სააგენტოს საქართველოს განყოფილების გამგეს, ლ.ორბელიანს დირიქტორ ამირანის ძეს — ჟურნალისტს, პენსიონერს, მასწავლებელს ივანეს ძეს — სააგენტო რედაქციის გამგემ, „კოლოსის“ საკუთარ კორესპონდენტს, მ.მ.ორბელიანს ნინო პოლისის ასულს — გაზეთ „სოფელკან“ ერასტიანის რედაქციის განყოფილების გამგემ, მარტინოვიჩს ვლადიმერ პეტრეს ძეს — გაზეთ „სოფელკან“ ადგილის რედაქტორს, მ.მ.ორბელიანს დავით რაფიელის ძეს — გაზეთ „თბილისის“ რედაქციის განყოფილების გამგეს, მისსა და სიმონის ასულს — ჟურნალ „ოგონის“ კორესპონდენტს ამირკავკასიის რესპუბლიკაში, მისწერს ივლიტა იაკინთეს ასულს — საქართველოს ტელევიზიის პროგრამათა დირექტორს, მ.მ.ორბელიანს გივი იოსების ძეს — გაზეთ „კუთხის“ რედაქტორს, მისწერს ნინოს ნიკოლოზის ასულს — გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ რედაქტორის მოადგილეს, მ.მ.ორბელიანს დავით ვასილის ძეს — გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქტორს, მისწერს ლაზარე ანდრეას ძეს — გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ რედაქციის ყოფილ პასუხისმგებელ მდივანს, რ.მ.ორბელიანს

შვილს შოთა ნიკოლოზის ძეს — თელავის რაიონული რედაქციის „ალანის განთავის“ რედაქტორს, მისწერს გიორგი პლატონის ძეს — ჟურნალ „სკოლა და ცხოვრების“ მთავარ რედაქტორს, მისწერს სოლომონ ევლინის ძეს — გაზეთ „მედიკალი“ ტბილისის რედაქციის განყოფილების გამგეს, მისწერს ვახტანგ ნიკოლოზის ძეს — საქედვის უფროს რედაქტორს, მისწერს სერგი ილიას ძეს — გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ რედაქციის სექტორის გამგეს, მისწერს ისაკ მელიქონის ძეს — ზუგდიდის რაიონული განყოფილების „მედიკალი“ რედაქტორს, მისწერს ალექსანდრე გიორგის ძეს — გაზეთ „სოფელკან“ ირისტიანის რედაქტორს, მისწერს შოთა სიმონის ძეს — გაზეთ „სამჭოთა აკარის“ რედაქტორს, მისწერს ვლადიმერ ივანეს ძეს — გაზეთ „სოფლის ცხოვრების“ რედაქტორის მოადგილეს, მისწერს პეტრე იულიანის ძეს — საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ტელევიზიისა და რადიომაუწყებლობის სახელმწიფო კომიტეტის თავმჯდომარის პირველ მოადგილეს, მისწერს ნიკოლოზ დავითის ძეს — გაზეთ „სახალხო განათლებას“ რედაქტორს, მისწერს ბაბუკია აკაიის ასულს — ჟურნალ „პიონერის“ რედაქტორს, მისწერს მ.მ.ორბელიანს აკაკი გიორგის ძეს — ჟურნალ „საქართველოს კომუნისტის“ მთავარი რედაქტორის მოადგილეს, მისწერს ახუმ ბარბის ძეს — გაზეთ „კომუნისტის“ საკუთარ კორესპონდენტს, მისწერს სურენ გერასიმეს ძეს — საქედვის უფროს რედაქტორს, მისწერს ვაჟა კარგიანის ძეს — გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქციის პასუხისმგებელ მდივანს.

საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1971 წლის 31 დეკემბრის ბრძანებულებით ბეჭდვით სიტყვის ორგანოებში ხანგრძლივი და ნაყოფიერი მუშაობისათვის და გაზეთ „კომუნისტის“ დაარსების 50 წლისთავთან დაკავშირებით **საქართველოს სსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკის** — საპატიო წოდება მიენიჭათ გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქციის, საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის გამომცემლობისა და სტამბის შემდეგ მუშაკებს:

ასულს, ყიფიანს ოლეგ გერონტის ძეს, ყიფიანს თენგიზ დავითის ძეს, ყურაშვილს სერგო დასოზის ძეს, ჩხაიძის გრიგოლ თეოდორეს ძეს, ჩხაიძის გივი ათანასეს ძეს, მხარაბიძის რაზმ რევაზის ძეს, მისწერს შალვა ექვთიმეს ძეს, მასწავლებელს ზაქარია ვასილის ძეს, მისწერს ნინო პლატონის ძეს, მისწერს ვიქტორ ვლადიმერის ასულს.

მამყვლიძის შალვა გრატიონის ძეს, გივანიძის ვახტანგ გრიგორის ძეს, მისწერს გიორგი ბოკაიანის ძეს, მისწერს ფილოფ აპოლონის ძეს, მისწერს ნიკოლოზ ერასტის ძეს, მისწერს ზურაბ ივლიანეს ძეს, მისწერს ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძეს, მისწერს გიორგი ბაგრატიანის ძეს, მისწერს თამარ მიხეილის

საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1971 წლის 31 დეკემბრის ბრძანებულებით ბეჭდვით სიტყვის ორგანოებში ნაყოფიერი მუშაობისათვის და გაზეთ „კომუნისტის“ დაარსების 50 წლისთავთან დაკავშირებით **საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელის** დაჯილდოვდნენ გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქციის, საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის გამომცემლობისა და სტამბის შემდეგ მუშაკები:

დრეს ძე, მამყვლიძე ნადეჟდა ივანეს ასული, მამყვლიძე ივლიან თეოდორეს ძე, მამყვლიძე იოსებ ლევანის ძე, მამყვლიძე გურამ სოლომონის ძე, მამყვლიძე აკაკი აპოლო-

ნამყვლიძე ალექსანდრა სოლომონის ასული, მამყვლიძე ივლიან იოვლის ასული, მამყვლიძე ბაკურ პეტრეს ძე, მამყვლიძე გიორგი დიმიტროს ძე, მამყვლიძე ნოდარ ალექსან-

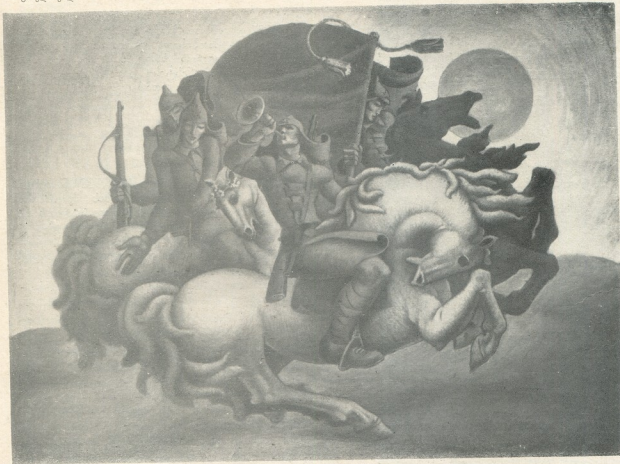
ნის ძე, გუგუშვილი თომა აქესენტის ძე, გურბანიძე ისაკ ერასტის ძე, დამითური შოთა გიორგის ძე, დავაძეშვილი რუსუდან ნიკოლოზის ასული, ღორშაძე ქეთევან ალექსანდრეს ასული, ზურაბიშვილი ალექსანდრე ვასილის ძე, ზუბანიშვილი, გიორგი ლუარსაბის ძე, იაქოშვილი ჯემალ გიორგის ძე, იმანიშვილი ნაზი ერემიას ასული, თედიაშვილი ივანე ვასილის ძე, თემიშვილი აკაკი ზაქარიას ძე, პალაძე იული ნესტორის ძე, პარმეზი ვასილ გრაფის ძე, მიქნაძე ლერი ვლადიმერის ძე, ლალიძე ზნორ ნიკოლოზის ძე, ლამიშვილი მარგალიტა სერაფიონის ასული, ლოლაძე გივი გიორგის ძე, ლორთქიანი თეორ ელგუჯას ძე, მამალაძე ეთერ-პარმენის ასული, მამალაძე სერგო მექლისე-დღის ძე, მამელოვი მესა მარნდის ძე, მანჯაშიძე შალვა

ალექსის ძე, მუხარბიშვილი თამარ ილარიონის ასული, მიქაძე მიხეილ დავითის ძე, მიქაძეშვილი ნუგზარ-სტეფანეს ძე, მხამიძე ქეთევან ალექსანდრეს ასული, ნოდია გიორგი ნესტორის ძე, პანინაშვილი გიორგი შიოს ძე, სანაშვილი ლევან გიორგის ძე, ძირიშვილი ნანული არსენის ასული, ჩახავა-სუბელი აგრაფინა უზანგის ასული, ჩხილაძე მარგალიტა ვასილის ასული, ჩხაიძე ბეგლარ მოსეს ძე, ჩხარტიშვილი თამარ ივანეს ასული, მირიშიძე ვასილ რაქვინის ძე, ძიძიძე ლაურა ლევანის ასული, წილსანი თამარ ნიკიფორის ასული, ჭანიშვილი ვაჟა ვასილის ძე, შალიძე რადონეს პროტოფის ძე, სუბულური ლარისა მიხეილის ასული, ხანთაძე რევაზ ნიკოლოზის ძე, ჯაბახაძე შალვა ერმილეს ძე.

საქართველოს კომკავშირის 50 წლისთავისადმი მიძღვნილი გამოცენილი

ა. ციხლაშვილი.

1921 წლის კომკავშირელები.

ბავშვთა ნახატების რესპუბლიკურ გამოფენაზე ამხანაგები (მარჯვნიდან): ჩ. მატრეველი, თ. მოსაყელი, ვ. შვეფანაძე, თ. ლომიძე, ა. ჩუბინი, ჯ. პატიაშვილი (ცენტრში) და ბავშვთა მოქანდაკე ე. მელიქიშვილი (მარცხნივ).

12/26

გაუფრთხილეთ ნაწარმების გამოფენაზე

შპრმა სიხუბე, ფანტაზია, მრავალფეროვნება, გულუბრყვილობა, ხალასი განცდები, ძალდატანებლობა, ნიჭიერება. აი ყოველივე ის, რაც ასე ცხადად იგრძნობოდა ბავშვთა გამოფენაზე, რომელიც მოეწყო საქართველოს სახელმწიფო სურათების გალერეის დარბაზებში. ეს იყო ნორჩ მხატვართა თუ მოქანდაკეთა, ხეზე კვეთისა თუ ქვიდურობის პატარა „ოსტატთა“ ჭეშმარიტი დღესასწაული. მათმა უშუალოდ, უაღრესად წმინდა, შინაგანად მდიდარმა ბუნებამ, ბავშვურმა განცდებმა, სურვილებმა საუცხოო ასახვა პოოვს გამოფენილ ნამუშევრებში.

რამდენი საინტერესო რამ იყო ამ გამოფენაზე წარმოდგენილი, პატარების თვალთი დანახული პეიზაჟები, ნატურმორტები, სახლები, მანქანები, დედები და მამები, ახლობლები, ზღაპრების გმირები, ცირკის მსახიობები, მი-

ლიციელები, ფრინველები, ცხოველები და მრავალი სხვა. აქვე იყო თხის ქოთნები, ჯამ-ჭურჭელი.

განსაცვიფრებელია ნორჩ ხელოვნება აღქმის უნარი, რომელთაც შეუძლიათ გაცილებით მეტის დანახვა, ვიდრე მოზრდილს და განსაკვირი როდია, როდესაც მათ ნამუშევრებში უამრავ საინტერესო დეტალს, გასაოქარ მოძრაობებს, ფორმებს ვხვდებით. მათი ფიგურები მოძრაობს, ისინი მიგვიზიდავენ და დაგაფიქრებენ, გაგაოცებენ ნორჩების საზღვარს შეცნობისა და მისი მხატვრული გადმოცემის არაჩვეულებრივი უნარით; აქ ვერ შეხვდებით ზერელე ნამუშევარს; ყოველივე ღრმად, ბავშვური გულუბრყვილობით არის გააზრებული და გადაწყვეტილი.

გამოფენაზე ყველაზე დიდი ადგილი ფერწერას დაეთმო. ზგავრელითა და ფანქრით შესრულებულ ნამუშევრებ-

ბავშვები გამოეწევიან:

ში ნათლად იგრძნობდა ნორჩთა სამყაროს აღქმის, მისი თავისებური მხატვრული გადამუშავებისა და წარმოსახვის უნარი, აქ იყო საოცარი ფერებით შეზავებული მრავალფეროვანი ნახატები, პორტრეტები, ზეთის საღებავებში შესრულებული ნამუშევრები, გრაფიკა.

ჭედურობის საუკეთესო ნიმუშები წარმოადგინეს პატარა მხატვრებმა. მათი ოსტატობა ზოგჯერ პროფესიულ დონემდე მდლდება და მათ მიერ შექმნილი „ჟურდაის ფარი“, „თიხის სიმღერა“, „მოსუცი“, „სახანდარი“ და სხვა ესთეტიკურ სიამოვნებას ანიჭებს მხილველს.

გამოეწევიან თვალსაჩინო ადგილი ადვილად დაეთმო ზესტაფონის რაიონის სოფელ შრომის მოწაფეების მიერ წარმოდგენილ კერამიკულ ნაკეთობებს: ღიქებს, ვაზებს, ფიალებს, ტაფებს და სხვა.

აქვე წარმოდგენილი იყო ქანდაკება, პლასტელინისაგან გამოქმნილი ადამიანისა და ცხოველების პატარა ფიგურები; დიდ შთაბეჭდილებას ახდენს პიონერთა და მოსწავლეთა სასახლის ქანდაკების წრის წევრების, ნორჩ ხელოვანთა მიერ ნათელი მხატვრული ხედით შექმნილი „ცხენები“, „საილოს მოთივნიერება“, „დედა“, „დიდების ძეგლი“ და სხვ. მათ ამ ნამუშევრებში მიაღწიეს არა მარტო გამოსახვის თავისებურ გადწყვეტას, არამედ ფორმის სიხუსტეს, ცალკეული დეტალების მხატვრულ გასარჩევასა და გადმოცემას.

მთლიანად გადაჭარბა ხეზე კვეთის ნორჩ ოსტატთა ნამუშევრებმა. სამგალითოა თბილისის 62-ე საშუალო სკოლის მოსწავლეთა ნახელავი, უზარმაზარი სავარძელი და მასზე სიყვარულით ამოკვეთილი ქართული ორნამენტები, რომლებიც ჩახლართვიან ერთმანეთს და სასიამოვნო იერს ანიჭებენ ამ ნახელავს.

ერთ-ერთი დარბაზის შესასვლელში მყარად დგას მხრებგამოლი ქართული ორნამენტებით შემკული დედაბოძი, რომელიც ხელოვნების საუკეთესო ნიმუშად შეიძლება ჩაითვალოს. მკაცრ, მიუვალ კლდეებს შეარწყმთან ამყად აღმართული სეანური კომპები. ყოველივე ეს ხეში ოსტატურადაა შესრულებული. შთამბეჭდავია ქართული დარბაზი: მისთვის დამახასიათებელი ყველა საჭირო ატრიბუტით. ურფი, კიდობანი, დიდი უბრალოებით, მარამ

სიყვარულით შესრულებული ვარძია, ხის სკამები, ტაბლა, საწინაბელი, ხის ჭურჭლეულობა და სხვ.

ხეზე კვეთის მრავალ ნიმუშთან, საუკეთესო მხატვრული და კომპოზიციური გადაწყვეტით გამოირჩევიან „შვიდაკაცა“. თიგინალურადაა გაასრულებული გახალხობა გურულ მიომერალთა კოლორიტული სახეები.

გამოეწევიან ყურადღება მიიძვრეს თიანეთის სკოლის ინტერნატის აღსარდელთა ნამუშევრებმა. ბავშვებმა განსაკუთრებული გულმოდგინებითა და, შეიძლება ითქვას ოსტატურადაც მოქსოვეს წინდები, მცირე ზომის ხალიჩები, მეგრებს სხვესურული ჩოხა. ფერების საუკეთესო შეხამებით ბავშვებმა ამ ნამუშევრებს მხატვრული ელერადობა მიანიჭეს.

ქების ღირსია გამოეწევიან წარმოდგენილ ნამუშევართა ავტორები, რომლებმაც გაგვიოცეს თავიანთი გულწრფელობით, სისპეტაკითა და სამყაროს აღქმის თავისებური უნარით.

აქვე ვაქვეყნებთ გამოეწევის მონაწილე ნორჩ მხატვართა სრულ სიას.

თ ბ ა ლ ი ს ი

- ბინდარაჯა ზურაბი, 23-ე სკოლა, VII კლასი; ოტრეშვი ზუზაბი, 142-ე სკოლა, 0 ჯგუფი; გურული გვანცა, 4 წლის; ჰაგვაძე ზურაბი, 96-ე სკოლა, 0 ჯგუფი; შენგელია ლამა, რესპ. ექს. სკოლა, 0 ჯგუფი; თოფურბი ნინო, 55-ე სკოლა, IV კლასი; გელისაშვილი გობა, 61-ე სკოლა III კლასი; კაცაძეშვილი ნინო, 53-ე სკოლა; ჩხაიძე ნინო, 47-ე სკოლა, II კლასი; ელიძე ზურაბი, 42-ე სკოლა, VII კლასი; ნომერიძე ევა, 57-ე სკოლა, 0 ჯგუფი; კენჭუაშვილი გ., მე-2 გახანგრ, დღის, IV კლასი; რუხაძე ლ., მე-2 გახანგრ, დღის სკოლა, V კლასი; გველსიანი შ., მე-2 გახანგრ, დღის სკოლა, V კლასი; ჩაღდენი ნ., მე-2 გახანგრ, დღის სკოლა, V კლასი; იზაბაყრაძე ლილია, 144-ე სკოლა, III კლასი; ვაჩიშვილი სანდრო, 53-ე სკოლა, V კლასი; ვაჩიშვილი ირაკლი, 53-ე სკოლა, II კლასი; ბებიაშვილი ნია ბ., 6 წლის; ვაბლიანი ლეონიდი, ა. კ. რჯ. პ-ს, III კლასი; მიმანაშვილი პაატა, ა. კ. რჯ. პ-ს, I კლასი; კვერნაძე გვიხია, ა. კ. რჯ. პ-ს, II კლასი; ოსუელიანი მამილი, ა. კ. რჯ. პ-ს, III კლასი; ჰანუჯიანი ზურაბი, ა. კ. რჯ. პ-ს, II კლასი; ბაბუაძე ზურაბი, ა. კ. რჯ. პ-ს, I კლასი; სიროძე ნუკრი, ა. კ. რჯ. პ-ს, I კლასი; ნავთვანიძე ავთანდილი, ა. კ. რჯ. პ-ს, I კლასი; ყიფშიძე ნინო, I სკოლა, VII კლასი; ტოპოლსკი კოტე, 144-ე სკოლა, VII კლასი; ლაბოვი ვოვა, 144-ე სკოლა, VII კლასი; არსენ-

ვი სერგი, 144- სკოლა, V კლასი; ჰესენივი ჰესენი, 144-ე სკოლა, VII კლასი; ლობოვი ვივა, 144-ე სკოლა, VII კლასი; აფიკორი ნუგზარი, 144-ე სკოლა, VII კლასი; ქობულაძე ნოდარი, 144-ე სკოლა, V კლასი; გულგერდამიძე დათო, 144-ე სკოლა, V კლასი; შეყრიამე გია, 144-ე სკოლა, V კლასი; მამედლივი ალი, 144-ე სკოლა, V კლასი; შაღრაძე დავითი, 114-ე სკოლა, VIII კლასი; ხუციუკა, 37-ე სკოლა, V კლასი; სიმონიძე ირაკლი, 43-ე სკოლა, IX კლასი; ვაბრიანი ვაჟა, 43-ე სკოლა, VI კლასი; კახაიანი ვაჟა, 43-ე სკოლა, VI კლასი; ტაბატაძე შაია, 143-ე სკოლა, V კლასი; კერალაშვილი ლია, 143-ე სკოლა, V კლასი; თედუცა ნანუკა, 143-ე სკოლა, VI კლასი; კვერცხიანი, 143-ე სკოლა, VIII კლასი; შიშინიძე ვაჟა, ა. კ. რე. 3-ს, I კლასი; სერგაძეშვილი შაია, ა. კ. რე. 3-ს, I კლასი; პარსიანაძე ვივა, ა. კ. რე. 3-ს, II კლასი; გარაყენიძე ირინე, ა. კ. რე. 3-ს, I კლასი; სუბაძე, მე-2 განხვე, დღის სკოლა, IV კლასი; ლონდაძე ივანე, 3 წლის; ლონდაძე ნინო, 4 წლის; ზეღუზაშვილი გია, ა. კ. რე. 3-ს, IX კლასი; გულუაშვილი ივანე, 65-ე სკოლა, VIII კლასი; ასაკოვი ვივა, 144-ე სკოლა, VIII კლასი; მცხედანი ვივა, 144-ე სკოლა, VII კლასი; ესრავი თამარი, სუბაკოვი ირაკლი; შაირაძე ალექსანდრე, 144-ე სკოლა, VIII კლასი; ჩხეიძეშვილი ლია, 140-ე სკოლა, X კლასი; ლავიშვილი ვაჟა, 65-ე სკოლა, V კლასი; თინათი ვაჟა, 55-ე სკოლა, II კლასი; ენბონია ნინა, 37-ე სკოლა, IV კლასი; კახანაძე ვივა, 37-ე სკოლა, IX კლასი; ფაქული ტინა, 79-ე სკოლა, III კლასი; ანგოლი, VI კლასი; 140-ე სკოლა, VI კლასი; დოვიკი ირინე, 66-ე სკოლა, VI კლასი; სვიდომილი თამარი, მე-17 სკოლა, VII კლასი; აქაშიძე ნ. 1-ლი განხვე, სკოლა, VI კლასი; დუბაძე ვახტანგ, შაბაძე, ზონბე, სკოლა, VI კლასი; ჩუბუხიძე ვივა, 144-ე სკოლა, VIII კლასი; ნონიკაშვილი ვივა, 1-ლი განხვე, დღის სკოლა, VIII კლასი; ახუციანი ირაკლი, 36-ე სკოლა, V კლასი; მეტიშვილი თათარი, მე-100 სკოლა, IV კლასი; შლიძეშვილი თამარი, 3 წლის; ფანჭიძე დათო, 65-ე სკოლა, IV კლასი; შამიჩიშვილი მანანა, 65-ე სკოლა, V კლასი; ალექსანდრე თოსიკი, 65-ე სკოლა, III კლასი; გულუაშვილი ხაჭო, 65-ე სკოლა, III კლასი; იზოლაძე ივანე, 1-ლი სკოლა, I კლასი; კიტაიშვილი ვიქტორი, 55-ე სკოლა, VII კლასი; კარაბეგანი არამი, ა. კ. რე. 3-ს, IX კლასი; პოპოვიკი ვივა, 55-ე სკოლა, VII კლასი; მთიულეშვილი ვივა, 126-ე სკოლა, X კლასი; მაქსაშვილი ვივა, 1-ლი სკოლა, I კლასი; ივლიჩიშვილი ნანა, 87-ე სკოლა, VI კლასი; ბერიკაშვილი ლუბია, 65-ე სკოლა, V კლასი; ნიჭურაძე გ. კარ. რ. 3-ს, VI კლასი; ბეალაძე ვივა, 126-ე სკოლა, X კლასი; თხილაძე შ., 102-ე სკოლა, IV კლასი; ვევიჩვი სერგი, 97-ე სკოლა, IV კლასი; მახიძე დათო, № 1 განხვე, სკოლა, I კლასი; თხილაძე ი., 102-ე სკოლა, IV კლასი; მაცარაძე ნოდარი, 68-ე სკოლა, VI კლასი; კობერიძე ავაკი, 65-ე სკოლა, VII კლასი; ტურაბულიძე უჩა, 23-ე სკოლა, X კლასი; თაბინიშვილი დავითი, 51-ე სკოლა, III კლასი; ქვირიანი ზ., 55-ე სკოლა, I კლასი; კობახიძე თამარი, 62-ე სკოლა, VIII კლასი; თვანთივი ტრისტანი, 65-ე სკოლა, VI კლასი;

სი; ბახრაშვილი, IX კლასი; ნიკოლაშვილი თამარი, მე-100 სკოლა, VI კლასი; ათუღაშვილი ზურაბი, 65-ე სკოლა, III კლასი; ბერიკაშვილი ლუბია, 65-ე სკოლა, V კლასი; ნიკაძეშვილი ნანა, 65-ე სკოლა, II კლასი; ავთიკაშვილი, 124-ე სკოლა, VIII კლასი; ავანაშვილი აიკო, შაბაძე, აღზრდის სახლი; გორგაძე სალომე, 55-ე სკოლა, I კლასი; არამიძე თ., 117-ე სკოლა, IV კლასი; ფარსადიშვილი ზურაბი, 140-ე სკოლა, IV კლასი; ჩაკალოვი გ., 1-ლი განხვე, სკოლა, VI კლასი; შხაქივი ივარი, 37-ე სკოლა, VI კლასი; ხანაჭურანი ვიქტორი, 37-ე სკოლა, IX კლასი; კეცხელი ნინა, 37-ე სკოლა, IV კლასი; გავრილაძე დიმიტრი, 37-ე სკოლა, VI კლასი; გინცაძე ზურაბი, 37-ე სკოლა, IX კლასი; იეშვილი ივანე, 65-ე სკოლა, V კლასი; კეცხელი ლია, 37-ე სკოლა, III კლასი; ისაკივი ვივა, 144-ე სკოლა, VIII კლასი; გარაყენიშვილი ნოდარი, 65-ე სკოლა, IV კლასი; შარსიანი რომანი, 144-ე სკოლა, VII კლასი; შხათარაძე შიგვილი, 144-ე სკოლა, VIII კლასი; შხათარაძე ვიქტორი, 144-ე სკოლა, VIII კლასი; ნონიკაშვილი ვივა, 1-ლი განხვე, დღის სკოლა, II კლასი; პაპაძე თეიმურაზი, მე-100 სკოლა, V კლასი; გარაყენი ზურაბი, მე-100 სკოლა, V კლასი; კარანაძე ნარია, მე-6 სკოლა, VI კლასი; ჩეიკელიძე არსენ, 37-ე სკოლა, VI კლასი; მელიქიშვილი დამა, 5 წლის; დიმიტრი ვიქტორი, 5 წლის; ავთიკაშვილი კობე, 140-ე სკოლა, X კლასი; ნიჭურაძე ვივა, 65-ე სკოლა, III კლასი; შარსიანი ამალია, 26 კობ. რ. 3-ს; კოცხე ზურაბი, 126-ე სკოლა; VIII კლასი; გილოფი ნოდარი, 126-ე სკოლა, VIII კლასი; გრამი ვივა, 87-ე სკოლა, VI კლასი; ვეციძე ლია, ექსპერიმენტალური სკოლა, V კლასი; ნურსიკივი ივანე, 37-ე სკოლა, IV კლასი; გრემილი ვივა, 65-ე სკოლა, IV კლასი; ციმაია ნანა, 65-ე სკოლა, III კლასი; მალოლაძე თენგიზი, 65-ე სკოლა, V კლასი; კახიძე ჩიქოვანი, 61-ე სკოლა, X კლასი; საპაშვილი ნელი, 65-ე სკოლა, VI კლასი; ციკაყავა დალი, 65-ე სკოლა, IV კლასი; მალოლაძე ნარია, 65-ე სკოლა, IV კლასი; კინცაძე საბა, მე-14 სკოლა; ტერიკაშვილი აშოტ, ა. კ. რე. 3-ს, X კლასი; კასიანი შიგვილი, 65-ე სკოლა, VII კლასი; შვილი ნ., 1-ლი განხვე, სკოლა, IV კლასი; მუხამანიშვილი დარეგანი, 65-ე სკოლა, IV კლასი; ბაქუხიძე ლარა, 37-ე სკოლა, IX კლასი; დთაშვილი თამარი, ა. კ. რე. 3-ს, IX კლასი; იჭერაშვილი, 55-ე სკოლა, VII კლასი; კობახიძე დავითი, 55-ე სკოლა, VI კლასი; კარბელაშვილი, 55-ე სკოლა, VI კლასი; აბულაძე ვივა, 7 წლის; წაქალაქი შვიდი, 65-ე სკოლა, III კლასი; ხუნჭუაძე რევაზი, 1-ლი სკოლა, VII კლასი; ნობაძე შ., 1-ლი განხვე, სკოლა, VI კლასი; ბუტრევი კოლა, 1-ლი განხვე, სკოლა, VI კლასი; ყუხუაძე მესიკი, 1-ლი განხვე, სკოლა, V კლასი; დალიქიშვილი ნანა, 1-ლი განხვე, სკოლა, VI კლასი; სარქიანიანი ა., 1-ლი განხვე, სკოლა, IV კლასი; შვედილიშვილი ვიქტორი, 1-ლი განხვე, სკოლა, IV კლასი; სურგულაძე ი., 1-ლი განხვე, სკოლა, IV კლასი; ცეცხლაძე მარინე, 1-ლი განხვე, სკოლა, IV კლასი; ბუნიკაშვილი ალექსანდრე, 44-ე სკოლა, V კლასი; სპირიდონოვი ი., 37-ე სკოლა, III კლასი; ვიგვანი ნინო,

გამოღების ეროვნული კუბი

89-ე სკოლა, IV კლასი; აბაშიძე ერეკლე, 1-ლი სკოლა; ჭვალავა გიხა, 1-ლი სკოლა, I კლასი; ხეიხია ვია, 1-ლი სკოლა, IV კლასი; ღვინაშვილი მახვილი, 55-ე სკოლა, V კლასი; იბეხვაია ირინე, 65-ე სკოლა, VI კლასი; ვაგეა თუმბერი, 65-ე სკოლა, III კლასი; ხარეზავა დათო, 65-ე სკოლა, VII კლასი; ვარეშაძე ნოდარ, 65-ე სკოლა, VII კლასი; მჭედლიძე თ. 113-ე სკოლა, VIII კლასი; მახვილი თამარ, მე-17 სკოლა, VI კლასი; მარიშვილი ნანა, მე-7 სკოლა, V კლასი; თუხაძე კოტე, 65-ე სკოლა, IV კლასი; ვაგეა სულვა, 65-ე სკოლა, IV კლასი; ვიგოლაშვილი ციციო, 65-ე სკოლა, VI კლასი; ვინაშაძე ანზორი, 65-ე სკოლა, V კლასი; ვაგენია შერაბი, 61-ე სკოლა, VII კლასი; ვინაშაძე ნორა, მე-7 სკოლა, VI კლასი; ქაჯია ხეიხია, 65-ე სკოლა, IV კლასი; სეპანაძე მარია, 66-ე სკოლა, X კლასი; ვაგეაძე ვაჟა, მხატ. აღზრდის სახლი; ხარეშა დათო, 65-ე სკოლა, III კლასი; დიმიტე ბებერი, 79-ე სკოლა, IV კლასი; ვან-რიამე ზურაბი, მხატ. აღზრდის სახლი, VI კლასი; აბრამიშვილი ნათელა, 65-ე სკოლა, II კლასი; ფანჩიძე ლალი, 65-ე სკოლა, VII კლასი; გუმბეგიძე ტარიელი, 9 წლის; კალბორნიშვილი ანა, 4 წლის; ზოგერია ვია, მე-100 სკოლა, V კლასი; დათაშვილი ა. 126-ე სკოლა, IV კლასი; ლალიშვილი გ., 126-ე სკოლა, VI კლასი; კიხურაშვილი ნ., 1-ლი განახ. სკოლა, V კლასი; იხივია ვია, 79-ე სკოლა, V კლასი; ხაბიძე მანანა, 1-ლი განახ. სკოლა, IV კლასი; ლორთქიფანიძე ავთო, ა. კ. რ. 3-ს, VI კლასი; სეაენდი ზურაბი, ა. კ. რ. 3-ს, VII კლასი; გრიგორიანი სერგო, ა. კ. რ. 3-ს, V კლასი; იშხარელი გიხა, ა. კ. რ. 3-ს, I კლასი; იესანჯია თორნიკე, ა. კ. რ. 3-ს, IX კლასი; ღუმბაძე ვახტანგ, 3 წლის; სარაქმსია ირინა, 79-ე სკოლა, V კლასი; ბედილოვა მადლენა, 97-ე სკოლა, VI კლასი; გიგაძეშვილი ლალი, 97-ე სკოლა, III კლასი; ღობინი ილიკე, 97-ე სკოლა, VII კლასი; კასტლოვა ლუია, 97-ე სკოლა, VI კლასი; ლუბინი მიხა, 97-ე სკოლა, V კლასი; მხოთარიანი ლევანი, 144-ე სკოლა, VIII კლასი; აფთიაძე ვ., 144-ე სკოლა, VIII კლასი; ბოჭქაძე დალი, ა. კ. რ. 3-ს, IX კლასი; ხაჩიძე დავითი, ა. კ. რ. 3-ს, IX კლასი; ხანდაშვილი გაიორი, ა. კ. რ. 3-ს, VI კლასი; ბუაძე ამირანი, ა. კ. რ. 3-ს, IX კლასი; თანაშვილი ბავარდი, ა. კ. რ. 3-ს, IX კლასი; ტატიშვილი მერაბი, მხატ. აღზრდის სახლი, VII კლასი; ასაია დათო, მე-17 სკოლა, V კლასი; თვალაშვილი ნანა, 1-ლი განახ. სკოლა, V კლასი; კეცელა მ., 102-ე სკოლა, IV კლასი; ბერაშვილი ვაჟა, მხატ. აღზრდის სახლი, VII კლასი; ხელაძე ვია, მე-100 სკოლა, VI კლასი; კობაძე ნოდარი, 65-ე სკოლა, IV კლასი; სიკელაშვილი ბესიკი, მხატ. აღზრდის სახლი, VII კლასი; ფრანგიშვილი გელა, მხატ. აღზ. სახლი, VI კლასი; ღვინაშხანიანი ს., 34-ე სკოლა, III კლასი; არბაბიძე მარინე, მე-17 სკოლა, VI კლასი; კობლაძე სეიტა, 1-ლი განახ. სკოლა, IV კლასი; გაგომიძე გიორგი, 53-ე სკოლა, VII კლასი; ქიქოძე ალექსანდრე, 37-ე სკოლა, II კლასი; წყალაური მანანა, 36-ე სკოლა, I კლასი; ვახტანგოვი კოტე, 37-ე სკოლა, IV კლასი; ბუჩუკური ლევანი, 5 წლის; წყიშვილი ლევანი, 55-ე სკოლა, VII კლასი; ბერიაშვილი ნურბი, 3-ს, IV კლ.; რამიშვილი, 126-ე სკ., VI კლ.; ივანიშვილი ლაშა, 126-ე სკ., VI კლ.; ქუჩუაძე მალხაზი, მე-100 სკ., V კლ.; ქუჩუაშვილი ნათელა, 126-ე სკოლა, VI კლასი; ვარლამიანიძე ლევანი, რკინიგზის

1-ლი სპ. სკოლა, VI კლასი; იქროპიძე დათო, მე-100 სკოლა, V კლასი; კუხიძე ვალია, 97-ე სკოლა, III კლასი; მჭედლიძე ნელი, ა. კ. რ. 3-ს, IX კლასი; სიბრტლოძე შირინე, 3-ს, V კლასი; სუბორეკოვა ალა, 97-ე სკოლა, III კლასი; წყიშვილი პაატა, 4 წლის; კვიციანი საბა, მე-14 სკოლა, VI კლასი; ტრუბალოძე ნიკოლა მამა, 97-ე სკოლა, V კლასი; ნარბახაშვილი ვალერი, 79-ე სკოლა, V კლასი; საეჩენო სერგო, 79-ე სკოლა, V კლასი; შერაშხაროვი, 79-ე სკოლა, IV კლასი; ავახიანი კარინა, 79-ე სკოლა, VI კლასი; წყიშვილი სოსო, 23-ე სკოლა, VI კლასი; გარეაშვილი გურამი, 65-ე სკოლა, VI კლასი; კახიანიშვილი გეგმა, 79-ე სკოლა, V კლასი; გეოსიმენკო პაელი, 97-ე სკოლა, VI კლასი; ხაჩატურიანი რიმა, 97-ე სკოლა, VI კლასი; უჯარისნიკოლოზი, 97-ე სკოლა, IV კლასი; წყიშვილი ზურაბი, ექსპერიმენტული სკოლა, IV კლასი; არფიშვილი სერგო, 79-ე სკოლა, VI კლასი; ბელაშვილი მანია, 97-ე სკოლა, VI კლასი; ბუაჩიძე ანეტა, 55-ე სკოლა, I კლასი; ვიგოლაშვილი, მე-14 სკოლა, VIII კლასი; გუდუცი ვაჟა, მხატ. აღზრდის სახლი; ნიუტრამე ბესიკი, 75-ე სკოლა, V კლასი; ლავფერი ვია, 102-ე სკოლა, VII კლასი; მავალიშვილი ი. გ., 65-ე სკოლა, V კლასი; ჩხაიძე მერაბი, 87-ე სკ., IV კლ.; ლუსციშვილი ვია, 4 წლის; სოსიაშვილი დიმიტრი, მე-2 განახ. სკოლა, IV კლ.; ბეალავა ვია, 126-ე სკ., X კლასი; იქროპიძე ვაჟი, ექსპერიმენტული სკოლა, III კლასი; მურმანიშვილი დავითანი, 65-ე სკოლა, IV კლასი; წყალაური მზია, 65-ე სკოლა, III კლასი; ჩხაიძე მერაბი, 87-ე სკოლა, IV კლასი; ავაქივი რაჩი, 66-ე სკოლა, VIII კლასი.

თბილისის პიონერთა და მოსწავლეთა სასახლე

თუშმეშვილი ლეილა, 10 წ.; ვანაძე ირაკლი, 10 წ.; პარესონია სვეტილანა, 10 წ.; მავაიარიანი ვახტანგ 10 წ.; მახარაძე ირაკლი, 10 წ.; ვარლამიანი ლევანი, 13 წ.; ღვინაშვილი რევაზი, 10 წ.; მარგველაშვილი ვიქტორი, 9 წ.; კლიაძე ვაჟა, 14 წ.; ჭავჭავაძე პაატა, 13 წ.; ეგორივი ვიკო, 10 წ.; ალექსანდრინი იგორი, 11 წ.; ზაბოდანია ირა, 11 წ.; კერესელიძე პარმენი, 10 წ.; ხრიკულაშვილი ნუგზარი, 11 წ.; ლაიბე ირინი, 10 წ.; ხუცაშვილი ნანა, 7 წ.; ცინკაძე ვია, 6 წ.; კობალა ბადრი, 11 წ.; მინდორაშვილი დავითი, 11 წ.; მელიქიშვილი ზურაბი, 14 წ.; გაგომიძე ქეთინი, 13 წ.; აყელაშვილი გელა, 10 წ.; სხობლაძე ვაჟა, 6 წ.; სოლოლაშვილი ვია, 12 წ.; ცისკაძე მალხაზი, 11 წ.; სმირნივი სერგო, 12 წ.; ჩუკაშვილი რობერტი, 14 წ.; კეკელიძე ხეიხია, 10 წ.; ბიბოლუნი ზეინა, 10 წ.

თბილისის 62-ე საშუალო სკოლა

საკაია გელა, შულოვა რეზო, მაჩაბლიშვილი გოდერძი, მუშკელიანი სერგო, მთავარძე დიმიტო, ჩიჩუა მალხაზი, კობაძე თემურ, სკოლაძე ალიკო, ტვილიანი თამაზი, არჩვაძე მალხაზი, დღისაძე თორა, მუშხუროძე დათო, ხაინდრავა ვია, შანშაშვილი პაატა, ბეჭუერი გელა, რაზმაძე დავითი, კახოშვილი თორა, ცირაკიშვილი ივანე, ზამთარია ვახტანგი, თურმანიძე ბადრი, კანდლაგი ერეკლე, პაპაეძე დავითი, ბუგინაშვილი და-

გაბოუნის ერთ-ერთი კუთხე

გამოფენის ერთ-ერთი კუთხე

პეტიკონი

თო, წინამძღვრებული დავითი, გოგლიძე მალხაზი, ბურჯა ნეკვაი, ტროტკევი გიორგი, კინაძე ბიძინა, ლორია გურამი, რატიაშვილი იოსებ, გელაშვილი ზურაბი, სეიფინავა ვახტანგი, წავახაძე პანუჩა, კორმაძე ვლადიმერი, მალაფორია არჩილ, ზოჭავაძე თემურ, ფოფხაძე დავითი, ინდაშვილი იოსებ, ნაჭყელი ბაგრატ, ნაჭყელი ნიკოლოზ, ქვიციანი ირაკლი, ონიანი თემურ, მიქაშვილი დავითი, მინარაშვილი თემურ, გელაძე ლევანი, შიამშა ოპარი, უგულავა დათო, კოჭლამაშვილი გელა, რობაქიძე ავთანდილი, სამადაშვილი დიმიტრი, მასისხელი სოსო, ბეკაშვილი დავითი, მენლაძე დავითი, ცარიელაშვილი ნოდარი, ხელაგინიძე ვახტანგი, ბახტაშვილი დავითი, ბაქრაძე გიორგი, დავაშვილი მალხაზი, თოდაძე ალიკო, ზაქარაიძე ირაკლი, შავერაიანი რამაზი, მეტრეველი გიორგი, სეიფინავა გონა, ციციფორიძე შიმა, ჯამბაჯი, მანძიკი ოთარი, შამაღური ზურაბი, ქვიციანი გიგა, ანასაშვილი თენგიზი, სალია ნოდარი, ზათორია გიორგი, ახაფურაშვილი გია, ჩანდლიერი შიმა, ჩორგაშვილი გელა, აბაზაშვილი დავითი, წიგლიშვილი გელა, კაქციაშვილი ვახტანგი, მერაბიშვილი გელა, მასკრაძე რამაზი, გედეგანიშვილი რამაზი, ბატიაშვილი მერაბი, კეჭელი უშენგი, ბურღული ტარიელი, ნიკოლაშვილი ტარიელი, ციციფე ავთანდილი, მექვიანიძე ბახვა, მალახაშვილი დათო, ილიძორიძე გელა, ბარამია თენგიზი, ჯამბაჯანაშვილი პაატა, ცერცვაძე მალხაზი, შავგალაძე სერგო, შავგალაძე ზურაბი, კობახიძე თემური, ქორჭაძე პეტრე, ტყეშელაშვილი გია, დიდუბაშვილი ვაჟა, კურცხალი მალხაზი, წავახაშვილი პაატა, რახაძე ზურაბი, ახვლედიანი გიორგი, კარლანაშვილი გიორგი, ქვიციანი სულკო, ტარიელაშვილი სოსო, ნიკოლაშვილი უჩა, ქაჩუხაშვილი თამარ, ვაგლაშვილი გელა, უხალაშვილი გია, კინაძე ალექსანდრე, ახვლედაძე ხალი, ქაჯია ზურციკი, ოშიაძე ამირანი, ყვინა დათო, თათიშვილი ვაჟა, ყურაშვილი დათო, შავერაიანი პაატა, ჩუენთიშვილი თემურ, ქირდბაია ვანო, ჯაბანაშვილი შალვა, თეთრაძე კონტე, ტყეშელაშვილი იოსებ, ალადაშვილი გიორგი, ახვლედიანი დათო, შივარდლიძე ჯემური, ჩხეიძე ვლადიმერი, ზაფხიძე თამაზი, ვასაძე თამაზი, ივანულია ვაჟა, დავლიანიძე ბუღია, სამადაშვილი თათარ, პაპავაძე ბესარიონი, ციციფე თამაზი, ასათიანი ზურაბი, ბალიაშვილი მამუკა, შიდური თათარ, ვასაძე რამაზი, მუშქელიანი თამაზი, თეთრაძე ზურაბი, ჯალაღონია ვაჟემური, ნიკოლაშვილი თემური, თეაღაძე დათო, ანასაშვილი თენგიზი, გუწაძე მალხაზი, ბურჯაძე ბეგენი, აბულაძე ვალერიანი, გველესიანი ილია, ნებულოშვილი გივი ჩხარტიშვილი ლევანი, აბულაძე გია, დოლოძე მეზო, შავგალაშვილი ალექსანდრე, ოგანეზოვი გელა, გოდერაშვილი. შახა, აბუთინაშვილი სიმონი, კობახიძე უშენგი, გველესიანი ილიკო, ვაგაძე ნოდარი, კობახიძე ვიკი, მეტრეველი დავითი, კვიციანიშვილი მალხაზი, ჩილოშვილი ირაკლი, ნინვაძე არჩილ, აბაშვილი ფერდი, ტყეშელაშვილი იოსებ, სეიფინაძე პარი, მანავაძე დათო, დავლიანიძე გიორგი, კერესელიძე ხალი, ყვინა აკაკი, ნაჭურაშვილი სიმონი, მანიძე ნუგზარი, მუჯია ზურაბი, ხმალაძე თამაზი, ნოდარიძე ნუგზარი, თორია ვაჟაზი, ციციფელი თათარ, კახიბრაშვილი სიმონი, კეჭამაძე ავთო.

შავგულაძე ამირანი, პიონერთა სასახლე, VI კლასი; ლობანიუკი გიორგი, მე-4 სკოლა, VIII კლასი; მალაქელიძე ამირანი, რე. 23-ე სკოლა, III კლასი; ასათიანი ლევანი, 30-ე სკოლა, V კლასი; ლომთაძე შიმა, მე-5 სკოლა, II კლასი; ვახტანგი სერგო, 30-ე სკოლა, V კლასი; თაბუკაშვილი მურთაზი, 30-ე სკოლა, VI კლასი; ბაგრაძე დავითი, მე-5 სკოლა, II კლასი; შანიძე დიმიტრი, 30-ე სკოლა, IX კლასი; კელიძე ზურაბი, მე-4 სკოლა, VII კლასი; მძიმტრაშვილი თემური, 30-ე სკოლა, VI კლასი; კორჩაგინა სვეტლანა, მე-4 სკოლა, IX კლასი; ლელაძე შოთა, 33-ე სკოლა, VIII კლასი; ორბელიძე რეზენი, 3-ს, VIII კლასი; შანიძე დიმიტრი, 3-ს, VIII კლასი; ასათიანი რეზენი, რე. 23-ე სკოლა, IV კლასი; ჩიტეიშვილი ზაქარია, რე. 23-ე სკოლა, III კლასი; აფაშვილი არჩილ, 24-ე სკოლა, IX კლასი; ფიჩხაძე მურმანი, 3-ს, IX კლასი; კალანდაძე გ. რე. 23-ე სკოლა, II კლასი; მიქაძე მ., რე. 23-ე სკოლა, II კლასი; ბაქრაძე ვ., რე. 23-ე სკოლა, II კლასი; ლობანიუკი ვიქტორი, მე-4 სკოლა, IX კლასი; ჩიხვაძე შოთა, 3-ს, IX კლასი; ლეიძე ბორისი, მე-5 სკოლა, I კლ.; ჩახიანი რეზენი, 30-ე სკოლა, VI კლასი; გუბულიანი რ., 30-ე სკოლა, VIII კლასი; ონიანი ზურაბი, 30-ე სკოლა, VI კლასი; ყორღოლიანი ნანა, რე. 23-ე სკოლა, I კლასი; ბაგრაძე მარინე, რე. 23-ე სკოლა, I კლასი; აბუთინაძე რიონი, 30-ე სკოლა, VI კლასი; გელაია როლანდი, 30-ე სკოლა, VIII კლასი; ჯიქია არსენი 3-ს, VII კლასი; კახაძე პაატა, 23-ე სკოლა, IV კლასი; ტომაშვეცკია ვანია, რე. მე-12 სკოლა, VI კლასი; მაღალკლიძე ლია, 3-ს, IV კლასი; მაღალკლიძე გოდერი, რე. 23-ე სკოლა, VI კლასი; ლუგია ირინა, მე-4 სკოლა, VII კლასი; ზურნაქიანი კარლო, 3-ს, V კლასი.

სტუდენტი

ბაგრაძე ლედილა, მე-9 სკოლა, VI კლასი; ბაგვაძე, მე-14 სკოლა, IV კლასი; ვიბუძე ნანა, მე-7 სკოლა, VII კლასი; ბახაშვილი თეოდორე, მე-4 სკოლა, V კლასი; ბოიალური ვ., მე-2 სკოლა, V კლასი; კვარაცხელია, მე-2 სკოლა-ინტერნატი, IV კლასი; ციციფე ბაბუა, 1-ლი სკოლა-ინტერნატი, VI კლასი; ვახია გ. მე-2 სკოლა, VI კლასი; ვაჟემი ნიკოლოზი, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; უნიკოვა ირინე, მე-4 სკოლა, VI კლასი; ყოლბაძე, მე-10 სკოლა, IV კლასი; ბოგოთიანი ანია, მე-12 სკოლა, II კლასი; ელიშვილი მარინე, მე-12 სკოლა, II კლასი; კვეციანი ტარია, მე-12 სკოლა, VI კლასი; ჩოხვა ვანა, მე-12 სკოლა, IV კლასი; რეშეტივცკია თამარ, მე-12 სკოლა, VI კლასი; სევეი ივრა, მე-12 სკოლა, II კლასი; მარტოხიანი ანტონე, მე-12 სკოლა, I კლასი; სტეინკო, მე-12 სკოლა, VII კლასი; ჯალაღონია ვლადიკა, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; აბულაძე ვლადიკა, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; იაკოვილი მარინე, მე-2 სკოლა, 0 კლასი; იაგოიანი ირა, მე-2 სკოლა, 0 კლასი; ლიტარია სლავა, მე-12 სკოლა, V კლასი; ვახარაიანი მარგალიტა, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; ჩიციფე ნათელა, მე-12 სკოლა, VI კლასი; ენბალიძე ი., მე-12 სკოლა, 0 კლასი.

ტიტლატი

სი; ბალშაქოვა ნატაშა, მე-12 სკოლა, VI კლასი; სტილიდი ვანია, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; შახნივე აშოტი, მე-12 სკოლა, II კლასი; გამანანი ჭელიძე, მე-4 სკოლა, V კლასი; ჩიკვაძე ვანდა, მე-12 სკოლა, IV კლასი; კლინოვა ტატანა, მე-14 სკოლა, V კლასი; ვეკუა ირინა, მე-12 სკოლა, V კლასი; ჩურჩინა ლარისა, მე-12 სკოლა, VI კლასი; კურანუივი ირინა, მე-4 სკოლა, VI კლასი; ხაჩიბა ლედა, მე-12 სკოლა, IV კლასი; ჩახნივე ელინე, მე-14 სკოლა, VI კლასი; კეხნივე ილია, მე-12 სკოლა, VI კლასი; კეჩევა სიმე, მე-12 სკოლა, V კლასი; კობალაძე მანანა, მე-12 სკოლა, II კლასი; ხახატურიანი ვაჟანე, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; მალე-ვანია ირა, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; პეტროსიანი სანა, მე-14 სკოლა, I კლასი; ქურდაძე მერი, მე-4 სკოლა, IX კლასი; ვაქნე-ლი თემო, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; გოეზინა ირინა, მე-12 სკოლა, VI კლასი; ახმაზა ალი, მე-12 სკოლა, VI კლასი; ვარსკ ციცი, მე-12 სკოლა, IV კლასი; ვესოვი ივრა, მე-9 სკოლა, I კლასი; სიბი-ლევია ილია, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; გუგუანი ტანია, მე-12 სკოლა, II კლასი; სამუშია, მე-16 სკოლა, VI კლასი; გულუო ტახია, მე-4 სკოლა, V კლასი; რაზინიანი ანდრე, მე-7 სკოლა, IV კლასი; მაკაროვი, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; ინგურია ივრია, 1-ლი ინტერნატი, VII კლასი; ჩხეტიანი, მე-2 ინტერნატი, V კლასი; სულ-ვია ელენე, მე-12 სკოლა, V კლასი; თედევოვი ლევანე, მე-4 სკოლა, III კლასი; ელაშვილი მარინე, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; მზარეულაშვილი ლა, მე-2 სკოლა, VII კლასი; სუხორეჯოვა რი-ტა, მე-12 სკოლა, II კლასი; კანკავა მერედა, მე-12 სკოლა, II კლასი; ამხაზა ალფე, მე-12 სკოლა, VI კლასი; დგოვიანი ვიქ-ტორი, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; დუნდია ლიდა, მე-12 სკოლა, III კლასი; ივასიანი ირა, მე-12 სკოლა, 0 კლასი; თურქია მკო-ნე, მე-14 სკოლა, VI კლასი; კეროპიანი ანა, მე-12 სკოლა, V კლასი; ჩიკვაძე ნელი, მე-12 სკოლა, IV კლასი; ტუხციკოვი, მე-2 ინტერნატი, IV კლასი; სათურიანი ირა, მე-4 სკოლა, II კლასი.

ტიპიფიტი

ფიციტაური ლეო, სკოლა-ინტერნატი, IX კლასი; კაპარო-ზაშვილი ლევანი, სკოლა-ინტერნატი, V კლასი; ვიგაფერი გიორ-გი, სკოლა-ინტერნატი, VIII კლასი; გვიგური პაატა, სკოლა-ინტერნატი, VII კლასი; ბოდაევი ბეკა, სკოლა-ინტერნატი, IX კლასი; კობტაშვილი ვიზო, სკოლა-ინტერნატი, VII კლასი; ცალ-ელაშვილი მათე, სკოლა-ინტერნატი, IX კლასი; წოქოლაყ-რო ვენერა, სკოლა-ინტერნატი, VII კლასი; ქიჭარაული მარია-მა, სკოლა-ინტერნატი, IX კლასი; ხახაური თამარი, სკოლა-ინტერნატი, X კლასი; ზედადური ციცი, სკოლა-ინტერნატი, X კლასი; კობტაშვილი ნინო, სკოლა-ინტერნატი, V კლასი; ლია-ური ლენა, სკოლა-ინტერნატი, VII კლასი; ლიქიყიანი მშქელა, სკოლა-ინტერნატი, X კლასი; ოდიშვილი ლედა, სკოლა-ინტერნატი, IV კლასი.

ახმობა

კრიტიკული მარინე, ზ. ალენის სკოლა, VIII კლასი; მარხვია-ძე ალენი, ალენის სკოლა, VII კლასი; თათარაძე ეთერი, ზ. ალენის სკოლა, VI კლასი; რატიანივი ნინო, პ-ს, IV კლასი; ნაყლაძე ლეოლა, ალენის სკოლა, IV კლასი; კირაშვილი თ., მე-2 სკოლა, VII კლასი; ქიტრაშვილი დალი, 8-წლ. სკოლა, მე-1 კლასი; დანისშვილი ეთერი, საკობინის სკოლა, VI კლასი; ფოცხევიშვილი, მე-2 სკოლა, VIII კლასი; აბულაშვილი ვია, მე-2 სკოლა, VII კლასი; მელაშვილი ვია, მე-2 სკოლა, VI კლასი; ლოლაძე ხანა, მე-2 სკოლა, VI კლასი; გებლაშვილი ლია, მე-2 სკოლა, V კლასი; დონიაშვილი დარეჯანი, პ-ს, VIII კლასი; იმედაშვილი მანანა, მე-2 სკოლა, VI კლასი; მურგაშვილი მერი, საკობინის სკოლა, VII კლასი; ოტიაშვილი ნინო, არმუქას პ-ს, V კლასი; მახარაგაშვილი ლალი, დღისის 8-წლ. სკოლა, VIII კლასი; ვაგუნაშვილი ქეთო, მე-2 სკოლა, VII კლასი; ციციბა-შვილი ეთერი, პ-ს სკოლა-ინტერნატი, VII კლასი; ჭევაშვილი ლია, მე-2 სკოლა, VI კლასი; სისაყური მარინე, პ-ს მე-2 სკოლა, VI კლასი; იმედაშვილი მანანა, მე-2 სკოლა, VI კლასი; შანშია-შვილი მარინე, მე-2 სკოლა, VI კლასი; ვეფხიაძე კლერი, ალენის სკოლა, I კლასი; დონიაშვილი პაატა, პ-ს, VII კლასი; ან-დლუაძე ავიო, პ-ს, VII კლასი; იმედაშვილი დათო, მე-2 სკოლა, IV კლასი; კალატოზიშვილი მარინა, მე-2 სკოლა, VIII კლასი; დალი თ., მე-2 სკოლა, VIII კლასი; ლახიანი ვიკო, პ-ს, VIII კლასი; ინიემაძე სოსო, მე-2 სკოლა, VIII კლასი.

რანიბეგაშვილი ამირან, მე-5 სკოლა, X კლასი; წიკარაძე გი-ორგი, 1-ლი სკოლა, VIII კლასი; ყარაღაშვილი ნელი, ვარდის-ოების 8-წლიანი სკოლა, VI კლასი; ღარიბაშვილი, მე-6 სკოლა, VIII კლასი; გოგიტიანი, ვარდისოების 8-წლიანი სკოლა, VIII კლასი; ჯარადა ვაკო, მე-2 სკოლა, IX კლასი; ყარაღა-შვილი დავით, მე-2 სკოლა, X კლასი; შავაძე მერი, მე-2 სკოლა, VIII კლასი.

ღუშეთი

ქეთარაძე ეთერი, ჩირიკის 8-წლ. სკოლა, VII კლასი; ბორ-კაშვილი ლიანა, ოძისის სკოლა, V კლასი; ამირაძე ლალი, ჩირიკის 8-წლ. სკოლა, IV კლასი; შილაძე მარინე, ოძისის სკოლა, V კლასი; ბიშლაძე თათარი, პ-ს, VIII კლასი; ბუჭორიშვილი ლიანა, ოძისის სკოლა, V კლასი.

ზუგდიდი

სარია თენგიზი, მე-2 სკოლა, IX კლასი; ცხონია ტარიელა, მე-2 სკოლა, X კლასი; თამაზიანი ვიროტი, მე-2 სკოლა, X კლასი; ქუთელია ზურაბი, მე-2 სკოლა, VIII კლასი.

სამტრედიო

ახობაძე იზოლა, ჩხენისის 8-წლ. სკოლა, VII კლასი; ცხე-რაშვილი გუნა, მე-17 სკოლა, IV კლასი; ნიშნინიძე რეზო, მუშა-ახალგაზრდ. სან. სკოლა, X კლასი; ვასლტენკო, პ-ს, V კლასი; ჩიქოვანი გ., პ-ს, VI კლასი.

ქანსი

მათილაშვილი მიხეილი, მე-3 სკოლა, V კლასი; გიგაენი მო-სტე, 1-ლი სკოლა, VIII კლასი; კარაბეგანი ვერამი, მე-2 სკოლა, VI კლასი; ბაღარიშვილი ზურაბი, მე-3 სკოლა, VI კლასი; თე-ზიაშვილი ლეოლა, მე-3 სან. სკოლა, V კლასი; კობტაშვილი ლა-ლი, მე-3 სკოლა, V კლასი; თათარაშვილი ალექსანდრე, მე-3 სკოლა, VIII კლასი; ციციტიანი თამარ, მე-3 სკოლა, VI კლასი; შუბაშვილი თამარი, სოფ. ზემო ხანაყა.

მარტოღი

ღვინიაშვილი ბადურე, ავარის სან. სკოლა, IX კლასი; გოგი-ჩაშვილი მირიანი, რუისის 1-ლი სკოლა, IX კლასი.

ხსნადახსნა

კვარაცხელია თენგიზი, მიქავას სან. სკოლა, VI კლასი; აღსა-ნაშვილი ვეზალი, ოძისის 8-წლ. სკოლა, IX კლასი; ელიზბარა-შვილი ეთერი, წინანდალი, სან. სკოლა, VIII კლასი; აბოშელა-ძე ბადრი, ხელო, ოქტომბრის სან. სკოლა, VI კლასი; ბოჭიაშვილი თამარა, ტყვარჩელი, მე-9 სკოლა, VII კლასი; ტარიელი ხალტიკა, გულდალი, დუნიშვის სან. სკოლა, V კლასი; ვარაშვილი ნათე-ლა, ცაგერი, ალენის 8-წლ. სკოლა, VI კლასი; ბერძენი თ., ბაკუ-რიაში, IX კლასი; ბუჩქაძე თინათინ, ლაგოდეხი, სკოლა-ინტერ-ნატი, IV კლასი; მამუკაშვილი მერაბი, საკობინის 8-წლ. სკოლა, VII კლასი; დოლიძე პ., პილეთი, პ-ს, IX კლასი; მა-ტიაშვილი ვია, წინანდალი, სან. სკოლა, VI კლასი; ოტარაშვილი თამილა, ბოლნისის სან. სკოლა, VII კლასი; პარიტიანი ნინო, მაღალსკარის სან. სკოლა, X კლასი; ქაჩხაძე ევგენი, სოფ. ზემო ხანაყის სან. სკოლა, VI კლასი; ხეცაშვილი ხანა, ლედა-ნაური, 8-წლ. სკოლა, IV კლასი; ქუჭუტაშვილი ნინო, VIII კლასი; სომხიაშვილი ნუნე, ლაგოდეხი, სან. სკოლა, VII კლასი; ტრეპა რინა, გულდალი, მე-2 სკოლა, IV კლასი; ხაჭორა გენა-ლი, VII კლასი; ჰაბაშვილი, VII კლასი; გრძელაშვილი ნუნე, სი-სხეხის სან. სკოლა, VIII კლასი; საბუღაშვილი ნუგზარი, სა-კობინის 8-წლ. სკოლა, VII კლასი; ლაზიშვილი ვინტო, სი-ბულეთი, პ-ს, X კლასი; ქუჭუტაშვილი თ., IX კლასი; ველაშვი-ლი გიორგი, VII კლასი; ქუჭავი გიორგი, კისისხევის სან. სკოლა, V კლასი; ბუნდელი დ., ქსნის სან. სკოლა, VIII კლასი; ქალა-შვილი ყულეთა გიორგი, VI კლასი; ნაცვლიშვილი ვინტო, მე-ტეხის სან. სკოლა, VIII კლასი; ყარალოვა ა., ბოლნისის, ავ-რანოსის სან. სკოლა, X კლასი; ხანა ვალერი, გულდალი, ამანდარ-ის სან. სკოლა, IX კლასი; მუსუკაძე ვახტანგ, IX კლასი; შვეტიცხაძე, შორაბანი, რა. მე-8 სან. სკოლა, VI კლასი; ყურ-იაშვილი თამარი, გორა, 4 წლის; მოძღვრისშვილი ნუგზარი, კო-პორტი, სან. სკოლა, VII კლასი.

ქართული ეროვნული

კულტურის

კლავლოპოვისათვის

ჯიბო ლომავილი

მარსიმე-ლენინის კლასიკოსები გვასწავლიან, რომ ნამდვილი კომუნისტი მხოლოდ მაშინ შეიძლება გახდეს, როცა მუსნ ცოდნას გაამდიდრებ ყველა იმ კულტურული მონაცემის ათვისებით, რაც კაცობრიობას შეუქმნია. ამიტომაც არის, რომ სწორედ კომუნისტური საზოგადოებაა გულშემატკივარი ყველა ეროვნული კულტურისა და მისი განვითარების ხელშემწყობი. ჭეშმარიტად ეროვნული კულტურის ინსტიტუტის შედგენად შეიძლება გამოვიდინდეს მსოფლიო ინტერნაციონალური კულტურა. მსოფლიო კულტურის შექმნას ყველა ერის კულტურა მონაწილეობს, რადგან თუ ნამდვილად ეროვნულია კულტურა, მისი შინაარსი, იგი, უდავოდ, ინტერნაციონალური უნდა იყოს. ხოლო ნაციონალისტურ კულტურას, როგორც რეაქციულ კულტურას, არაფერი აქვს საერთო მსოფლიო პროგრესულ კულტურასთან.

ჩვენს ქვეყანაში, ლენინური ეროვნული პოლიტიკის განხორციელებას შედეგად, განვითარდა და დღესაც დიდი ტემპებით ვითარდება სამჭოთა ეკონომიკური მცხოვრები ერების შინაარსით სოციალისტური, ხოლო ფორმით ეროვნული კულტურა.

სამჭოთა ხელისუფლების პერიოდში ქართულმა ეროვნულმა კულტურამ დიდ აღმავლობას მიაღწია. განსაკუთრებით ინტენსიურად ვითარდება იგი ამ ბოლო ათწელსებში. აქ სწორედ ამ მონაკვეთზე გვეყენება საუბარი.

ვიდრე უშუალოდ კულტურული ცხოვრების ცალკეულ ფაქტებს შევხვდებით, საჭიროა აღინიშნოს, რომ ქართული სამჭოთა კულტურის აღმავლობა ყურდნობოდა და ყურდნობა ჩვენი რესპუბლიკის ეკონომიკისა და ტექნიკური პროგრესის მიღწევებს, რაც შედეგად ქართველი ხალხისა და მისი კომუნისტური პარტიის ენერჯიული შრომისა. მხოლოდ საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომა კმენის კულტურას და ეროვნულ სიდიდერს, სწორედ ეს არის კულტურის დაუმრეტელი წყარო.

ყველა ეპოქისა თუ დროის კულტურას განსაზღვრავს იმპერიონული წარმოების, ტექნიკური პროგრესის დონე. ამიტომ კულტურა ისევე ძველია, როგორც წარმოება. კულ-

ტურის ისტორია იწყება შრომის, ე. ი. წარმოებისას ტურის რიასთან ერთად. პირველი იარაღი, რომელიც ადამიანმა გამოიგონა და შექმნა — კულტურის პირველი გქსონობა იყო. და დღეს, როდესაც კულტურის დიდ მოვლენებზე ვმსჯელობთ, ცხადია, ერთი წუთითაც არ უნდა დავივიწყოთ ეკონომიკის განვითარების, ტექნიკური განვითარების მიღწევითა დონე. ეს არის საფუძველი ჩვენი კულტურისა და მისი შემდგომი აღმავლობისა.

ყველა ქართველი პატრიოტი, ალბათ, საკუნეების განმავლობაში ოცნებობდა შოთა რუსთველის შემოქმედება მისწვდომი გამხდარიყო მსოფლიოს ხალხებისათვის. დიდი ილიას სიტყვებით რომ ვთქვათ — „ვეფხისტყაოსნით“ ხომ ქართველებს თავი მოგვეყონ და მისი გაცნობა სხვა ერებისათვის უფრო მეტად გამოაჩინებ ქართველი ხალხის კულტურის სიდიადეს. დიას, ამის გამოა სწორედ უდიდესი ისტორიული მოვლენა შოთა რუსთველის დაბადების 800 წლისთავის აღნიშვნა მსოფლიო მასშტაბით. 1966 წელს მოწყობილი შოთა რუსთველის 800 წლისთავის იუბილე მიველი ქართული კულტურის უდიდესი ზეიმი და ტრიუმფი იყო. მარტო ეს იუბილეც კი საკმაო სივსადით ადასტურებს ჩვენი რესპუბლიკის ხელმძღვანელობის ზრუნვას ეროვნული კულტურის აღმავლობაზე. მაგრამ, განა მარტო შოთა რუსთველის იუბილეს ჩატარებით აღინიშნა ჩვენი ხალხის კულტურული წინსვლა! ასევე მოეწყო ვაჟა-ფშაველას, ნიკოლოზ ბარათაშვილისა და ჯაქარია ფალაშვილის იუბილესები.

ასევე დიდი მასშტაბებით აღინიშნა დაიით გურამიშვილისა და სულხან-საბა ორბელიანის იუბილესები.

ყველა დიდი იუბილე ჭარბებს მაღალ დონეზე, იდგმება იუბილათა ძველები, იმდებლად საუკეთესო წიგნები, იხსნება მუსუემები და სახლ-მუსუემები, მათი სახელები ენიჭება ქუჩებს, საწარმოებსა და დაწესებულებებს. ვაჟას სახელი მინიჭდა თბილისის ერთ-ერთ ყველაზე ღამაზ და დიდ პრესასტუტს. უახლესე ხანაში აქვე აღიმართება ვაჟა-ფშაველას ძეგლი.

რუსთველის პროსაგეტი დიდი ხანია დამაშველა ილიასა და აკაკის ერთობლივმა ძველმა, რომელიც ერთიან საქართველოს სიმბოლოდაც გვესახება.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის სახელი მინიჭა მტკვრის მარცხენა სანაპიროს. გამოცხადებულია კონკურსი ნ. ბარათაშვილის ძველის შექმნაზე, რომელიც აღიმართება მისსავე სახელობის სანაპიროზე.

შეიქმნა დაიით გურამიშვილის საინტერესო ძეგლი. თბილისის დამაპროტესტს — ვახტანგ გორგასალს დაუდგეს ძეგლი. კომკავშირის ზეივანში აღიმართა თბილისის ემბლემა და ქვეყლი „ქართლის დედა“.

თბილისის უკანასკნელ დამცველებს „ერწანისის გმირებს“ (300 არაველს) დაუდგეს სამახსოვრო იბოლესი მუდმივი ცეცხლის. მაღე დამთავრდება ცხრა ძმა ხერხეულიძეების გრანდიოზული ძეგლის აგება სოფ. მარაბდასთან.

ჯაქარია ფალაშვილის იუბილეს დროს თბილისში, ქუთაისსა და ბორჯომში გაიხსნა მისი ძეგლები. მესამე უფელია, რაც ქ. ქუთაისში შემოიხსნა ოპერისა და ბალეტის თეატრი.

ყვარელში, ილიას მთაზე, დაიდგა დიდი ილიას გრანდიოზული ძეგლი.

ბატრიონის მთაზე, ასმეტის რაიონში, აღიმართა ობელისკი, ხოლო ქ. თელავში 1971 წელს დაიდგა ერგულე მეორის ძეგლი.

საკმაო დღას ვიგორგი სააკაძის შესანიშნავი ძეგლი. მარტო ზემოწამოთვლილით არ ამოიწურება ჩვენი კულტურული ცხოვრების ღირსშესანიშნავი მოვლენები. ამ

ბოლო წლებში საქართველოს თითქმის ყველა სოფელში მოწყვეტილი მემორიალები და საბრძოლო დიდებულ მუზეუმები. გაიხსნა დიდ ქართულ შილაწყობა სასო-მუხუშებში. შეიქმნა სახელმწიფო ანსამბლები, რომლებიც პოპულარიაზაციის უწყვეტ ქართულ კულტურას საბჭოთა კავშირში და მის საზღვრებს გარეთაც.

თბილისში აიგო ფილარმონიის სასახლე უნიკალური სკანდინავიური დარბაზებით. შენდება თვატრები თბილისში, თელავში, ახალციხეში და სხვ. ახალციხეში შეიქმნა და მუშაობს ქართული თეატრი. თითქმის ყველა რაიონულ ცენტრში, რესპუბლიკის ქალაქებსა და დაბებში გაიხსნა უნიკალური სკოლები. ი. თიაურამ ალბორცინა ბჭუძური ხელოვნება, რამაც მიეღო მთავრობითი გაითქვა სახელი. განმოყვანილნი და სახვითი ხელოვნება დიდ აღმავლობას განიცდის და პირველი შედეგები უკვე თვალნათლივ გვიჩვენებს კიდევ უფრო კარგ მომავალს.

ბოლო წლებში დიდი ყურადღება ეთმობა ბჭუდვითი სივრცის პირიქცის მეტი რაოდენობით გამოშვებას, ქართული წიგნის წინსვლას, მისი პოლიგრაფიული შესრულების გაუმჯობესებას. ჩვენი რესპუბლიკის ხელმძღვანელობს არაფერს იშურებს იმისათვის, რომ ქართულ წიგნს შეუქმნას მტკიცე პოლიგრაფიული ბაზა. შენდება წიგნის დიდ ფაბრიკა დიდილოში. უკვე აიგო წიგნის პალატის ახალი, სპეციალური შენობა, სადაც დაეკული იქნება ბჭუდვითი პროდუქციის ყველა ნიმუში. ქართული წიგნი ასამდე უხვო ქვეყანაში იგზავნება.

გამოიყვანა ჩვენი კლასიკოსების შრომები, გამოიდა ტომელები, იბჭუდბა მრავალი ისტორიული ლიტერატურული ძეგლი. 1972 წელს გამოვა ქართული საბჭოთა ენციკლოპედიის პირველი ტომი.

ბოლო წლებშივე აშენდა ახალი კინო და ტელეცენტრები, შენდება დიდი თითქმის 300 მეტრის სიმაღლის სატელევიზიო-გადამცემი ანბა მთაწმინდაზე. ახალ ხუთ-წლიანი დაწესება დიდი წინსვანების, საჯარო ბიბლიოთეკის შენობების აგება, მიმდინარეობს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქალაქის, აგრეთვე საქართველოს ბილიტექნიკური და სამედიცინო ინსტიტუტების შენობათა კონსტრუქციის მშენებლობა. საშუალო სკოლების მშენებლობა ხომ პირველი რიგის სახრუნავად არის გამოცხადებული.

უპოთქმულს უნდა დავმატოს ის ფაქტებიც, რომ ამჟამად ისეთ დონეს მივალწით, როცა შესაძლებლობა გვქმნება სოფლები და ქალაქები ნაკრძალბდაც კი გამოვაცხადოთ. ეს იმაზე მიუთითებს, რომ ჩვენი კვირთბა და კულტურა დიდი აღმავლობის გზაზეა. ძველი დედაქალაქი მცხეთა ნაკრძალად, მუწყუვად გამოცხადდა.

კაცმა რომ თქვას, რაც საუკუნეების მანძილზე საოცნებო იყო, თუკლებ დროში რეალობად იქცა. ამჟამად არ მგავლობს ერთბეულ კულტურის ისეთი ანთხობი, რომელიც არ იყოს გადაწყვეტილი!

ერთი არის კაც საჭირო, როდესაც ესა თუ ის დიდი მნიშვნელობის საქმეები წყდება, უნდა მოწყოს სასოვად-დღობიერი აზრის შემუშავება. მავალიადა, თუ გადაწყდა ქალაქის რომელიმე ქუჩის რეკონსტრუქცია, ასევე კულტურის დარგში დიდი ობიექტების მშენებლობა, უნდა მოწყოს საჯარო განხილვები.

ისტორიულ პირობა ძველებთან ერთად ჩვენს ქალაქს უნდა ამოუწუნდეს თანამედროვეობა — რეკონსტრუქციის თუ სამამულე ომის გმირთა ძეგლები.

როგორც დავინახეთ, ჩვენში ბევრი რამ გაკეთებულა და ბევრი აკეთდება ქართული ერთობი კულტურის აღმავლობისათვის. მომავალი თაობა უდავოდ მადლობრი იქნება ჩვენი თაობისას.

დასუსლი წლის აგვისტოში სსრკ მხატვართა კავშირის სამდგონის გადაწყვეტილებით უნგრეთში იმყოფებობა საბჭოთა მოქანდაკეთა ჯგუფი, რომლის შემადგენლობაში შედილობენ ლენინური პრემიის ლაურეატი მოქანდაკე მიხეილ ანიკოლევი, სალსასპლის მემორიალური კომპლექსის ერთობი ავტორი, ლენინური პრემიის ლაურეატი, მოქანდაკე ლევ ბუკაიკი, მოქანდაკე იური ორბევი და ამ სტრიქონების ავტორი. უნგრეთში ჩვენი გამგზავრების მიზანი იყო ადგილობრივ გამოჩინულ მოქანდაკეებთან შეხვედრა და, საერთოდ, უნგრეთის თანამედროვე ქანდაკებისთვის დამახასიათებელი ძირითადი ნიშანდობლივი ტენდენციების გაეცნობა, მომზადება მოქანდაკეთა სიმამოხურისათვის, რომელთაც მოსოკოში გაიხსნა 1972 წლის იანვარში უნგრეთისა და სსრკ მხატვართა კავშირების სამდივინოთა ერთობილივი ღონისძიებები.

ბუდაპეშტში შეხვედრით და გავეყანით იენე კერენის, აგამემონ მაკარის, იოზეფ შომოდის, იშტვან კიბის, ვიქტორ კოლის, შანდორ კიშის, იშტვან ტრანის და სხვა წამყვანი მოქანდაკეთა შემოქმედების — ძირითადად მათ, რომლებიც დღეს ფაქტურად ქმნიან თანამედროვე უნგრეთის პლასტიკური ხელოვნების სახეს. მოკლე დროში ძმელი იყო საფუძვლიანი შეხვედრების შექმნა და გარკვევა იმ ძირითად პრობლემებზე საკითხებში, რომლებიც მათი შემოქმედებისათვისაა დამახასიათებელი და რაც განსაზღვრავს თანამედროვე უნგრეთის, როგორც დაზურთ, ისე მონუმენტური ქანდაკების პლასტიკურ თავისებურებას. იენე კერენის უნგრეთის ქანდაკების სტილიაში, ჩვენი აზრით, ის მოქანდაკეა, რომელმაც, მასვილად, ღრმად და პოეტურად აღიქვა უნგრელი დამაბნობი, ჭაბუკებისა და ქალიშვილებისათვის დამახასიათებელი ფიზიკური და სულიერი თვისებები და შექმნა საკუთარი, განუმეორებელი მხატვრული ფორმა. დღიდა კერენის გაკლბა უნგრეთის თანამედროვე მხატვართა შემოქმედებაზე და არა მარტო უნგრეთის, ყველგან, რომელ შეფასებაც კი ჰქონია მას პერსონალური გამოყვანა, მავალ შეფასებასთან და მოწონებასთან ერთად, თავისი მხატვრული გავლენაც მოუხდენია იმ ქვეყნის ხელოვნებაზე. კერენი გამრული ჯანისი მხატვარია, თავისებური და ინტიმური, ამიტომ მითიან შოაბჭუდილებას მასზე, როგორც მოქანდაკეზე, მავურებელი მხოლოდ მის სახელოსნოში ამ პერსონალურ გამოყვანაზე თუ მიიღებს. იგი თავს მონუმენტულობად თვლის და პირდა სურბაში ერთგვარ სინანულსაც კი გამოთქვამს იმის გამო, რომ სირვეტის ცოცხა მამოხურების აქვს დედამული. საყოველთაოდაა ცნობილი მისი ნამუშევრები: „შემოდბა“ (ფრისი სადღურის შენობაზე ქ. დიერში), „ი მისი“, „ნიმფები“, „ტინანის ალგორია“, „მუსიკოსი“, „სპარტაკი“ — და სხვა.

კერენის ღრმად აქვს ითვისებული წარსულის კულტურული მემკვიდრეობა და იგი მხატვრული ლოკითა, დიდი შინაგანი თვითმყოფადი სმით თანამედროვედ და სანსტერესოდ, „საერთო“ ჭეშმარიტი პლასტიკის ენით.

უნგრეთის გამოჩინული მოქანდაკე იოზეფ შომოდი, მხატვართა კავშირის პირველი მდივანი. შომოდი თავისი ესთეტიკური მხატვრული კონცეფციებით ძალზე ახლოა კერენისთან. მათ ანათესაებენ ის ეროვნული, სტლისტიკური თავისებურებანი, რომელიც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, თვით უნგრელი დამაბნობი ფიზიკური თვისებებიდან, მისთვის დამახასიათებელი პლასტიკიდანაა გამოძინდარბე.

მიუხედავად ფორმის განსოვადებისა და აბსტრაქტიზბისა, შომოდის მხატვრული ესთეტიკური კრედი რეალიზმს

სტუმრალ უნბრალ მოქანდაკეებთან

ელგუჯა ამაშუკელი

მარცხნიდან ლევ ბუჟოვსკი, ლასლო ზუბეკი, მახვილ ანკუშინი, ელგუჯა ამაშუკელი.

ფერდობა ამ მცნების ფართო გაგებით. მართალია, მისა შემოქმედების ადრეული პერიოდისათვის ნიშნდობილი იყო ერთგარი კონსერვატიზმი (გგულისხმობთ ფორმასთან დამოიდებულებას), მაგრამ მომავალში თამამი ექსპერიმენტებით წმინდა პროფესიულ სფეროში სერიოზული მოქანდაკის სახელს იმკვიდრებს. საყურადღებოა ბრიუსელის 1958 წლის გამოფენისათვის კერენისთან ერთად მის მიერ შესრულებული უნგრეთის პავილიონის ქანდაკებები — „სანტო კავანის მონუმენტი“, „დედა და შვილი“ გათვალისწინებული ოსვენციმისათვის (ამჟამად დგას ქ. ბუდაპეშტში), „განთავისუფლების ძეგლი“ ქალაქ შალგოტარიანში და სხვა.

საინტერესოა შომოდის მცირე პლასტიკაც. ქანდაკების ეს დარგი მეტად პოპულარულია უნგრეთში და მასში დიდი ინტერესით მუშაობენ აგრეთვე მოქანდაკეები: კერები, კიში, იშტვან ტარი და სხვები. თვითმყოფადი და თავისებურა შედარებით ახალგაზრდა მოქანდაკე იშტვან კიში, რომელიც დაჯილდოებულია დიდი შინაგანი ექსპრესიით, ტემპერამენტით, ფორმის გრძობის ეპიურობითა და თანდაყოლილი მონუმენტალისტის თვალთ. იგი აშკარად გამოირჩევა თანამედროვე უნგრული მხატვრებისაგან. მისი მონუმენტი „წითელი მებრძოლი“ დიფრია დოჟას მოედანზე საინტერესო მოვლენა უნგრეთის მონუმენტურ ხელოვნებაში. ქანდაკება დიდი შინაგანი „ფეთქებადი ძალით“ აშკარად მოიცავს მოედნის მთელ სივრცეს და აღქმის მრავალ მოხერხებულ სტრუქტურულ წერტილს ქმნის. შესაძლებელია, მის მალალ კავრცლბოგზე უფრო მოეგო და მეტი შთამბეჭდავი რაკურსი შექმნოდა. მაგრამ ისედაც აშკარის ემოციურ ზემოქმედებას ახდენს მყურებულზე. საინტერესოა კიშის მეორე მონუმენტი — „ვიცას დამცველები“. გრანტიში შესრულებული ეს რელიეფური კომპოზიცია კარგად იკითხება ანფასში. კიშის სხვა ნამუშევრე-

ბისაგან განსხვავებით იგი სტატიურია, მაგრამ სასველ შინაგანი დრამატულობით და ექსპრესიით. ფორმის აშკარა გეომეტრიზაცია და კონსტრუქციული წყობა დამახასიათებელსა და მეტყველს ხდის ნაწარმოების სპეციფიკურ მხატვრულ მხარეს და იდეურადც კარგად ესადაგება ქ. ვიცას ისტორიულ წარსულს, მის გმირულ ეპოსს.

ქალაქ შალგოტარიანში ღია ცის ქვეშ მოწყობილ გამოფენაზე ჩვენ ვიხილეთ კიშის კიდევ რამდენიმე ნაწარმოები, რამაც შეავსო ჩვენი წარმოდგენა კიშზე — მხატვარ-პროფესიონალზე.

უნგრელ მოქანდაკეთა შორის აღბათ ყველაზე მეტად არის წინააღმდეგობით სასვე ავამენონ მაკრისის შემოქმედება. ის თითქმის ელექტიკურია. მის სახელსწრში შეხედებით ყველა მიმდინარეობისა და „იზმის“ ნიშნების მქონე ნამუშევრებს. შესაძლებელია, მისი შემოქმედების ღრმა ანალიზი უარყოფდეს ჩვენს პირველ შთაბეჭდილებას, მაგრამ ასეა თუ ისე, ერთ რამ ცხადია, სახელსწრში ვიხილეთ სულ ცოტა ეჭვის ერთმანეთისაგან განსხვავებული მოქანდაკე მაკრისი. მაკრისი მონუმენტალისტია და მისი მხატვრული კონცეფციები არქიტექტურასთან სინთეზის, სივრცობრიობისა და სხვა მხატვრული ამოცანების გადწყვეტას უფრო უკავშირდება, ვიდრე ქანდაკების წმინდა პლასტიკურ სპეციფიკურ თვისებებს. ჭეშმარიტად საინტერესოა მათუთაუხენის მემორიალური კომპლექსისათვის მის მიერ შექმნილი კომპოზიცია. გამოხატულებით, ღრმა ჭეშმარიტობითა და ექსპრესიით ის გაცილებით საინტერესო და შთამბეჭდავია, ვიდრე ამავე მემორიალისათვის სხვა ქვეყნების მოქანდაკეთა მიერ შესრულებული ძეგლები. როგორც ცნობილია, მათუთაუხენის მემორიალური კომპლექსის შექმნაში მონაწილეობდნენ საბჭოთა კავშირის, პოლონეთის, ჰოლანდიის, ესპანეთის, იუგოსლავიის, ჩეხოსლოვაკიის მოქანდაკეები. ბუდაპეშტში, რესპუბლიკის მო-

ედანზე, აღმართულია კონტრარევოლუციის მსხვერპლთა მონუმენტი — ავტორი, მოქანდაკე ვიქტორ კალი. კომპოზიციური წყობით ეს ნაწარმოები ერთგვარ ასოციაციას იწვევს ცატკინის ცნობილ ძეგლთან „დახვრეული როტერდამი“, მაგრამ ეს ასოციაცია შორეულია და ზედაპირული. თუ ცატკინთან ფორმა აბსტრაქტიზებულია და მიხი ტექტონური წყობა არითმული, კალისთან ის უფრო კონკრეტულია და რეალური. ცატკინის ნაწარმოები ქალაქის ტრაგიკული ბედის სიმბოლოა, კალისთან — ადამიანის. ამდენად, მათ შორის პლასტიკური სხვაობა (ვევლისსმობით ფორმათა ტექტონიკას) გამომდინარეობს განსხვავებული მხატვრული, იდეური ამოცანებიდან.

რამდენიმე სიტყვა ქალაქის პლასტიკური ხელოვნების შემეყვინდრობის შესახებ. ქ. ბუდაპეშტს ძეგლების მშენებლობის საკმაოდ დიდი ტრადიცია აქვს და ეს იგრძნობა კიდევ, როცა ვცნობი ამ ქალაქში დადგმულ ძეგლებს. ბუდაპეშტში საშუალოდ ყოველ 200—300 მეტრზე ძეგლია, სულ კი — 2000-მდე ქანდაკება. შესაძლებელია, ყველა მათგანი არ არის თანაბარი მხატვრული ღირებულების, მაგრამ თითოეულის შემორჩაღური, ისტორიული თუ ვითეტიკური მნიშვნელობა ქალაქის კულტურული ცხოვრებისათვის განუზომლად დიდია. ყოველი ძეგლი სერიოზულ მხატვრულ ანალიზს მოითხოვს, ამიტომ მე მხოლოდ იმ ავტორებს შევეცემები, რომლებმაც გარკვეული კვალი დააჩინეს უნგრეთის მონუმენტური ქანდაკების განვითარებას.

ბუდაპეშტში მრავალი ძეგლის ავტორია მოქანდაკე ალაიშ შტრობლი. მის მიერ შესრულებულია კომპოზიტორ ფერენც ლისტის ქანდაკება — ოპერის თეატრის წინ, პოეტ შანდორ პეტეფის, კომუტის, პოეტ არანიას და სხვათა ძეგლები. ყველა ნაწარმოები ღრმა აკადემიურობით, კლასიკური ტრადიციებითა და მაღალი პროფესიული შესრულებით გამოირჩევა. უნგრეთის დამოუკიდებლობისათვის

სი წლისთავისადმი მიძღვნილი მოქანდაკე დიეტრიხ ზალას მონუმენტი დღეის მიუხედავად ანსამბლში, მრავალ ძეგლთან შორის მის მიერ შესრულებული „მილენიერი“ აშკარად გამოირჩევა არა მარტო პროფესიული ოსტატობით, არამედ სიფრთხილობით, რომანტიკული პათოსითა და მთელი ანსამბლის მხატვრული აქცენტით.

საინტერესოა მოქანდაკე ფერენც მედეში, რომელსაც 1937 წელს (პარიზის მსოფლიო გამოფენაზე) ქიურიმ საუკუნის გამოჩენილი მოქანდაკის — მაილის თავმჯდომარეობით დიდი პრიზი მიანიჭა.

ნაყოფიერი შემოქმედია კიშვალდ შტრობლი — ავტორი მრავალი საინტერესო ძეგლისა. მათ შორის გელერტის მთაზე აღმართული უნგრეთ-საბჭოთა კავშირის მეგობრობის მონუმენტისა. ეს ქანდაკება დიდი ხანია, ქ. ბუდაპეშტის ემბლემურ გამოხატულებად გადაიქცა.

ქ. შალგოტარიანში, ღია ცის ქვეშ, კულტურის სახლის წინ, ქალაქის ცენტრალურ მიედანზე, გამოფენილია თანამედროვე მოქანდაკეთა ნამუშევრები. იხევე კერენის, იოზეფ შომოდის, მაკრისის და სხვა ცნობილ ავტორთა გვერდით, შესვლებით ახალგაზრდა მოქანდაკეთა სახელებს. ჩვენი ყურადღება მიიპყრო კიშ ნად ანდრაშის, მიხაი მეზაროშის, იშტვან კიშის და სხვათა ნაწარმოებებმა.

„სამყარო“ — ასე ეწოდება მიხაი მეზაროშის ორიგინალურ კომპოზიციას. ქანდაკება წარმოადგენს სფეროს, რომელზედაც რელიეფურად დამტყლილია ადამიანისათვის დამახასიათებელი მოძრაობა დაბადებიდან სიკვდილამდე. მართალია, ამ ქანდაკების მხატვრული და პლასტიკური ღირებულება ვერ მიყვება ავტორის ფილოსოფიურ მსჯელობას, მაგრამ სუბიექტური ასოციაციები, რომლებიც მაყურებელს უჩნდება, როორც ჩანს, ავტორს აკმაყოფილებს.

შალგოტარიანში მოწყობილ ექსპოზიციას შეიძლება ეწოდოს უნგრეთის თანამედროვე პლასტიკისათვის დაშა-

აგამეწონ მაკრისი

კომპოზიცი „შუთხალუნის შემორჩაღურ კომპლექსისათვის“.

ხასიათებელ მიმდინარეობათა ჩვენება, აქ გაეცნობით როგორც რეალისტი კიშის, ასევე უკიდურესად აბსტრაგირებული კიშ ნად ანდრასის შემოქმედებას.

ქ. ბუღაპეტიდან 20-30 კილომეტრის მოშორებით მდებარეობს მხატვართა რაიონი სეთი ენდრე, სადაც ძირითადად ახალგაზრდა მხატვრები ცხოვრობენ და მუშაობენ. იქ მხატვრებისათვის სისტემატურად შედგება სახელოსნოები და შემოქმედებისათვის მათ აღრვევს გეგნებათ ზორმა-ლური პირობები.

სენთ ენდრეში შევხვდით რამდენიმე ახალგაზრდა მოქანდაკეს, რომელთა შორის ჩვენი ყურადღება მიიპყრო ტომას ასონმა. იგი ძირითადად, სამედალო ჟანრში მუშაობს და მრავალი საინტერესო შედგენს ავტორია.

უკვე საკმაოდ ცნობილია ერთი ლიგეტი. მისი ძირითადი ამბულა ისევე, როგორც ტომას ასონისა, სამედალო ჟანრია. საყურადღებოა ლიგეტის მიერ შესრულებული ორი მედალი, რომელიც ავტორს საქართველოში ყოფნისას მიღებული შთაბეჭდილებებით შეუქმნია. ერთი მედალზე საკუთარი ინტერპრეტაციით შესრულებული ფიროსმანის სახეა, ხოლო მეორე მისივე ცნობილი სურათის „ორთაჭაღელი ტურფას“ თემაზეა შექმნილი. გარდა ამ მედალებისა, როგორც მოქანდაკემ განაცხადა, მას ჩაფქურებული აქვს მედალების მთელი ციკლი საქართველოს თემაზე.

სტუმრად ყოფნისას ჩვენი დღეგაგების ყურადღება მიიპყრო მხატვრული ცხოვრების ზოგიერთმა ორგანიზაციულმა მხარემა. უნგრეთის მინისტრთა საბჭოსთან და კულტურის სამინისტროსთან არსებობს ეგრეთ წოდებული ლექტორატი, რომლის შემადგენლობაშიც შედიან რესპუბლიკის გამომჩენილი მოქანდაკეები, მხატვრები, ხელოვნების მფლობელები. შევხვდით და ვესაუბრეთ მის დირექტორს ტიბორ ორმოშს. აი, რა განაცხადა მან: ლექტორატი განაგებს მთელი რესპუბლიკის მხატვრულ ცხოვრებას, მათ შორის სახვით ხელოვნებას (გამოფენები, ძეგლებისა და მოწმენების მშენებლობა, კონკურსების ჩატარება და სხვა).

საშუალოდ ყოველ წელს, — აღნიშნა ტიბორ ორმოშმა, — მართო ქალაქ ბუღაპეტიში 200-მდე გამოფენა ექვთია და იდგება 5-10 მონუმენტი. ამ გამოფენებისა და ძეგლთა მხატვრულ-იდურ მხარეზე, მის ფინანსურ ორგანიზაციულ საკითხებზე მთელი პასუხისმგებლობა ეკისრება ლექტორატს, წლის ბოლოს ლექტორატი აჯამებს თავის მუშაობას და უდგენს წემდგომ ორგანოებს დასაჯილდოებლად იმ ნაწარმოებებს (მხედველობაში გვაქვს ძეგლები), რომლებიც პარმონიულად შეერწყნენ ქალაქის ანსამბლს და მაღალმხატვრულობით მიიქციეს საზოგადოების ყურადღება. ჯილდო განისაზღვრება მიღებული პონორარის 100 პროცენტით. როგორც აღნიშნა ბატონმა ტიბორ ორმოშმა, ეს ჯილდო უკანასკნელ წლებში დამისახურეს მოქანდაკეებმა: იშტვან კიშმა, იენე კერენიმ, ავამენომ მაკრისმა და სხვებმა.

ყოველივე ეს, — განაცხადა მან, — ზრდის ინტერესს ნაწარმოების, მხატვრული ღირებულებისადმი და მალა სწვეს შემოქმედებით სტიმულს. რა თქმა უნდა, აქ შეიძლება დავეთანხმოთ ან არ დავეთანხმოთ ლექტორატს დირექტორს ბატონ ტიბორ ორმოშს, თუ რა ძალით მოქმედებს ესა თუ ის ჯილდო შემოქმედებით სტიმულზე, მაგრამ ერთი რამ ცხადია: ქალაქში მრავალად იდგება ძეგლები და მონუმენტები.

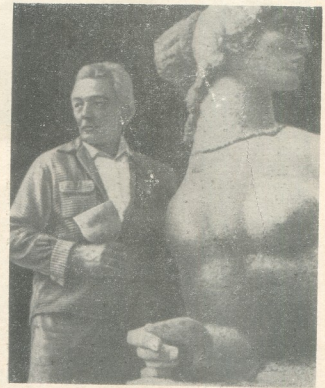
უნგრეთის თანამედროვე პლასტიკური ხელოვნების გაცნობის შედეგად შეგვექმნა გარკვეული შთაბეჭდილება მისი განვითარების ძირითად მხარეებსა და მისთვის დამახასიათებელ ნიშანდობლივ ტენდენციებზე. უნგრეთის საქანდაკო ხელოვნებას დიდი ტრადიცია აქვს. მისი ყურადღების მიღმა არ დარჩენილა არც ერთი მნიშვნელოვანი შემოქმე-

იშტვან ტარი

გაგონა (ბრინჯაო).

მოქანდაკე იენე კერენი.

შანდორ კიში
ვიცას დამცველები (ფრაგმენტი).

იენე კერენი.
ტიხანის ალევგორია (ბრინჯაო).

დებითი ეპოქა, რომელმაც კი გარკვეული როლი ითამაშა მსოფლიოს პლასტიკური ხელოვნების განვითარების ისტორიაში. როგორც აღნიშნა იენე კერენიმ, უნგრეთი იმ ვიწრო ხიდს გაგვს, რომელზედაც ადამიანები გადასვლისას უნებლიეთ ეხებიან ერთმანეთს და ესააღმებთან. უნგრეთი ტერიტორიულად ევროპის ცენტრშია და ყოველგვარი ინფორმაცია — პოლიტიკური თუ კულტურული, უნგრეთის ტერიტორიაზე გადის, როგორც ხიდზე. ამდენად, მისი ყურადღების მიღმა არ დარჩენილა არც ერთი საუკუნის შემოქმედებითი რიტმი, არც ერთი ქვეყნის ხელოვნებისათვის დამასასიათებელი თავისებურებანი. თანამედროვე უნგრეთის ქანდაკება (მხედველობაში მაქვს მონუმენტური ქანდაკება), მართალია, დეკორატიული ნიშნების მატარებელია, მაგრამ ეს ნიშნები სრულიად არ ეწინააღმდეგება და არ სწევს დაბლა წმინდა სპეციფიკურ პლასტიკურ ამოცანებს. პირიქით, სივრცეში შექმნილი ყოველი ქემპარტი ნაწარმოები ამ ნიშნებით კიდევ უფრო მძაფრად ექსპრესიულად და მხატვრულად აგულენს იდეურ-ესთეტიკურ თვისებებს და მისი ემოციური ზემოქმედების ძალაც ღიძობა.

ისე, როგორც მრავალი ქვეყნის მოქანდაკეთა შემოქმედებაში, უნგრულ ოსტატებშიც იგრძნობა გავლენა ჩვენი საუკუნის დიდი მოქანდაკეებისა: როდენის, მაიოლის, ბურდელის, დეპისოს, გილდენბრანტის, მაგრამ ეს გავლენა მაინც მემკვიდრეობითი ხასიათისაა და არ ჩრდილავს მათს თვითმყოფადობას.

უნგრეთში ჩვენ შევხვდით ბრანკუსის, მურის, მარინო-მარინის, არპის და სხვა დასავლეთის თანამედროვე მოქანდაკეთა აპოლოგეტებსაც, მაგრამ უნგრეთის პლასტიკური ხელოვნების განვითარების ძირითადი მაგისტრალური ხაზი მაინც რეალისტურია და ეყრდნობა იმ დიდ ტრადიციებს, რომელზედაც აღმოცენდა თანამედროვეობის შესანიშნავი მხატვრის იენე კერენის თუ სხვა უნგრულ მოქანდაკეთა შემოქმედება.

დიდი შემოქმედი

ფლორა ხორავა

გიორგი მდივანი და ვიქტორიო დე სიკა

მასზე წერა ძალზე ძნელია... იგი არავის არ ჰგავს, არც სხვის გაკავალულზე უკლია... მას საკუთარი გზა აქვს, გზა მართალი შემოქმედისა... ბუნებამ იგი ყველაფრით შეამკო... კეთილი და თბილი მზერა აქვს, ჭკვიანი და ნათელი შუბლი; საოცრად მეტყველი, დასამახსოვრებელი სახე, ბავშვური, მიაშიტი ღიმილი, ყველაფრის გვირგვინად კი — მომადლებული ნიჭი... იგი ქუდს არ იხურავს, მაგრამ მის საქმეს და სიცოცხლეს კაცურკაცობისა და სინდის-ნამუსის ქუდი ამშვენებს... და მასზე წერა მაინც ძნელია... ძნელია იპოვო მისი, როგორც მწერლისა და პიროვნების სრულყოფილად შემფასებელი სიტყვები. ვინც კი ახლოს იცნობს ხელოვნებას, მისთვის არ იქნება ახალი, რომ გიორგი მდივანი ჩვენს დროის გამოჩენილი მწერალი-დრამატურგია. მისმა ამოუწურავმა ნიჭმა

უდიდესი ამაგი დასდო ქართულ და სამბჭოთა სცენასა თუ კინოხელოვნებას. თუ რაოდენ დიდი როლი ითამაშა მისმა მაღლიანმა კალამმა ხელოვნების წინსვლის საქმეში, ამაზე დაუსრულებლად და სიამაყით შეიძლება ლაპარაკი: მარტო სათაურების ჩამოთვლაც კი შორს წაგვიყვანდა. რომელი ერთი გინდა დაასახელო მრავალ საუკეთესოთა შორის! ისლა დაგვიჩვენია, სიყვარულით წარმოვიდგინო ჩვენს წარმოსახვაში მის მიერ გამოძერწილი იერსახეები: პეტრე ბაგრატიონი თუ ესპანელი პედრო კორილო, კუმელი ტერეზა თუ იტალიელი ჯოვანა, ან სცენარები და პიესები — „საბუდარელი ჭაბუკი“, „უნი ძია მიშა“, თუ სხვა მრავალი. და მხოლოდ ხალხის სიყვარულს შეეძლო მიეცა ძალა მწერლისათვის, გაენაწილებინა თავისი გმირებისათვის საკუთარი გულის სითბო და მადლი.

გიორგი მდივანი და ჩუზარე ძავაჭინი

რა უნდა იყოს უფრო კეთილშობილური მიზეზი, თუ არა დიდი ინტერნაციონალურობა და ერთგულობა, რამაც გიორგი მდივანის შემოქმედების გმირები მკიხთველ-მაყურებელთათვის ახლობელი გახადა. გ. მდივანის სულისკვეთება და მრწამსი უადრესად პროგრესული, ჰუმანური და მაღალადამიანურია. ამიტომაც მივიღეთ ახლობლად და ნათესავად ტერეზა და ჯოვანა, კორილო და მიქაელა... ისინი ავტორის სულისა და გულის სწორნი და ბადალნი არიან.

მართლაც რომ გასაოცარი ნიჭის ადამიანია. ასე მგონია, ბუნებას რაც კი ლამაზი და სასიამოვნო ფერადები გააჩნდა, სულ მის პალიტრაზე ჩამოუბერტყავს. იგი ჯერ კიდევ შემოქმედებითი სიჭაბუკის ასაკშია. ქართული და საბჭოთა კინოსა და თეატრის რეჟერტურა მის ათეულობით მიქსასა და კინოსცენარს ითვლის. იგიც დროის შეილა, — ყოველ სიახლეს მისი ხმაც ერთვის. ამიტომაცაა, რომ ყოველი დღე მის ცხოვრებას ახალ-ახალი მოვლენებით ავსებს.

„ქართულმა ფილმმა“ უკვე მიიღო მისი ახალი სცენარი — „პატრიოტი“, რომელიც ექვთიმე თაყაიშვილის სსოვნას უძღვნა. ამჟამად კომედიაზე მუშაობს — „ივანე ბარეგი, მოსკოვის ტაქსის მძღოლი“; კომედია მოსკოვსა და მოსკოველებზე. გეგურა, იგი კვლავაც დიდ ესთეტიკურ სიამოვნებას მიანიჭებს მაყურებელს... ჩვენი ხალხის ცხოვრებაში მძელად თუ მოიპოვება საინტერესო მოვლენა, რო-

მელსაც გამოძახილი არ ეპოვოს დრამატურგის შემოქმედებაში. ამავე დროს მის ყოველ ნაწარმოებს მწერლის თავდაუსოფავი შრომის ბეჭედი აზის. მან სხვებთან ერთად ფეხით შემოიარა ჩვენი სახელოვანი თანამემამულის, იტალიის ერთგული გმირის ფორე მოსულიშვილის გმირის ამსახველი ადგილები იტალიაში... მის სსოვნას უძღვნა ფილმი, რომელიც იტალიელებთან ერთად გადაიღო რეჟისორმა ლევან პაატაშვილმა.

და ისევე იტალიაზე მინდა მოვახსენოთ: გიორგი მდივანი სწორედ იმ პირველთაგანია, რომელმაც ხიდი გასდო საბჭოთა და იტალიურ კინოსელოვნებას შორის. მისი „მზესუმზირები“, რომლის თანავეტორებიც იყვნენ ცნობილი იტალიელი დრამატურგები — ჩუზარე ძავაჭინი, ტინიო გუერრა და იტალიური კინოს თეატლსაჩინო წარმომადგენელი, ნეორეალისტი რეჟისორი ვიტორიო დე სიკა, — უკვე შეიყვარა საბჭოთა და უცხოელმა მაყურებელმა. გიორგი მდივანის თანამემამულეთათვის სსსიამოვნოდ აღიბეჭდა ფილმში მთავარი როლის — ჯოვანას შემსრულებლის სოფი ლორენის სახე.

გიორგი მდივანს ზოტბა და ხალხის სიყვარული არ აკლია. მისი ნიჭის თავყვანისმცემლები, სიყვარულითა და მოგონებალბებით ხვდებიან მის ყოველ ახალ ნაწარმოებს. ეს კი ხელოვანის დიდი შრომის დაფასებისა და აღიარების უტყუარი ნიშანია.

ნინო

ჭირაქაძის

კონცერტზე

ამ ახალგაზრდა პიანისტს ძალ-
ზე ხშირად ვხვდავთ საკონცერტო ეს-
ტრადაზე. სულ ახლახან ნ. ჭირაქა-
ძის კვლავ მოვუსმინეთ თბილისის
ფილარმონიის დარბაზში, სადაც
მან საქართველოს სახელმწიფო სიმ-
ფონიურ ორკესტრთან ანსამბლში
(დირიჟორი საქართველოს ხელოვ-
ნების დამსახურებული მოღვაწე
ჯ. გოკიელი) შეასრულა ბრამსის სა-
ფორტეპიანო კონცერტი № 1. ამ
სადამოზე კიდევ ერთხელ დავრწმუნ-
დით ნ. ჭირაქაძის ინტენსიურ ზრდა-
სა და შეუწელებელ განვითარებაში.
იგი სულ უფრო ღრმად იჭრება მუ-
სიკალური ხელოვნების რთულსა და
მრავალსახოვან სამყაროში. ყოველი
ახალი ნაწარმოების შესწავლას ბუ-
ნებრივად მოსდევს დაოსტატების
მომდევნო საფეხურის დაუფლება,
სპეციფიკური პიანისტური აზროვ-
ნების გამოუმუშავება, შემოქმედებითი

ნინო ჭირაქაძე
კონცერტზე.

კონცერტის შემდეგ

ბუნების ახალი მხარეების გამჟღავნება. აქვე აღსანიშნავია, რომ ნ. ჭირაქაძის დაოსტატებას უთუოდ ხელს უწყობს გამოჩენილი მუსიკოსი, პროფესორი ი. ფლიერი, რომელთანაც იგი ამჟამად სწავლობს მოსკოვის პ. ჩაიკოვსკის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიაში.

ბრამსის საფორტეპიანო კონცერტის შესრულებით ნ. ჭირაქაძემ გამოამჟღავნა მაღალი პიანისტური კულტურა. მან თავისუფლად დასძლია არა მარტო ამ ნაწარმოების ურთულესი ტექნიკური ბუნება, არამედ თავს კარგად გრძნობდა მის თავისებურ მხატვრულ-ემოციურ ატმოს-

ფეროშიც, რომელიც აღსავსეა მძაფრი კონფლიქტებითა და მკვეთრი კონტრასტული სახეებით.

ეჭვგარეშეა, ბრამსის კონცერტი ახალგაზრდა პიანისტის შემოქმედებით წარმატებას მოასწავებს, იგი უთუოდ ჩადგება ნ. ჭირაქაძის მონაპოვართა რიგში.

მაცურებელთა დარბაზში.

მეტრი და რიტმი ვეფხისტყაოსანში

აკად. გიორგი წერეთელი

1.1 თითქმის ყველა მკვლევარი, ვინც კი ვეფხისტყაოსნის ლექსთწყობის საკითხებს შეხებია, სამართლიანად აღნიშნავს რუსთველის ლექსის იშვიათ სიმდიდრეს, მელიოდირობასა და პარმონიულობას, რითაც იგი პოლიფონიური ქართული ხალხური მუსიკის ელერადობას გვაკონებს. ამავე დროს ლექსის პროსოდიულ თვისებათა კვალიფიკაცია, რომელსაც არსებულ ლიტერატურაში ვხვდებით, როგორც წესი, იმპრესიონისტულ ხასიათს ატარებს და არ ემყარება მთლიანად მთელი ტექსტის მეტრიკული სტრუქტურის ანალიზს, რომელიც საშუალებას მოგვცემდა გავვერკვია, თუ რაში მდგომარეობს მისი პარმონიულობა და სხვა მხატვრული ღირსებები. მკითხველს რომ აჯადოებს და აკვიდრებს. საქმე საგრძნობლად გაართულა იმ გარემოებამ, რომ რუსთველის ლექსის სტრუქტურის კვლევისას საფუძვლად იღებდნენ ისეთ ერთფუნქციურ (ქორე, დაქტილი, მეორე პეონი და სხვ.), რომლებიც კლასიკური (ბერძნული) მეტრიკული სისტემისათვის არის დამახასიათებელი და რომლებსაც არაფერი აქვთ საერთო რუსთველის შეუღარებელ ლექსთან.

ამ მიზეზების გამო დღემდე შეუღმწეველი დარჩა, რომ ვეფხისტყაოსნის პროსოდია ძირითადად „ოქროს კეისი“ (sectio aurea) ემყარება. ვეფხისტყაოსანში „ოქროს კეისი“ ანუ „ღვთაებრივი პროპორციის“ გამოყენება ახლებურად სვამს საკითხს რუსთველის ლექსის მეტრიკული სტრუქტურის შესახებ, ხოლო მის ავტორს სრულებით განსაკუთრებულ ადვილს ანიჭებს მსოფლიო პოეზიის ისტორიაში.

1.2 ვეფხისტყაოსნის ტექსტი, როგორც ცნობილია, ნაწერია სტროფებად, რომელთა რაოდენობა მერყეობს სხვადასხვა გამოცემების მიხედვით დაახლოებით 1300-სა და 1700-ის ფარგლებში. იმ გამოცემაში, რომელიც წინამდებარე შრომას უდევს საფუძვლად¹, 1587 სტროფია. სტროფი წარმოადგენს კატრენს, ე. ი. შედგება ოთხი კარდის² ან სტრიქონისაგან, რომელთაც აერთიანებს რითმა. კარდთა რაოდენობა

1587 სტროფის მიხედვით უდრის 6.348-ს. კარედი შედგება თექვსმეტი მარცვლისაგან და აგებულია დიქტომიურ პრინციპზე: იყოფა ორ თანაბარ ნაწილად, ორ ნახევარკარედად მთავარი ცეზურით მათ შორის, რვა-რვა მარცვლით თითოეულში. ნახევარკარედთა რაოდენობა ქმნის $2 \times 6.348 = 12.696$ ერთეულს.

1.3 ნახევარკარედის სტრუქტურაც, თავის მხრივ, დიქტომიური ხასიათისაა: იგი გაყოფილია ორ სეგმენტად ისე, რომ კარდის (სტრიქონის) ფარგლებში ოთხი სეგმენტია (ორ-ორი სეგმენტი ყოველ ნახევარკარედში), რაც სტროფისათვის თექვსმეტ სეგმენტს იძლევა. ამგვარად გვაქვს ზუსტი შეფარდება: სტროფში 16 სეგმენტი და ოთხი სტრიქონი, სტრიქონში 16 მარცვლი და ოთხი სეგმენტი. სულ მთელ ჰომეში 25 392 სეგმენტია ($2 \times 2 = 4 \times 4 = 16 \times 1587 = 25.392$).

ნახევარკარედის დანაწილება სეგმენტებად ორგვარია:

A. ს ი მ ე ტ რ ი უ ლ ი, როდესაც ნახევარი სტრიქონის ფარგლებში გვაქვს თანაბარ ზომის ორი წყვილმარცვლიანი სეგმენტი ოთხ-ოთხი მარცვლით თითოეულში;

B. ა ს ი მ ე ტ რ ი უ ლ ი, მაგრამ აგრეთვე ბინარული ხასიათისა, როდესაც ნახევარკარედი შედგება ორი სხვადასხვა ზომის კენტმარცვლიანი სეგმენტისაგან.

A და B ტიპის სეგმენტების მონაცვლეობა ნახევარკარედის, სტრიქონის ან მთელი სტროფის ფარგლებში გამორიცხულია. ისინი ერთმანეთს ენაცვლებიან მხოლოდ სტროფების მიხედვით, ქმნიან რა სხვადასხვა რიტმული სტრუქტურის კატრენებს:

A — ე. წ. მაღალ შაირს;
B — ე. წ. დაბალ შაირს.

ვეფხისტყაოსნის ტექსტის დაყოფა მაღალ შაირად და დაბალ შაირად, ამგვარად, მთლიანად დამოკიდებულია სიმეტრიული და ასიმეტრიული სეგმენტების მონაცვლეობაზე.

2.1 მაღალი შაირი ი, როგორც აღვნიშნეთ,

მაღალ შირში რეპარაციული ნახევარკარდი სიმეტრიულად არის ორად გაყოფილი. სხვაგვარად რომ ეთქვას, ნახევარკარდი შედგება ორი თანაბარი ან ეკვივალენტური (ერთნაირად განაწილებული) სეგმენტისაგან, რომლებიც ქმნიან სიტყვათგასაყარს და გამოწვლი აჩიან ერთმანეთისაგან მცირე ცეზურებით (პოტენციალური პაუზებით):

სიყვარული | სიყვარულსა || შეგიცალო, | შეგიწინოა.
სტრ. 763,4.

განსავლულსა | გააშმაგებს, || უსწავლელსა | გაასწავლებს.⁴ სტრ. 904,4 და სხვ.

2.2 როგორც ვხედავთ, 16-მარცვლიანი ლექსი გაყოფილია ორად, რეარეა მარცვლით თითოეულ ნახევარკარდში, რომელიც, თავის მხრივ, კიდევ ორად იყოფა, ოთხ-ოთხი მარცვლით თითოეულ სეგმენტში. ეს ოთხმარცვლიანი სეგმენტები ნახევარი კარდისა არის მაღალი შირის მიღმივე სიდიდებით, რომლებიც არ შეიძლება სხვა ერთეულებით შეიცვალოს.

2.3 შეედრება იქნება, თუ ვიფიქრებთ, რომ მაღალი შირის ძირითადი პროსოდიული ერთეული „ორმარცვლიანი ტერფია“ („ქორე“), რომელზედაც არის თითქოს აგებული ეკვივალენტური სიმეტრიით ნაწერი კატრენები. ეს რომ სწორი არაა, თუნდაც იქნა ჩანს, რომ ტექსტის 12.696 ნახევარკარდში არა გვაქვს არცერთი შემთხვევა მიმართვისა: 2 4 2. ეს კი იმაზე მიუთითებს, რომ ორმარცვლიანი სიტყვები (სე, როგორც ერთმარცვლიანი და სამმარცვლიანი სიტყვები) მაღალ შირში იხმარება მხოლოდ როგორც ოთხმარცვლიანი სეგმენტის შემადგენელი ელემენტები, მაგრამ არა როგორც დამოუკიდებელი პროსოდიული ერთეულები. რადგანაც სეგმენტთა შორის არ შეიძლება სიტყვის განაწილება და სეგმენტის მაწარმოებელ ოთხმარცვლიან სიტყვას ვერ გამოეყოფა ორმარცვლიანი წინამავალი ან მომდევნო ორმარცვლიდან ერთად „ტერფია“ ან სეგმენტის შესადგენად, ამიტომ გასაგებია, რომ თანმიმდევრობა 2 4 2 და მისი. დაუშვებელია. აქედან ცხადია, რომ, წინააღმდეგ ვაერცელებული შეხედულებისა, ვეფხის-ტყალისაში ორმარცვლიანი ტერფი („ქორე“) არ არსებობს.

ამავე მიზეზის გამო არ გვხვდება მაღალი შირის სტროფებში მიმართება 3 2 3^ა ან 2 3 3. რადგან სიტყვათგასაყარი ოთხმარცვლიან შემდეგაა, ხოლო სიტყვის გაყოფა არ შეიძლება, ამიტომ მაღალ შირში ასეთი მიმართებებიც შეუძლებელია.

2.4 ასეთი გამორცხულია მაღალი შირის სტროფებიდან სუთმარცვლიანი სიტყვები. 1543 ხუთმარცვლიანი სიტყვიდან, რომელიც ვეფხისტყალისაშია ნახმარი, ყველა დაბალ შირის ეკუთვნის და არა გვაქვს არცერთი შემთხვევა, თუნდაც გამოწვლისის სახით,

რომ ხუთმარცვლიანი სიტყვა იყოს გამოწვლილი მაღალი შირის რომელიმე სტროფში.

2.5 საერთოდ, ვეფხისტყალისის მთელი ტექსტის მანძილზე, გარდა თითო-ორიოლა გამოწვლისისა, რომელიც შესაბამე ქვეთონ გვექნება საუბრად, არა გვაქვს ისეთი შეფარდება, რომელიც მოშლის სიტყვათგასაყარს ოთხმარცვლიან ბოლოს. სიტყვის განაწილება სეგმენტთა შორის, როგორც ამას ადგლი აქვს ბერძნულში, ლათინურში, რუსულში, არაბულში და მთელ რიგ სხვა ენებში, დაუშვებელია. აქედან გამომდინარეობს დასკვნა: სეგმენტის საზღვარი აუცილებლად უნდა ემთხვეოდეს სიტყვის საზღვარს. რამდენადაც სეგმენტის შესადგენად ხშირად რამდენიმე სიტყვა არის გამოყენებული, ბუნებრივია, რომ ცალკეული სიტყვების საზღვარი სეგმენტის საზღვარს არ დაემთხვევა, მაგრამ თვით სეგმენტი კი აუცილებლად თავდება იქ, სადაც თავდება სიტყვა. ამიტომ დაყოფა

შავი | ცხენი | სადა | ვითა || მკვა ლომ | სა და, | ვითა | გმირსა

არ შეიძლება გამართლებულად ჩაითვალოს. ეს ისედაც აშკარა მახვილი დისტრიბუციის მიხედვით და საბოლოოდ დასტურდება ხუთმარცვლიანი სიტყვების გამორჩევი მაღალი შირიდან, აგრეთვე გარკვეულ შეფარდებათა (2 4 2, 2 3 3, 3 2 2) უქონლობით იმავე მაღალ შირში. წინააღმდეგ შემთხვევაში არაფერი უშლიდა ხელს პოეტს, რომ ხუთმარცვლიანი სიტყვიდან გამოეყო ერთი მარცვლიანი და წინამავალი ან მომდევნო სამი მარცვლიანთა მიეკუთვნებინა და ამით მაღალი შირი მიეღო.

3 დაბალი შირი. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, იგივე 16-მარცვლიანი ლექსი, რომლის ნახევარკარდი რეპარაციულად ქმნის, დაბალ შირში ასიმეტრიულად არის გაყოფილი აგრეთვე ორ სეგმენტად, რომელთაგან ერთი ხუთმარცვლიანია და მეორე — სამმარცვლიანი. სიტყვათგასაყარი აქ სამმარცვლიანი და ხუთმარცვლიანი სეგმენტებთან იქმნება.

3.1 სამმარცვლიანი და ხუთმარცვლიანი სეგმენტების მიმართება ნახევარი კარდის ცვალებულში თავისუფალია, ე. ი. შეიძლება გვექნოდეს თანმიმდევრობა 3 5 ან 5 3. ეს თანმიმდევრობა განასაზღვრულია სეგმენტთა საწარმოებლად გამოყენებული სიტყვების სილაბულის ხასიათით და შეიძლება სტროფიდან სტროქონამდე ან სტროფიდან სტროფამდე იცვლებოდეს ან უცვლელი რჩებოდეს. თუ სიტყვათა სილაბური ხასიათი ნახევარკარდის ფარგლებში იმგვარია, რომ ვლტებლობთ მიმართვას 3 2 3 (ან მათ ეკვივალენტებს: 3 1 1 3, ან 1 2 2 3 ან 3 1 1 2 1 და სხვ.), მაშინ 3 და 5-მარცვლიანი სეგმენტების განუჩრეველად ორგვარი თანმიმდევრობა შეიძლება გვექნოდეს, ე. ი. შეიძლება 3 2 3 დაყოფა ამგვარად: 3 2 (=) 3 ან 3 2 3 (=) 5. ზოგჯერ სეგმენტთა შორის საზღვრის დადგენა დამოკიდებულია ლექსიკურ-გრამატიკულ და სემანტიკურ ფაქტორზე, ზოგჯერ კი მათ შორის

ნეიტრალური მიმართებები გვაქვს. არსებითად ლექსის სტრუქტურის თვალსაზრისით მნიშვნელობა არა აქვს, წინაშეაღალი სამარცხვლელს მიეკუთვნება შუამავალი ბიპილაბური სიტყვა თუ ბოლოკალურს.

3.2 პირველ ნახევარკარედში მოცემული თანმიმდევრობა დაბალ შორის სეგმენტებისა მეორე ნახევარკარედში შეიძლება იმგვარად იყოს ასახული, რომ მივიღოთ ე კ ვ ი ე ა ლ ე ნ ტ უ რ ი ს ი მ ე ტ რ ი ა, ე. ი. ამოსავალი მდგომარეობისათვის დამახასიათებელი მიმართებანი. ამის ნიმუშია:

სტროფი 508,2: $\frac{5}{3}$ **გახარებოდა ხვარაზმშას** ||
 $\frac{5}{3}$ **სიხარულითა დიდითა;**

სტროფი 794,4: $\frac{3}{5}$ **მიღწეიან, მომიგონებენ,** ||
 $\frac{3}{5}$ **დამლოცვენ მოვეგონები.**

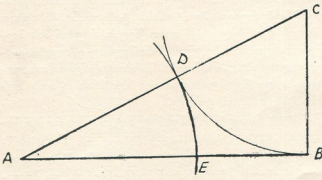
3.4 მეორე მხრივ, მეორე ნახევარკარედში შეიძლება მივიღოთ ინვერსიული სიმეტრია, როდესაც აღვლით აქვს მიმართებათა სარკისებურ ასახვას. მაგ.,

სტროფი 531,2: $\frac{5}{3}$ **მოღმობიერდა, მომიტკა** ||
 $\frac{5}{3}$ **გამწყარალი, გამჭისებული,**

სტროფი 1371,3: $\frac{3}{5}$ **დამონსა ტურფა-ტურფითა,** ||
 $\frac{3}{5}$ **ერთმანერთისა მჯობითა.**

3.5 ამგვარად, დაბალ შორიშ გვაქვს შეფარდება 3:5:8. ეს კი არის ოქროს კვეთის (sectio aurea) შეფარდება.

ოქროს კვეთი არის ისეთი დაყოფა მთელისა, როდესაც დიდი მონაკვეთი იმგვარ გეომეტრიულ მიმართებაშია მთელთან, როგორშიც მცირე მონაკვეთი დიდთან. ე. ი. დიდი მონაკვეთი არის „გეომეტრიული საშუალო“ მთელსა და მცირე მონაკვეთებს შორის. მაგ., AB მონაკვეთი რომ ოქროს კვეთზე გაიყოს,

ამისათვის საჭიროა AB ხაზის ბოლო წერტილში B-სთან აღმართოს BC ვერტიკალი AB-ს ნახევრის $(\frac{AB}{2})$ სიმაღლისა. C-ს გარშემო შემოავლებენ წრეს

CB-ს საშუალებით. C-ს დაუეკავიერებენ A_1 წერტილში რომელიც გადაკვეთს ამ წრეს D წერტილში. ამის შემდეგ A-ს გარშემო AD-ს საშუალებით შემოავლებენ წრეს, რომელიც გადაკვეთს AB ხაზს E წერტილში და გაიყოს მას ორად ოქროს კვეთზე: BC მონაკვეთი ისეთსავე მიმართებაშია AE-სთან, როგორც AE — მიუღ AB ხაზთან:¹⁰ EB : AE = AE : AB.

არსებობს ოქროს კვეთის მიღების სხვა საშუალებებიც. ოქროს კვეთი ჩნდება სწორი პენტაგონისაგან მიღებულ პენტაგრამაზე, რომლის დიაგონალების საშუალებით იქმნება მცირე და დიდი მონაკვეთები იმგვარად, რომ მცირე ნაწილები ისეთ მიმართებაში არიან დიდთან, როგორშიც დიდი ნაწილები დიდისა და მცირის ჯამთან¹¹.

3.5.1 ამ პენტაგრამას ძველ საბერძნეთსა და საშუალო საუკუნეების დასავლეთში მიეწერებოდა მისტიკური და მაგიკური ძალა, როგორც ავი სულემისაგან დასაყავ თოლისმას. ეს წარმოდგენები ასახულია გოეთეს ფაუსტში¹², სადაც ნათქვამია, რომ ფაუსტის ოთახში შესული მეფისტოფელი უკან ვეღარ გამოვიდა, რადგანაც ზღურბლთან პენტაგრამა იყო მოთავსებული იმგვარად, რომ მისი ერთი მწვერვალი ოთახისაკენ იყო გაშვებული, ხოლო საპირისპირო კუთხის მწვერვალი, იმის გამო, რომ ნახაზი დაუდევრად იყო შესრულებული, ოდნავ ღია დარჩენილიყო. ამიტომ ბოროტმა სულმა ოთახში შესულა მოახვანა, მაგრამ უკან გამოსვლა ვეღარ შეძლო. ამის გამო მეფისტოფელი ეუბნება ფაუსტს:

Gesteh' ich's nur! Dass ich hinausspaziere,
 Verbiethet mir ein kleines Hindernis,
 1395
 Der Drudenfuss¹³ auf Eurer Schwelle—
 ფაუსტი:
 Das Pentagramma macht dir Pein?
 Ei, sage mir, du Sohn der Hölle,
 Wenn das dich bannt, wie kamst du denn
 herein?
 Wie ward ein solcher Geist betrogen?

მეფისტოფელი: 1400
 Beschaut es recht! es ist nicht gut gezogen;
 Der eine Winkel, der nach aussen zu,
 Ist, wie du siehst, ein wenig offen¹⁴.

მეფისტოფელი:
 უნდა გამოვტყდე! უკან ვასვალაში
 ხელს მიშლის მცირე რამ დაბრკოლება,
 ჯადოქრის ტურფი თქვენი ზღურბლის წინ.

ფაუსტი:
 პენტაგრამაა, შენ რომ ვაწვალებს?
 მოთხარი, ეი, ქვეყნელის შვილო,
 თუ ეს შენ გბოჭავს, როგორ მოხვედი?
 როგორ მოატყუედა ასეთი სული?

მეფისტოფელი:
 სწორად განსაჯე! ცუდად შეგიბზავეს;
 ერთ-ერთი კუთხე, გარ-მიქცეული,

როგორც ხედავ, ოდნავ დიაა.

ამის შემდეგ მეფისტოფელი დააჩინებს ფაუსტს, რომ მღრღნელებმა გალანან პენტაგრამის კუთხის მწვერვალი, რომელსაც ბორბოტი სული ვერ ეკარებოდა.

3.5.2 ოქროს კვეთის ალგებრული გამოხატულებაა $a : x = x : (a-x)$. x -ის მოსაძებნად მიიღება კვადრატული განტოლება $x^2 + ax - a^2 = 0$, რომლის გადაწყვეტა

მოგვცემს $x = \frac{a}{2} (\sqrt{5}-1) \approx 0,62a$, ე. ი. ოქროს კვეთის ნაწილები დაახლოებით შეადგენენ მონაკვეთის 62 და 38 პროცენტს (ზუსტი იქნება შეფარდება 0,61803 და 0,38197). ეს პრობლემა შეიძლება გადაწყვილი იქნას ამგვარად:

$$\frac{x}{a} \left(1 + \frac{x}{a}\right) = 1 \quad \text{ან} \quad x = \frac{a}{\left(1 + \frac{x}{a}\right)}$$

საიდანაც

$$x = a \frac{1}{1 + \frac{1}{1 + \frac{1}{1 + \frac{1}{1 + \frac{1}{1 + \dots}}}}}$$

ე. ი. მივიღებთ ე. წ. უწყვეტ წილადებს, რომლის შესაფერი წილადები იქნება $\frac{1}{1}, \frac{1}{2}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}$,

$$\frac{5}{8}, \frac{8}{13}, \frac{13}{21}, \frac{21}{34}, \frac{34}{55}, \frac{55}{89}, \frac{89}{144}, \frac{144}{233},$$

$\frac{233}{377}$ და ა. შ., სადაც ყოველი რიცხვი, დაწყებული მესამიდან, უდრის წინა ორის ჯამს: $1+1=2+1=3+$
 $+2=5+3=8+5=13+8=21+13=34+21=55+$
 $+34=89+55=144+89=233+144=377$ და ა. შ. ამ რიცხვს ეწოდება ფიბონაჩის რიცხვი, იტალიელი (პიზელი) მათემატიკოსის Leonardo Fibonacci-ის (დაბ. 1170 წლის ახლო ხანებში, გარდ. 1228 წლის შემდეგ) მიხედვით. რომელმაც აღმოსავლეთში მოგზაურობის შედეგად გაიგინა არაბული მათემატიკის მიღწევები და გააცნო იგი დასავლეთს.

3.5.3 პენტაგრამა უკავშირდება ძველი ბაბილონის კულტურას. უკვე ძველი წელთაღრიცხვის V საუკუნეში პითაგორელებისათვის ცნობილი იყო ოქროს კვეთის შეფარდება¹⁵, როგორც ეს ჩანს ევკლიდეს ელემენტების მეორე წიგნიდან¹⁶. გეომეტრიული ალგებრა, რომელიც მეორე წიგნის შინაარსს შეადგენს, ემყარება ირაციონალური სიდიდეების აღმო-

ენას, რომელსაც V ს. ძვ. წ. უნდა ჰქონოდა ევკლიდეს პირველი აღმოჩენად მიჩნიათ პითაგორას¹⁷ მიხედვით პიქსაოს მეტაპოტიკელი, V ს. პირველი ნახევრის მოღვაწე¹⁷.

პითაგორელებმა აღმოაჩინეს პენტაგრამას გამოკვლევისას დიაგონალისა და გვერდის არათანაზომადობა (Inkommensurabilität) ამ მრავალკუთხედში. შემდეგ ამ ხაზების მიმართებათა დასაბუთების პროცესში ისინი მივიდნენ გეომეტრიულ დეფინიციებამდე და ოქროს კვეთამდე¹⁸.

ამ აღმოჩენამ პლატონს ბიძგი მისცა კონდის დასაბუთებისათვის, არისტოტელემ გამოიტანა იქიდან ეთიკური ანალოგიები, ხოლო საშუალო საუკუნეების ზოგიერთი სქოლასტიკოსი განიხილავდა მას როგორც ღვთაებრივ პროპორციას.

ნეოპლატონიზმის ათენური სკოლის უდიდესი წარმომადგენლის პროკლე დიადოხოსის (410-485 ა. წ.) საშუალებით წარმოდგენა ასეთ მიმართებათა შესახებ გავრცელდა ბიზანტიურ სამყაროში და საშუალო საუკუნეების ლათინურ დასავლეთში, როდესაც მისი ფიზიკის ელემენტები და თეოლოგიის ელემენტები ითარგმნა ლათინურად (XIII საუკ.).

განსაკუთრებული მნიშვნელობა მოიპოვა ოქროს კვეთის პროპორციამ იტალიური რენესანსის ეპოქაში, როდესაც ის მიჩნეული იყო „სრულყოფილებისა და პარმონიის უმაღლეს გამოვლინებად ბუნებასა“¹⁹ და ხელოვნებაში“. ფიქრებზე, რომ ამ პროპორციას „ოქროს კვეთა“ უწოდებდნენ, რომელიც ლეონარდო და ვინჩი, ხოლო მისმა მეგობარმა, მათემატიკოსმა Luca Pacioli-მ (Luca di Borgo, დაიბ. 1445 ან 1450 — გარდ. დაახლოებით 1514 წ.) მას ტრაქტატი მიუძღვნა სათაურით De Divina Proportione (რომი, 1509), რომელშიც ამტკიცებს, რომ მსგავსად მეხუთე სუბსტანციისა, რომლის საშუალებითაც გამოწვეულია ოთხი სხვა მარტივი სხეულის, ოთხი ელემენტის — მიწის, წყლის, ჰაერისა და ცეცხლის არსებობა, ხოლო მათი შეოხებით ყველა ნივთისა ბუნებაში, წმინდა პროპორციაც, პლატონის „ტიმოისს“ მიხედვით აძლევს ფორმალ არსს თვით ზეცას, რადგან მას მიეწერება ფორმა სხეულისა, რომელსაც ეწოდება დიდეკედრი. მისი წახანებები წარმოადგენენ სწორკუთხედებს და შეუძლებელია იგი შეიქმნას ოქროს კვეთის პროპორციის გარეშე.

XIX საუკუნეში Zeising ამტკიცებს, რომ ნაწილების აგება ოქროს კვეთის მიხედვით „არის საერთოდ ძირითადი პრინციპი ყოველგვარი შემოქმედებისა, რომელიც მისიწარდის სიმშვენიერისა და მთლიანობისაკენ, როგორც ბუნების სამყაროში, ისე ხელოვნებაში“²⁰.

განსაკუთრებული როლი ითამაშა ოქროს კვეთის პროპორციამ არქიტექტურასა²¹ და მხატვრობაში²². ოქროს კვეთზეა აგებული ფრიგის აკლდამები და

ათენის პართენონი, პეტრეს ბაზილიკა რომში, ტიციანის „ლეთისმშობლის მოგზაურობა ზეცაში“ და ლეონარდო და ვინჩის *Monna Liza*, რაფაელის მადონა სიქსტის კაპელიდან ვატიკანში, დიურერის ავტოპორტრეტი და მელიო რიგი სხვა შედევრები მსოფლიო ხელოვნებისა²³.

ჩვენს ეპოქაში ოქროს კვეთზე დააფუძნა თავისი მუსიკა გამოჩენილმა უნგრელმა კომპოზიტორმა *Béla Bartók*-მა²⁴, ხოლო თანამედროვეობის უდიდესმა არქიტექტორმა და მხატვარმა *Le Corbusier*-მ (*Charles Édouard Jeanneret*) ოქროს კვეთზე ააგო თავისი *Le Modulor*-²⁵, რომელმაც მსოფლიო სენსაცია გამოიწვია და რომლის შესახებ ვინსტეინი აღნიშნავდა, რომ ეს არის ზომის ახალი სისტემა, რომელიც „ძინებებს ცუდს და აძვივლებს კარგს“²⁶. 1951 წ. 26-29 სექტემბერს მილანში „ღვთაებრივ პროპორციას“ (*De Divina Proportione*) მიძღვნილი საერთაშორისო კონგრესი, რომელსაც ესწრებოდნენ მათემატიკოსები და ესთეტიკოსები, არქიტექტორები და მხატვრები მსოფლიოს ყველა კონტინენტიდან.

პოეზიაში რუსთველი პირველია მსოფლიოში და შეიძლება ერთადერთი, რომელმაც ოქროს კვეთზე ააგო ესოდენ დიდი მოცულობის პოეტური ნაწარმოები. მისი პოემის 1587 სტროფიდან 863 — ოქროს კვეთზეა აგებული, 723 ეკვივალენტური სიმეტრიის საფუძველზე, ხოლო ერთი — ნაწერია ოცმარცვლიანი ზომით.

3.5.4 იბადება კითხვა: პოეტის გენიალური ინტუიციის საფუძველზე შეიქმნა ოქროს კვეთის მიმართება ქართულ ლექსში, თუ ავტორი იცნობდა ამ მიმართებას და შეგნებულად იყენებდა მას?

ამკამად ძნელია ზუსტი პასუხი გავცეთ ამ კითხვას, მაგრამ არსებობს საკმაოდ საფუძველი, რომ ერთგვარი ვარაუდი გამოვთქვათ.

პოეტი მიზნად ისახავდა შექმნა დიდი მოცულობის მხატვრული ნაწარმოები — პოემა ან რომანი²⁷ ლექსად. ესოდენ დიდი ზომის ნაწარმოები (1587 სტროფი, ექვსი ათასზე მეტი სტრიქონით), რომ მას ერთი ზომითა და რიტმით დაეწერა (როგორც, მაგ., ფირდოუსის შაჰ-ნამეა, თავიდან ბოლომდე მუთაჯრობით ნაწერი), ეს იქნებოდა ერთფეროვანი და მონოტონური. მეორე მხრივ, ლექსის მეტრის ცვლა სხვადასხვა ნაწილების მიხედვით ან სტროფიდან სტროფამდე პოემას მთლიანობას დაუკარგავდა პროზოდელი თვალსაზრისით.

პოეტის წინაშე იდგა ამოცანა: შეერჩია ისეთი ზომა, რომლის ფარგლებში შესაძლებელი იქნებოდა სხვადასხვა რიტმის კანონზომიერი მონაცვლეობა ისე, რომ სტრიქონთა სილაბური სტრუქტურა ან დარღვეულიყო. ამ განზრახვის განხორციელება კი შესაძლებელი იყო მხოლოდ თექვსმეტმარცვლიან ლექსში, რომლის ნახევარკარგი რვა მარცვლისაგან შედგება.

8 კი ერთადერთია რიცხვთა რიგებში, რომელშიც შეალებს იძლეოდა ამ ზომაზე ორი სხვადასხვა რიტმის ლექსი აგებულიყო. თუ ჩვენ სილაბური ლექსის ძირითად ელემენტს, ერთმარცვლედს ავიღებთ, აქედან შეგვიძლია მივიღოთ რიგები:

A: გოარკეცების გზით: 1 2 4 8 16 32 64

B: ოქროს კვეთის პროპორციით: 1 1 2 3 5 8 13

21 34 55 89. თუ არ მივიღებთ მხედველობაში ერთეულსა და ორმარცვლედს, რომლებიც სტრიქონებს ვერ შექმნიან, საერთო რიცხვი ორივე ამ რიგში არის მხოლოდ 8, რომელიც შეიძლება დაიყოს როგორც ოქროს კვეთზე, ისე ეკვივალენტური სიმეტრიის საფუძველზე. მხოლოდ რამარცვლიანი ნახევარკარედისაგან შექმლო პოეტს მიეღო, ერთი მხრივ, „ღვთაებრივი პროპორცია“: 8 : 5 : 3, ხოლო, მეორე მხრივ, ეკვივალენტური სიმეტრია: 8 : 4 : 4. სხვა შესაძლებლობა გამოიტყულო იყო. ამიტომ რუსთველმა თავისი ლექსის ზომად აიღო სწორედ ეს ერთადერთი რიცხვი, რომელიც მას საშუალებას აძლევდა ერთი მეტრის ფარგლებში სხვადასხვა რიტმი შეეკმინა. არც ოცმარცვლიანი ლექსი, არც ორმარცვლიანი კარედი, არც რომელიმე სხვა ზომა მას ამის საშუალებას არ მისცემდა. ამიტომ გასაგებია, თუ რატომ არის ვეფხისტყაოსანი ნაწერი 16 მარცვლიანი (8+8) ლექსით. ცხადია, ეს ზომა სასუსტი შეგნებულად არის შერჩეული, წინააღმდეგ შემთხვევაში ერთისა და იმავე მეტრის ფარგლებში ორ სხვადასხვა რიტმს პოეტი ვერ მიიღებდა.

ქართულ ლექსში დაბალი შაირის გამოყენების ცალკეული შემთხვევები რუსთველამდე გვხვდებოდა²⁸. ასეთი რიტმით არის ნაწერი ორი სტროფი ჩახრუხადის თამარიაში, ცნობილია აგრეთვე რამდენიმე სტრიქონი ლეონტი მროველის თხზულებაში, ასევე იყალთოელის „ღაფთა აღმაშენებლის ეპიგრაფიში“, „ისტორია და აზმან“-ში და სხვ.²⁹, მაგრამ ყველაფერი ეს შემთხვევითი ჩანს და ინტუიციის ხასიათს ატარებს. მხოლოდ რუსთველთანაა გატარებული სისტემატურად ოქროს კვეთის მიმართება, რომელიც კანონზომიერად ენაცვლება ეკვივალენტური სიმეტრიის საფუძველზე შექმნილ მაღალ შაირს. ცხადია, რუსთველი იცნობდა ორივე ამ პროპორციას და შეგნებულად იყენებდა მათ თავის პოემაში. შეველოთ თუ არა რუსთველს ჰქონოდა ცოდნა ოქროს კვეთის მიმართების შესახებ?

ზემოთ ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ, როგორც ბიზანტიურმა კულტურულმა სამყარომ, ისე საშუალო საუკუნეების ლათინურმა დასავლეთმა პროკლ დიადოხოსის³⁰ საშუალებით გაიგო ეკლიდეს თეორია ოქროს კვეთის შესახებ. პროკლე დიადოხოსს კარგად იცნობდნენ XI-XII საუკუნეების საქართველოში. მისი ერთ-ერთი მთავარი შრომა „თეოლოგიის ელემენტები“ (= „კავშირნი ღვთისმეტყველებითნი“) თარგმნილი იყო ქართულად და კომენტირებული XI ს.

დამლევისა და XII ს. დამდეგის ფილოსოფოსისა და მოაზროვნის იოანე პეტრიწის³¹ მიერ. თვით იოანე პეტრიწი კი გვამცნობს, რომ ეს ძველი ქართულად სხვებისა ვიდრე უფრო ადრე, როგორც ეს ჩანს მისი სიტყვებიდან: „არამედ მიზეზი აწ კჳლად გარდმოღებად ჩემ მიერ წიგნისა ამის ესეობს: პირველ რამეთუ განმრავლეს გარდმოღებულნი და სხუასა აღუჩნდის სხჳად“³².

ძნელად საფიქრებელია, რომ XI-XII სს. საქართველოში ესოდენ პოპულარული პროკლე დიადოხოსი, ქართულად არაერთხელ თარგმნილი, არ სცოდნოდა რუსთველს, რომელსაც საშუალება ჰქონდა არა მარტო ქართულად, არამედ ბერძნულ ორიგინალშიც კი ეკითხა იგი, ხოლო ეცვლიდეს ელემენტების გაცნობა არაბულ თარგმანებშიც შეეძლო.

ეს მით უფრო საფიქრებელია, რომ რუსთველი, როგორც ვით ვეფხისტყაოსნიდან ჩანს, ღრმა მცოდნე იყო იმ დარგებისა, რომლების შესწავლაც ევალებოდა იმდროინდელ განათლებულ საზოგადოებას ბიზანტიასა³³ და საქართველოში. ეს დარგები ჩამოთვლილია იოანე პეტრიწის კომენტარების ბოლოსიტყვაობაში: „გეომეტრია (=ჭეყენის-საშოშოლო), მათემატიკა (=და თუ ვითარ რიცხუნი თან დაედასებინან), მუსიკა (=სამუსიკელოა), რიტორიკა (=რიტორიკა), გრამატიკა (=ღრამატიკოსობა), ფილოსოფია (=ფილოსოფოსობა) და ვარსკვლავთმრიცხველობა“³⁴. ამ საგნებს ღრმად იყო დაუფლებული იოანე პეტრიწი³⁵ და ასევე განწვავლული ჩანს ვეფხისტყაოსნის ავტორი მეცნიერების ამ დარგებში. თვით პოეზიასაც იგი ფილოსოფიის დარგად (**შაირობა პირველადე სიბრძნისა ერთი დარგი**, სტრ. 12,1) მიიჩნევს³⁶, ხოლო ფილოსოფიის ცოდნა გეომეტრიისა და მათემატიკის ვარგულ ძნელად თუ შეიძლებოდა: თვით პროკლეც ხომ ავტორი იყო არა მარტო ტრაქტატისა „თეოლოგიის ელემენტების“ შესახებ, არამედ ეცვლიდს გეომეტრიის კომენტარებისა!

ყველაფერი ეს იძლევა საფუძველს ვივარაუდოთ, რომ შოთა რუსთველი იცნობდა ოქროს კეეთის პროპორციას³⁶ და შეგნებულად იყენებდა მას ეკვივალენტურ სიმეტრიის პრინციპზე აგებულ ლექსის გვერდით.

ეს ისე არ უნდა გაიგებოთ, რომ ავტორი ლექსის თხზვის დროს ითვლიდა სევმენტებსა და სევმენტებში შემავალ მარცვლებს. უნდა ვიფიქროთ, რომ მარცვალთა დანაწილება სევმენტების მიხედვით ინსტინქტურად ხდებოდა, ისე, როგორც ინსტინქტურად ხდებოდა მოცარტთან გამოყენება მიმარებისა: 4 4 8, ხოლო ბელა ბარტოკთან ოქროს კეეთისა: 3 5 8³⁷. რუსთველმა შეგნებულად ააგო თავისი პოემა ორივე ამ პროპორციის მიხედვით, მაგრამ, საფიქრებელია, რომ ლექსის თხზვის პროცესში პოეტი თავის ბუნებრივ ინსტინქტს ემყარებოდა.

4.1 ს ე გ მ ე ნ ტ თ ა ს ტ რ უ ქ ტ უ რ ა. მამაცვანის³⁸ მიხედვით, ვეფხისტყაოსნის ლექსის მუდმივი სტრუქტურული ერთეულებია ოთხმარცვლიანი სევმენტი მაღალ შაირში და სამმარცვლიანი და ხუთმარცვლიანი სევმენტები ოქროს კეეთის პროპორციაში (დაბალ შაირში).

ამ მუდმივ სტრუქტურულ ერთეულებში არ უნდა ავტორით შემთხვევითი მოვლენები, რომლებიც სევმენტის ფარგლებში ჩნდებიან და რიტმულ ვარიაციებს ქმნიან. ეს ვარიაციები მთლიანად დამოკიდებულია სევმენტის ხასიათზე, სახელდობრ, იმაზე, თუ როგორი სილაბური სტრუქტურისაა მასში შემავალი სიტყვები, რომელთა საერთო რაოდენობა, გამოკლების ჩათვლით, შეადგენს 41.990-ს³⁸. სილაბური შედგენილობის თვალსაზრისით მთელი ეს რაოდენობა შემდგენარია არის განაწილებული:

ერთმარცვლიანი სიტყვები: 7.113; ორმარცვლიანი: 16.897; სამმარცვლიანი: 10.780; ოთხმარცვლიანი: 5.534; ხუთმარცვლიანი: 1.543; ექვსმარცვლიანი: 82; შვიდმარცვლიანი: 15; რვა მარცვლიანი: 26.

შვიდმარცვლიანი და რვა მარცვლიანი სიტყვები კომპოზიტებია, რომელთა შემადგენელი სიტყვების ქვევა ლექსის სტრუქტურაში იგივეა, რაც დამოუკიდებელი, მარტივი სიტყვებისა. ამიტომ ისინი, როგორც რთული სიტყვები, მეტრიკულ სისტემაზე გავლენას არ ახდენენ და შეიძლება მხედველობაში არ ჩნენ მიღებული. მხოლოდ ერთი შემთხვევაა მარტივი შვიდმარცვლიანი სიტყვის ხმაურისა (342,4), რომლის შესახებ ქვემოთ გვეყენება საუბარი. იგივე თქმის ექვსმარცვლიან სიტყვებზე: 82 შემთხვევიდან 60 კომპოზიტს წარმოადგენს და მხოლოდ 22 დამოუკიდებელი ექვსმარცვლიანი სიტყვაა, რომელსაც ლექსის სტრუქტურის ანალიზის დროს ანგარიში უნდა გაეწიოს. ამგვარად, 25392 სევმენტს, რომლებსაც ვეფხისტყაოსნის ლექსი მოიცავს, არსებითად შეადგენს 1, 2, 3, 4 და 5 მარცვლიანი სიტყვები. დამახასიათებელია მათი განაწილება მაღალი და დაბალი შაირის სტროფების მიხედვით.

4.2 მაღალი შაირის სევმენტები. (1) მაღალი შაირის ოთხმარცვლიანი სევმენტების შესადგენად ხშირად არის გამოყენებული ერთმარცვლიანი სიტყვები: არის შემთხვევები, როდესაც სევმენტი მთლიანად ოთხი თითომარცვლიანი სიტყვისაგან არის შედგენილი:

სტროფი 234,1: ქალმან უთხრა: || „რას შეგესწარ, ||
 $\begin{matrix} 2 & 2 & 1 & 3 \\ 1 & 1 & 1 & 2 \\ 2 & 2 & & \end{matrix}$
 მე ¹ინ ვარ და | ანუ ¹შნო?

სტროფი 665,4: მე ვით, ღირს ვარ | ამახ, რომე ||
 $\begin{matrix} 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 2 \\ 2 & 2 & 2 & 2 & 2 & \end{matrix}$
 თვალნი ჩემნი | გქვრტლენ მართლსა.

სტროფი 944,2: შენ მას ჰგავ და | იგი შენ გგავს, ||

1 3 1 1 2
თქვენ ანათობთ | მთად და ბარად;

სტროფი 1039,2: მე, გლახ, რა ვარ? | მიწა ცული; ||

2 2 2 2
თავით ჩემით | რამცა ვქმენი?

სტროფი 1178,4: რა ვქმნა, რა ვყო, | რა მერგების, ||

3 1 2 2
სიცოცხლე მჭირს | მეტად ძნელი!

სტროფი 1193,1: „მით არ ჭერ ვარ | ქმარსა ჩემსა, ||

1 2 1 2 2
მკლე არის და თვალად ნახი.

უფრო ხშირია შემთხვევები, როდესაც ერთმარცვლიანი სიტყვა ორ და სამმარცვლიან სიტყვებთან ერთად ქმნის ოთხმარცვლიან სეგმენტს.

(2). 1,1 და 2-მარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგენილი სეგმენტები:

სტროფი 127,1: გახსოვს, ოდეს | შენ და როსტანს ||

2 2 1 1 2
მინდორს მხევი | დაგეზოცა,

სტროფი 134,3: მე რომ თქვენგან | მოვისმინენ ||

1 1 2 1 3
წყალობანი, | მედიადა.

სტროფი 237,2: თუ არ მომკლავ, | არ მოვკვდები, ||

2 1 1 4
მრთელი ვარ და | მოუკლავი.

სტროფი 237,3: რად რა გითხრა, | სადამდისცა ||

1 2 4
ვიყო ჭირთა | უნახავი?

სტროფი 289,4: მით ვტიროდი, | მომეგონა | მე, გლახ,

1 3 4 1
ჩემი | წარმწყმედელი.

(3) 2,1 და 1-მარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგენილი სეგმენტები:

სტროფი 89,4: ვერ ვახსინე | საუბარი, || მით

3 2 1 1
დავკოვნი | ხანი მუნ, და-“.

სტროფი 118,1: ესე თქვა და | სიხარულით ||

2 2 2 2
თამაშობა | აღიდა

სტროფი 126,4: მაგრა გითხრა | პირველ ზვალმე, ||

2 1 1 2 2
სენი მე მჭირს | რაცა ჭირად.

სტროფი 133,4: ვითა მონა, | სამსახურად ||

4 2 1 1
განალამცა | წავე, წა-, მე!“

სტროფი 152,1: პირველ, ყმა ვარ, | წასლვა მინდა ||

2 1 1 2 2
პატრონისა | სამსახურად, —

სტროფი 195,1: უყოლა, თუ: | „ქმანო, ვინ ჰყოლია“

3 1 2 1
მეკობრეთა | დაგამსჯავსენ!“

სტროფი 242,3: ყმამან ცნა, თუ: | „გონებანი ||

2 1 1 4
ჩქარნი ჩემთვის | დააწყნარან.“

სტროფი 247,3: ღრუბელიცა | ვერ მიხვდების, ||

4 1 3 2 1 1
მე მისრულვარ | სადა, მი-, სად!

(4) 1,2 და 1-მარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგენილი სეგმენტები:

სტროფი 83,2: შავი ცხენი | სადვითა ||

1 2 1 2 2
ჭკვა ლომსა და | ვითა გმირსა,

სტროფი 145,3: ყმა ადგა და | წამოვიდა, || მას დღე

1 1 1 1
მათი | ჩანს გაურილი;

სტროფი 240,4: ქალსა უთხრა: | „გაგარისხე, ||

2 2 4 1 1
აწ, არ ვიცი, | ვით დავჩქე, ვა!“

სტროფი 760,2: ნუ თუ გაბრჭოს, | გული ჩემი ||

1 1 2 1 1 3
ვით იწვის და | ვით ენთების;

სტროფი 1032,3: ერთმანერთსა | შემოსტყორცის, ||

4 2 1 2 1 2
რვა ცხრასა და | ცხრა ჭკრის რვასა;

4.2 (5) 1 და 3-მარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგენილი სეგმენტები:

სტროფი 133,3: მე სიკვდილსა | მოველოდი, ||

1 3 4 4
შენ სიცოცხლე | გამიწამე,

სტროფი 142,1: „მე წავიდე, | მოვიარო, ||

3 1 4
ვილაშქრო და | ვინაპირო.

სტროფი 147,1: რა მოვიდა, | სიხარული ||

1 3 4 4
შიგან გახდა | სამეფოსა.

სტროფი 158,1: რა მონამან | მოისმინა, ||

4 4
გაუყვირდა, | შეეზარა,

(6) 3 და 1-მარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგენილი სეგმენტები:

სტროფი 155,1: „ლაშქრობა და | ნადირობა ||

3 1 4 4
შენი ჩემსა | დაასახე,

სტროფი 163,2: ერთგულნი და | მისანდონო, ||

3 1 4 2
2 2 4 4

ამას ზედან | გამოცდილონ,

სტროფი 225,3: ავთანდილ სჭერებს | გაკვირვებით; ||

მალთო ხეხა | მოფარა,

სტროფი 227,4: ეგონა, თუ: | დაბრუნდლო || პირი

ვარდი, | ბროლი-ბაკმული.

(7) ბუნებრივია, რომ ოთხმარცვლიანი სეგმენტის შესაქმნელად ძალიან მოხერხებულია ორი ორმარცვლიანი სიტყვის გამოყენება. ასეთ შემთხვევებს მართლაც მრავლად ვხვდებით:

სტროფი 83, 1-2: ნახეს, უცხო | მოყმე ვინმე ||

ჭდა მტრიალი | წყლისა პირსა,

შავი ცხენი | სადავითა || ჰყვა ლომსა და | ვითა გმირსა
კიდევ მეტრ, ვეფხისტყაისისში გვაქვს მთელი სტრიქონები, სადაც ყველა ოთხმარცვლიანი სეგმენტი მაღალი შირის ორმარცვლიანი სიტყვებისაგან არის შედგენილი.

სტროფი 252,1: ყმამან უთხრა: | „ეგე საქმე ||

ამას ჰგავსო, | არა სხვაას:

სტროფი 752,4: მტერი მტრსა | ვერას ავანებს, ||

რომე კაცი | თავს ივანებს“.

სტროფი 868,1: ვარდსა ჰკითხვს: | „ეგზომ ტურფა ||

რამან შეგქმნა | ტანად, პირად?“

სტროფი 1247,4: ფატმან უხმო: | „მოდი, მნახე, ||

მართო ვარო, | თავის წინა“.

სტროფი 1521, 4: ხელი ხადეს | ხრამლთა მათთა, ||

არა ცულად | წელთა ეხნეს.

ვინაიდან ოთხმარცვლიანი სეგმენტში შემავალი ორ-ორი ბასილაბური სიტყვა სიმეტრიულ ჯგუფებს შეადგენენ, ინტუიციურ დონეზე იქმნება შთაბეჭდილება, თითქმის ეს ორმარცვლადებია მაღალი შირის ძირითადი მეტრიკული ერთეულები, „ტერფებს“ რომ ქმნიან. სინამდვილეში ჩვენ აქ საქმე გვაქვს რიტმულ ვარიაციის მოვლენასთან, რომელიც მხოლოდ ვარკვეულ შემთხვევებში იჩენს თავს, არსებითად კი ვერ განსაზღვრავს ლექსის სტრუქტურას. თუ ორმარცვლედებს ტერფის მაწარმოებელ ერთეულბად („ორმარცვლიანი ტერფი“) მივიჩნევდით, მაშინ ისეთ შემთხვევებში, როდესაც ნახევარკარდი შედგება 1, 3, 4-მარცვლიანი სიტყვებისაგან, მოკვებდებოდა სიტყვების დაყოფა ნაწილებად და ერთისა და იმავე სიტყვის სხვადასხვა ნაწილის განაწილება სხვადასხვა სეგ-

მენტს შორის. ეს კი, როგორც დაეხსავათ, არსებითად ეწინააღმდეგება იმ პრინციპებს, რაზედაც რუსული თეორიის ლექსის სტრუქტურაა აგებული.

ყველა, ვისთვისაც ქართული შოპოლიოგია, იგრძნობს, რომ მისი ენისათვის არაბუნებრივი და მიუღებელია მახვილების ასეთი განაწილება სიტყვებში:

სტროფი 83,2: სნადვითა | ჰყვან ლომის და
სტროფი 145,3: ყმან ადგან და

ჩანს გაყრბლი

სტროფი 240,4: ვით დარჩენ, ვა

სტროფი 760,2: ვით იწვის და
სტროფი 1032,3: რვან ცხრასან და

მახვილი ბოლოდან მეორე მარცვალზე დასაშვებია ორმარცვლიანი სიტყვებში (ნახეს, უცხო, მრუმე, ვინმე და სხვ.). მაგრამ არა მოგონილ, ფიქტიურ „ტერფში“, რომელიც ოთხმარცვლიანი სეგმენტის ნაწილს წარმოადგენს და მხოლოდ იმ შემთხვევაში გვევლინება რიტმულ ვარიაციად, თუ ორმარცვლიანი სიტყვას ემთხვევა. ამის გაუთვალისწინებლად მივიღებთ მახვილის ისეთ განაწილებას, როგორცაა: ადგან, გაყრბლი, დარჩენ, იწვის, ცხრასან

და სხვ. ვფიქრობ, საეჭვო არ უნდა იყოს, რომ სიტყვებში მახვილის ასეთი განაწილება ქართული არ არის. საქმეს ვერ უშველის მტკიცება, რომ სავალდებულო არაა ტერფისა და სიტყვის მახვილი ემთხვეოდეს ერთმანეთს. აქ ისმის საკითხი „ტერფისა“ და სიტყვის საზღვრების ერთმანეთთან მიმართებისა, რომლის შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი.

ორმარცვლელის მიჩნევა მაღალი შირის მაწარმოებელ ძირითად ტერფად იწვევს აუცილებლობას, რომ სიტყვები „ტერფების“ შირის გვეანწილოთ სტრიქონში, ხოლო თუ ამას დავეშვებთ, მაშინ აზრი აღარ ექნება სტროფების დაყოფას მაღალ და დაბალ შირებად, რადგან შესაძლებლობა ჩნდება ნებისმიერი სტროფი წაეკითხოთ ან როგორც მაღალი შირი, ან როგორც დაბალი შირი. მაგ., შეგვიძლია დაბალი შირის სტრიქონი წაეკითხოთ მაღალ შირიად:

ხელთა | ნწყედრ მათრას ხი | ჰქრნდა | უსხოსირ
მკლავრისა!

მაშასადამე, ორმარცვლედები ოთხმარცვლიანი სეგმენტში რიტმული ვარიაციის ხასიათისა არიან და დამოუკიდებელ ერთეულებს არ ქმნიან, ისე როგორც ერთმარცვლედები არ წარმოადგენენ დამოუკიდებელ რიტმულ ერთეულებს.

(8) ოთხმარცვლიანი სეგმენტში შემავალი სამმარცვლიანი სიტყვების შემთხვევები უკვე ხეშობ ვეჭვბნად ნახვევით. მათ მხოლოდ ერთმარცვლიანი სიტყვებთან შეუღლებით შექმნან სეგმენტი: 3 1 ან 1 3.

(9) ბუნებრივია, რომ ოთხმარცვლიანი სიტყვა ყველაზე მეტად არის შესაფერი ოთხმარცვლიანი სეგმენტისათვის. მართლაც, მაღალ შირში დიდი რაოდენობა გვაქვს ოთხმარცვლიანი სიტყვებისა; ხშირია

შემთხვევები, როდესაც სტრიქონის ოთხზე სეგმენტი ოთხმარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგება, მაგ.,

სტროფი 1055,2: იუილიან, | გაჟილიან, ||
 მოიგებენ, | წააგებენ;

იქვე, სტრიქ. 4: უქონელნი | წელიწდამდის ||
 საქონელსა | დაიდებენ.

სტროფი 1064, 2: მხიარულმან | უსალამა, ||
 სიხარული | დაჩინა;

სტროფი 1276,3: გეაჭები, | საყვარელსა ||
 შემახვეწე, | შემებარალე,

სტროფი 1282,4: გაგიტხადა | დამალული ||
 გონებამან | დაფარულმან

სტროფი 1364,3: „გვიშველეთო, | გვიშველეთო, ||
 მეკობრეთა | ამოგვწყვიდენის“

სტროფი 1366,2: მუზარადი | მოიხადა, ||
 გაიღიმნა, | გაიცინა; და სხვ.

ამ სიტყვების დანაწილება ორად, ოთხო სეგმენტისაგან ორ-ორი „ტერცის“ შესაქმნელად. გამოიწვევს მახვილების გადაწევას უაღვილო ადგილას და მთელი მეტრიული სტრუქტურის დამახინჯებას.

მაშასადამე 1, 2, 3-მარცვლიანი სიტყვები ქმნიან ოთხმარცვლიანი სეგმენტის ფარგლებში რიტმულ ვარიაციებს, მაგრამ არა დამოუკიდებელ პროსოდიულ ერთეულებს, რაზედაც ლექსის სტრუქტურა არის დამყარებული. ეს ერთეულები ზოგჯერ რიტმული ვარიაციის ხასიათისა არიან და, მსგავსად ჰარმონიკებისა, გავლენას ახდენენ რიტმისა და ტემპზე, მაგრამ არსებითად არ განსაზღვრებენ ლექსის სტრუქტურას, რომლისთვისაც მადლ შაირში დამახასიათებელია ეკვივალენტური შეფარდება 4 : 4 (=8) || 4 : 4 (=8) = =16.

4.3.1 დაბალი შაირის სეგმენტები. დაბალ შაირში სეგმენტთა სტრუქტურა შედარებით რთულია, რადგან აქ მონაწილეობს ხუთმარცვლიანი სეგმენტიც, რომლის შედგენას მრავალი საშუალება არსებობს. გარდა ამისა 1, 2, 3 და 4-მარცვლიანი სიტყვებს, რომლებიც მადლ შაირში იყო გამოყენებული, აქ ემატება კიდევ ხუთმარცვლიანი სიტყვები.

განვიხილოთ სამმარცვლიანი და ხუთმარცვლიანი სეგმენტების სტრუქტურული თავისებურებანი.

სამმარცვლიანი სეგმენტის ოთხი სახეობა გვაქვს:

(1) სამი ერთმარცვლიანი სიტყვისაგან შემდგომი ნილი სამმარცვლიანი სეგმენტი: 1 1 1; მაგ.,

სტროფი 1470,4: კვლა ნუ მიქმ | ერთგულობისა ||
 გამტეხლად, | და-ცა-მღენელად.

სტროფი 1043,3: მან დაგარჩინა; | მე რა ვარ? ||
 მე, გლახ, რა | მომიღუნეთა!

სტროფი 574,2: დავარ თქვა: | „მქმნელი ამისა ||
 ვინ არ დამქოლოს, | ვინ არ და-!

სტროფი 633,3: ხარ დიდი | მეფე იბნოთა, ||
 რა ვით ვინ | მოვაწონას!

(2) 1 და 2-მარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგენილი სეგმენტი:

სტროფი 353,2: მიუყოლობა | არ ვარგა, ||
 დამწამებს | უწრახობასა,

სტროფი 374,1: თვალთა დავიდევ | უხტარი ||
 მე მისგან | მონაწილია.

სტროფი 378,4: „ესე კმა ნიშნად, | სავსე ვარ ||
 სხვად ხელის | შესებაშითა“.

სტროფი 468,4: რაცა დაგვედრო | საქმენლად, ||
 ქმენ, არა | საზოგნელთა.

სტროფი 491,4: კვლა წყალსა ახსამს, |
 უშველის, | ხმა ისმის | მუნ წყანწკარისა

(3) 2 და 1-მარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგენილი სეგმენტი:

სტროფი 357,3: პასუხად გავცე: | „უამია, ||
 მართალ ხარ | გაკვირვებასა;

სტროფი 358,1: „გულსა ვარქვი, თუ: |
 „ლახვარნი | ეგრე ვით | დაგაღონებენ?

სტროფი 370,4: აწ მათნი ჭავრნი | ჩვენზედა ||
 ჩვენგან არ | დასათმონათა!

სტროფი 452,1: „მოშინლა შევი | ხატეთს ||
 მოვლად და | მოსთვალავად.

სტროფი 466,1: მოვიდა კაცი | მეფისა, ||

2 1 5
ცისკრობს არ | დანაღამია;

(4) სამმარცვლიან სეგმენტში ბუნებრივია სამ-
მარცვლიანი სიტყვა:

სტროფი 434,2: ⁵დავეკა³შენით | ³საომრად ||

³ჭაჭეთია, | ⁵ჭავშან-ჭაფითა,

სტროფი 458,1: „⁵ხატეთისა | ³ხელმწიფე ||

⁵მომყავნაღ | ³შეპყრობილია.

სტროფი 470,1: „⁵მოვიანადრით | ³მინდორი, ||

²ძირი ²მთისა და | ¹გორისა;

სტროფი 508,2: ⁵გახარებოლა | ³ხვარაზმშას ||

სიხარულითა დიდითა;

(5) სამმარცვლიან სეგმენტში ოთხმარცვლიანი სიტყვა არ გვხვდება, იმავე მიზეზის გამო, რომელიც ხუთმარცვლიან სიტყვას გამოირჩევს მაღალი შაირის სტროფებიდან: სიტყვისაგან ნაწილის გამოყოფა და სხვა სეგმენტისათვის მიუთვინება არ შეიძლება. ეს ფაქტიც იძლევა კიდევ დამატებით საბუთს სიტყვების დანაწევრების წინააღმდეგ სეგმენტთა შორის.

მით უმეტეს, შეუძლებელია ხუთმარცვლიანი სიტყვის გამოყენება სამმარცვლიან სეგმენტში.

4.3.2 ყველაზე მრავალფეროვან სურათს იძლევა ხუთმარცვლიანი სეგმენტი. ეს ბუნებრივია, რადგან 1, 2, 3, 4, 5-მარცვლიანი სიტყვებისაგან ხუთმარცვლიანი სეგმენტის შექმნის 16 შესაძლებლობა არსებობს. აქედან უნდა გამოირჩეს შემთხვევები ხუთმარცვლიანი სეგმენტის შედგენისა ხუთი თითომარცვლიანი სიტყვისაგან. პრინციპში ეს შესაძლებელია, მაგრამ პრაქტიკულად მთელი ტექსტის მანძილზე ასეთი შემთხვევა არ გვხვდება³⁹.

(1) ხუთმარცვლიანი სიტყვების შესახებ ზევით გვექონდა საუბარი. ყველა 1543 ხუთმარცვლიანი სიტყვა, რომელიც ეფებისტყუასანში არის დადასტურებული, მხოლოდ დაბალ შაირშია გამოყენებული ხუთმარცვლიანი სეგმენტის საწარმოებლად.

აქ აღსანიშნავია მხოლოდ ერთი გარემოება. ხუთმარცვლიანი სეგმენტის შემცველ ნახევარკარედში არ შეიძლება გვექონდეს მიმართება 2 (ან მისი ეკვივალენტი 1 1) 5 1 ან 1 5 2 (ან მისი ეკვივალენტი 1 1) იმავე მიზეზების გამო, რომელიც მაღალ შაირში გამოირჩევს თანმიმდევრობას 2 4 2 ან 2 3 3, 3 2 2 და მისთ. რადგანაც ორმარცვლიანი სეგმენტი არც დაბალ შაირში არსებობს, ხოლო სიტყვა არ შეიძლება ორ ან სამ სეგმენტს შორის განაწილდეს, ამიტომ დასაწყისი ან ბოლოკიდური ორმარცვლიანი სეგმენტისაგან შეუძლებელია სამმარცვლიანი სეგმენტის მი-

ღება მომდევნო ან წინამავალი სიტყვისაგან, ეფებისტყუასანში მარცვლის მიმართება. ამიტომ 1543 შემთხვევა არა გვაქვს არცერთი მაგალითი 2 5 1 ან 1 5 2 თანმიმდევრობისა. აქედან ცხადია, რომ „ქორეული ტერგი“ სრულებით უცხოა დაბალი შაირისთვისაც.

(2) ოთხმარცვლიანი სიტყვა მხოლოდ ორ შესაძლებლობას იძლევა ხუთმარცვლიანი სეგმენტის საწარმოებლად: 1+4, ან 4+1. ამიტომ ზუსტად შეგვიძლია დავადგინოთ: თუ დაბალ შაირში ოთხმარცვლიანი სიტყვა გვხვდება, მას ან წინ უნდა მიუძღოდეს ერთმარცვლიანი სიტყვა, ან ბოლოს მისდევდეს. ამისდა მიხედვით გვაქვს:

(3) 1 და 4-მარცვლიანი სიტყვები ხუთმარცვლიანი სეგმენტის საწარმოებლად.

სტროფი 537,4: ¹არ ⁴დამეხსნები, | ³გაგახდი ||

³ქალაქსა | ⁴ვითა ტრამალისა“

სტროფი 602,4: ³დღედ ¹სიკვდილამდის | ⁵

¹სიცოცხლე || ²შენ ჩემი | ²დაგემონებისა.

სტროფი 746,2: ¹კვლა ³მოახსენა: | „⁵რამცა

¹სენა || ³სიტყვითა ⁵ესოდენითა,

სტროფი 759,4: ¹სჯობს ⁴უყოფილსა | ³კაცისა ||

⁵მომღურავისა | ³ყოფასა.

სტროფი 789,4: ¹რა ⁴უარეა | ³მამაცსა ||

³სულ-დიდსა, | ⁵წახვლა-გვიანსა!

სტროფი 790,4: ¹სჯობს ⁴სახელისა | ³მოხვეტა ||

⁵ყოველსა | ³მოხახვეტელსა!

ისეთი შემთხვევები, როდესაც დაბალ შაირში ოთხმარცვლიან სიტყვას წინ ორმარცვლიანი სიტყვა მიუძღვის (მაგ., სტროფი 472,4 შევხედენ, დავჭკრით ელვასა დაწვთა მზეგებრ ნათელთასა) მხოლოდ იშვიათი გამონაკლისის სახით გვხვდება. ეს წყობა მაღალი შაირისა და ლექსის სტრუქტურა აქ დარღვეულია.

(4) საკმაოდ ხშირია 4 და 1-მარცვლიანი სიტყვების გამოყენება ხუთმარცვლიანი სიტყვების საწარმოებლად.

სტროფი 798,4: ⁴სუფევითმა ¹ხართ | ³თავითა, ||

³მტერთან | ⁵საქრძალველითა“

სტროფი 799,4: ⁴მოხვება და | ³ატირდა ||

³ცრემლითა | ¹სისხლთა ³ფერითა.

სტროფი 958,2: ⁴გვეუსიხოვე და | ³გვეყოფი. ||

1 4 3
მით გუბნებით | ქებითა;

სტროფი 842,3: თუ მკვდარი მნახოს, | დამარცხდეს
1 2 3 3
1 3 1 3

სტროფი 1305,3: მოგუნდნო და | მორკმულო,
4 1 4
2 3 3

|| თქვას ვაგლაზი და | უბი,
5 3 3

სტროფი 1252,4: „გამკუდებულად | თავისად,
1 3 1 3

|| მტერთა სისხლისა | მჩქეფელო!
ხუთმარცვლიანი სეგმენტის მაწარმოებელ 1 და 4 (ან 4 და 1)-მარცვლიან სიტყვებთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ თუ ნახევარი კარედის დასაწყისში გვაქვს თანმიმდევრობა 1.4 ან ნახევარი კარედის ბოლოში — 4.1, ნახევარი კარედი აუცილებლად დამალი შაირის იქნება (1+4 (=5). 3 ან 3 . 4 + 1 (=5); მაგრამ თუ ნახევარი კარედის დასაწყისში გვაქვს 4 .1, ხოლო ბოლოში 1 . 4, არ შეგვიძლია ნახევარი კარედის (ხოლო თუ ეს მეორე ნახევარკარედშიც მეორედება — მაშინ მთელი სტრიქონის ფარგლებში) განვსაზღვროთ ნახევარი კარედი ან სტრიქონი დამალი შაირისა (4 + 1 . 3 ან 3 . 1 + 4), თუ მალისა (4 . 3 + 1 ან 3 + 1 . 4), ამისთვის საჭიროა გავითვალისწინოთ სხვა სტრიქონები, აგრეთვე რითმა, რომლის შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი.

|| მის გულისა და | ძალისა“.
(7) ორმარცვლიანი და სამმარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგენილი ხუთმარცვლიანი სეგმენტები:
1 4 3 3

სტროფი 1227,4: ქვე დაუწინდავს | საცოლედ ||
2 3 3 3
როსან ცოტასა | უმისადა.
2 3 3 3

სტროფი 1310,2: ამოდ მმსახურეს, | თქვენიძე ||
2 3 3 3
გული ამითთვის | სრულია!
2 3 3 3

სტროფი 1310,4: მსგავსი ყველაი | მსგავსსა
1 2 3 3
შობს, || ესე ბრძენთაგან | თქმულია“.
3 3 2 3

სტროფი 1427,2: ტარიელ | მადლსა გარდისხი ||
2 3 3 3
ტურფა სიტყვითა, | ენითა:
2 3 3 3

„იღადა ვაჟმე, მეფეო, ||
2 3 3 3
პირველ, ნახვითა | თქვენითა,
2 3 3 3

მერმე, ავავსენ | მრავლითა ||
2 3 3 3
ტურფა ფერითა | ძღვენითა,
2 3 3 3

ვიცი, შორი-შორ | არ-ჩავლა ||
1 2 2 2
ჩვენ თქვენი კარგად | ვკმენითა“.
3 3 3 3

როგორც ვხედავთ, სტროფის რვა ხუთმარცვლიანი სეგმენტიდან შედი ნაწარმოები ორმარცვლიანი და სამმარცვლიანი სიტყვების საშუალებით:

3 2 3 2 3 3
2 3 3 2 3 3
2 3 3 2 3 3
2 3 3 1 2 2 3

ამგვარად შედგენილი ხუთმარცვლიანი სეგმენტები მრავლად მოიპოვება.

უფრო ძნელია მოინახოს მაგალითები, როდესაც სეგმენტი შედგენილია ერთი სამმარცვლიანი და ორი ერთმარცვლიანი სიტყვისაგან. ეს საკვებით ბუნებრივი, რადგან თანმიმდევრობა 3 2 3 ან 3 1 1 3 ქმნის სპეციფიკურ ვითარებას, რომლის შესახებ ზემოთ გვქონდა საუბარი, ხოლო საწინააღმდეგო თანმიმდევრობა (3 3 2 ან 3 3 1 1) სამმარცვლიანი რითმის მქონე დაბალ შაირში არც თუ საკვებით შესაფერია. წყვილმარცვლიანი ან ორი ერთმარცვლიანი სიტყვა სეგმენტის ბოლოს უპირატესად მაღალი შაირის პრი-

(5) ორი ერთმარცვლედისა და ერთი სამმარცვლედისაგან ნაწარმოები ხუთმარცვლიანი სეგმენტი.

სტროფი 798,3: ნუ სტუმნავთ ჩემთვის | მეფენი, ||
1 1 3 3
1 1 3 3
ნუ ხართ მოსილნი | ბნელითა,
1 1 3 3

სტროფი 829,2: შენ ხარ მომცემი | მიჯნურთა ||
5 3 3
მიჯნურობისა | სენისა,
1 1 3 3

სტროფი 829,3: შენ გავქვს წამალი | მისისა ||
5 3 3
მოთმინებისა | თმენისა,
1 1 3 3

სტროფი 867,1: „ვინ არ ყოფილა | მიჯნური, ||
1 1 3 3
2 1 2 2
ვის არ სახშილნი | სდებიან?
2 1 2 2

სტროფი 870,4: ასრე არ სჯობდეს, | არ გეტყვი, ||
1 1 3 3
რად მექვს რასაცა | თნებასა.
1 1 3 3

(6) ერთი ერთმარცვლიანი, ერთი სამმარცვლიანი და ერთი ერთმარცვლიანი სეგმენტი.

სტროფი 322,2: ქვად ფაჯარი სხდა, | კუმო დგა ||
1 3 2 1
1 3 2 1
იაგუნდისა, | ლაღისა,
1 2 1 1 2

სტროფი 827,2: შენ მიშველე რა | ტყვე-ქმნისა,
2 3 3 3
|| გაქვნი მამიან, | რკინანი!
1 3 1 3

სტროფი 839,1: „შენ უმართლე ხარ, | ემდურვი, ||
1 4 3
შენ გაუყარე | ძმიობისა,
1 4 3

ვილევია, განპირობებული რითმისაგან. შდრ., მაგ., სტროფები:

- 297,3: მაგრა ჩემსა | რას გააბობხს, ||
 გამოჭრილვარ | ასრე თუ რად!
 352,4: მისგან ექვი | არა მქონდა, ||
 სევად მაწვა | გულსა მით ხე.
 481,3: დედოფალი | წამოვიდა, ||
 შეეყარა | მწუხრსა დღე რა.
 569,4: ვისგან მოვკვდე, | ვისთვის მოვკვდე, ||
 მიხვდროს | იგი ვერ მან".
 588,1: „გამოცადა, | ღმერთსა ჰკადრა: || „შენ
 ასეთნი | ხენი ვით ხენი“
 601,3: მეცა თანა | წამოგყვები, ||
 დაიხოცნენ | იგი მუნ, და-!
 606,2: ნავი წინა | მომეგება, ||
 არა ვიცი, | შეიდი თუ რვა.
 619,3: დავაპირე | შეტევება, ||
 ვოქვი: „წავიდე | მათვე მე, წა-;
 642,3: მონათა და | ამა ასმათს ||
 სიტყვა ვუთხარ | შეიდი თუ რვა:
 698,1: ყმამან ჰკადრა: | „სიახლითა ||
 შევრთე ჳირი | შეიდა მე რვა,
 748,4: აგრე შმაგი | არ ვაზირად, ||
 არად ვარგზარ | არცა სხვად რად!
 751,3: „ვით მიაბზე | წასლვა მისი, ||
 ვინ აღვისა | მორჩი ხე წნა!
 777,3: ჩემსა მუგსა | დავეხოვო, ||
 გავუშვივარ | დავდგე მე რად!
 849,1: დაო, მეტსა | საუბარსა ||
 აღარ მომცემს | უამი და დრო,
 1026,4: ანუ დავხოც | იმ ყველასა, ||
 ან სიკვდილი | ჩემი დღეს-ა!

- 1066,4: ხეგს და ჰამეს, | დასაწოლად ||
 ყმა გავიდა | ღამით ვარ, გა-
 1133,4: აწ უმისოდ | ვით ცოცხალ ვარ, ||
 ჰაი ჩემთვის, | ვავლახ მე, ვა!
 1392,1: ფრედონ უთხრა: | „შემიგნია, ||
 გამიგია, | ვიცი მე რა:
 1410,1: ტარიელსცა | უსალამეს, ||
 მას აღვისა | მორჩხა ვით ხეს,
 ასეთი მიმართება დაბალ შაირში არ გვხვდება, თუმცა, გამონაკლისის სახით არის შემთხვევები, როდესაც ორა თითომარცვლიანი სიტყვა შეიძლება განვიხილოთ წინამავალ სამარცვლიან სიტყვასთან ერთად როგორც ხუთმარცვლიანი სეგმენტის დაბოლოება, ან მომდევნო სეგმენტის დასაწყისი. მაგ., 1092 სტროფის მე-2 სტროქონი შეიძლება წავიკითხოთ ამგვარად:
 უბრძანა: „რა გჭირს, | რას იტყვი, ||
 რისთვის ხარ | აგრე ვებული?
 ან კიდევ:
 უბრძანა: | „რა გჭირს, რას იტყვი ||
 რისთვის ხარ | აგრე ვებული?
 საერთოდ, დაბალი შაირის 3.452 კარედში (863 სტროფი) რითმისათვის გამოყენებულია 2.952 კენტმარცვლიანი სიტყვა: 1856 სამარცვლიანი და 1096-- ხუთმარცვლიანი.
 მაღალი შაირის 2892 კარედში (723) კი — 2512 წყვილმარცვლიანი სიტყვა: 1173 ორმარცვლიანი და 1339 — ოთხმარცვლიანი.
 (8) ასევე იშვიათია ერთი სამარცვლიანი და ერთი ორმარცვლიანი სიტყვებისაგან ხუთმარცვლიანი სეგმენტის შედგენის შემთხვევები, თუმცა გვაქვს ასეთი თანმიმდევრობის რამდენიმე აშკარად გამოხატული მაგალითი:
 სტროფი 263,1: ამარტის ვერად | შეცვალა ||
 ბრილი ცრემლისა | ბანამან.
 სტროფი 874, 2: სიკვდილი მახლავს, | დამეხსენ,
 ხანსა და დავჟოვ | მცირასა,
 უფრო ნათლადაა გამოხატული ხუთმარცვლიან სეგმენტში შემავალ სიტყვათა ასეთი თანმიმდევრობა 1232,4 სტროფში:

«ამბავი ჩემი | სალხინო || მითხრაო | ვისმანდა
დამანი!»

სტროფი 397,4: «მზე თუ არ ვნახო, | არ მტყუპს მტყუპს
ვიარო | ვითა და ვითა!»

უმეტეს შემთხვევაში კი ორ სამმარცვლიან სიტყვათა შორის მოქცეული ორი მარცვლი (იქნება ეს ერთი სიტყვით წარმოდგენილი თუ ორით) შეიძლება ან წინამავალ სიტყვასთან ქმნიდეს ხუთმარცვლიან სეგმენტს, ან მომდევნოსთან ერთად.

(3) 1+2+2.
ასეთი შემთხვევები ცოტაა იმ მიზეზების გამო, რომლებზედაც ზემოთ გვეყონდა საუბარი, მაგრამ მაინც გვხვდება შემთხვევა, სადაც ერთმარცვლიან და ორ მარცვლიან სიტყვათა თანმოდევრობა ექვს არ იწვევს.

5.3.3 ერთმარცვლიანი და ორმარცვლიანი სიტყვებისაგან ხუთმარცვლიანი სეგმენტის შესადგენად თეორიულად 7 შესაძლებლობა არსებობს: 2+2+1; 2+1+2; 1+2+2; 1+2+1+1; 1+1+1+2; 2+1+1+1; 1+1+2+1.

სტროფი 754,4: ვა, კარგი თავი | უფროო ||
დაკვარგე | დავაშავითა!»

ყველა ეს შესაძლებლობა იშვიათად, მაგრამ მაინც გამოყენებულია ვეფხისტყაოსანში.

სტროფი 209,2: მე იმა ყმისა | საძებრად ||
მოვფორდი | საგაზრდილოსა,
(4). 1+1+2+1.

სტროფი 278,4: ჰგვანდეს შვიდავუ | მნათობთა,
|| სხვადმცა რისად ვთქვი | მე და რად:

სტროფი 231,2: „თუ არ შმაგი ხარ, | დამეხსენ; ||
შმაგი ხარ, | მოდი ცნობასა!

სტროფი 292,2: მას გავუქეცი, | ვისგანცა ||
ჩემი არა ვცნა | ამება;

სტროფი 510,2: ასმათის მონა | შემოღდა, | მე
ჯვე ლალი და | ჭანი საღ;

სტროფი 293,2: ტანად სარო და | პირად მზე. ||
ნამაცდ | მსგავსი გმირისა,

სტროფი 1144,1: „ვთქვი, თუ: „არცა რა | მე
ვიცი || ამისი | ხორციელობა,
(5). 2+1+1+1.

სტროფი 310,3: რათგან ეგე ჰქმენ | მეფემან, ||
ჩემებრ ინდოეთს | მპურობელმან,

სტროფი 367,4: ამას თუ ღირს ვარ, | ვერ
ვიტყვი, || მაკლია | ღმრთისა წყალობა».

სტროფი 381,1: „ჩვენნი ძმანი და | პატრონი, ||
თქვენგან არ | გავიშვარებით;

სტროფი 1088,3: უთხრა: „არ გიშლი, | დიაცო, ||
ფერთა მი და მო | კრთოლასა,
სტროფი 1101,3: უჩვენებს, ეტყვის: | „ხედაო ||
ბანსა ზე და ქვე | მდგომელთა?

(2). 2+1+2.
სტროფი 179,3: თქვის: „საუვარელო, | მოგფორდი,
|| გული შენ დაგრაჩა, | ვთქვა ვისად?

(6). 1+1+1+2 .
სტროფი 381,3: თქვენ თუ არ მოხვალთ, | ჩვენ
მოვალთ, || ზედა არ | მოგეპარებით.

სტროფი 338,4: ჰმუნვით თქვეს: | „მგლავნი
ცულ ქმნილან, || ვა, გმირთა მემუქარენი!»

სტროფი 391,4: თუ რას სცნობ ჩემთვის, | არა
ვექვ || მე შენგან, | არ, დანამალსა».

სტროფი 351,4: ვთქვი, თუ „რა იცის | ამბავი, ||
ნეტარ, ან იმან, | ან ამან?»

სტროფი 875,1: „რა სთქვი, რას იტყვი, | არ
მესმის, || არცა მცალს | სმენად ამისად,

სტროფი 373,2: ჩემი რა გითხრა, | რა ვიუავ, ||
ლხინი რა | დემთვალვოდა!

სტროფი 935,4: აწ მე მუნ მივალ, | მასწავლელ ||
გზა მძად-ფიცისა | შენისა».

სტროფი 378,4: „ესე კმა ნიწნად, | სახეს ვარ ||
სხვად ხელის | შესაბამითა».

(7). 1+2+1+1.

ასეთი თანმიმდევრობა ძალიან იშვიათია. მხოლოდ ორიოდ შემთხვევა თუ იქნება ერთმარცვლიანი სიტყვის შემდეგ გვექონდეს ერთი ორმარცვლიანი და შემდეგ ორი თითომარცვლიანი სიტყვა ხუთმარცვლიან სეგმენტში.

სტროფი 336,2: შე გარე ვღებ და | შეფემან ||
^{1 2 1 1 3}
^{2 3 3}

შევლო ფარდაგი | კარისა;

სტროფი 393,3: «არც რამე ჩვენ ვართ | ჭბანნი,
^{1 2 1 3}
^{1 2 5}

|| არც ციხე- | უმაგრონია,

სტროფი 586,1: „წედა ჭდა | შავსა ტაიხსა, ||
^{2 1 2 3}
^{1 2 1 1 3}

აწ ეს მე მითქს | რომელი,

4.4 ამგვარად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მუდმივი პროსოდიული სიდიდეები არიან: A. მაღალ შაირში — ოთხმარცვლიანი სეგმენტები; B. დაბალ შაირში — სამმარცვლიანი და ხუთმარცვლიანი სეგმენტები. ეს სიდიდეები ყოველთვის უცვლელი არიან და მკაცრად ექვემდებარებიან ეკვივალენტური სიმეტრიის ან ლეთაებრივი პროპორციის კანონებს. მათ შესაძლებელად შეიძლება გამოყენებული იქნეს სიტყვათა ყოველგვარი კომბინაცია, იმ პირობით, თუ სიტყვათა საზღვრები სეგმენტის საზღვარს არ გასცდება. ისეთი მიმართება, რომელიც ამ პირობას დაარღვევს, დაუშვებელია. ამიტომ მაღალ შაირში გამოირჩეულია მიმართებანი 2 4 2, 2 3 3, 3 3 2, 2 5 1, 1 5 2 და მათი ეკვივალენტები, ხოლო დაბალ შაირში — 2 4 2, 2 5 1, 1 5 2 და სხვ. როგორც ვხედავთ, ეფხისტყაოსნის ტექსტში გარკვეული მიმართებანი საერთოდ დაუშვებელია, რადგან ისინი არც ოთხმარცვლიანი სეგმენტის შედგენის საშუალებას იძლევიან და არც სამი და ხუთმარცვლიანი სეგმენტების შესაძლებელად გამოდგებიან.

სეგმენტის ფარგლებში სიტყვათა მრავალგვარი კომბინაცია შესაძლებელია. ეს მრავალგვარობა მთელ რიგ სხვა ფაქტორებთან ერთად, რომლებს შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი, ქმნის მრავალფეროვან რიტმულ ვარიაციებს შემთხვევიდან შემთხვევაამდე, მოცემული რიტმის ფარგლებში, იმისდა მიხედვით, თუ როგორი სტრუქტურისაა სეგმენტი.

5.1 ექვსმარცვლიანი და შვიდმარცვლიანი სიტყვები. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეფხისტყაოსნის ტექსტში ვხვდეთა აგრეთვე რამდენიმე ექვსმარცვლიანი და ერთი შვიდმარცვლიანი სიტყვა. ეს სიტყვებია:

A. მაღალ შაირში:

(1) გაუშეცარდა.

სტროფი 86,4: იგი ტრის და | არა ეხმის ||
^{2 1 1 2 2}
^{2 6}

მისგან, გაუშეცარდა.

(2). გაიმამაცურა.

სტროფი 92,2: ხრმალ-კაპარტი | მოიმაგრა, ||
^{2 2}
^{2 6}

შელავნი გაიმამაცურნა,

(3). გაითავისწინა.

სტროფი 169,2: მონებიცა | მოიშორვა, || თავი
^{4 4 2}
⁶

გაითავისწინა,

(4). გაათანისთანე.

სტროფი 302,3: მკედარი მნახო, | დამიტრე, ||
^{2 2 4}
⁶

სულთქმა გაათანისთანე,

(5). გამოიბართალე.

სტროფი 449,2: აწ აგრეცა | შეპყრობილმან ||
^{1 3 4}
^{2 6}

თავი გამოიბართალე,

(6). ჩავკარაბაქე.

სტროფი 551,1: „კარვის კალთა | ჩახლართული ||
^{2 4}
^{4 6}

ჩავექერ, ჩავკარაბაქე,

(7). გაიდარბაზესა.

სტროფი 676,4: სახლ-საყოფი | არა მართებს, ||
^{1 3 2 2}
^{2 6}

ცამცა გაიდარბაზესა!

B. დაწარჩენი ექვსმარცვლიანი სიტყვები ყველა დაბალ შაირში გვხვდება.

(8). სასაუბნაროსა.

სტროფი 35,1: უბრძანა: | „გოიხვავ საქმესა, ||
^{3 2 3}
^{2 6}

ერთგან სასაუბნაროსა:

(9). დანაბეჭდულევი.

(10). ნაუფლისწულევი.

სტროფი 52,2,3: უბრძანა: | „ჩემი საჭურჭლე, ||
^{3 2 3}
^{2 6}

შენგან დანაბეჭდულევი,

მომართვი | ჩემი ყველაი, | ჩემი
^{3 2 3 2}
⁶

ნაუფლისწულევი“.

(11). სიამაყენია.

სტროფი 190,3: გასცულეზოდეს | მკლავნი და ||
^{5 2 1}
^{2 6}

მისნი სიამაყენია,

(12). სახარაჯონია,

სტროფი 370,3: ხატეთს | მყოფნი ყოველნი ||
³ ² ³
² ⁶
 ჩვენნი სახარაჲონია,

სტროფი 448,2: ერთობ სავსენი | მოვიდეს, ||
² ³ ³
² ⁶
 თავი ავაღაღებინე,

- (14). მესაზაროების.
- (15). მესაღამოების.

სტროფი 635,1,3: „მე ფრიდონს ვუთხარა: |
¹ ² ²
² ⁶
 „ესე დღე || ვითა მესაზაროების,
² ² ¹
³ ² ⁶
 უშენოდ მყოფსა | ღამე და ||
 დღცა მესაღამოების

- (16). იანაზღენითა.

სტროფი 746,4: მართალ ხართ, | თუმცა რისხვანი
² ¹ ² ³
² ⁶
 || ჩემთვის იანაზღენითა“.

- (17). ნაგუშინდელივი.

სტროფი 807,1: კვლა მოახსენა | ვაზირმან ||
¹ ⁴ ³
² ⁶
 სიტყვა ნაგუშინდელივი,

- (18). მულაზანზარისა.

სტროფი 966,3: მან უთხრა: | „ფრიდონ
¹ ² ²
³ ⁶
 ხელმწიფე, || მეფე მულაზანზარისა,
 (19). გამესისხლებია.

სტროფი 986,1: „ქვანნი წაუხმან | დევთათვის, ||
¹ ³
² ⁶
 სრულად გამესისხლებია;

- (20). გასამსალებისა.

სტროფი 1014,4: შენ ხარ მიზეზი | სოფლისა ||
¹ ¹ ¹ ³
² ² ⁶
 ასრე გასამსალებისა“.

- (21). გახელოვნებულნი.

სტროფი 1235,2: კაცნი გძრძნებისა | მცოდნელნი,
² ³ ³
² ⁶
 || ზედა გახელოვნებულნი,
 (22). მულაზანზარისა.

სტროფი 1446,1: მივიდეს, სადა | ქალაქი ||
³ ² ³
² ⁶
 დიდი მულაზანზარისა;

სიტყვა
 (23). გამაბელუბელითა.

სტროფი 342,4: მუყანი მოახსენს, | სენითა ||
² ³ ³
¹ ⁶
 მთქვეს გამაბელუბელითა.

5.2 როგორც ვხედავთ, 41.990 ერთეულიდან შემდეგ
 ლოდ 23 სიტყვა სცილდება სეგმენტის (25.392 სეგ-
 მენტი) ფარგლებს. ეს იმდენად უმნიშვნელო პრო-
 ცენტია, რომ შეიძლება მხედველობაში არც კი
 მიგვეღო, მაგრამ საყურადღებოა, რომ ამ გამოწე-
 ლისშიც შეიმჩნევა გარკვეული კანონზომიერება.
 შემთხვევით არ უნდა იყოს ის გარეობა, რომ ოც-
 დასამივე სიტყვა სტრქონის ბოლოს არის მოთავსე-
 ბული და გამოყენებულია რითმის საწარმოებლად. ეს
 რითმებია: (1) არდა; (2) ურნა; (3) ინა; (4) ანე; (5)
 ალე; (6) ავე; (7) ზესა; (8) ნაროსა; (9, 10) უღვევი;
 (11) ყენია; (12) ონია; (13) აღებინე; (14), (15) ოგბის;
 (16) დენითა; (17) ეღვევი; (18) არისა; (19) ხლებია;
 (20) სამსალებისა; (21) ებულნი; (22) ზარისა; (23)
 ზელითა. როგორც ჩანს, მეტრიკულ-პროსოდიული
 სტატუტი სიტყვისა, რომელიც რითმას აწარმოებს,
 გარკვეული მხრივ განსხვავდება მისი ქვეყისაგან
 სტრქონის სხვა სეგმენტებში და შეიძლება ეს გარე-
 მოება ერთგვარად ხელს უწყობდეს ასეთი სიტყვე-
 ბის მოთმენას ხსენებულ სტროფებში. აქ შეიძლება
 გარკვეულ როლს თამაშობდეს აგრეთვე რითმა და
 მიჯნის ფაქტორი, რომლის შესახებ ქვემოთ ვგვეჩნება
 საუბარი. მიუხედავად ამისა, ტექსტის კითხვისას აშ-
 კარად იგრძნობა, რომ სტრქონი „ხატეთს მყოფნი
 ყოველნი ჩვენნი სახარაჲონია“ და მისთანანი ვეფხის-
 ტყაოსნის სრულყოფილი სიმეტრიული სტრუქტურის
 მქონე ლექსის დონეზე არა დგას. ამიტომ, თუ გა-
 ნოვრცხვით მერმინდელ დამახინჯებებს, ზოგიერთ
 შემთხვევაში მაინც, შეიძლება ვიფიქრობო, რომ ამ
 მაგალითებში გვაქვს ნიმუში, როდესაც ნახევარკარე-
 დი სეგმენტებად კი არ არის დაყოფილი, არამედ
 წარმოადგენს ერთ მთლიან სეგმენტს, ე. ი. რუდი-
 მენტალურად ასახულია მეტრიკული სისტემის გან-
 ვითარების წინა საფეხური, რომელიც ვეფხისტყაოს-
 ნის რთული პროსოდიული სისტემის ჩამოყალიბებას
 უძღოდა წინ. ეპიკური ხასიათის პოეტური ნაწარმო-
 ების თხრობისას მისი ჩამოყალიბების პროცესში,
 კარდის ასეთი სტრუქტურა, საფიქრებელია, პირვე-
 ლად უნდა ყოფილიყო. ამ მხრივ დამახასიათებელია,
 რომ ეს ექვსმარცვლიანი სიტყვები განურჩევლად
 გეგვდება როგორც მაღალ შაირში (7 შემთხვევა),
 ისე დაბალ შაირში (15 შემთხვევა), ოღონდ განსხვავ-
 ება მაღალ შაირსა და დაბალ შაირს შორის ამ შემ-
 თხვევებში არსებითად აღარ არსებობს.
 აქ ზედმეტი არ იქნება გავისხენოთ, რომ იტა-
 ლიურ სილაბურ ლექსისწყობაში და ფრანგული ალექ-
 სანდრიული ლექსის კლასიკურ ნიმუშებში სეგმენტ-

ბად დაყოფა ნახევარკარედისა ან იშვიათად ან სრულებით არ გვხვდება.

5.4 დასასრულ, უნდა აღვნიშნოთ ზოგიერთი გამონაკლისი. მაგ., მეჩვიდმეტე სტროფის პირველ სტრიქონის პირველ ნახევარში ვხვდებით:

³ ² ² ¹ ⁴ ⁴
მესამე ლექსი კარგი არს || **სანადმიოდ, სამღერულად**

პირველ ნახევარკარედში სიტყვები ისეა განაწილებული, როგორც ეს დაბალ შაირს შეეფერება (3 2 2 1), მიუხედავად იმისა, რომ სტროფი მთლიანად მაღალ შაირსა რიგს ეკუთვნის. ეს, ფიქტობ, ან შემოსხვევითა, ან შეიძლება სიტყვებია გადასმული. და იქნება მართალი იყო ნ. მარი, როდესაც სიტყვების სხვაგვარ განლაგებას გეთავაზობდა: არს მესამე ლექსი კარგი, როგორც მაღალ შაირს შეეფერება.

6. 1 გარდა ამისა, ვეფხისტყაოსანში არის ერთი ოცმარცვლიანი სტროფი, 762:

² ³ ² ³ ² ² ¹
შეკრა წითელი ასი ათასი, || პირად მუხმან და
² ³
ტანად სარომან,
³ ² ² ³
სამასი თავი სტავრა-ატლასი || უხვმან, ნიადაგ
⁵
მიუმცთარომან,
³ ² ¹ ⁴ ⁴ ² ¹
სამოცი თავლი ლალ-იაგუნდი, || ფერად მართ
³ ⁵ ²
ვითა მიუმხვდარომან
² ³ ⁵ ² ³ ²
კაცი გაგზავნა ვაჟირისასა, || ესე ყველია მისთვის
² ¹
არო მან.

ჩახუბახუბლის ზომით დაწერილი ეს სტროფიკ აგებულია დიქტომიურ პრინციპზე. კარედი შედგება ოცი მარცვლისაგან და იყოფა ორ ნახევარკარედად ათ-ათი მარცვლით თითოეულ ნახევარში. ნახევარკარედი, თავის მხრივ, სიმეტრიულად არის გაყოფილი ორ სეგმენტად, თითოეული ხუთი მარცვლით. ხუთმარცვლიან სეგმენტში ზოგჯერ თავს იჩენს რიტმული სიჭარბის მოვლენა, რის გამო იგი შეიძლება ორ ასიმეტრიულ ნაწილად გაიყოს, რაც მეტრიკულ

სტრუქტურაზე გავლენას არ ახდენს (**შეკრა წითელი, |**

² ³
ასი ათასი და სხვ.); არის შემთხვევები ხუთმარცვლიანი სეგმენტის შედგენისა 1 4 და 2 2 და 1 მარცვლიანი სიტყვებისაგან, როგორც აწას დაბალ შაირში აქვს ადგილი. რითმა დაბალი შაირისა, ე. ი. კენტ (-სამ) მარცვლიანი, კარედში გამოყენებული კენტ (ხუთ)-მარცვლიანი სეგმენტების შესაბამისად (ამის შესახებ იხ. ჩემი მოთ.).

ამგვარად, პრინციპი, რაზედაც ოცმარცვლიანი სტროფის სეგმენტებია აგებული, ზუსტად იგივეა, რაც თექვსმეტმარცვლიანი კატრენების ხუთმარცვლი-

ანი პროსოდიული ერთეულებისათვის. ასეთებში ³ ² ² ¹ ⁴ ⁴ თმაც.

7.1 მახვილი, მარცვალი, მიჯნა. მახვილს⁴⁰ ქართულში დისტინქციური ფუნქცია არა აქვს, თუმცა სიტყვაში ყოველთვის გამოირჩევა ერთი მარცვლი არტიკულაციის სიძლიერითა და ტონის სიმაღლით, განსაკუთრებით პათოსით თუ ფსევდო პათოსით წარმოთქმულ რიტორიკულ მეტყველებაში. სპეციალურ ლიტერატურაში არაერთხელ აღვნიშნავთ, რომ ქართული მახვილი სუსტია და რომ თითქოს იგი ამით განსხვავდება სხვა ენათა მახვილისაგან. მაგრამ მთავარი ეს არ არის. ამაზე უფრო მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ ქართული მახვილის ფუნქციონალური დატვირთვაა მინიმალური⁴¹, დამოუკიდებლად იმისა, თუ როგორი სიძლიერით წარმოითქმის იგი. ამიტომაც, რომ ქართული იცნო ერთგვარად იტანს მახვილის გადანაცვლებას „უადგილო“ ადგილას (ხშირად ერთისა და იმავე სიტყვის ფარგლებში)⁴², რის გამოც ინტუიციურ დონეზე იქნება შეთბეკდილება. თითქოს მახვილი მოძარავია და თავისუფალი. სინამდვილეში ქართული მახვილი საერთოდ ფიქსირებულია და დეკავშირებულია ბოლოდან მეორე მარცვლიან ორმარცვლიან სიტყვებში და ბოლოდან მესამესთან — სამმარცვლიან სიტყვებში ოთხმარცვლიან სიტყვებში მახვილი ბოლოდან მესამე მარცვალზე მოდის, თუმცა, ზოგიერთი გამოკვლევების მიხედვით, მესამე და მეოთხე მარცვლები ერთნაირი მახვილით წარმოითქმის⁴³. ამავე ერთმარცვლიან ასეთსავე ერთნაირ მახვილს ატარებენ მესამე, მეოთხე და მეხუთე მარცვლები ხუთმარცვლიან სიტყვებში.

მონოსილაბური სიტყვები ქართულში მსგავსად ჩეხურისა, ამპიკონენტური არიან და მათ მიერ მახვილის ქონა-არქონა (ერთისა და იმავე სიტყვის ფარგლებში) დამოუკიდებელია მიჯნისა და მიველ რიგ სხვა ფაქტორებზე. ამ მხრივ ქართული არსებითად განსხვავდება ინგლისურისაგან, სადაც ერთმარცვლიანი სიტყვათა ორი ტიპი გვაქვს: მახვილიანი და უმახვილო, რომელთა აქცენტუალური ღირებულება რიტმში იმთავითვეა განსაზღვრული.

ენებს, რომელთაც მახვილი ყოველთვის გარკვეულ მარცვალზე მოდის (ქართულს, ჩეხურს, ფრანგულს, პოლონურს) თითქოს სიტყვათა ტიპების ნაკლები რაოდენობა მოეპოვება, ვიდრე იმ ენებს, რომლებსაც თავისუფალი მახვილი აქვთ. ამის გამო კარედი მარცვლითა გარკვეული რაოდენობით გაცილებით უფრო მეტ კომბინატორულ შესაძლებლობას ქნის თავისუფალი მახვილის მქონე ენებში, ვიდრე ისეთ ენებში, სადაც მახვილი გარკვეულ ადგილზეა ფიქსირებული⁴⁴.

ზემოთ დავინახეთ, რომ ვეფხისტყაოსნის ტექსტში (და საერთოდ ქართულში) სამმარცვლიანი სეგმენტის შესადგენად ოთხი შესაძლებლობა არსებობს (3, 2+1, 1+2, 1+1+1). ეს რომ სხვა ენების კომ-

ბინატორულ ვარიანტებს შევადართო, შემდეგ სუ-
რათს მივიღებთ¹⁵.

ქართული	ჩეხური	რუსული	ინგლისური
x' x x	x' x x	x' x x x' x/x	x' x x x' x/x x' /x' /x'
x' x/x	x' x/x	x x' x x x' /x	xx' x xx' /x x' /x' /x
x/x' x'	x/x' x'	xxx' x' x' /x	xxx' x' x' x' x' /x' /x'
x/x/x	x/x/x	x/xx'	x/xx' x' /x' /x'
		x/x/x	x' x/x' x' /x' /x

4 შესაძლებ- 4 შესაძლებ- 8 შესაძლებ-
ლობა ლობა ლობა

19 შესაძლებლობა

მასსადავ, ქართული n-მარცვლიანი სეგმენტის კომბინატორული ვარიანტების რიცხვისათვის, მსგავსად ჩეხურისა¹⁶ გამოდგება ფორმულა $v = 2^n - 1$ ინგლი-
სური და რუსული ლექსის ზოგიერთი ვარიანტისათ-
ვის უფრო რთული ფორმულაა საჭირო.

კიდევ უფრო დიდა განსხვავება ოთხმარცვლიან და ხუთმარცვლიან სეგმენტთა კომბინატორული ვა-
რიანტების წარმოებისას.

7.2 მეორე მხრივ, თუმცა ქართულში შეზღუ-
დულია კომბინატორულ ვარიაციის რაოდენობა, სა-
მაგიეროდ, მეტად მრავალფეროვანია მარცვლის
სტრუქტურა და მასში შემავალ თანხმოვან ფონემათა
დისტრიბუციის შესაძლებლობანი. ამ მხრივ ქართულ
ენას ძნელად თუ შეიძლება მოეპოვოს პარალელი.
ქართული ენის მარცვლის თავისებურება უფრო
თვალსაჩინო იქნება, თუ მას რომელიმე სხვა ენის,
მაგ., არაბული მარცვლის სტრუქტურას შევადარებთ.

არაბულში შეიძლება გვექონდეს მარცვლის შემ-
დეგი სახეობანი (1). CV (თანხმოვანი და მოკლე ხმო-
ვანი); ba (ლია, მოკლე მარცვალი); (2).C.V (თანხმოვა-
ნი და გრძელი ხმოვანი); bā (ლია, გრძელი მარცვა-
ლი); (3).CVC (დახურული მარცვალი მოკლე ხმოვ-
ნით, რაც გრძელ მარცვალს უდრის); (4).CVCC (ორ-
მაგად დახურული მარცვალი, რაც აგრეთვე გრძელია).

არაბული მარცვლის ორ ტიპს (მოკლე მარცვა-
ლი — გრძელი მარცვალი) ქართულში ფონოლოგიურ
ღონეზე შეესაბუთებისა მარცვლის ერთი სახეობა,
მაგრამ ოთხი ფონეტიკური ვარიაციის ნაცვლად ქარ-
თულში სამოქმედ ვარიანტი გვაქვს. ქართულში მარ-
ცვალი შეიძლება ხმოვნით დაიწყოს და დამთავრდეს
კიდევ, განსხვავებით არაბულისა, სადაც მარცვლის
დასაწყისში აუცილებლად თანხმოვანი (არა უმეტეს
ერთისა) უნდა იყოს. ხმოვანს შეიძლება თანხმოვანი
უძღოდეს, არა მარტო ერთი, არამედ რამდენიმე, ორი,
სამი, ოთხი, ხუთი, ხოლო ზოგჯერ ექვსი, შვიდი და
რვა თანხმოვანიც კი.

ასევე მარცვლის ბოლოს, ხმოვნის შემდეგ, თუ

არაბულში სულ დიდი, ორი თანხმოვანი შეიძლება
გვექონდეს (ორმაგად დახურული მარცვალი) — მარტო
თულში ხშირად სამი და ოთხი თანხმოვანია გამოყე-
ნებული. მარცვლის წარმოების ეს შესაძლებლობები
მრავალფეროვან სურათს იძლევა და არსებითად გა-
ნასხვავებს ქართულს სხვა ენებისაგან.

ეფესისტყანასშიც, რა თქმა უნდა, მარცვლის
მრავალფეროვანი სახეობანი გვხვდება:

(1) V — მარცვალს ერთი ხმოვნით არის წარ-
მოადგენი: ა — ცენია; კლდენია-ა; სიბრძინისა-ა;
(შუქი შენი იფიად ა) და სხვ.

(2) VC — ხმოვანი და თანხმოვანი: ათ; ან; აწ; არ

(3) VCC — ხმოვანი და ორი თანხმოვანი: არხ

(4) VCCC — ხმოვანი და სამი თანხმოვანი: აქვხ;

ექვხ-ნი

(5) CV — თანხმოვანი და ხმოვანი: და, ნუ, მი
(მი-და მო)

(6) CCV — ორი თანხმოვანი და ხმოვანი: ვლა
(ვლა არ გვინდა გზათა შორთა); დგა, ემა
და სხვ.

(7) CCCV — სამი თანხმოვანი და ერთი ხმოვანი:
ფრთა, მძღე, ბრძენი,

(8) CCCCV — ოთხი თანხმოვანი და ხმოვანი
მქმნე-ლი, მკლვი-და

(9) CCCCCV — ხუთი თანხმოვანი და ხმოვანი:
მფრქვე-ვე-ლი; მზღვრე-ბი-თა; მკედრი-სა.

(10) CVC — თანხმოვანი, ხმოვანი, თანხმოვანი:
შვხ, ვინ, სად, რად, სით, ვით, ხარ.

(11) CCVC — ორი თანხმოვანი, ხმოვანი, თან-
ხმოვანი: მწედ; დგახ.

(12) CCCVC — სამი თანხმოვანი, ხმოვანი, თან-
ხმოვანი: მძღედ, მკლავ- (მაგარსა).

(13) CCCCVC — ოთხი თანხმოვანი, ხმოვანი,
თანხმოვანი. მკრთალ-თა; ბრძნად.

(14) CCCCCVC — ხუთი თანხმოვანი, ხმოვანი,
თანხმოვანი ვსკურეტ-დი.

(15) CVCC — თანხმოვანი, ხმოვანი, ორი თან-
ხმოვანი: ხამხ; მუხლ-თა

(16) CCVCC — ორი თანხმოვანი, ხმოვანი, ორი
თანხმოვანი კმარხ.

(17) CCCCVC — სამი თანხმოვანი, ხმოვანი, ორი
თანხმოვანი მკლავხ.

(18) CCCCVC — ოთხი თანხმოვანი, ხმოვანი,
ორი თანხმოვანი სკვრეტხ

(19) CCCCCVC — ხუთი თანხმოვანი, ხმოვა-
ნი, ორი თანხმოვანი ვსკურეტ-თ.

გარდა ამისა, თეორიულად ქართულში შესაძლე-
ბელია თანხმოვანთა და ხმოვანთა კიდევ სხვა მრავა-
ლი კომბინაცია, რომელიმე პრაქტიკულად დადას-
ტურებულია ზოგიერთი: CCCCCVC (მწვრთნე-ლი,

ფრცქვნა, ბრდღვნა); CCCCCCV (გვწრწნა, გვრცქვნა-
 C, გბრდღვნა); CCCCCCVV (გვფრცქვნა, გვბრდღვნა)
 CCCCCV (ფრცქვნის, ბრდღვნის); CCCCCVC
 (გვწრწონის, გვრცქვნის, გბრდღვნის); CCCCCVCV
 (გვფრცქვნის, გვბრდღვნის); CCCCCVCC (მწწრწინლს,
 მწწრწინელს); CCCCVC (მთხრებლს); CCCCVC (მსხვერპლს,
 მსხვერპლო); CVCCCC (მარწყვს, ნერწყვს)
 და მისთ.

ამასთან შეიმჩნევა ერთგვარი წონასწორობა. თუ
 ეოკალური ფონემის წინაპავალი თანხმოვანთა ჯგუფი
 მრავალწევრიანია, პოსტეოკალურ პოზიციამ იშვია-
 თად გვაქვს მრავალწევრიანი ჯგუფი. მაგ., არ შეიძ-
 ლება შეგვხვდეს მარცვლი CCCCCCVCCCCC, ან თუნდაც
 CCCCCCVCCCC, ან კიდევ CCCCC
 CCCCC და სხვ. როგორც წესი, როდესაც ხმოვნის
 მიმდევრო ჯგუფი მრავალწევრიანია, ანალოგიური თითო-
 ირობა თანხმოვანი გვაქვს მხოლოდ. საერთოდ თავ-
 კიდურა და ბოლოკიდურა თანხმოვნების წამი არ აპარ-
 ბებს იმ თანხმოვნების მაქსიმალურ რაოდენობას, რომ-
 ლები ხმოვნის წინ შეიძლება შეგვხვდეს. ბოლოკი-
 დური ჯგუფის წევრთა რაოდენობა უკუპროპორციულ-
 ლია თავკიდურა ჯგუფის წევრთა რაოდენობისა⁴⁷.

მეტად რთულია აგრეთვე თავკიდურა და ბოლო-
 კიდურა ჯგუფების ფონოლოგიური სტრუქტურა, რომ-
 ლები დამოკიდებულია მათ შორის თანხმოვანთა
 გარკვეულ კანონზომიერ განაწილებაზე⁴⁸. თანხმოვან-
 თა განაწილების ეს მრავალსახეობა სხვადასხვაგვარ
 ელერაობას აძლევს მარცვალს, რაც გარკვეულ გავ-
 ლენას ახდენს რიტმზე. ამასთან დაკავშირებულია აგრ-
 ეთვე მარცვლის სიგრძე-სიმოკლის საკითხი.

7.3 ქართულში მარცვალთა და ხმოვანთა სიგრ-
 ძე-სიმოკლე, მსგავსად მახვილისა, როგორც ცნობი-
 ლია, არ არის ფონოლოგიური ღირებულების მქონე.
 შეიძლება ერთი და იგივე ხმოვანი წარმოითქვას
 გრძლად და მოკლედ, მახვილითა და უმახვილოდ,
 გრამატიკული ფუნქციის ან სიტყვის მნიშვნელობის
 განსხვავებისათვის ამას მნიშვნელობა არა აქვს.

მთელ რიგ ენებში (მაგ., არაბულში, ბერძნულ-
 ში) მოკლე ხმოვნებს ან მარცვლებს უპირისპირდება
 გრძელი ხმოვნები ან მარცვლები და ეს განსხვავება
 იწვევს სიტყვათა მნიშვნელობის განსხვავებას. მაგ.,
 არაბ. *šadākat* „მეგობრობა“, *šadākat* „მოწყობა“,
‘alam „სამყარო“, *‘alam* „ალამი“, „ნიშანი“ და სხვ.

ასევე მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ხმოვანთა
 და მარცვალთა სიგრძე არაბულ, ბერძნულ, ლათინურ
 და მთელ რიგ სხვა ენათა მეტრიკულ სისტემაში. სეგ-
 მენტების სტრუქტურა მნიშვნელოვანად არის დამოკი-
 დებული იმაზე, თუ რა მიმართებაშია ერთმანეთთან
 სიტყვაში შემავალი გრძელი და მოკლე მარცვლები.
 მაგ., ერთი გრძელი მარცვლი (ე. ი. თანხმო-
 ვანი გრძელი ხმოვნით ღია მარცვალში ან მოკლე
 ხმოვნით დახურულ მარცვალში) ზოგჯერ უდრის ორ
 მოკლე მარცვალს, ისე რომ ერთეული — — მე-

ვიკალენტურია — — მიმართებისა. ასევე უნდა
 ქართულს არ ახასიათებს. გრძელი და მოკლე მარცვ-
 ლები ქართულში არ უპირისპირდება ერთმანეთს
 და სულ ერთია, ხმოვანი გარტყელებულად წარმოით-
 ქმის სიტყვაში თუ მოკლედ, სიტყვის მნიშვნელობა
 ამით არ შეიცვლება. ასევე არ უპირისპირდება ერთ-
 მანეთს ღია დახურული მარცვლი, თუნდაც იგი
 ორმაგად, სამმაგად და ხუთმაგად იყოს დახურული,
 როგორც, მაგ., *მარწყვს* სიტყვაში გვაქვს.

მაშასადამე, ხმოვანთა და მარცვალთა სიგრძე-
 სიმოკლე ქართულში ფონოლოგიური ღირებულება
 არა აქვს. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ფონეტი-
 კურად და აუსტიკურად მათ შორის განსხვავება არ
 არსებობს. მაგ., სრულებით არ არის ერთი და იგივე
 ხანგრძლიობა ისეთი მარცვლებისა, როგორიცაა ერ-
 თის მხრივ CV (მაგ., და სიტყვა, ხმოვანი, ხშული თან-
 ხმოვნით) და მეორე მხრივ CCCCCC (მაგ. სიტ-
 ყვა მსხვერპლს). ორივე სიტყვა ერთმარცვლიანია.
 ორივეში თითო ხმოვანია, რომლებიც ცოტად თუ ბევ-
 რად თანაბარი სიგრძისა არიან. მაგრამ მაშინ, როდეს-
 ეაც პირველ სიტყვაში ერთი ხშული თანხმოვანია,
 რომლის წარმოსათქმელად სეჟუნის 1/18-ია საკმა-
 რისი⁴⁹, მეორე სიტყვაში რვა თანხმოვანია, ოთხი —
 ხმოვნის წინ და ოთხი — ხმოვნის შემდეგ, რომელთა
 წარმოითქმას გაცილებით მეტი დრო სჭირდება, ვიდრე
 და სიტყვას ერთი ხშული (დ) თანხმოვნით. შეც-
 დომა ამ იქნება, თუ ვიტყვი, რომ მსხვერპლს სიტ-
 ყვის წარმოითქმას 10-ჯერ და 15-ჯერ მეტი დრო სჭირ-
 დება, ვიდრე ისეთი მარცვლისა, სადაც მხოლოდ
 ერთი თანხმოვანი გვაქვს და ერთი ხმოვანი. ეს განს-
 ხვავება დადასტურებულია ექსპერიმენტალურად და
 იგრძნობა აუსტიკური შთაბეჭდილების მიხედვითაც.

ამ განსხვავებას, რა თქმა უნდა, არა აქვს ფონო-
 ლოგიური ღირებულება, იგი არც ლექსის მეტრის
 თვალსაზრისით არის რელევანტური, მაგრამ ეს სხვა-
 დასხვა ხანგრძლივობის მქონე მარცვლები, იმისდა
 მიხედვით, თუ რამდენი და როგორი თანხმოვნებისა-
 ვანია არიან შედგენილი, არ შეიძლება გავლენას არ
 ახდენდნენ ლექსის ტემპსა და რიტმზე. ამას უნდა
 დაემატოს თვისება და ბუნება იმ თანხმოვნებისა,
 რომლებიც გამოყენებული არიან მარცვლის შესად-
 გენად. სხვადასხვა რაოდენობის მეტრში, ზოგიერთი
 მათგანის ქარზონული შეხამება სიტყვებსა და სეგ-
 მენტებში, ალიტერაციას რომ ქმნის, ზოგჯერ კონტრ-
 რასტები, გამოწვეული ამ შედგენილობის თვალსაზ-
 რისით განსხვავებული მარცვლებისა და სეგმენტების
 გარკვეული შეფარდებით, ქმნის მუსიკალური ფერე-
 ბის მთელ სპექტრს, რომელიც რუსთველის ლექსს
 პოლიფონიური ქართული მუსიკის ელერაობას ანი-
 ქებს. ამას უნდა დაემატოს ე. წ. მჭნის ან გაღასაგ-
 ლელის დაქტორი, რომლის შესახებ ქვემოთ გვაქნება
 საუბარი.

7. 4 ორი ფონემა თანმიმდევრულად წარმოთქმის დროს, როგორც ცნობილია, სხვადასხვაგვარად შეიძლება დაუკავშირდეს ერთმანეთს: 1. გადასვლა წინა-შეკვეთი ფონემიდან მომდევნოზე არის ნარანარი (плавный) და ფონეტიკური სეგმენტები დაკავშირებული არიან ერთმანეთთან ისე, როგორც მუსიკაში ორი ნოტი — legato-ს საშუალებით. ასეთ კავშირს ეწოდება დახურული მიჯნა; 2. ერთი მორფემის ბოლოფონური ფონემასა და მეორე მორფემის თავიდანური ფონემას შორის იგრძნობა სასწავარი, რომელსაც განაპირობებს პაუზა, რიტმი და მახვილია⁵². ასეთ კავშირს ეწოდება ღია მიჯნა, რომელიც თანმედროვე საენათმეცნიერო ლიტერატურაში აღინიშნება /t/ ნიშნით (ზოგი ასხვევებს ფონემათა გამყოფ ნიშანს /t/ პაუზების — წინადადებების — გამყოფი ნიშნისაგან /=t/).

მიჯნა (ინგლ. juncture) ან გადასასვლელი არის კონტაქტის სახეობა, წესი, რომლის მიხედვითაც ორი წარმოთქმა უკავშირდება ერთმანეთს⁵³, ერთი წარმოთქმის დასასრულისა და მომდევნო წარმოთქმის დასაწყისის შეხვედრის ადგილი, რომელიც დაკავშირებულია რიტმთან და მახვილთან⁵⁴. ამ წარმოთქმათა საზღვრების გარკვეული კავშირი (ღია მიჯნა) ქმნის დისტინქტიურ კონტრასტებს სუბრასეგმენტულ დონეზე და ამდენად მას ფონოლოგიური ღირებულება ენიჭება⁵⁵.

მიჯნის ფენომენი ყველა ენაში ივრატეიული ხასიათისაა. პირველ საფეხურზეა მორფემის მიჯნა, უმაღლეს დონეზე — პაუზალური მიჯნა, ხოლო მათ შორის ყველაფერი დანარჩენი — (მაგ. სიტყვები). სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ყველა მიჯნა არის ყოველ შემთხვევაში მორფემის მიჯნა, ყველა პაუზალური მიჯნა არის ამავე დროს მიჯნა სიტყვებს შორის, მაგრამ არცერთი უფრო დაბალი საფეხურის მიჯნა არ შეიძლება იყოს პაუზალური მიჯნა⁵⁶.

/t/-ის ფაქტორის დადასტურება ინგლისურსა და სხვა ენებში თავის დროზე აღმოჩენად იქნა მიჩნეული. ქართულ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში და, მით უმეტეს, ლიტერატურაში ლექსიწერების შესახებ, ეს მოვლენა არაფერ აღინიშნავს, მონუსხავდა იმისა, რომ მას ქართულშიც ისეთივე ფონოლოგიური ღირებულება აქვს, როგორც ინგლისურსა და მთელ რიგ სხვა ენებში.

ასე, მაგ., ერთი და იგივე არ არის არც ფონოლოგიურად და არც რიტმის თვალსაზრისით, ერთი მხრივ, მითხარ წარმოთქმა და, მეორე მხრივ, სიტყვები მით ხარ (=იმიო, იმიო ხარ შენ). პირველ შემთხვევაში გვაქვს დახურული გადასასვლელი ო და ხ ფონემათა შორის, გადასვლა ერთი ფონემიდან მეორეზე არის ნარანარი (плавный, гладкий) მსგავსად მუსიკის ორი ნოტისა, რომელსაც legato აერთებს. ამ სიტყვის ორ მარცვალს არაფერი ჰყოფს ერთმანეთისაგან და ისინი ერთი მახვილის ქვეშ არიან გაერთიანებუ-

ლი: მითხარ მეორე მხრივ იგივე ორი მარცვალს წარმოთქმაში მით ხარ გათიშული არიან ერთმანეთისაგან პაუზით, რიტმითა და მახვილით. ამ შემთხვევაში თითოეული ეს მარცვალი დამოუკიდებლად ატარებს მახვილს (მით ხარ) — განსხვავებით მითხარ სიტყვისა; ამავე დროს მათ შორის იგრძნობა პაუზა.

ასევე აშკარაა განსხვავება, გამოწვეული მიჯნის ფაქტორით, სიტყვებში: და გულსა (ქალსა შეხვედნად, ლახვარი მეცა ცნობასა და გულსა, სტროფი 337,2) ერთი მხრივ და მეორე მხრივ წარმოთქმაში: და-გულსა (მოვიდა, მივსენე დურაჯნი, მოხოვა ცეცხლითა დაგულსა, სტროფი 337,3). პირველ შემთხვევაში ორივე სიტყვა ატარებს მახვილს: და გულსა მეორე სიტყვაში კი ერთი მახვილია: დაგულსა. ასეთივე მდგომარეობაა გამოთქმაში:

1. დანსა (მოუნდის გულსა დაცემა, ზოგჯერ მიმართის დანსა, სტროფი 177,2),
2. და ნანსა (მოვშორდი ლხინსა ყველსა, ჩანსა, ბარბოთსა და ნანსა, 177,4).

როგორც ვხედავთ, მახვილი კი არ აერთიანებს სიტყვებს „დაქტილური ტერფის“ შესაქმნელად ერთი სეგმენტის ფარგლებში, არამედ პირიქით, პაუზასთან ერთად ხელს უწყობს მათ გამოჯანსა ერთმანეთისაგან.

/t/-ის მოვლენა მარტო მაჯამებს კი არ განასხვავებს ერთმანეთისაგან, იგი გამოყოფს აგრეთვე სიტყვებს, ხოლო ზოგჯერ მორფემათა შორისაც ქმნის გასაყარს. სწორად ასეთი შემთხვევები გვაქვს ზმნის-წინის ხმოვნებისა და მომდევნო ხმოვნების მიჯნაზე. მაგ. /t/ გვაქვს გაუფეცარდა სიტყვაში, რომელიც გამოითქმის გა/ქ/უ/ქ/ უმეცარდა, აგრეთვე სიტყვებში: შე/ქ/ო/ქ/ურეგებს (755,2); შე/ქ/უ/ქ/ტყუცოცა (81,3); გა/ქ/ა/ქ/თანისთანე (302,3); ი/ქ/ა /ქ/ნაწლენითა (746,4); ნა/ქ/უ/ქ/ფლისწულივი (52,3) და სხვ. შეიძლება ამ მოვლენამ ხელი შეუწყოს იმას, რომ ასატანი გამხდარიყო ექვსმარცვლიანი და შეიღმარცვლიანი სიტყვები ზოგიერთ ნახევარკარედში, რომელთა შესახებ ზემოთ გვქმნდა საუბარი.

სწორი არ იქნება ვიფიქროთ, რომ ოთხმარცვლიან სიტყვებში, თუ სიტყვის დასაწყისში ორი ხმოვანი მეზობლობს ერთმანეთს, მახვილი მესამე ადგილიდან ბოლოდან მეოთხეზე გადაინაცვლებს, მაგ., გაციონა სინადალეულში ასეთ შემთხვევებში ჩვენ გვაქვს გა/ქ/-იონა დატენური პაუზით ა-სა და ი-ს შორის, რომელთაგან შეიძლება ორივენი ატარებენ მახვილს: გაციონა.

ეს არის, ჩვენი აზრით, ერთ-ერთი მიზეზი იმისა, რომ ზმნისწინის მომდევნო ხმოვანი ი შემოგენება ზმნის ფარგლებში: გაიციონა, გაილიმა, გაიტანა და სხვ. ეს ფორმები რომ ერთი მახვილით (ბოლოდან მეოთხე მარცვალზე) ყოფილიყო წარმოთქმული (გაციონა, გაილიმა, გაიტანა) მიჯნის გარეშე, მომდევნო ი აუცილებლად შესუსტდებოდა და ბოლოს სულ დაიკარგე-

ბოდა, როგორც ეს დამეძრათა სხელობითის ი დაბოლოებას ხმოვნით დამთავრებული ფუძეების შემდეგ (მამა-ი > მამა-ა > მამა) ან ნათესაობითი ბრუნვის აფიქსის ი ხმოვანს ი და უ-ზე დაბოლოებული ფუძეების შემდეგ (ხახო-ისა > ხახობა > ხახობის), სადაც მახვილი მანკდამანკ ხელს არ უწყობდა მომდევნო ხმოვნის დასუტებასა და დაკარგვას, რადგან წინამართლი ფუძისეული ბოლოკიდური ხმოვანი მას არ ატარებდა. და თუ, მუხედვად ამისა, ამ ი-მ ვერ გაძლო უმახვილო ხმოვნის შემდეგ, მთ უმეტეს ვერ გაძლებდა პრევერბისეული „მახვილიანი“ ხმოვნის შემდეგ. ამიტომ წყაობვა გაციანა, გაციანა არ შეიძლება გამართლებულად ჩაითვალოს.

მიჯნის ფაქტორით გამოწვეული მინიმალური წყვილები ვეფხისტყაოსანში და საერთოდ ქართულში მრავლად მოიპოვება. მეხატებების მთელი პოეზია არსებითად ამ ფაქტორით არის განპირობებული. საერთოდ წარმოთქმათა დიდი ნაწილი, რომლებიც სიტყვებად არის მიჩნეული, როგორც წესი, ემიჯნებიან ერთმანეთს ამ მოვლენის წყალობით. როგორც აღვნიშნეთ, /t/ თავს იჩენს პაუზებში, წინადადებათა შორის, სიტყვების მიჯნაზე და სიტყვის ფარგლებში, მორფემათა საზღვრებზე. ეს იმას არ ნიშნავს, რომ სიტყვის მორფემები ან სხვადასხვა სიტყვები აუცილებლად /t/-ის მოვლენით უნდა იყვნენ ერთმანეთსაგან გათიშული. არის მთელი რიგი მორფემათა და სიტყვების შეხვედრის წერტილები, სადაც /t/ არ ისმის, მაგრამ ზოგ შემთხვევაში, როგორც ზემოთ მოყვანილ მაგალითებში, /t/ ერთადერთი განმასხვავებელი ნიშანია, რომელსაც ფონოლოგიური ფუნქცია აქვს დაკისრებული. ასევეა ერთმანეთზე მიჯრით წართქმული ერთმარცვლიანი სიტყვები. ამიტომ რიტმისა და პროზოდის თვალსაზრისით სრულებითაც არ არის ერთი და იგივე ნახევარკარელი:

იყიდიან, | გაჰყიდიან. || მოიგებენ, | წააგებენ

სადაც თითოეული სეგმენტი შედგება ოთხმარცვლიანი სიტყვისაგან მახვილით ბოლოდან მესამე მარცვალზე: — 1 — — ან ბოლოდან მესამე და მეოთხე მარცვალზე: 1 1 — — ერთი მხრივ, და მეორე მხრივ სეგმენტი, რომელიც ოთხი თითომარცვლიანი სიტყვისაგან შედგება:

რ ა ვჳნ, რ ა ვჳრ

ან **მით არ ჳრ არ ვჳრ**

ან კიდევ **ჳნ მას ჳვან დან** და სხვ.,

სადაც შეიძლება ოთხი მახვილი გეჰონდეს: 1 1 1 1
ლატენტური პაუზებით, რომლებსაც /t/ ქნის.

ამგვარად, იმისდა მიხედვით, თუ როგორი შემადგენლობისაა სეგმენტი, გეჰენება მახვილისა და ლატენტური პაუზების სხვადასხვაგვარი განაწილება მის ფარგლებში.

ერთმარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგენილი სეგმენტი შეიძლება გეჰონდეს ოთხი მახვილით: — 1 — —; ორმარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგენილი ოთხმარცვლიანი სეგმენტში გეჰენება ორი მახვილი 1 — 1 — —; სამმარცვლიანი და ერთმარცვლიანი სიტყვებისაგან შედგენილი სეგმენტში შეიძლება გეჰონდეს: 1 — — 1 ან 1 — — —; ერთი ორმარცვლიანი სიტყვისა და ორი თითომარცვლიანი სიტყვისაგან შედგენილმა სეგმენტმა შეიძლება ასეთი სახე მიიღოს: 1 — 1 1 ან 1 1 — — და ასე შემდეგ, იმდენი ვარიანტი, რამდენი შესაძლებლობაც არსებობს სხვადასხვა სილაბური სტრუქტურის მქონე სიტყვების საშუალებით ოთხმარცვლიანი სეგმენტის შესადგენად.

ამგვარად, ცხადია, რომ ვეფხისტყაოსნისა და საერთოდ ქართული პოეტური ნაწარმოების კითხვის დროს სიტყვები უნდა წავიკითხოთ ისე, როგორც ეს ჩვეულებრივია და ნორმალური ქართულისათვის, ბუნებრივი, მახვილებით, იმისდა მიხედვით, თუ როგორი სტრუქტურისაა სიტყვა:

ნახეს ოცხო | მრუმე ვინმე || ჳან მტრალი ||
წყლნა პირსა,

ჳვი ცხენი | სანდვითა || ჳყვან ლჳმსა და | ვითა
გმირსა,

და არა ფსევდო-ქორეებისა და ლატენტების გავლენით აღმოცენებული თეორიების საფუძველზე, სიტყვების განაწილებით არარსებულ „ტრეფებს“ შორის და არაბუნებრივი მახვილებით ბოლოდან პირველ მარცვალზე:

ნახეს | ოცხო | მრუმე | ანმე || ჳან მტი | რალი |
წყლნა | პირსა,

ჳვი | ცხენი | სანა | ვითა || ჳყვან ლომ | სან
და | ვითა | გმირსა,

ჩვენ დავინახეთ, რომ მახვილი კი არ განსაზღვრავს სეგმენტის სტრუქტურას, არამედ პირიქით, თითონ განაწილება სეგმენტის ფარგლებში იმისდა მიხედვით, თუ როგორი სტრუქტურისაა სეგმენტი. აქედან ცხადია, რომ სეგმენტებად და „ტრეფებად“ დანაწილებას მახვილი ვერ დაედება საფუძვლად. იგი მას აძლევს მხოლოდ ტემბრს, ექსპრესიულობას და სხვ. ისე, როგორც სეგმენტში შემავალი სხვა კომპონენტები: /t/ პაუზები, სხვადასხვა სტრუქტურის მარცვლები, სიტყვები და სხვ.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ /t/ ბუნება მეტად რთულია და იცვლება მოსაუბრიდან მოსაუბრემდე და შემთხვევიდან შემთხვევამდე. კიდევ მეტი, ერთი და იგივე პირიკი შეიძლება სხვადასხვაგვარად იყენებდეს მას. ასე რომ არ იყოს, შემუშობული იქნებოდა, როგორც სამართლიანად აღნიშნავს H. A. Gleason-ი, ლეტერატურული ნაწარმოებების ჳპირი ინტერპრეტაცია და შერჩევა იმ ვარიანტისა, რომელიც წამკითხველს მიაჩნია ყველაზე შესაფერად მო-

ციმული კონტექსტისათვის. მაშინ მხატვრული კითხვა დაპყრობავდა ექსპრესიულიზმის და შეიცვლებოდა მექანიკური კითხვით, რადგან მისი განხორციელება შეუძლებელი იქნებოდა⁵⁶.

8.1 რუსთველის ლექსის სტრუქტურული თავისებურება მეტად საყურადღებოა ლექსთწყობის თეორიის ერთი მეტად მნიშვნელოვანი საკითხის შესასწავლად. ეს არის პრობლემა მეტრისა და რიტმის მიმართებისა. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთ ავტორს ეს პრობლემა დაეძვლებოდა და დრომოქმედულად მიაჩნა⁵⁷, ლიტერატურაში ლექსთწყობის შესახებ დღემდე გრძელდება დია. მკვლევართა ნაწილსათვის ეს ერთი და იგივე ცნებებია, მაშინ, როდესაც სხვები რიტმსა და მეტრს მკვეთრად განარჩევენ ერთმანეთისაგან⁵⁸ და ამ განსხვავებას უღებენ საფუძვლად ლექსთწყობის საკითხების კვლევა-ძიებას⁵⁹.

ზოგიერთი მკვლევარის⁶⁰ აზრით, რიტმი ისეთი მიმართებაშია მეტრთან, როგორც ალოფონი ფონემასთან, ე. ი. მეტრი არის ერთგვარი იდეალური სქემა, რომელიც ჩვენ შეგვიძლია გამოვიყენოთ ფაქტობრივად რეალისტული ელემენტებისაგან.

ამჟამად აქ არ შეეხებით ამ პრობლემის განხილვას. აღენიშნავთ მხოლოდ, რომ რუსთველის ლექსის ანალოზი, რომელიც ზემოთ არის წარმოდგენილი, აშკარად გვიჩვენებს, რომ ვეფხისტყაოსანში ერთი მეტრის ფარგლებში გვაქვს ორი ერთმანეთისაგან მკვეთრად განსხვავებული რიტმი, რომლებიც კარგად სხვადასხვაგვარ სეგმენტაციაზე არიან დაყოფილებული. აქედან ნათელია, თუ როგორი ურთიერთობაა მეტრსა და რიტმს შორის ქართულში. ასეთი მიმართებები სხვაგვარად გვხვდება⁶¹, თუმცა, შეიძლება, არც ისე ჩამოყალიბებულად, როგორც ვეფხისტყაოსანში. ეს დაპირისპირება ლექსთწყობის ზოგიერთ სისტემაში ასე აშკარად გამოისახული არა ჩანს. შეიძლება იყოს ლექსთწყობის ისეთი სისტემები, სადაც საერთოდ არ არსებობდეს ასეთი დაპირისპირება. ამიტომ იქნებ უფრო მართებული იყოს, რომ საკითხი მეტრისა და რიტმის ურთიერთობის შესახებ სხვადასხვა შემთხვევაში სხვადასხვაგვარად გადაწყვიტოს, იმისდა მიხედვით, თუ ლექსთწყობის როგორი სისტემასთან გვაქვს საქმე. ყოველ შემთხვევაში რუსთველის ლექსში ამ მოვლენათა სხვადასხვა ხასიათი ექვს არ უნდა იწვევდეს.

9.1 რუსთველის ლექსისა და საერთოდ ქართული ლექსთწყობის სილაბური ხასიათი ბევრ მკვლევარს აღუნიშნავს⁶². ამჟამად, ვფიქრობთ, სადავო აღარ უნდა იყოს, რომ რუსთველის ლექსი არის არა *stress-timed rhythm* არამედ *syllable-timed rhythm* ე. ი. კლენციები, რომლებიც დახასიათდება მარცვალთა ტანდენციით გამეორებული იქნენ დროის ამა თუ იმ განზომილების ინტერვალებში, დამოკიდებულად იმისა, თუ რა რაოდენობა გვაქვს ბგერებისა მარცვალში ან რა რაოდენობა გვაქვს მახვილებისა სეგმენტებ-

ში⁶⁴. ეს არის რეგულირებული სილაბური ტექნიკა, რადგან სავალდებულოა, რომ ნახევარკარდინალური გაიყოს ორ სეგმენტად, სულერთია, თანაბრად (4+4=8) თუ ოქროს კვეთზე, (3+5 ან 5+3=8). ამ მხრივ რუსთველის ლექსის სტრუქტურა ვაცილებით უფრო მეტად განვითარებული და რთული ჩანს, ვიდრე ფრანგული ექვსისა და დრამის დამახასიათებელი მეროიციული ალექსანდრიული ლექსისა, რომელიც უკვე 1180 წლის ახლი ნახებშია ჩამოყალიბებული და პოეზიის უმაღლესი დარგების კუთვნილებად ითვლებოდა მთელი საუკუნეების მანძილზე:

ალექსანდრიულ ლექსში⁶⁵ სავალდებულო არ არის, რომ თორმეტმარცვლიანი სტრიქონის ნახევარკარდი კიდევ დაწაფილდეს სეგმენტებად (შდრ. *je vois, je suis, je crois, || je suis désabusée, კორნელი*), თუმცა იქაც გვხვდება შემთხვევები, როდესაც ნახევარკარდი კიდევ ორად არის გაყოფილი სამ სამმარცვლიანი სეგმენტებად (რასინი), ან მთელი კარდის სამი ოთხმარცვლიანი სეგმენტისაგან შედგება (პიუგო). ზოგჯერ ცეზურა (მახვილით მეექვსე მარცვალზე) სულ ქრება ნახევარკარდელთა შორის ისე, რომ ელემენტობთ ერთ მთლიან, დაუნაწევრებელ კარდს (როდენბახი). გარდა ამისა არის შემთხვევები, როდესაც წმინდა სილაბური ფრანგული ლექსის კარდებში მარცვალთა რაოდენობა იცვლება⁶⁶ (ლფონტენი).

10.1 ვეფხისტყაოსნის ტექსტის ანალოზი, დამყარებული მთელი პოემის შესწავლაზე, საფუძველს იძლევა დაეასკენათ, რომ ერთეულები, რომლებიც საფუძვლად უდევს რუსთველის ლექსის ზომას და ქმნიან პროზორიულ მიმართებათა დიდ რაოდენობას, მსგავსად ზოგიერთი სხვა ლექსთა სისტემების⁶⁷, ამჟღავნებენ მკიდრო კავშირს მეტრიკულ-გრამატიკულ ელემენტთა შორის. სტროფის საზღვარი ემთხვევა პოემის თემატიკურად და კომპოზიციურად დამთავრებულ ნაწილს⁶⁸, კარგი მთავრდება იქ, სადაც მთავრდება წინადადება ან ფრაზა, თუნდაც იგი კომპონენტური წინადადება იყოს, ე. ი. უფრო რთული წინადადების შემადგენელ ელემენტს წარმოადგენდეს, ხოლო სეგმენტის საზღვარი, როგორც წესი, ემთხვევა სიტყვის საზღვარს. მთელ ამ რთულ მიმართებებს მარცვლების, სიტყვების, სეგმენტების, კარდებისა და სტროფების შორის საფუძვლად უდევს სიმეტრია და „ღვთაებრივი პროპორცია“, რომელიც ვეფხისტყაოსანში სრულყოფილების საზღვარს აღწევს.

ჩვენი დროის ერთ-ერთ უდიდეს მათემატიკოსს H. Weyl-ს თავის ცნობილ შრომაში სიმეტრიის შესახებ მოჰყავს პოეტი ქალის ანა ვიკჰამის (Anna Wickham) სიტყვები:

„ღმერთო, შენ დიდი სიმეტრია! რომელმაც შთაძღ მწველი ენებანი, საიდანაც ჩემი სევდა წარმოიღინდება,

ნიველად ყველა დაკარგულ დღეთა, უსახურ ვხვებზე რომ დამიხარავს, მომეც მე ერთი სრულყოფილი რამა⁶⁹.

რუსულენოვან პოეზიაში მოგვცა ჩვენ სრულყოფილი სიმეტრია, მსგავსად იმისა, როგორც ტიციანმა, რაფაელმა და ლეონარდო და ვინჩიმ მხატვრობასა და საერთოდ, ხელოვნებაში, და ახლა, როდესაც ეს სრულყოფილება გამოვლენილია, ქართველი პოეტის ადგილი მსოფლიო პოეზიის ისტორიაში სრულებით განსაკუთრებულად გვესახება.

შენიშვნები:

1 რუსულენოვან ლექსის შესახებ იხ. **ს. გორგაძე**, ქართული ლექსი, თბილისი, 1930; **კ. ჭიჭინაძე**, ვეფხისტყაოსანი (გამოცემისათვის დართული გამოცემა); 1934, გვ. 304, შმდ: **კ. ბერძენი**, შოთა შატერიაშვილის, ნინოჭის მოთხე, 111, 1938, გვ. 167 შმდ; **კ. ბერძენი**, ქართული ლექსის ბუნებისათვის, მნათობი, 1944, 3, გვ. 142-143; **ა. გაწერელია**, ქართული კლასიკური ლექსი, თბილისი, 1953; **ს. გაჩეჩილაძე**, ლიტერატურათმცოდნეობის საფუძვლები, თბილისი, 1953, გვ. 338-339; **ბ. ინგოროვა**, გიორგი მერჩულე, 1954, გვ. 539 შმდ; **შ. ლდონიძე**, ვეფხისტყაოსნის მხატვრული ენის სპეციფიკურობის პრობლემა, სოხუმი, 1961; **აღ. ბარამიძე**, შოთა რუსთაველი და მისი პოემა, თბილისი, 1966, გვ. 354-358; **ს. ცაიშვილი**, შოთა რუსთაველი და მისი პოემა, თბილისი, 1966, გვ. 116 შმდ; **გ. გაჩეჩილაძე** *Грузинский стих в сопоставительном плане*, Литературная Грузия, 9-16, 1969, გვ. 139 შმდ; 11-12, 1969, გვ. 106 შმდ; იოსებ, ქართული ლექსი ინგლისურთან შედარებით, მნათობი, 10, 1970, გვ. 145 შმდ; **ა. ხინთიბაძე**, ვეფხისტყაოსნის პოეტრიკა, თბილისი, 1969; **ა. პლიაია**, ლიტერატურისმცოდნეობის ძირითადი ცნებები, თბილისი, 1971, გვ. 496; **გ. ჩხლაძე**, საქართველოს ისტორიული სამყარო, 1966; ადრინდელი გამოცემების (1955 წლამდე) სრული ბიბლიოგრაფია იხ. **გ. იმედაშვილის** შრომაში, რუსთაველოლოგიური ლიტერატურა, თბილისი, 1957.

2 ვეფხისტყაოსნის სხვადასხვა გამოცემაში სტროფების შემაჯდებლობა ასეთია: **ვახტანგის** გამოცემა, 1712 წ. — 1587; **ბ. ბროსი**, **წ. ფლავიანიშვილი**, და **ჩუბინოვი**, 1841—1637; და **ჩუბინოვი**, 1846—1637; და **ჩუბინოვი**, 1860 — 1593; **გ. ქართველიშვილი**, 1888 — 1576; და **კარქაშვილი**, 1903: — 1576; **ს. კავთახაძე**, 1913 — 1761 (+ 598 ჩანართი სტროფები); **ი. აბულაძე**, 1914: — 1519 (+ 5 ჩანართი სტროფები); და **კარქაშვილი**, 1920: — 1576; **ი. აბულაძე**, 1926: — 1526 (+ 32 ჩანართი სტროფები); **ს. კავთახაძე**, 1927: — 1553 (+ 53 ჩანართი სტროფები); **კ. ჭიჭინაძე**, 1934: — 1745; სათუბილო გამოცემა, 1937: — 1669; **ს. ინგოროვა**, 1953: — 1669; **ს. ყუბანეიშვილი**, 1956: — 2126 + 102 ვარიანტებისა და ჩანართის ჩაიღლი; 1957: — 1669; **ბ. წერეთელი**, 1963: — 1224; **გ. წერეთელი**, **ი. აბაშიძე**, 1966 — 1587; სათუბილო გამოცემა, 1966: — 1587; **ა. შანიძე**, **აღ. ბარამიძე**; 1960: — 1598; **ბ. ინგოროვა**, 1971: — 1511+15+2.

3 ვეფხისტყაოსნის გამოცემაში სტროფული შემაჯდებლობის შესახებ იხ. **სოფ. ყუბანეიშვილი**, ვეფხისტყაოსნის ბეჭდვის ისტორიდან, თბილისი, 1966; **ს. ცაიშვილი**, ვეფხისტყაოსნის ტექსტის ისტორია, ტ. 1-11, თბილისი, 1970.

4 ვეფხისტყაოსანი, ტექსტი მოამზადეს გამოსცემად **გიორგი წერეთელმა**, სარგის ცაიშვილმა, გურამ კარტოიამ; რედაქტორები: **გიორგი წერეთელი**, **ირაკლი აბაშიძე**, თბილისი, 1966.

5 ამ გამოცემას ეწყობა არსებითად 1966 წლის სათუბილო გამოცემა, რომელშიც მტკობრივი ცვლილებებია შეტანილი.

6 ქართველი აქ ნახშირია სტრაჰონის (ლათ. *versus*) ირანულ ნახშირსა და შემდეგ ასტროქონის, ასტროქონის (სტრუქტურა) სისა, რუს. *СТНХ*) აღნიშნავად, რისთვისაც არაბულში გამოყენებულა არქიტექტურული ტერმინი *bayt* (*bayt*) „სახლი“, ხოლო სპარსულში *xāna*. ამ სპარსულ ტერმინს (ხანა) ზოგიერთი ავტორი უმარბეთულად ხმარობს ქართულში სტროფის მნიშვნელობით. ხანა (*xāna*) სპარსული თარგმანია არაბული ბაჰათის (ბეთ-ისი) (*bayt*) და „სახლს“ ნიშნავს (შღრ, ჩან-ხანა „ჩანის სახლი“, აყა-ხანა „აყვის სახლი“, ქარხანა „სახლშეი სახლი“, „ფაზრიკა“ და სხვ.). არაბულ *bayt*-ის პირვანდელი მნიშვნელობა იყო კარგი, რომლის შესასვლელი ორი ნახევარი კარსავან შედგებოდა. ამიტომ *bayt*-ი ამ მნიშვნელობით იქნა გამოყენებული *‘arud*-ში (მეცნიერებაში ლექსთწყობის შესახებ) როგორც ტექნიკური ტერმინი სტრაჰონის (ლათ. *versus*) აღნიშნავად. ნახევარი სტრაჰონისათვის იხმარებოდა აგრეთვე არქიტექტურული ტერმინი *misra*, რაც „სადღეს“, „ნახევარ კარს“, „ნახევარ კარს“ ნიშნავს. სპარსულში ეს ტერმინი უმეტეს შემთხვევაში პირდაპირ ვადგენს არაბულად, ხოლო ზოგჯერ თარგმნის (არაბ *bayt*, სპარს. *xāna* „სახლი“ და როგორც ლექსთწყობის ტერმინი — „სტრაჰონი“).

7 აქედან ცხლად, რომ ხანა ტერმინის ხმარება სტროფის მნიშვნელობით გაუგებრობის შედეგია.

8 სიმეტრიის შესახებ საერთოდ იხ. **В. И. Вернадский**, *Химическое строение биосферы земли и ее окружения*, Москва, 1965, გვ. 174, შმდ; **А. В. Шубников**, *Симметрия (законы симметрии и их применение в науке, технике и прикладном искусстве)*, Москва, 1940; მისევე; *Симметрия и антисимметрия конечных фигур*, Москва, 1951; *Module, Proportion, Symmetry, Rhythm*, Edited by György Kepes. New York, 1966; **H. Weyl**, *Symmetry*. Princeton University Press, 1952. რუსულ თარგმანი, მოსკოვი, 1968; სიმეტრიის შესახებ ლექსთწყობაში იხ. **Roman Jakobson**, *The Modular Design of Chinese Regulated Verse*. *Echanges et communications. Mélanges offerts à Claude Lévi-Strauss*, Mouton, p. 597.

9 ტერმინის შესახებ იხ. **А. В. Шубников**, *Симметрия и антисимметрия конечных фигур*, გვ. 31, შენიშვნა 1.

10 **ჭ. ჩხრ** კიდევ 1910 წ. **Б. შარა** გაყვით აღნიშნა ყოველგვარი დასაბუთების გარეშე (იხ. *Вступительные и заключительные строфы Витязя в Барской коже Шоты из Руставы*, ბეტრებურე, 1910, გვ. 21-22), რომ დაბალ შაირში გაეკეს „დაყოფა ხუთ- და სამმარცვლიან ტერმებად“. ხოლო მაღალ შაირში „ოთხმარცვლიან ტერმებად“. ასეთივე დაყოფა აქვთ მოცემული **ს. ინგოროვას** (გ. მერჩულე, გვ. 562, 568), **გ. გაჩეჩილაძის** (მნათობი, 10, 1970, გვ. 154), *Литературная Грузия*, (9-10, 1969, გვ. 106) და მთელ რიგ სხვა ავტორებს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, დღეს საყოველთაოდ მიღებულად ითვლება, რომ „დაბალი შაირის საფუძველი სამმარცვლიან ტერმე, მაღალი შაირის ტერმე ორმარცვლიანია“ და რომ დაბალ შაირში „სიტყვები დაჯგუფებულია სამ- და ორმარცვლიან ტერმებად“ (**აღ. ბარამიძე**, *შოთა რუსთაველი და მისი პოემა*, 1966, გვ. 355. **შღრ**, აგრეთვე **ბ. ბერძენი**, ქართული ლექსის ბუნებისათვის, მნათობი, 3, 1944, გვ. 142-143; **ს. გაჩეჩილაძე**, ლიტერატურისმცოდნეობის საფუძვლები, თბილისი, 1953, გვ. 338-339).

11 ასეთი შემთხვევა მხოლოდ ერთია, რაც ამჟამად დარღვევაა (იხ. ქვემოთ).

12 **შღრ**, **გ. გაჩეჩილაძე**, მნათობი, 1970, 10, 148, შმდ.

13 **O. Hagenmaier**, *Der Goldene Schnitt. Ein Harmoniegesetz und seine Anwendung*. Heidelberg and Berlin, 1958, გვ. 5 შმდ.

14 **O. Hagenmaier**, *Der Goldene Schnitt. Ein Harmoniegesetz und seine Anwendung*. Heidelberg and Berlin, 1958

გვ. 14; იხ. აგრეთვე გ. C. M. Кокстер, Введение в геометрию; 1966, თავი Золотое сечение и фибонакис, გვ. 236-252.

¹² ამის შესახებ იხ. H. E. Timerding, Der Goldene Schnitt. Mathematisch-Physikalische Bibliothek, herausgegeben von W. Lietzmann und A. Witting, 32, Leipzig und Berlin; რუს. თარგმ. Золотое сечение, პეტროგრადი, 1924, გვ. 11 შუბ.

¹³ Drudenfuss „ჯაღოქრის, ექლიანი ქალის ტერტიჟი“ ასეთა პეტრაგრაძის სინონიმად იხმარება.

¹⁴ Goethes Werke, herausgegeben von K. Heinemann. 5. Band, bearbeitet von O. Harrnack, Leipzig und Wien, S. 71 (1393-1402).

¹⁵ ამის შესახებ იხ. Siegfried Heller, Die Entdeckung der stetigen Teilung durch Pithagoreen. Abhandlungen der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Klasse für Mathematik, Physik und Technik. 6. Berlin, 1958.

¹⁶ Euclidis Elementa, ed. J. L. Heiberg, V. Leipzig 1988.

¹⁷ S. Heller, op. cit. S. 6.

¹⁸ S. Heller, op. cit., S. 5.

¹⁹ ენობლია, რომ $\frac{11}{8}$ -ის სახის წილადები, რომლებიც შე-

ესატყვისებიან მცენარის ღეროზე ფოთლების ხრახნისებრ განაწილებას, წარმოადგენს ფიბონაჩის რიგებს, რომლებიც მიიღება ირაციონალური რიცხვის $\frac{1}{2}(\sqrt{5}-1)$ დაყოფისაგან უწყვეტ

წილადებად. იხ. H. Weyl, Symmetry. Princeton University Press, 1952. რუს. თარგმანი, მოსკოვი, 1968, გვ. 98-99. ოქტონის კვების პროპორციას ხელაღწევი ადამიანი სხეულის აგებულებაში, მცენარეთა სტრუქტურაში და, საერთოდ, ბუნების ბევრ ქმნილებაში.

²⁰ Zeising, Die neue Lehre von den Proportionen des menschlichen Körpers, Leipzig, 1854.

²¹ P. H. Schofield, Theory of Proportion in Architecture, 1958.

²² H. E. Timerding, op. cit., S. 66 f.

²³ O. Hagenmaier, op. cit., S. I f.

²⁴ Ernő Lendvai, Duality and Synthesis in the Musik of Béla Bartók. Module, Proportion, Symmetry, Rhythm, edited by Gyorgy Kepes, New York, 1966, p. 174-193. ზ. ბარტოკთან გვაქვს შეფარდება: 1. ლიტმოტივი—3+5=8 (მსგავსად ვეფხისტყაოსნის დაბალი შაირის); 2. მთავარი თემა—5+8=13; 3. შორალი თემა—13.21 (შე. E. Lindvai, გვ. 177).

²⁵ The Modulor, A Harmonious Measure to Human Scale Universally Applicable to Architecture and Mechanics by Le Corbusier. Translated by Peter de Francia and Anna Bostock, London, mcmlxiii.

²⁶ O. Hagenmaier, op. cit., S. 39.

²⁷ ვეფხისტყაოსნის ეანრის განსაზღვრისათვის იხ. აღ. ბარამიძის ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. V. თბილისი, 1971, გვ. 67-90; აგრეთვე მისევე, შოთა რუსთაველი და მისი პოეზია, თბილისი, 1966; ს. ცაიშვილი, სს. ნაშრ.

²⁸ ამის შესახებ იხ. ა. ვაწერელია, ქართული კლასიკური ლექსი, თბილისი, 1953, გვ. 246, შობ.

²⁹ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ფილაზე ბეთლემის საგლობელი (იხ. ნ. მარი, Вступительные и заключительные строки, გვ. VI) არ არის დაბალი შაირი, როგორც ამას ზოგიერთი მკვლევარი ფიქრობს. ეს არის თექვსმეტბოლოანი ლექსი, აგებული ოთხმხრივლიან სვეტებზე (4+4+4+4=16), მსგავსად მაღალი შაირისა, მაგრამ მისგან განსხვავებით, არ არის

სტროფებად დაყოფილი და ატარებს თავიდან ბოლომდე (ყველა მუსიკალურ სტრუქტურაში) სავალი, ერთმარცხლიან რითმს. მისი რითმის გარეგანი ასპექტები, რომლებიც ატარებენ ეს არაბული ლექსისათვის იყო დამახასიათებელი. შობ.

ფსონტა მთავან | ოქროვანთა | შემეკული ხარ | შენ ქალწულო, იაკონე | ძირველი | სამისოდ და ვაქუს | ღმობის-შობობლო, ღამართა მით | ბრუნვანადიათა | მოცეგებით | დიდოვალლო და სხვ.

ასევე ვერ კიდევ არაა მოღიანად ნათელი თამარისში ჩართული ლექსი (თამარ წუნარი, შესაწუნარი და სხვ.) მაღალი შაირით ნაწერი 16-მარცხლიანი სტროფაა, თუ ერთმარცხლიანი ლექსი. ამის შესახებ იხ. ს. ცაიშვილი, ლიტერატურული წერილები, 1966 წ., გვ. 184; შობ. ა. ვაწერელია, ქართული კლასიკური ლექსი, გვ. 247-248.

³⁰ პროკლეს ფილოსოფიისა და მათემატიკის შესახებ იხ. ამჟამად Stanislas Breton, Philosophie et mathématique chez Proclus, suivi de principes philosophiques des mathématiques d'après le commentaire de Proclus aux deux premiers livres des Elements d'Euclide par N. Hartmann, traduit de l'Allemand par Geneviève de Pesloüan, Paris, Beauchesne, 1969.

³¹ იოანე პეტრიწის შრომები, შ. ნუსხებისა და ს. ყუხუხიშვილის გამოცემა, ტ. I, პროკლ დიალოზისისა პლატონური-ისა ფილოსოფიისა კეპორნი, თბილისი, ტ. II, განმარტება პროკლეს დიალოზისისა და პლატონურისა ფილოსოფიისათვის, თბილისი, 1937.

³² იოანე პეტრიწი, ტ. II, გვ. 219; შობ. აგრეთვე გამოცემულთა შენიშვნა, ტ. I, გვ. XVIII, 86 შუ.

³³ Ф. Успенский, Очерки по истории византийской орфографии, Петербург, 1891, გვ. 159, 174.

³⁴ ი. პეტრიწი, შრომები, I, წინასიტყვაობა, გვ. XIII, ტექსტი, 11, 215-224.

³⁵ ამის შესახებ იხ. ვ. ბერიძე, შოთას პოეტიკისათვის, ენისტიკაში, 111, 1938, გვ. 169.

³⁶ ამასთან დაკავშირებით საფიქრებელია, რომ ოქროს ევფესი იყოს აგებული მცხეთის სიონი და ბაგრატის ტაძარი, ყინფისის ანგლოსი და ქართული ხელოვნების სხვა ძეგლები, რომელთა სიმეტრია მკვლევართა ატყუბებს იწყებს. ამ კითხვას ალბათ ჩვენი ხელოვნების ისტორიკოსები გასცემენ პასუხს.

³⁷ Ernő Lendvai, სს. ნაშრ., გვ. 189.

³⁸ ზღმდები არ იქნება ამ მხრივ ვეფხისტყაოსანი შევადართო მთლიანი ლიტერატურის სხვა ძეგლებს.

ვეფხისტყაოსნის 1587 სტროფის 6348 სტრიქონში გვაქვს 41.900 სიტყვა (სიტყვები აქვს და სხვაგანაც გამოთვლილი ვეფხისტყაოსნის ტექსტის დადგენი კომისიის თანამშრომელთა მიერ ჩვენი ხელმძღვანელობით), ნაწარმოებთ დაახლოებით 8000 სალექსიკონო ერთეულსკან (სალექსიკონო ერთეულების რაოდენობა მოგვყავს შ. ლლონტის წიგნის მიხედვით) ე. ი. სიტყვათა მხარების სიხშირე უდრის დაახლოებით 5,25-ს.

დანტეს „ღვთაბერივი კომედია“ (ცნარებლობით გამოცემით Dante Alighieri, La Divina Commedia, commentata da G. A. Scartazzini, sesta edizione riveduta e corretta da G. Vandelli, col rimario edizione di L. Polacco, Milano, 1911) შედგება სამი ნაწილისაგან: 1. Inferno (რომულში არის XXXIV canto), 2. Purgatorio (XXXIII canto) და 3. Paradiso (XXXIII canto). ეს სამი კანი შეადგენს 14.233 კარეს და ჩვენი გამოანგარიშებით მოიცავს დაახლოებით 100.000 სიტყვას.

მაგალი ალექსის ტექსტების (მხედველობაში გვაქვს ეზრათა ორგანილი) 23.100 მუსულებში ნახშირია დაახლოებით 300.000 სიტყვა, შედგენილი 7.500-8.000 ერთეულსკან (არა მარისიდან, არამედ სალექსიკონო ერთეულსკან), ე. ი. სიტყვის ხარისხის სიხშირე უდრის 35-40-ს.

ბოლოს ინგლისურ თარგმანში ნახშირია ნახევარ მილიონამდე სიტყვა. ებრაულ დღდასთან შედარებით სიტყვების ასეთ სიმაკლეს ხსნიან ამ ენის ანალიტიკური ხასიათით.

ყურანის 6.200 მუხლდში (ააშო) E. Ullendorff-ის გამოანგარიშებით იხმარება 77.934 სიტყვა, ნაწარმოები 2.000 ძირისაგან.

შექსარის ნახშირი აქვს ერთ მილიონამდე სიტყვა (იხ. E. Ullendorff, Is Biblical Hebrew a Language? BSOAS, vol. xxxiv, part 2, 1971, pp. 243-244).

39 მაღალ შვირში არის შემოხვევა ხუთი ერთმარცვლიანი სიტყვის ერთმანეთზე მიკრით ხმარებისა 1 1 1 1 1 (1778,4), მაგრამ აქედან ერთი მომდევნო სემანტის კუთვნიის, ისე რომ სინამდვილეში აქ ოთხმარცვლიანი სემანტი გვაქვს.

40 მახვილის შესახებ ქართულში იხ. გ. ახვლედიანი, ზოგადი ფონეტიკის საფუძვლები, თბილისი, 1949, გვ. 127 შმდ.; ა. გაწერლია, ქართული კლასიკური ლექსი, გვ. 111 შმდ.; ს. თლანტი, ქართული სალიტერატურო ენის აქცენტუაციის ძირითადი საკითხები. იბერულ-კავკასიური ენათმეცნიერება, IV, 1953, გვ. 125 შმდ.; ა. აღმაშვილი, Порядок слов и интонация в простом повествовательном предложении грузинского языка. Фонетический сборник, Н. Vogt, Grammaire de la langue Géorgienne, Oslo, 1971, pp. 15-16.

41 როდესაც ვამბობთ „მინიმალურიზა“, ვგულისხმობთ, რომ ზოგჯერ იგი ერთგვარად ექსპრესიულბოძის აძლევს წარმოთქმას და გარკვეულ როლს თამაშობს მიჯნის, ტემპრის, ტემპისა და სხვ. ფაქტორებში. სხვა მხრივ შეიძლება ითქვას, რომ მისი ფუნქციონალური დატვირთვა ნელს უდრის.

42 ასეთი წარმოთქმის არახუნებრივობა ყოველთვის იგრძნობა და არ შეიძლება იგი ქართული ენობრივი შეგრძნებისათვის (Sprachgefühl) მისაღებად ჩათვალოს. მიუხედავად ამისა, ქართული ლექსთწყობის ზოგიერთ მკვლევარს შესაძლებლად მიიჩნია, რომ მახვილი უადგილო ადგილას დასვას ისე, რომ ვერა გრძობს უხერხულობას. ამის მიზეზია სწორედ მახვილის უმნიშვნელო როლი ქართულში.

43 ს. თლანტი, ხს. ნაშრ., გვ. 146.

44 იხ. G. Herdan, The Mathematical Theory of Verse. Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung, B. 22. H. 3, Berlin, 1969, S. 226.

45 ჩეხური, რუსული და ინგლისური მასალები მოგვყავს Herdan-ისა (ხს. ნაშრ., გვ. 226) და J. Levy-ს მიხედვით (იხ. J. Levy Kombinacni možnosti verse. Ceskoslovenska Rusistika VII, 1962, 2, p. 77 შმდ.).

46 G. Herdan, ხს. ნაშრ., გვ. 226.

47 იხ. H. Vogt, Structure phonémique du Géorgien. Etude sur le classement des phonèmes et des groupes de phonèmes. Norsk Tidsskrift for Spragvidenskap, Bind XVIII, Oslo, 1958, § 86; ქართული თარგმანი, თბილისი, 1961, გვ. 73.

48 ეს საკითხები კარგადაა შესწავლილი H. Vogt-ის ბრწყინვალე გამოკვლევაში ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურის შესახებ, საიდანაც მითხველს შეუძლია სრული წარმოდგენა იმონის თანმიმდევრით დისტრიბუციის შესახებ. სპეციალურად ზმერთი ფუძეების ფონოლოგიური სტრუქტურის საკითხები დეტალურადაა განხილული ფ. ერთელშვილის ნაშრომში: ზმერთი ფუძეების ფონემატური სტრუქტურისა და ისტორიის საკითხები. ქართულში, თბილისი, 1970.

49 იხ. გ. ახვლედიანი, ზოგადი ფონეტიკის საფუძვლები, თბილისი, 1949, გვ. 51.

50 ალტერაციის შესახებ ვე: ისტორიასში იხ. კ. ტენენაძე.

51 მიჯნა (juncture), რა თქმა უნდა, სულ სხვა მოვლენაა, ვიდრე ბგერათ შეერთების წყესები (sound-junction), რომლებიც ფონეტიკის სახელმძღვანელოებში არის ხოლმე განხილული.

52 B. Bloch and G. L. Trager, Outline of Linguistic Analysis, Baltimore, 1942, 34.

53 G. L. Trager and B. Bloch, The Syllabic Phonemes of English, Language, 17, 1941, 224.

54 G. L. Trager and B. Bloch, იქვე, 226.

55 Robert T. Harms, Introduction to Phonological Theory, New Jersey, 1968, p. 111.

56 H. A. Gleason, An Introduction to Descriptive Linguistics, New York, 1956, გვ. 44-45; რუსული თარგმანი, მოსკოვი, 1959, გვ. 83 შმდ.

57 John Hollander, The Metrical Emblem. Style in Language, edited by Thomas Sebeok, Cambridge, 1966, p. 191 (The old and by now outmoded distinction between „meter“ and „rhythm“).

58 შტრ. L. Klages, Vom Wesen des Rhythmus, 1931; B. Hrushovski, On Free Rhythms in Modern Poetry. Style in Language, p. 178 შმდ.

59 მეტრისა და რიტმის განსხვავების თავგამომდებელი დამკვირვებელი იხ. ა. გაწერლია, ქართული კლასიკური ლექსი, გვ. 136 შმდ.

60 H. Whithall, Style in Language, p. 201.

61 B. Hrushovski, op. cit., p. 179.

62 ქართული ლექსის სილაბური ხასიათის შესახებ იხ. ა. ვ. ფეოდოროვი (A. В. Федоров) О путях и средствах передачи грузинского стиха. Грузинская романтика, Ленинград, 1940, გვ. 227-228); გ. გაჩილაძე, მნათობი, 10, 1967, გვ. 145 შმდ. იქვე ლიტერატურა; სხვადასხვა ავტორთა შეხედულებანი ამ საკითხებზე დაწერილბოძითა განხილული ა. გაწერლია (ქართული კლასიკური ლექსი, გვ. 38) და გ. გაჩილაძის (ხს. ნაშრ., გვ. 150, შმდ.) გამოკვლევებში.

63 K. L. Pike, Phonemics, Ann Arbor, 1966, p. 147, 250-2.

64 მეტრულ ტიპოლოგიის შესახებ იხ. John Lotz, Metric Typology. Style in Language p. 135 შმდ.

65 აღმსანდრედული ლექსის შესახებ იხ. Л. Поливанов, Русский Александрийский стих. წიგნი Гофляя (Athalie) трагедия Ж. Расина, მოსკოვი, 1892, გვ. XVI; დრანგული ლექსის შესახებ Lr. t. I.

66 R. Jakobson, op. cit., p. 598.

67 V. Zhirmunski, The Versification of Majakovski, Poetics, II, Mouton, 1966, p. 217-218.

68 აკ. გაწერლია, ხს. ნაშრ., გვ. 201.

69 God, Thou great symmetry,
Who put a biting lust in me
From whence my sorrows spring,
For all the frittered days
That I have spent in shapeless ways
Give me one perfect thing.

კანსუნი ნიკოლოზ ჭიაურელი

გიორგი გოგიჩაძე

გამომგონებელი წიგნების ავტორები ყოველთვის მოუთმენლად ელიან სპეციალისტთა სამართლიან და დასაბუთებულ კრიტიკას. ჩემი წიგნი — „ქართული ენის თავისებურებანი და სასიმღერო ხმის დაყენება“ 1969 წელს გამოქვეყნდა და მხოლოდ 1971 წელს იქცა კრიტიკის საგნად. ეს მისია თავს იღო ნ. ჭიაურელმა წერილში „ქართული ენისა და სიმღერის ურთიერთდამოკიდებულებისათვის“ („საბჭოთა ხელოვნება“, 1971 წ., № 8).

ბუნებრივად იბადება კითხვა: რამდენად კომპეტენტური პიროვნებაა ნ. ჭიაურელი იმისათვის, რომ იმსჯელოს ისეთ სპეციფიკურ საკითხზე, როგორცაა სასიმღერო ხმის დაყენება? ნ. ჭიაურელს ერთხელაც არ უუჩინია ის განსხვავება, რომელიც სამეტყველო და სასიმღერო ხმოვანთა შორის არსებობს. ნ. ჭიაურელი არ არის სპეციალიზით პედაგოგი-ვოკალისტი.

ვფიქრობთ, რომ უკვე ეს ფაქტი სადავოდ ხდის ნ. ჭიაურელის მოსაზრებებს ჩემი წიგნის მიმართ. მიუხედავად ამისა, ჩვენ უუაროდებოდ მაინც არ დავტოვებთ ნ. ჭიაურელის მიერ წამოყენებულ მთელ რიგ ბრალდებებს.

ნ. ჭიაურელს უკვირს: რატომ არ შეიძლება სამეტყველო ხმოვნების გამოყენება პროფესიულ სიმღერაში? წიგნში ეს საკითხი საკმაოდაა გაშუქებული, მაგრამ იძულებული ვართ მაინც მივუთითოთ მას სათანადო ლიტერატურაზე — სახელდობრ, რამდენიმე საუკუნის წინ დაწერილ კანონის, მანრილის, ტონის, გარსიას, ლამპერტისა და სხვათა კლასიკურ შრომებზე. ნ. ჭიაურელი წერს: „აი ამ აზრისა გახსნაზე გოგიაძე ქართულ ხმოვანებზე, ე. ი. მეტყველების იმ ბერებზე, რომლებზეც მთლიანად და სასეზებით დამყარებულია სასიმღერო ხელოვნება“ („საბჭოთა ხელოვნება“, 1971 წ., № 8, გვ. 24). პროფესიული სახის სიმღერა სამეტყველო ხმოვნებს კი არ ემყარება, არამედ ვოკალურ ხმოვნებს. თუ ამ მეკეტარ განსხვავებას არ გავივალთ წინაშე, მაშინ ჩვეულებრივი მეტყველება და პროფესიული სიმღერა ერთი და იგივე იქნებოდა. მაშინ ყრუმუნჯთა გარდა ყველა ვახდებოდა პროფესიონალი-მომღერალი. ამიტომ აღნიშნულ საკითხზე დავა უხერხულადაც კი მივავჩინა.

იმავ გვერდზე ნ. ჭიაურელი გვეკითხება: „მამ როგორ მოვიქცეთ ამ „მიუღებელი“ ქართული ბგერების მიმართ, როგორ ვაქციოთ ისინი სიმღერისათვის ვარჯისად?“. ამ შეკითხვით კრიტიკოსს სურს დააჯეროს მეკითხველი, რომ მე ქართულ ხმოვნებს „უვარჯისად“ ვთვლი, ოღონდ სად, მეტყველებაში თუ სიმღერაში? — ამას არ აზუსტებს. თუ მომღერალი ამ გამოყენებულ ვოკალურ ხმოვნებს, რომელთაც უნდა ექნეთ გარკვეული გრძობა, სიმალე, სიმღიერე... და მთლიანად დაემყარება სამეტყველო ბგერებს, მას სიმღერა კი არა, მეტყველება გამოუვა, იგი სიმღერის მაგიერ ილაპარაკებს. რაც შეეხება ნ. ჭიაურელის კითხვას, თუ როგორ ხდება ვოკალური ხმოვნების გამომუშავება, ამისათვის საჭიროა სიმღერის შესწავლა, ვოკალური პედაგოგიის საფუძვლების ცოდნა. ჩემი წიგნი განკუთვნილია პედაგოგ-ვოკალისტთა და მოსწავლე-სტუდენტთათვის, რომლებიც ენერჯივანა ვოკალური პედაგოგიის სპეციფიკაში და, ამდენად, მათთვის მისაწვდომი ხდება ჩემს მიერ აღწერილი ვოკალური ხმოვნების გამომუშავების პროცესი.

იმავ გვერდზე ნ. ჭიაურელი გვთავაზობს ყოველად მიუღებულ დასკვნას: „მაშასადამე, საჭირო ყოფილა ქართულ „ს“-ს რუსულის მსგავს ბგერად გარდაქმნა“. ე. ი. თითქოს მე ქართული ენა შემყავს ევროპულ ენათა წრეში და ამ გზით მუსკა „გაეგაფეთღებობილა“ ჩვენი დედენა. ჩემს წიგნში თუ სხვა ვინმე მიავნებს ამის დამადასტურებელ ერთ სიტყვას მაინც, მაშინ საჯაროდ ვალიარებ ამ უაღრესად დიდსა და გამოუსწორებელ შეუღობას. მაგრამ ეს აშკარა ცილისწამებაა პატრიცეზული კრიტიკოსის მხრიდან.

პირაქით, წიგნის 21-ე გვერდზე, აკადემიკოს გ. ახვლედიანის ფონეტიკური ანალიზის საფუძველზე დაყრდნობით, მე ვწერ: „...დებულება იმის შესახებ, რომ ქართული ხმოვანი პ უფრო ნათელი და ღია ელერაობისაა, ვინმე რუსული ს, შეგვიძლია, დასაბუთებულად ჩაითვალოს“.

იმავ გვერდზე ნ. ჭიაურელი მომყავს ციტატა ჩემი წიგნიდან: „...თუ კარგად არ იქნა გარკვეული და დადგენილი ზოგადი იმის წინააღმდეგობა, რომლებიც ამ ორი

(ქართული და რუსული) ენის ფონეტიკურ თავისებურებათა შორის არსებობს, შეიძლება პედაგოგიკა-გოგალისტრად დაუშვას ისეთი უხეში შეცდომები, რომელთა გამოსწორება ყოველთვის როდი იქნება შესაძლებელი“ (გვ. 53). როცა, აქ ლაბარაკია იმ ზოგიერთ დაუშვებელ შეცდომასზე, დიდაკ სასიმღერო ხმის დაყენების პროცესში ქართულ ხმოვნებს უკარგავდნ მათთვის დამახასიათებელ ფონოლოგიურ-აუსტრალიურ თვისებებს, რის შედეგადაც მოსწავლე-გოგაბატარები მღერის რუსული აქცენტით. მე სწორედ ამის წინააღმდეგი ვარ, მაგრამ 5. ჭიკაურელმა ეს უკუბრუნა გოგო.

შემდეგ კი 5. ჭიკაურელმა თავს იღო „პრაქტიკული თვალსაზრისით“ დაედგინა და გადააწვრიბა, თუ „რა გმართება ხმოვნებს სიმღერის დროს“. მან მიიზიდა და განეხილა სხვაგვარად სწავნი „ს“-ს ქვერადობა ლენსკის ცნობილ ხედაზში — «В нашем доме» და მალხაზის არიაში „თავი ჩემო“. ახლა ენახთ რა მოჰყავს ასეთ „გამოკვლევებს“. 5. ჭიკაურელმა „ადვილად“ შეაჩინა, რომ ლენსკის არიაში „ს“-სთვის ქვერს უფრო წინ და ნათლად, ხოლო „მალხაზის“ „ს“-ს კი მართლაც „ო“-ს ელფერი გადააკარგავს... ასეთი პრიმიტიული წესითა და სიმეცხურით სურს 5. ჭიკაურელს ამოხსნას ის ობიექტური ჭეშმარიტებები, რომლებიც ემბო ქართული და რუსული სამეცნიერო ბეგრების ფონოლოგიურსა და აუსტრალიურ თავისებურებებს. ყოველივე ამის შესახებ არსებული კომპლექტური მეცნიერული გამოკვლევები და ამ შემთხვევაში მხოლოდ აქცენტორ აუტრებს არ უნდა ეწოდოს ადამიანი.

5. ჭიკაურელი თავის წერილში არ ეთანხმება თვით კ. ს. სტანილაესკისაგ. მოგვყავს წიგნის მე-14 გვერდზე მოთაყენებული ჩემს მიერ გამოფრული კ. ს. სტანილაესკის აზრი: „ხმოვნება ნაირ-ნაირ ელფერით ხვდება კ. ს. სტანილაესკისი ვოკალური „განმარტებების საიდუმლოების“. თუ თანხმობანი ბეგრია „ჩარჩო“ ან „ჩონჩხია“, მარცვლის ბუნება მიუქვლია ხმოვანში“ — ამბობდა კ. ს. სტანილაესკი. «Произносите какое-либо слово, — წერს იგი, — положим «морез». Смотря по тому, какое море, в этом «О» будет либо затише, либо шумо».

აზრავდ, სტანილაესკისთვის მომდურებობან მუშაობის ყველაზე მნიშვნელოვანს და პრივილეჯ საკითხს წარმოადგენდა სიტყვის საშუალებით გახსნილ აზრის სწინწელამდ დაყვანა. თურმე ნუ იტყვი, ეს აზრიც მდარია. რა გაწყობა, მარტო მე კი არა, კ. ს. სტანილაესკისაც, მაგრამ მოხდა 5. ჭიკაურელისაგან.

კრიტიკოსი არ ეთანხმება აგრეთვე იმ საყოველთაოდ დადგენილს და აღიარებულ დებულებას, რომელიც ამტკიცებს, რომ სიმღერის პროცესი ეწყობება სასიმღერო ხმოვნებს, ხოლო სიტყვების სმენადობა (დეცია) მონღერლის შესრულებაში სათანადო სიმაღლეზე უნდა იდგეს. ე. ი. საჭიროა თანხმობანი ბეგრების მოკლად და მკაფიოდ გამოთქმა. ეს აბანური ჭეშმარიტება სპეციალისტებისთვის.

5. ჭიკაურელს მაინცია, რომ ხმოვნების „შემრგვალების“ იდეა მე ლევიდივის შრომამდ მივისაუბრებ და ჩემს აღმორჩენად ვასაღებ. საინტერესოა, რატომ არ მივიტოვებ პატივსაცემად რეცენზენტმა, თუ წიგნის რომელ გვერდზე ვაყვავებ პრეტენზიას ხმოვნის „შემრგვალების“ იდეის ჩემს მიერ „ამორჩინის“ შესახებ. ხმოვნის შემრგვალება, როგორც მეთოდური ხერხი, არსებობს პროფესიული ვოკალური ხელოვნების ჩასახვის დიდან. ეტყობა, 5. ჭიკაურელი არ იცნობს იტალიელ კლასიკოსა შრომებს და მათ შორის მანუელ გარსიას (1805-1906) ყველაზე მნიშვნელოვანს და პოპულარულ ტრატატებს „სიმღერის სკოლა“.

კრიტიკოსის მოჰყავს აკადემიკოს შერბას აზრი (ჩემი წიგნის 54-ე გვერდიდან), რომელიც სრულიად აბათილებს

5. ჭიკაურელის „ლოგიკას“. მიუხედავად ამისა, იგი მათვე არ იხედავს უკან და ისე მსჯელობს, რომ „ხმოვნის შემრგვალება“, „შემრგვალება“ კი არ განაპირობებს, არაა ვოკალურ სკოლას, არამედ პირველ, სწორად დაყენებულ სასიმღერო ხმის თვისება მომრგვალებული ქვერა და სამეცნიერო ბეგრების სწორი წარმოთქმა“ (გვ. 25). მაშასადამე, 5. ჭიკაურელის აზრით, ჯერ სასიმღერო ხმა უნდა იქნება სწორად დაყენებული და მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება ლაბარაკი სიმღერაში შექნას და ნათელ ხმოვნებზე ეს კი მართლაც რომ პირველი. ნუთუ 5. ჭიკაურელმა არ იცის, რომ ყოველად შეუძლებელია სასიმღერო ხმის დაყენება ხმოვნებზე ვარჯიშისა და თავიდანვე მათი შექმნა ნათელი ელფერის გამომუშავების გარეშე (იმისდა მიხედვით, თუ რა ნაკლი აქვს გამოსასრულებელ მოსწავლე-გოგალისტს)? საკვირველია, ნუთუ ერთხელაც არ დასწრებია 5. ჭიკაურელი პედაგოგიკისტიკა გაკვეთილს და არ დაჰკვირვებია სასიმღერო ხმის დაყენების პროცესს. მივიღო კონსერვატორია გამაგრებული სიმღერითა ა-ა-ს და o-o-ს გაიძინა და ეს მანაც ვერ გაიგონა 5. ჭიკაურელმა? ვინ იფიქრებდა, რომ ესეც საკამათო გახდებოდა.

ამის შემდეგ 5. ჭიკაურელი გვთავაზობს ასეთ დებულებას: „ნამდვილად დიდი ობტაქტების ერთ-ერთი დამახასიათებელი დადებითი თვისებაა სწორედ შემუშავებული და ღია ბეგრადობის სრულყოფილი დაუფლება“ (გვ. 25). ჩვენ კი ვუპასუხებთ: არც ერთ მიმღეროს არასოდეს არ უშეფრია და არც იმღერებს „ღია“ ბეგრი პროფესიული სიმღერაში. ღია ბეგრებით სარგებლობა დადებითი კი არა, უარყოფითი და ყოველად მიუღებელი მოვლენაა. პროფესიონალი მიმღერლის მისამართით გამოთქმული ერთ-ერთი ყველაზე საწყნარი აზრი სწორედ ის არის, როცა ამბობენ „ღია“ ბეგრებით მღერისო. ეს იმას ნიშნავს, რომ მას სასიმღერო ხმა არა აქვს სწორად დაყენებული. როგორც ჩანს, 5. ჭიკაურელი ერთმანეთში აერთიანებს „ღია“ და ნათელი ბეგრების მარცხ ხედვას მათ შორის განსხვავებით. სახე და ხასიათი ვერც ხმების ღია და შეკე ფერებით კი არ იქმნება — როგორც ამას 5. ჭიკაურელი ფიქრობს (გვ. 25), არამედ მელოდიისა და სიტყვის ერთობლივი შინაარსის შესაბამის მხატვრულ ფორმების გადაკეობით. სწორედ ამიტომ სასიმღერო ხმოვნების შექმნა და ნათელ ფერებს, და არა ღია ხმოვნებს, იყენებენ ვოკალურ-ტექნიკურ საშუალებადა.

5. ჭიკაურელის აზრით, ჩვენ სუნთქვის საკითხზეც ვცდებით. ვეჭვარებთ რა მეცნიერულად დასაბუთებულ აზრს, რომ გამოთქმული ფონიციური ბეგრების გამოთქმა პაერის დიდი პარალელიზმით ამოსუნთქვას მოითხოვს, მიგვაჩინა, რომ ეს გარეგნობა არ უნდა დარჩეს პედაგოგიკა-გოგალისტიკაში უმოდლებს მიღმა. აქედან გამომდინარე, გამოთქმაში უმოდლე აზრს: „ვეყვალთ, რაც შეიძლება მტკიცე და მყარი სუნთქვა გამოუმუშაოთ მათ“ (მოსწავლე-გოგალისტისგან). ამის საპასუხოდ 5. ჭიკაურელი წერს: „რაც შეიძლება მტკიცე და მყარი სუნთქვით“ ბეგრება წარმოებდა უკიდრად ირვეს ყვირილს, უკეთეს შემთხვევაში — ფორსირებულ მღერას. სამწუხაროდ, გოგონაძის ეს გატაცება არ არის შემთხვევითი და განმარტებით. ეს საჭირო სუნთქვა და ჩვენს პროფესიონალ მიმღერლებს მოსწავლე ასალავარდებიც არ ჩამორჩებიან“ (გვ. 26). ე. ი. ეს საერთო სენი — „ყვირილი“ და „ფორსირება“ სიმღერა, რომელიც ესაღებ გავრცელებულია ჩვენს პროფესიონალ მიმღერლებში და, რომლებსაც „არ ჩამორჩებიან მოსწავლე ასალავარდებიც“, სულ იმათი ბრალაა, ვინც მათ ზრდის. ე. ი. იმ პედაგოგიკა-გოგალისტიკისა, რომელიც ამჟამად მოღვაწეობენ თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიაში. ჩვენ კი მიგვანჩია, რომ არც ერთი ჩვენი სახელოვანი მიმღერალი — მედვა ამირანაშვილი, ნათელი

ტულეში, ლამარა ჭყონია, პეტრე ამირანაშვილი, შურაბ აბჯაფიანი, ნოდარ ანდლუაძე, შურაბ სოტიკილაძე, თენგიზ მუშველიანი, შოთა კიკნაძე, ირაკლი მუშანიძე და სხვები კი არ ყვირიან, არამედ მღერაან. რაც შეეძება მისწავლ აბალავარდობას (რომლებიც, თურმე, ყვირილში არ ჩამორჩებიან პროფესიონალ მომღერლებს) კი არ ყვირის, არამედ მღერის. მისწავლეთა ის ტექნიკა, რომელიც ჯერ არ არის დაუფლებული ვოკალურ ტექნიკას, ცდლობს იმღეროს და ამა იყვიროს.

არც ახას დაჯერდა 6. ჭიკურელი. იგი დაუპირისპირდა 1954 წელს ლენინგრადში ჩატარებულ საკავშირო პედაგოგ-ვოკალისტთა კონფერენციას, რომელშიც მონაწილეობდა ჩვენი ქვეყნის 800-ზე მეტი მოწინავე პედაგოგი-ვოკალისტი, ლარინგოლოგი, ფიზიოლოგი და ცნობილი მეცნიერი-ფონეტიკოსები. ჩვენ რაღა გვეთქმის, როცა 6. ჭიკურელი არ ეთანხმება საკავშირო კონფერენციის მიერ გამოთვალავებულ მუხმდე დებულებას: „თანამედროვე პროფესიული ვოკალური შემსრულებლობის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა ხახისა და ხორხის მაქსიმალურად თავისუფალ მდგომარეობაში ყოფნა და რბილი სასის მაღალი, აწვეული მდგომარეობა ფონიანის დროს“. 6. ჭიკურელის აზრით, ეს დებულებაც მცდარია. თურმე, ნუ იტყვიან, „ხახისა და ხორხის მაქსიმალურად თავისუფალი მდგომარეობა უცილობლად იწვევს ხმაში ტრემოლიაციას, რეაგისტრების უკიდურეს ტერლ ხმოვანებას და სხვა მეტად მნიშვნელოვან დეფექტებს სიმღერაში“ (გვ. 26). აქ კი, როგორც იტყვიან, კომენტარები ზედმეტია. არა მგონია, რომ მთელ მოსოვლითში მოიძებნოს ისეთი პედაგოგი-ვოკალისტი, რომელმაც თავის მოწაფეს უჩივოს ხახისა და ხორხის დაძაბვა-დაჭიმვა.

6. ჭიკურელს რატომღაც გამოურჩა ჩვენი წიგნის 54-ე გვერდზე მოყვანილი ლევიდილის შემდეგი აზრი, რომელსაც ჩვენ საყვებით ვეთანხმებით: „როცა ლაპარაკია სასიმღერო ხმოვნების სწორ და კარგ ქლერადობაზე, უნდა ვიგულისხმობთ საარტიკულაციო აპარატის აქტივობის იპეით მდგომარეობა, რომელიც, ერთი მხრივ, წინ აღუდგება მის მოღრუნებას, ხოლო, მეორე მხრივ, არ გადავა დაჭიმვა-დაძაბულობაში, რაც იწვევს ხმოვანთა დამახინჯებას და ამდენად უარყოფით გავლენას ახდენს სიმღერის პროცესზე“.

ბოლოს 6. ჭიკურელი გვეუბნება: „რა ვუყო ქართულ ბრუტატივებს (3-ტ-წკ) და დასაკუთრებით კი „ჟ“-ს...“ სრულიად არაფერია, ვარდა იმისა, რომ გამოეთქვამთ სიმღერაში ისინი მოკლედ და მკაფიოდ, არ შეეჩერდეთ და არ გაუახანგრძლიოთ თანხმოვანთა ქლერადობა, რათა სიმღერის პროცესი მთლიანად ეწყარებოდეს ხმოვნებს. ამასუცა ავტეული მკაფიო დიქციის თორია სიმღერაში და ამ აზრისა ყველა პედაგოგი-ვოკალისტი, მკვლევარი-თეორეტიკოსი და თვით კ. ს. სტანისლავსკი.

ვინაც გუვლდასმით წიკიითსა 6. ჭიკურელის კრიტიკული წერილი ჩემი წიგნის მიმართ, აუცილებლად შეამჩნევდა, რომ ის ქართული ენის ქომავალ გვევლინება. ვახას სჭირდება დიდ ქართულ ენას იმნიეს ქომავლობა? რა თქმა უნდა, არა. 6. ჭიკურელი ფიქრობს, რომ ვინაიდან თანხმოვან „ჟ“-ს იმპლოზია „მოითხოვს ენის ძირისა და ხა-

ხის კედლების აქტიურ შევუმშულ მოძრაობას“ (წიგნის 38-ე გვ.) და რომ ქართული ფსემიფიფი თანხმოვანების წარმოქმნის დროს ისარგებო ბაერის დიდი მარაგი და სხვა, ყოველივე ეს ერთგვარ ჩრდილს აყენებს ქართული ენის ფონეტიკურ თვისებებს. დადაენის ჭეშმარიტი პატრიოტები ღრმად და საფუძვლიანად სწავლობენ მის ყოველგვარ თვისებას და მარტო მის სიყვარულზე როდი გააჰყვირან.

კიდევ ჩავათვალიეროთ წიგნის ფურცლები. მის 58-ე გვერდზე გამოთქვამთ აზრს, რომ ნებისმიერი ენის საძირკვე გელო ხმოვნების ნატურალური ქლერადობის გამოყენება მიუღებელია თანამედროვე პროფესიული სიმღერისათვის; ჩვენ ვწერთ: „ეს გარემოება არ უნდა იქნეს გაგებელი ისე, თითქმის ქართული სამეცნიერო ხმოვნები მოკლებულია ვოკალურობას და ამიტომ გამოუსადეგარაა პროფესიულ სიმღერაში. ვინაიდან სამეტყველო ბგერები, როგორც წესი, მოითხოვენ მათი ფიზიოლოგიურ-აუსტეტიკური თვისების რამდენადმე შეცვლას, რათა იქცევი ე. წ. ვოკალურ ბგერებად. ამდენად, არ არსებობს ისეთი ენა, რომლის სამეტყველო ხმოვნები არ საჭიროებდეს ცოტად თუ ბევრად სახეცვლას, რათა მათზე ავაგოთ თანამედროვე პროფესიულ სიმღერაში მიღებული და დაღვნილი ბგერათმარეობა“ („მყარი და შესრული ხმოვნებით სარგებლობა“) ამ მხრივ არც ქართული ენის ხმოვნები წარმოადგენენ გამოუსადეგარს.

აი, კიდევ ერთი ჩვენი აზრი ამ საკითხის გარშემო: „ქართული ენის ხმოვანთა დადებით თვისებებს წარმოადგენს მათი ნათელი ბგერადობა და აგრეთვე ის, რომ ქართული ენის ხმოვნები არ განიცდიან ცოტად თუ ბევრად ცვლილებას როგორც მახვილისაგან, ისე მეშობულ თანხმოვანთა გავლენით. ქართული ენის დადებით თვისებად უნდა ჩაითვალოს აგრეთვე ოროფარინგისა და ორონების სიზნალოვე. ეს თვისებებიც კი ენის კოკალურობის ნიშანთვისებებია“ (წიგნის 59-ე გვ.).

და ბოლოს, კიდევ ერთი ციტატა წიგნიდან (გვ. 60): „აქვე საჭიროდ ვთვლით აღვინიშნოთ, რომ ქართული ხმოვნების შემრგვალება არ უნდა გამოიწვიოს 3:ით ზედმეტი გაღრმავება, რამაც შეიძლება დააკარგინოს მათ ყველაზე უფრო ძვირფასი თვისება — ნათელი ქლერადობა. თუ ქართული ხმოვნების შემრგვალების შედეგად მათ დაჰკარგეს ნათელი ქლერადობა და შეიძინეს ქლერადობის ყრუ ელფერი, ეს იმას ნიშნავს, რომ შემრგვალების პროცესი არ მიმდინარეობდა სწორად. შემრგვალება უნდა მოხდეს ნათელი ქლერადობისთანავე შემრგვალებით და მისი სახეცებით შენარჩუნებით იმ მიზნით, რომ თვით ტექნიკურ პროცესში დაცული იქნას ზომიერება. ჩვენ ვხმა-ობით სიტყვას „შემრგვალება“ და არა „მომრგვალება“.“ ამ ფრიად ძნელ საკითხს — იმას, თუ რამდენად და რა ზომით უნდა შემრგვალდეს მოწარმის მიერ ესა თუ ის ხმოვანი, სწვევებს გამოცდილი პედაგოგის ვოკალური სმენა, მისი ნიჭი, ცოდნა და მხატვრული გემოვნება.“

ამ თვისებების გარეშე არც კრიტიკული წერილის დაწერა მიზანშეწონილი.

რუსულან ნიკოლაძე.

მეცნიერი და მოქალაქე

ალექსანდრე სიგუა

მბრძოლვენი, გალაკტიონ ტაბიძის ქუჩაზე, № 21 სახლში, სადაც ორი მემორიალური დაფაა გაკრული (ნიკო ნიკოლაძისა და მისი შვილის — გიორგი ნიკოლაძისა), მამისეულ ბინაში ცხოვრობს მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, პროფესორი რუსულან ნიკოლაძე. ამ სახლში წამდარსებულ იმის ტელეფონის წყარაილი, ხას სადარბაზო შემოსასვლელიდან ხარს რვეენ და მიღებას თხოულობენ.

ვის არ ნახავთ აქ — მწერლებს, ხელოვნების მუშაკებს, მეცნიერებს, ურნალისტებს. ზოგი დისერტაციას იცავს და მასალებს თხოულობს, ზოგს კი უკვე დაუკავს დისერტაცია და მადლობის სათქმელად მოდის. აქ შეხვდებით სტუმრებს მოსკოვიდან, ლენინგრადიდან, კიევიდან, ხარკოვიდან, ურალიდან, სომხეთიდან, აზერბაიჯანიდან. ჩამოსულნი რუსულანს პოლიტიკური ინსტიტუტშივე მოინახულენ — ბენ ხოლმე, სადაც იგი ორმოც წელიწადზე მეტია ლექციებს კითხულობს ქიმიამ. ინსტიტუტში იგი ინახულა შვეიცის ურნალ „Femina“-ს კორესპონდენტმა, რომელსაც თარჯიმნად ახლდა ახალი ამბების სააგენტოს ჩრდილოეთ ევროპის განყოფილების უფროსი რედაქტორი თამარ ტუმარკინა. კორესპონდენტის ინტერვიუს აღებიდან რამდენიმე დღის შემდეგ რუსულანმა მოსკოვიდან ტუმარკინასაგან ასეთი შინაარსის წერილი მიიღო:

„პატივცემულო რუსულანს!

რამდენიმე დღის წინათ ვუკავი თქვენთან შედ ურნალისტთან და ფოტოკორესპონდენტთან ერთად. მოვისმინეთ თქვენი მეტად საინტერესო მოგონებანი ლენინზე, კოლონატისთან შეხვედრაზე, სკანდინავიაში თქვენს მოგზაურობაზე.

ახალი ამბების პრესის სააგენტო სტოკჰოლმში სცემს ურნალს „საბჭოთა კავშირის ახალი ამბები“. ჩვენი ურნალის მკითხველებისათვის საინტერესო იქნებოდა თქვენი მოგონებების გამოქვეყნება. ამიტომ ძალიან ვთხოვთ დაგვიწეროთ სტატია თქვენს

შეხვედრებზე ლენინთან, ალექსანდრა მიხეილის ასულ კოლონატისთან ნაცნობობაზე და ყოველივე იმაზე, რაც კი დაკავშირებულია სკანდინავიათან, უმთავრესად შვეიციათან. ახლა, როდესაც ახლოვდება ლენინის დაბადების 100 წლისთავი, ჩვენ ვაქვეყნებთ ბევრ მასალას და თქვენს მოგონებას უადრესად დიდი მნიშვნელობა ექნება.

ძალიან ვთხოვთ ნუ გვეტყვიან უარს. სტატიის მოცულობა შეიძლება იყოს ნებისმიერი, — თუ დიდი იქნება, ორ ნომერში მოვათავსებთ. დაბეჭდიებით ვთხოვთ გვაცნობოთ თანახმა ხართ თუ არა დაგვიწეროთ მოგონება. დიდად დაგვაკვლებთ, თუ არ დაუყოვნებთ პასუხს. სამწუხაროდ, არ ვიცი თქვენი ტელეფონის ნომერი, ოთრზე დაგირგვკავილი.

გულითადი სალამით თამარ მიხეილის ასული ტუმარკინა.

ახალი ამბების პრესის სააგენტოს ჩრდილოეთ ევროპის განყოფილების უფროსი რედაქტორი“.

რუსულანი თავის სახელზე მიღებულ ყველა წერილსა და წიგნს შენიშვნას უკეთებს და ამ წერილსაც მიაწერა:

ჩემი ნაცნობობა კოლონატისთან ტუმარკინას იმიტომ აინტერესებდა, რომ მას ჯერ კიდევ 1910 წელს შვეიცდრი რუსეთის ქალთა პირველ ყრილობაზე, სადაც მეც ვიყავი დელეგატად ქართველი ქალებისაგან. კოლონატის ბიოგრაფიის ეს მომენტი მათთვის, როგორც ეტყობა, უცნობი ყოფილა. ხოლო ჩემი და ჩემი მეუღლის მიხეილ პოლიევქტოვის მოგზაურობა სკანდინავიაში, შვეიცია-ნორვეგიაში იმასთან იყო დაკავშირებული, რომ მაშინ ევროპაში ის იყო ვითარდებოდა ელექტროფიკაცია და ჩვენ უნდა გვეჩანა შევცაიში განთქმული ტროლჰეტის ელექტრისადგური, რომელიც ენერგიით ამარაგებდა მთელ სამხრეთ ნორვეგიასა და მის ცნობილ აზოტის ქარხანას, რომელიც პირველი იყო ცნობილი. გარდა ამისა, ეს მოგზაურობა დამეძგვა სამხრეთ პოლუსიდან ნორვეგიაში ამუნდსენის დაბრუნებას,

რომელსაც სწავებთან ერთად თვით ნახენი მუხვდა. იგი პირველი ავიდა გემზე და გადაეხვია ამუხდენს.

ყოველდღე ათობით წერილი და წიგნი მიდის რუსუდან ნიკოლაძის სახელზე რუსეთისა და ევროპის სხვადასხვა ქალაქიდან, რომელთაგან არც ერთს არ ტოვებს უსასუოდ.

გვიანი ღამეა. თბილისი ძილს მისცემია. რუსუდანი კი დიდი დარბაზის კუთხეში მამის სამუშაო მაგიდას უხის, გაყვითლებული კაბადღების თილე შევარა დაუდია წინ და გატყვებით ეძებს რაღაცას. რუსუდანს კედლებიდან დაპყრობენ მამის — ნიკოსა და დედის — ოლა გურამიშვილის სურათები. იქვე ჰკიდია მისი და-ძმის — ვამოციგინილი საზოგადო მოღვაწისა და მეცნიერის გიორგისა და თამარ ნიკოლაძის სურათები.

დიდი ბედნიერებაა ცხოვრობდე იმ სახლში და ენებოდე ძვირფას ნივთებს, წიგნებსა და წერილებს, რომლებისთვისაც ნიკოსა და გიორგის არაერთხელ მოუკიდიათ ხელი. სწორად ასეთი ადგილის, ასეთი ისტორიული სახლის შესახებ წერდა გიორგი: „წმიდათაწმიდა ის ადგილები, სადაც დიდი ადამიანი ცხოვრობდა. ასეული წლების შემდეგ შთამომავლობისათვის აქ ახალ სიყვარულს იძებს მისი საჭმე და ნახარვე“.

ამიტომ იყო, რომ საბჭოთა ხელისუფლების დამარჯობის პირველი დღიდან ნიკო ნიკოლაძის ბინაზე ზრუნვა იკისრა საქართველოს რევოლუციურმა კომიტეტმა, რომელმაც 1921 წლის 28 მარტს პროფესორ გიორგი ნიკოლაძის სახელზე გასცა მისი ბინის დაცვის სიგელი.

გარდა ამისა, 1922 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორის — ივანე ჯავახიშვილის ხელმოწერილი თბილისის აღმასრულებელი კომიტეტის წინაშე აღძრულ იქნა შემდეგი შუამდგომლობა: „განსაკუთრებულ შუამდგომლობას აღძრავთ საბინაო განყოფილების წინაშე, რათა ბინა განიჟოს ქუჩაზე, № 21, 7 თბისი მთლიანად დატოვებულ გქნას ოთხ ჩვენს პროფესორს და ასისტენტს: პროფ. მიხ. პოლივეტოვს, დოქ. გ. ნიკოლაძეს, ასისტ. რ. ნიკოლაძეს და მუშათა ფაკულტეტის რექტორის ო. ნიკოლაძის მათი ორი ოჯახით, ვინაიდან ამ ბინის ოდნავ მაინც შეიწროება დიდ ზიანს მოუტანს იმ რთულ და მრავალნაირ მეცნიერულ და პედაგოგიურ მუშაობას, რომელიც ანწყვეტილიც წარმოებს აქვლა ამ ოთხ პირთაგან დაკავშირებულ კომისიებში, რისივე სხვაგან გადაკანა არ შეიძლება, მრავალ საცნობო წიგნების და ხელთნაწერ მასალებს გამო, რომელიც ამ ოთხ პირს ეკუთვნის“.

და აი, სამსახურის შემდეგ, შინ რომ ცოტას დავისვენებ, რუსუდან ნიკოლაძესთან მივდივარ — იქნებ რაიმე დღემდე უცნობი ამბავი გაიხსენის ილიასთან და აკაკისთან, აიროვი წერეთელთან და კირილე ლორთქიფანიძესთან, სირიი მესხთან და იონა მუხარაგიასთან შესვედრებზე. ისინი ხომ ხშირი სკუპრები იყვნენ ნიკო ნიკოლაძის ოჯახისა როგორც თბილისში, ისე ფოთისა და ჯიხაშიში.

რუსუდანი ცოცხალი მოწმე და მონაწილეა ბევრი მეტად საინტერესო ისტორიული მოვლენისა. იგი ლენინს შესვედრია აქნებავში და უსაუბრია კიდევ მასთან. შემდეგ კი პეტროგრადში — ოქტომბრის რევოლუციის წინა ქარიშხლიან დღეებში — თავირიდის სასახლეში ლენინთან უსაუბრია და მისი ტელეფონის შორიკაც ყოფილა.

ეღვაწარ დიდი დარბაზის კუთხეში.

აი, სავარძელი, რომელშიც ნიკო იჯდა ხოლმე.

ამ სახლში წერდა ნიკო ნიკოლაძე თავის კლასიკურ წერილებს ლიტერატურისა და ფილოსოფიის საკითხებზე, მამხილებელ, გამანადგურებელ პასუხებს ქართველი ერის მტრებისა და პროვოკატორების წინააღმდეგ. ამ სახლში ეწიო შემოქმედებითი წვის უქრობი ცეცხლი. ხან მამა და

შვილი კამათობდნენ, ხან სიძე და ქვისლები, ხან მეგობრები და თანამოქალაქნი. ეს სახლი ნამდვილად ჯიხაშია იყო, სადაც ლექტირებიც დირსებული იყვნენ და მოწვევებიც. ნიკო ნიკოლაძე ამ სახლში მართავდა თათბირებსა და სხდომებს ცნობილი ქართველი მეწიერების, მეცნიერებისა და საზოგადო მოღვაწეების მხურვალე მონაწილეობით.

რუსუდან ნიკოლაძის მეუღლე პროფესორი მიხეილ პოლივეტოვი, რომელსაც ივანე ჯავახიშვილი მაღალ შეფასებას აძლევდა, ამ სახლში ეწეოდა დიდ მეცნიერულ შემოქმედებით მუშაობას.

აქვე ცხოვრობდა და მეცნიერული ნათლობა მიიღო ამჟამად მსოფლიოში სახელგანთქმულმა მეცნიერმა, აკადემიკოსმა ნიკო მუსხელიშვილმა, რომელსაც ცოლად ჰყავდა ნიკო ნიკოლაძის ქალიშვილი თამარ ნიკოლაძე. აქ დაეუკაცდა და მეცნიერებას ეზიარა ნიკოს შვილი, ფიზიკოსი გურამ მუსხელიშვილი. დღეს ორი დისწილი, ორი ფიზიკოსი — ნიკოლაშვილი პოლივეტოვი და გურამ მუსხელიშვილი სახელოვნად აგრძელებენ მეცნიერების იმ დიდ გზას, რომელსაც მათი ბიძა გიორგი ნიკოლაძე მეთურობდა.

ამ სახლში ინახება მასალები მივლი XIX საუკუნის აზრიანების ისტორიისა, რომელიც დაწერილია მკაცრ საცენსურ პირობებში. ზოგი მათგანი, ლეგალურად თუ არა ლეგალურად, რუსეთსა და ევროპის სხვადასხვა ქვეყანაშია შექმნილი და იქიდან ჩამოტანილი.

ამიტომ იყო, რომ ივანე ჯავახიშვილი თავის მიმართავში თბილისის საბინაო განყოფილებისადმი ხასკასმით წერდა: ნიკოლაძის ბინიდან საბუთებისა და წიგნების სხვაგან გადატანა არ შეიძლება.

ერთხელ რუსუდანმა მიამბო: ჯიხაშიში მამამ და ირაკ-

თამარ, გიორგი და რუსუდან ნიკოლაძეები. 1904 წ.

ლი წერილებმა რაღაცაზე დაუა დაიწყეს, რომელიც თანდათან ცხარე კამათში გადაიქცა. მამას რომ თავისი აზრი დაემტკიცებინა, ირავლის სისხლი, ანუ და ადგილს, მამა და ამ თაროზე, ესა და ეს წიგნი დებს და მომბეჭდენ. მამას ჰქონდა ფენომენალური მენსიურება, — დასძინა რუსუდანმა, — მან იცოდა თავის მდიდარი ბიბლიოთეკაში სად რომელი წიგნი იოდა და რომელ კვერდზე რა ეყრება. მართლაც, წიგნი იმ ადგილას აღმოჩნდა, სადაც მამამ მიუთითა.

ღამეა, ზარმა დარეკა. შემოდის ამ ოჯახის მკვებობარი თამარ მაჭავარიანი. ეს სწორედ ის თანამარი, რომელმაც განავითარა ქართული მეცნიერული ბიბლიოთეკაფია, გააკაცხა ჩვენი ძველი ჟურნალ-გაზეთების მრავალი თანამშრომლის დღემდე უცხოთა ფსევდონიმები და ინიციალები. მანვე იყო ტომად აღწვარი ნიკო ნიკოლაძის უნიკალური არქივი, რომელიც დაასლოებით 10.000 დოკუმენტისაგან შედგება. ეს ხომ ძალზე შრომატევადი და კეთილშობილური საქმეა.

თამარს წიგნები და წერილები უჭირავს. მას ხომ ვერ ნახათ უწიგნო, ისევე, როგორც ვერ ნახებდით იმხდელ გრ. მაშვილის ხარფუხის აღმართზე უწიგნო მამაკაცს.

— აი, ქალბატონო რუსუდან, — თავისებური მიმოხილვით ღიმილით ამბობს იგი, — რუსეთის სხვადასხვა ქალაქიდან გამოგზავნილი ეს წიგნები და წერილები საჯარო ბიბლიოთეკაში მივიღეთ თქვენს სახელზე, ცნობისმოყვარეობის დამძლევა და წიგნის ავტორი და დასახელდა წვეიკითხვ: *Е. Л. Рудницкая, «Н. П. Огарев в русском революционном движении»*.

ავტორი ამ წიგნს რუსუდანს ნიკოლაძეს უგზავნიდა მეტად გულთბილი წარწებით. მეორე წიგნი იყო: *И. С. Куликowa, «Сюрреализм в искусстве»*.

ტელეფონი ისევ ახმაურდა და უკვე დარბაზში რუსუდანის შვილი, ცნობილი ფიზიკოსი ნ. პოლივეკტოვიც შემოვიდა.

— დედა, — მორიდებით უთხრა მან რუსუდანს, — მოსკოვიდან რეკავენ, ტელეფონთან გათხოვენ. — ეს აღმათ აკადემიკოსი ნეჩკინა იქნება, — ჩაილაპარაკა რუსუდანმა და სალამაპარაკო გაიკიდა.

საქართველოში არ მეგულება მეორე ოჯახი, რომელსაც ქართველი ერისთვის იმდენი ნიჭიერი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე მიეცეს, რამდენიც ნიკო ნიკოლაძის ოჯახმა. სამუშაოდ, გიორგი ნიკოლაძის მეცნიერულმა და საზოგადოებრივმა მოღვაწეობამ მეტეორიკით გაიჭროლა, მაგრამ ქართველ ხალხს და მეცნიერების სამყაროში მისმა ნიჭმა და შემოქმედებამ უნიკალური კვალი დატოვა. დიდი გეომეტრი, გამოჩენილი ინჟინერ-მეტალურგი, ქართული ტექნიკური და სპორტული ტრენინგების ერთ-ერთი შემქმნელი, ქართული აპლიზონის მამა, რომელმაც ჯერ კიდევ 1901 წლის 13 წლის ბიჭმა შეიკარაჩინა თავისი დები — რუსუდანი და თამარი ვალისის კანტონის ალუმინის ტექტდეჟენის (ბუმბერაზის თავი) მწვერვალზე ავიყვანა.

უხვად დაჯალღოვა გიორგი ნიკოლაძე ბუნებამ. მისი იშვიათი გარეგნობა მოგვაგონებდა ძველბრძნულ ბრინჯაოს ქანდაკებას. მეგობართან მეგობარი იყო, მოყვარულთან — მოყვარე, დინჯი და აუწყარებელი მსჯელობა იცოდა. იგი რაღაც არაჩვეულებრივი, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი, სიცილით აჯადოებდა ადამიანს.

თამარ ნიკოლაძე — მეცნიერი, სპორტმწიფი, ბრწყინვალე პედაგოგი, მოსწავლეების უსზომო მოსიყვარულე იყო. იგი გაკვეთილების გადაცემის ხელოვნებას იყო ფლობდა, რომ შედეგით შედეგარებინა მხოლოდ ვარალა ხეროთიმა (შეურთობაში ვარალამ მალაქიაშვილი) და ვარალა გელლოვანისთვის. ამიტომ მოწაფეებს გვიხაროდა გაკვეთილებ-

ზე მისი შემოსვლა და სულგანაბლური ვისხედით მერხებზე. ეს უცნაურად მომდიმარი ქალი ისე მარტვად დაგასაგებებდალ ხანდა გაკვეთილებს, რომ იქვე გსწავლობდით.

მაგონება ერთი შემთხვევა. თამარ ნიკოლაძე ახალ გაკვეთილს გვისხსიდა, ბათუ კრავევიშვილმა, რომელიც დღემდე ერთად მე-14 შრომის სკოლაში სწავლობდა, დაბნელობაზე წაიღოდნა. მოწაფეებმა ბათუს შემხედეს, იცოდნენ, რომ კარგი ხმა ჰქონდა. მასწავლებლებმა კი შვედოდ განაგრძო გაკვეთილის ასხნა, თითქოს არაფერი ვერცოხს. მაგრამ დაიგრეკა ზარი და რამდენიმე წუთის შემდეგ ბათუ სასწავლებლოში გამოიძახეს. როდესაც იქიდან დაბრუნდა, მიითრა: — საშა, მასწავლებლებს თურმე გაუგია ჩემი წაღუდუნება, ცალკე გამიხმძი და ჩემად მიიხრა: — კრავევიშვილი, სიმღერა კარგია, მაგრამ გაკვეთილის დროს არ მღერობანი.

ბათუ კრავევიშვილი, ჟურნალ „დროშის“ რედაქციოში რომ შემოვიღოდა ხოლმე, ხშირად იგონებდა ამას. — გახსოვს, ჩემო საშა, ჩემი წაღუდუნება თამარ მასწავლებლის გაკვეთილზე? ეს, რა კარგი მასწავლებლები გვყავდა, — და ჩამთვლიდა იმით, ვინც თავისი ცოდნითა და განათლებით ნებისმიერ უმაღლეს სასწავლებლებსაც კი დაამშვენებდა.

რუსუდანს ნიკოლაძემ, როგორც ნიკო ნიკოლაძის ყველა შვილმა, მეტად საინტერესო სკოლა გაიარა, ჯერ თავის სახლში, მერე კი რუსეთისა და უცხოეთის უმაღლეს სასწავლებლოში.

ცნობილია, რომ მეფის რუსეთში ქალისთვის უმაღლესი განათლების მიღება და ისიც უნივერსიტეტის დამთავრება ძნელი, თითქმის შეუძლებელი საქმე იყო. რუსუდანი კი 1896-1898 წლებში სწავლობდა ქუთაისის წმინდა ნინოს სახელობის ქალთა გიმნაზიაში, შემდეგ (1898-1904 წწ.) — თბილისის ქალთა პირველი გიმნაზიაში, რომელიც ოქტობრის მდელით დაამთავრა. 1909 წელს რუსუდანი პეტროგრადის ქალთა პედაგოგიური ინსტიტუტის ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტის ამთავრებს, ხოლო 1913 წელს — პეტროგრადის უნივერსიტეტის ფიზიკა-ქიმიური განხარით და იქვე ტოივინს საშენიერო მუშაობისათვის. იმ დროს აქ უმაზბდნენ გამოჩენილი ქიმიკოსები ვლადიმერ იბატივი და სერგეი ლებედევი.

იმ ინსტრუქციის მიხედვით, რომელიც რუსეთის განათლების მინისტრმა კასიმ გამოსცა, ვაყვებთან ერთად ქალღუნაც ენიჭებოდათ სახელმწიფო გამოცდების ჩაბრუნების უფლება უმაღლეს სასწავლებლოში მათთვის პირველად შექმნილი კომისიისათვის.

რუსუდანს ნიკოლაძე, ალბათ, პირველი ქალი იყო მთელი რუსეთის იმპერიაში, რომელმაც 1913 წელს ბრწყინვალედ ჩააბარა სახელმწიფო გამოცდები, მიიღო დიპლომი და უფლებმა მოიპოვა მამაკაცებისათვის განსუთნული საუნივერსიტეტო სამკრედი ნინოს ტარებისა. გამოცდების შემდეგ რუსუდანი დროებით ჩამოვიდა სამშობლოში.

1913 წლის ივნისში თბილისში გაიმართა ბუნებისმეტყველთა მე-13 კრილობა, რომლის საპატიო თავმჯდომარე იყო ცნობილი ექიმი, კურორტ აბასთუმის, მამაა ილია ვერაძე. ყროლობას კი ხელმძღვანელობდა ცნობილი მოსკოვლი ქიმიკოსი პროფესორი კაბლუკოვი, რომლის წინადადებითაც ყროლობის მორტიც სხდომის საპატიო მდივანდ არჩეულ იქნა რუსუდან ნიკოლაძე. აი, რა განაცხადა ამასთან დაკავშირებით პროფესორი კაბლუკოვმა: „აქამდედ ქართველ ქალებს ფიზიკური სილამაზით ვიყენებდით ლერონტოვთან და მსატარა ზონის წყალობით, ახლა კი ამას გონებრივი სრულყოფაც ემატება“.

რასაკვირველია, კონებრე სრულყოფაში რუსუდანის ხელს უწყობდა მამამისი — ნიკო ნიკოლაძე. რუსუდანის

დედა ოლთა გურამიშვილიც ბრწყინვალე პედაგოგი და მოწინავე ქალი იყო, რომელიც ბევრ რუსსა და ევროპელ მწერლსა და პოლიტიკურ მოღვაწესაც აცოდებდა თავისი მხნეული კონტაქტით, ცოდნითა და სილამაქით. გარდა ამისა, რუსუდანი ბავშვობიდანვე ტრიალებდა მწერალთა და საზოგადოებრივ მოღვაწეთა წრეში. ესენი იყვნენ ნიკოს ახლო ნათესავები და მეგობრები: მწერალი გიორგი წერეთელი, რომელსაც პირველ ცოლად მკაცრად რუსუდანი მამიდა ოლიმპიდა ნიკოლაძე. ნიკოს მთორე და, ფროსიკო, გათხოვილი იყო ცნობილ პედაგოგსა და საზოგადოებრივ მოღვაწე ალექსი ჭიჭინაძეს. შესანიშნავი მხატვარი და საზოგადოებრივ მოღვაწე დიმიტრი გურამიშვილი მძა იყო ოლთა გურამიშვილისა.

რამდენადაც ფართოდ შეეხებოდა რუსუდანი ნიკოლაძის ნაცნობობას და ურთიერთობას ხელოვნებისა და ლიტერატურის მოღვაწეებთან მეფისინდროსიდელო რუსეთში.

მეფის რუსეთში 1907 წლამდე უნივერსიტეტის კარი დაკეტული იყო ქალებისათვის. ნიკო ნიკოლაძემ, რომელსაც დიდი ავტორიტეტი და ფართო ნაცნობობა ჰქონდა არა მარტო საქართველოსა და რუსეთში, არამედ მთელ ევროპაში, მოახერხა რუსუდანი მოწივით ორი წლით ადრე პეტერბურგის ქალთა პედაგოგიურ ინსტიტუტში (ამჟამად გერცენის სახელობის), რომელსაც სათავეში ედგა დიდი ინტელიგენციის პლატონოვი. ამ ინსტიტუტში, რომელსაც „ქალთა უნივერსიტეტი“ ერქვა, რუსუდანი, მის მიერ არჩეული საცილობის გარდა (ფიზიკა და ქიმია), ხელოვნების სხვადასხვა დარგის გასაგებობადაც ფართოდ გაუღო კარი. და აი, რატომ — ამ სასწავლებლის ახალგაზრდა, ნიკიტო პროფესორთა მოწინავე (მოსთესალიტოვს) ჯგუფი ახლის იდგა მოსკოვისა და პეტერბურგის ინდროსიდელო ყველაზე მოწინავე საზოგადოებასთან — მწერლებთან, კომპოზიტორებთან და თეატრალური ხელოვნების მოღვაწეებთან. ეს პროფესორები: ქიმიკოსები — ვერხოვსკი და ს. ლეგენდელი, მუსიკათმცოდნე, ფილოსოფოსი ლაშჩინი და ისტორიკოსი პოლივექტოვი, რომელიც ხელოვნების ისტორიის პროფესორიც იყო, იზარებდნენ სტუდენტთა მოწინავე იდეებს და თანაუგრძობდნენ მათ. თხიფივე პროფესორი თავდასწრე დაინტერესდა ოქროს მედლისთან ქალთა ჯგუფით, რომლებიც არც ერთ საინტერესო კონცერტს, წარწოდებას, ან გამოფენას არ ტოვებდნენ უყურადღებოდ. სტუდენტთა ეს ჯგუფი მთლიანად გაიორცხა ინსტიტუტისა და 1905 წლის 9 იანვრის დემონსტრაციის თანაგრძნობისთვის, მაგრამ მათ მამინევი დაბრუნდნენ მოწინავე პროფესორთა ჯგუფში და ოცნევი აღადგინეს ინსტიტუტი.

ამრიგად, რუსუდანი პირველივე კურსიდან გაეცნო ხელოვნების ისეთ საინტერესო კუროებს და მიმართულებებს, როგორიც იყო, მაგალითად, კომპოზიციური ახალგაზრდათა თეატრი, ვიკისი, ჩხვივის, ანდრეჟოვის და იმების რეპოლიტიკური სტრუქტურების მქონე პიესები — „მოგარაჟები“, „მზის შილოები“, „თოლია“, „ვარსკვლავებისაკე“, „ცხოვრება ადამიანისა“, „მშენებელი სოფელი“ და სხვა. ან კიდევ აღდმარხვის, სუხოხისათვის მოსკოვიდან ჩასული სამხატვრო თეატრი. სადაც იმაჟამდ ორი ქართველი მუშაობდა რეჟისორად: ვანტანე მჭედლიშვილი და აკაკი ფაღვალი. ამ თეატრის „გერმანოლიტები“ — სტანისლავსკი, ნემროვი და დანქინოვი, კანალიზი და ლუქსი პოლივექტოვისათვის მისწავლის ობიექტი წრესთან ახლოს იდგნენ და მისკვიტიდან პეტერბურგში ჩამოსვლისას მისი და პროფ. პანსინისათვის მხარი სტუმრები იყვნენ. ვერხოვსკისა და ლებენიკის შემწეობით რუსუდანი ახლო გაეცნო ხელოვან ხალხს: სომოვსა და დობოუჩინსკის, სორინსა და სუდეიკინს, სტრუტოვსა-ლუბენიკის, ლიდა ვერხოვსკისა და სხვებს. ეს უფრო ხან ერთი ოჯახში იყრდნენ თავს, ხან — მთორემი. ვერხოვსკის ურთობა და — ოლთა, აგრეთვე მხატვარი,

ცნობილი მუსიკალური კრიტიკოსის კარატიგინის მუღუღი იყო და მათთან პარასკეობით რეველუციისწინა პეტერბურგის ხელოვნების საუკეთესო წარმომადგენლებს შეხვდებოდა; შოგი თვატრიდან გამოდგება, შოგი — სხდომიდან. აქ შაოლიანისაც ნახავდით და კიდევ მოისმენდით (თუ პეტერბურგში მდგომარე იმ დღეებში), სკრიანინისა და რამბანინოვისათვის აქ მუდამ მზად იყო ორი რიალი მნიშვნელოვანი ნაწარმოების შესასრულებლად. მაგალითად: სწორედ ამ ხანად რუსუდანი ბედი ეწია და მოისმინა სტანისკის მიერ საპარო ბიბლიოთეკიდან გამოტანილი მუსიკის „სორინის ბაზრობა“ კარატიგინისა და ლაშჩინის შესრულებით, რომელიც კარატიგინმა გადააკეთა ორი რიალისთვის.

ამის შემდეგ ეს ოქრეა პირველად მოსკოვის დიდ თეატრში დაიდაცა 1913-1914 წლის წამოხრის სესონში.

იმ პარასკეობებზე ახალი მიმართულების მწერლებიც იკრებოდნენ პოეტ ოური ვერხოვსკის (ოლთა, ლიდა და პროფესორი ვადიმ ვერხოვსკის ძმა) ხელმძღვანელობით. რუსუდანი ნიკოლაძე აქ ხშირად ხვდებოდა რემეზოვს, დე-მინ ბედისს, ვსელოვოდ ივანოვს, თვედროს სოლოვოვს, კუზნეცს. მასთან მეგობრულდნენ მხატვრები — სორინი და სუდეიკინი. კარატიგინის პარასკეობებზე რუსუდანი ისმენდა ახალგაზრდობის საინტერესო კამას; ერთ ოჯახში მუსიკის სმენი იმდობა, მთორემ — ცხარე კამათი, აზრთა გაზიარება, „მრწამსთა შეტაკება“. საერთოდ ამ წლებში პეტერბურგში ბევრი მოწინავე ოჯახი წარმოადგენდა მეცნიერებისა და ხელოვნების სხვადასხვა დარგის ცოცხალ კერას იმაჟამდ შემოდებული ევროპული რეპუტაციის ქართველების (ე. ი. დანიშვილი დღეების) მადლით. კარატიგინებთან ეს იყო პარასკევი (ორ კვირაში ერთხელ). ვერხოვსკებთან — შაბათი, ლუბენიკებთან — ოთხშაბათი, ქიმიკოს პატიკეტიანთან — ხუთშაბათი. მუსიკის საზოთ კი, მემუილ ცასკ წარმოადგენდა კომპოზიტორ რისკი-კორსაკოვის ოჯახის „ღია შაბათობა“. და აი, იმ ღია შაბათობაზე რუსუდანი ფართოდ გაღო კარი; მით უფრო, რომ კომპოზიტორ რისკი-კორსაკოვის უფროსი ვაჟი — მიხეილ რუსუდანი სოლოვოვის კურსს უკვირებდა. რაც მთავარია, კომპოზიტორი რისკი-კორსაკოვი დიდ პატივს სცემდა რუსუდანის მამას ნიკო ნიკოლაძეს.

შობლები წყალბობით რუსუდანი ბავშვობიდანვე გზიარ ვეროულ კულტურას, ოჯახის სხვა წევრებთან ერთად მან შემოიარა ევროპის დიდი ქალაქები — პარიზი, ბერლინი, ჟენევა, ვენა და სხვები. შინ შეისწავლა ფრანგული, გერმანული, ინგლისური, აგრეთვე იტალიური და ჩეხური ენები.

იმ დავასა და ცხარე კამას, რომელიც იმართებდა ხოლმე ნიკო ნიკოლაძისა — თბილისსა თუ ქუთაისში, ფთოსა თუ ჯიხაშიში, მოსკოვსა თუ პეტერბურგში, პარიზსა თუ ლონდონში, ჟენევასა თუ ბერლინში, ციურებისა თუ რომში, ისმენდა ცნობისმომყვარე და ნიჭიერი რუსუდანი და დღიურებსაც კი ადგენდა. 1893 წელს 8-9 წლის გოგონამ თავის დღიურში დიდი ასოებით წაწერა ასეთი სტროქონები: „გუშინ საოცარი ამბავი მოხდა: 50 წლის გვედარი პოეტ ნიკოლოზ ბარათაშვილი განჯიდან თბილისში ჩამოასვენეს და აქ დამარხეს“. დედის მეთვალყურეობით ასე განგაზრდობდა იგი დღიურების წერას ხანგრძლივი დროის განმავლობაში. და დღეს მის განჯიანში აწყვიტა გაყვითლებული ქრუელები — ბრწყინვალე მოგონებები, რომლებიც დღეს ქართულ ჟურნალ-გაზეთში იმეჭდება და დიდ გამომხატურებას პოულობს ფართო საზოგადოებაში.

როდესაც ვიკონებ რუსუდანი ნიკოლაძის დამადების თარიღს — 1884 წელს, ამ ციფრებს ირონიულად შევეყურებ. რუსუდანი თაბის ენერჯობით, შობის ნაყოფიერებით, ფე-

ნომინალური მესხიერებით ახალგაზრდაა. ამა მოუხმინეთ მას, როდესაც შორეულ ამავს ყვება, თუნდაც, შეხვედრის ილიანთა, აკავისთან... და დარწმუნებით, რომ წელთა სინჯველ ვერაფერს აკლბს მის ცოცხალ აზროვნებას, უნეველო ცნებებს. რუსუდანს ისევ ისეთი სიხალისე და ენერჯია აქვს, როგორც მოწაფეობისა და სტუდენტობის დროს. რუსუდანის ეს დამაბრუნებელი ენერჯია კარგად შეინახა უკრაინის აკადემიის წევრ-კორესპონდენტის ალექსი ბოგოლეუბოვმა. აი, რას სწერს იგი 1970 წელს თავის პირად წერილში რუსუდან ნიკოლაძეს:

«Ваши мемуары, в той части, в которой они печатаются в литературной Грузии, я читаю и восхищаюсь Вашей работоспособности».

რუსუდანმა გაიმარჯვა დროსთან ჭიდილში და მას პოლიტიკური ინსტიტუტის კათედრაზე ისევე მებრძოლსა და ანთერულს ვხვდეთ, როგორც აქ ორმოცდაათი წლის წინათ პეტერბურგში — იპატრივსა და ლებედევის ქიზორი ლაბორატორიაში. რუსუდანს იღვწის ისევე ახალ აზრთა სამყაროში ტრიალებს და ახალ-ახალ შემართო გვემებს სახავს. ისევ ზრდის სტუდენტებს, ისევ ექიმდება მათ და გამოყავს ცხოვრების დიდ დაზავს. ვერ წარმოგიდგინია რუსუდანის ინსტიტუტისა და მისი საყვარელი სტუდენტების გარეშე.

რუსუდანს ნიკოლაძის ბიოგრაფია მამამისის, ნიკო ნიკოლაძის ბიოგრაფიის გაგრძელებაა. ნიკო ნიკოლაძის გარდაცვალების შემდეგაც (1928 წ.) მის სახლში რუსუდანის წყალიბით არ ჩამქარაა დიდი შემოქმედებითი ძიება, კამათი და აზრთა ჭიდილი. აქ კამათობენ, მსჯელობენ ძველ და ახალ ლიტერატურაზე, თანამედროვე მეცნიერულ მიღწევებზე. გვხვით გარდასულ დროთა საინტერესო მოგონებები. ცოცხლდებიან ქართვლად და უცხოელ მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა ძვირფასი ხსენებები.

ისევ გრძელდება ნიკოს მიერ დაწყებული მეგობრობის დიდი ტრადიციები. ისევ მიდის წერილები და გამოკვლევები რუსუდანის სახელზე რუსეთიდან და ევროპის სხვადასხვა ქალაქიდან ძვირფასი სამახსოვრო წარწერებით, რომელთაც ხელს აწერენ სხვადასხვა დარგის გამოჩენილი მოღვაწეები.

და აი, ერთ-ერთ წერილში რუსუდანს თხოვს დისერტანტი, რომ მიაწოდოს რაიმე ახალი მასალა, ჩერნიშევსკისა და ნ. ნიკოლაძის, გერცენისა და ნ. ნიკოლაძის, ოკაიევისა და ნ. ნიკოლაძის ურთიერთობის შესახებ. ვინ ზოთვლის, რადღები ასეთი თხოვნა მიდის რუსუდანს ნიკოლაძის სახელზე.

რუსუდანის ბიძის დიდ დარბაზში, სადაც ღვას ნიკოსელი საწერი მაყიდა, აუპირველი ლიტერატურა აწყობია. როდესაც წიგნებს ვათავლიერებდი, შემხებვევით შემგვდა ორი დიდი კრებული ნ. გ. Чернышевский, «Статьи, исследования и материалы», წიგნი II. აქ კრებული ფურცელს ასეთი წარწერა აქვს: «Дорогой Русудан Николаевне Николадзе в знак укрепления дружеских литературных связей в наших сетях, возрастающих от поколения к поколению за сто лет».

Н. Чернышевская, В. Чернышевская.

ამავე სახელწოდების მესამე წიგნის თვსართ ვურცელზე კი ასეთი წარწერაა გაკეთებული: Глубоко уважаемой и дорогой Русудан Николаевне Николадзе в знак не угасимой благодарности за все то доброе, что видела семья Н. Г. Чернышевского от Н. Я. Николадзе в трудные времена царизма.

от И. Чернышевской.

ეს კრებულები გამოგზავნილია ქალაქ საჩხატიკოლოში ჩერნიშევსკის შვილიშვილების მიერ. ისინი არა მხოლოდ იმ დიდ შრომას და დეაწლს, რომელიც ნიკო ნიკოლაძეს მიუძღვის ჩერნიშევსკის განათარსულებისათვის ბრძოლაში ცარიზმის მიმდე პირობებში...

რუსუდანს პარიზში ყოველ ჩასვლაზე სორბონის უნივერსიტეტში ისმენდა მართა კიურის, შუასანისა და ლევატელის ლექციებს, შვეიცარიის სხდომებს და მეკონრობა ჰქონდა ცნობილ ფილოსოფოს ცოცლურთან. 1913 წელს რუსუდანს პეტერბურგშიან ნორვეგიაში დაესწრო სამხრეთ პოლშიან დაბრუნებული ამუნდსენის შესვენების ნანსტანთა. 1912 წელს მან პრადაში ნახა არა მარტო ტინო და ზრავს განთქმული საათი ქალაქის თვითმმართველების შინობების კომუნე, არამედ გაეცნო ალტმიკოსების სახეობრებულ გამოქვაბულებს და ზოგუნდის მიერ პირველად აღმოჩენილ და აგებულ ულტრა-მაკროსკოპს.

1917 წელს რუსუდანს ნიკოლაძე დაბრუნდა სამშობლოში და აქტიურად ჩაება საგანმანათლებლო მუშაობაში. ჯერ ეუშობიდა დიდი ზიანიშის სკოლებში (1921 წლამდე) შემდეგ კი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში — განთქმული ზიბილისის პეტრე მელიქიშვილის ლაბორატორიაში და თბილერობა მის ნიჭერს მოწაფედ.

რუსუდანს თავისი მოღვაწეობითა და შემოქმედებით ვერ ეტყვა ერთი რომლიმე მეცნიერების ვიწრო ჩარჩოებში და მონაწილეობს საბავშვო ბაღებისათვის სახელმძღვანელოს შედგენაში. 1925 წელს სახელმწიფო გამოცემებშიან გამოსცა „წერა-კითხვა საბავშვო ბაღში და დაწყებით სკოლაში“. რუსუდანს ნიკოლაძე აქ სახელმძღვანელოს თანავეტორი და რედატორია. 1926 წელს ვარლამ ძიძიგურმა დააკვი გაგვასარბა გამოსცეს „პირველი წიგნი“, რომელიც დაწყებითი სკოლისათვის იყო ვათავისწინებული. „პირველი წიგნის“ და მის ავტორთა დასტაქარს, არმად პატივცემული რ. ნიკოლაძე-პოლიექტორსა, — ასეთი მოწაფეული გადასცეს რუსუდანს ვარლამ ძიძიგურმა და აკაკი გვახარია შვით დასახლებული ქიზი.

რუსუდანს ნიკოლაძეს თავის ძმა კოთრე ნიკოლაძესთან ერთად დიდი დეაწლი მიუძღვის ქართული ტექნიკური ლექსიონის შედგენაში, მაგარ რუსუდანს ნიკოლაძე არა მარტო ქიმიკოსია, არამედ მწერალიც, რომელიც ქართული მემუარული ლიტერატურა გამამიდრთა საინტერესო მოგონებებით.

ასეთია მოკლედ სამეცნიერო და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ის ფართო გზა, რომელიც მეცნიერების დამსახურებულმა მოღვაწემ რუსუდანს ნიკოლაძემ გაიარა და რომელმაც მნიშვნელოვანი კვალი დააჩინა ჩვენი ქიმიური მეცნიერების განვითარების საქმეს.

ერთხელ ძალიან მასწრებულად მიხობრ რუსუდანმა: „მე მამაჩემის საწერი მაგიდის ერთი უკრა ვარო“. ნიკოს დიდი მემკვიდრეობის ეს ერთი უკრავს საკმარისია იმისათვის, ვისაც სურს ისე უწიკვლოდ და კვითსინდისიერად ემსახუროს თავის მშობელს, როგორც ნიკო ნიკოლაძე ემსახურებოდა და როგორც დღეს ემსახურება ნიკოს მიერ ბავშვობაში სასიყვარულოდ რუსოდ წოდებული რუსუდანს ნიკოლაძე.

რუსუდანს ნიკოლაძეს შემოდია ამაყად გახვლიდის მის მიერ განვლილ გზას და თამამად გაიმეოროს ილია ჭავჭავაძის სიტყვები:

და თუნდ მოკვდე, ან მეშინიან, მაგარ კი ისე, რომ ჩემი კვალი ნახონ მათ, ვინცა ჩემს უკან ვლიან, თქვან: აღასრულა მან თვისი ვალი.

ათეული წლები კინოსელოვნებაში

ნინო ჩიხლაძე

ვ. ჭანკვეტაძე

ვიქტორ ჰანკვეტაძემ კინოსელოვნებაში დიდი და საინტერესო გზა განვლო. ეს გზა, — სამართლიანად წერს საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე კარლო გოგოძე, — შეიძლება არ არის თვალის მომჭრელი, მაგრამ თავის შინაგან არსში იმდენი სინათლის შემცველია, რომ არ შეიძლება ქართველი საზოგადოების ყურადღების გარეშე დარჩეს.

ვიქტორ ალექსის ძე ჭანკვეტაძე ცნობილი კინომსახიობი და რეჟისორია. იგი ხელოვნების ჭეშმარიტმა სიყვარულმა მოიყვანა კინოში. ხელოვნებისადმი ეს სიყვარული კი მას მისმა ტრადიციულმა ქართულმა ოჯახმა გაუღვიძა. ახალგაზრდა ვიქტორი განიცდიდა იმ დიდ მღელვარებას, რომელიც მას ოჯახში შემოქონდათ აქტალის აუდიტორიასა და სახალხო სახლის ქართველ მსახიობებსა და მოღვაწეებს, რომელთაც უშუალოდ იყო დაკავშირებული მისი უფროსი ძმა, ნიჭიერი მსახიობი ნიკოლოზ (კოლია) ჭანკვეტაძე.

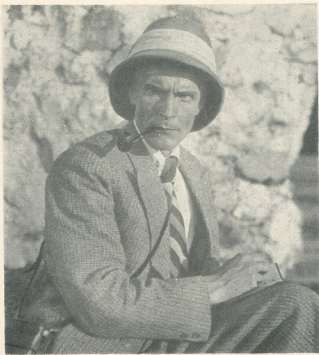
კოლია სახალხო სახლის სცენაზე შესანიშნავად ასრულებდა ისეთ წამყვან და სერიოზულ როლებს, როგორიცაა ტარტიუსი (მოლიერის „ტარტიუსი“), ლეონ ბერგი (ი. ეკალაძის „ნიმფი ოცდერთი ჯვრით“), ლაქია („ლაქია“) და, რაც მთავარია, მან პირველმა შეასრულა ბრწყინვალედ ხლებსაკვივის როლი (გოგოლის „რევიზორი“).

პატარა ვიქტორი ხშირად დაჰყვებოდა ძმას თეატრში. იგი გამოჰყავდათ კიდეც სცენაზე პატარა ბიჭის როლში. ვიქტორი ბედნიერად თვლის თავს, რომ ნახა ოჯახის მემკვიდრე ვირტუოზული შემსრულებლის: ალ. იმედაშვილის თამაში.

ვიქტორის სახლში მუდამ ტრიალებდნენ ოჯახის ასლო მეგობრები: ნიკო გვირიძე, იოსებ იმედაშვილი, სახალხო სახლის მსახიობები: გ. ჯაბაური, ს. ღვებუაძე, ს. რომანიშვილი, ლ. ბარათაშვილი, კ. ხახანაშვილი, ნ. ნინოში (მჭედლიშვილი), რ. სალაყაია, თ. ლევაგა და სხვები. აქ თავს იყრიდნენ იოსებ გრიშაშვილი, გ. ქუჩიშვილი, ბეკლარ აბოსპირელი, სახელგანთქმული მომღერალი ვანო სარაჯიშვილი, რომელიც სიამოვნებით ასრულებდა ქართულ რომანსებს.

ამიტომ არავის გაკვირვებია, როცა ჯერ კიდევ თექვსმეტი წლის ვ. ჭანკვეტაძემ თავი მოეყარა თავისი უპირის ახალგაზრდებს და პრიუტის ქუჩაზე (ახლა კოტე მესხის ქუჩა) დაქირავებულ ოთახში დრ. მატული წრე ჩამოაყალიბა. მას გვერდში ამოუდგინნენ მეზობელი ტოლ-ბიჭები — ახლა ცნობილი მწერალი ელიზბარ ზედგინიძე, კინოოპერატორი უკლ. ტონ ნარიმანიშვილი და სხვ. თეატრით გატაცებული ყმაწვილები თვითონ წერდნენ პიესებს. ამ მხრეზე პირველნი ვ. ზედგინიძე და თვითონ ვ. ჭანკვეტაძე იყვნენ.

ისინი აგროვებდნენ ფულს გრიმის, პარიკებისა და სხვა საქართველოსათვის. მათ წარმოადგენეს ბავშვებისა და ახალგაზრდების გარდა ესწრებოდნენ მოაწმინდის ხანდაზმული მცხოვრებნი და იმდენად დიდი იყო ინტერესი, რომ ყველანი საკუთარი სკამებით მოდიოდნენ.

კინოფილმი „ქალიშვილი გალმიდან“. ინგლისელი ჯაშუსი — ვ. ჭანკვეტაძე.

დრამატულმა წრემ ისე გაშალა მუშაობა, რომ მალე მას უთმობენ მუშტაიდის თეატრის სცენას, ტრამვაის კლუბს და სხვ.

ბევრი კარგი ახალგაზრდა მოიყვანა აქ თეატრის სიყვარულმა, მათ შორის გასო გოძიაშვილი.

თეატრის სიყვარულით გატაცებული თვრამეტი წლის ვიქტორი იმერეთში, ბიძასთან სტუმრობისას, გარს იკრებს სცენისმოყვარე ახალგაზრდებს და დასადგმელად ამზადებს მ. ჯავახიშვილის „არსენას“. აღსანიშნავია, რომ წარმოდგენაში მონაწილეობა მიიღო ბესარიონ ჟღენტამა.

რა უცნაური ყოფილა მსახიობობა, ფიქრობდა ვიქტორი: თუ ერთხელ ფეხი შედგი სცენაზე და ხალხმა შეგაგება, მორჩა, სცენას ვერ მოშორდები.

ასეც მოხდა. ვიქტორმა შეიყვარა სცენა. მისი მთელი ოცნება და ფიქრი თეატრი და მსახიობობა გახდა.

ერთხელ, ერთ-ერთ სპექტაკლში მთავარი როლის შესრულებელი ახალგაზრდა ქალი საქმრომ წარმოდგენის დაწყების წინ პირდაპირ სცენიდან წაიყვანა: — ჩემს საცოლეს სცენაზე არ ვათამაშებო. სპექტაკლი იშლებოდა, ხალხი ღელავდა, ფარდის ახდს თბოვდა.

დამშვიდდით! — წამოიძახა ვიქტორმა, — წარმოდგენას არ ჩავშლით, ქალის როლს მე შევასრულებ, მან ტექსტი ზეპირად იცოდა, საჩქაროდ გაიკეთა გრიმი, ნაწნავი მოირგო, მხრებზე გადაიყარა, კაბა ჩაიცვა და სცენაზე გავიდა.

წარმოდგენამ შესანიშნავად ჩაიარა. ეგვი არავის შეაარვია, რომ ქალის როლს ნიჭიერი ახალგაზრდა, წარმოდგენის დამდგმელი ვიქტორ ჭანკვეტაძე ასრულებდა.

აქედან დაიწყო ვ. ჭანკვეტაძის საინტერესო შემოქმედებითი გზა. მალე თბილისის საშუალო სკოლებში დრამატული წრეების ჩამოყალიბებას შეუდგინენ. ვ. ჭანკვეტაძეს დაეგვლა თბილისის მე-8 საშუალო სკოლაში (ყოფილი წმ. ნინოს სასწავლებელი) მოსწავლეთა დრამატული წრის ჩამოყალიბება და ბავშვთა შორის შემოქმედებითი მუშაობის გაშლა.

სკოლის პედაგოგს ქეთევან ტატიშვილს ამისთვის ნიადგი მოეზადებინა კიდევ. ბავშვები ხალხსით შეგდენენ ამ ღონისძიებას და საინტერესო მუშაობა გაიშალა.

შემონახულია ვ. ჭანკვეტაძის და ქეთო ტატიშვილის მიერ სკოლაში დადგმული წარმოდგენების პროგრამა, რომელიც მუდამ მთავრდებოდა ამავე სკოლის მოსწავლის, დღეს ცნობილი მოცეკვავის, სსრ კავშირის სახალხო არტისტის ნინო რამიშვილის ცეკვით. აკომპანენმენტს დაუზარებლად ასრულებდა უფროსი კლასის მოსწავლე, ამჟამად ცნობილი მსახიობი თამარ ციციშვილი. ვ. ჭანკვეტაძეს

კინოფილმი „ქალიშვილი გალმიდან“. ინგლისელი ჯაშუსი — ვ. ჭანკვეტაძე, თათრის ქალი — ნ. ჩიქოვანი.

გუთუნის ამავე სკოლის მოსწავლის, ნიჭიერი მსახიობი ქალის კირა ანდრონიკაშვილის სცენაზე პირველად გამოყვანა.

1925 წელს ჟურნალი „თეატრი და ცხოვრება“ ვ. ჭანკვეტაძის მუშაობაზე სკოლაში წერდა:

„მე-8 შრომის სკოლის მოწაფეთა დრამატულმა დასმა, იანვრის 18-ს გამართა საღამო, საკუთარი დრამატული წრის დაარსების აღსანიშნავად. საღამოს ხელმძღვანელობდნენ ქეთო ტატიშვილი და ვ. ჭანკვეტაძე. წარმოდგენილი იქნა „ლიონელი“ და „თავისუფლების მოტრფალე“. ცუცა ჩინბაძემ გააკეთა მოხსენება. თ. ვარდანაშვილმა წარმოსთქვა სიტყვა დრამატულ წრის მნიშვნელობის შესახებ, რაც დააბლოგებს: — გაუმარჯოს ამ წრის დამარსებლებს და ჩის მოწაფეებს, რასაც დიდი ტანით შეხვდა ხალხი. შემდეგ ნინო რამიშვილმა იცეკვა.“

დაპატიებულები იყვნენ სხვადასხვა სკოლის მოწაფენი. საღამომ კარგად ჩაირა — ვაშა ქეთო ტატიშვილს, ვ. ჭანკვეტაძეს! ვაშა მათ ნამოქმედარს, გაუმარჯოს მათს ხელოვნებას და მისწრაფებას!¹

ბავშვებთან ასეთმა სიახლოვემ და მათმა სიყვარულმა დააწვინა აქტორის ისეთი საინტერესო პიესა, როგორც იყო „დღრმუცელას სიზმარი“, რომელიც ვ. ჭანკვეტაძის რეჟისორობითა და VIII სკოლის მოწაფეთა ძალეებით პირველად წარმოადგინეს რუსთაველის სახელობის თეატრის სცენაზე.“

ვ. ჭანკვეტაძე და ნ. ვარნაძე კინოფილში „ამივი“

ამასთან დაკავშირებით 1927 წლის 19 აპრილს გაზეთი „მუშა“ წერდა:

„ამ წარმოდგენამ ნათლად ცხადყო ბავშვთათვის თეატრის დაარსების საჭიროება... ყოველმა ბავშვმა თითო აგური უნდა მიიტანოს ბავშვთათვის თეატრის ასაშენებლად. თეატრი ბავშვებისათვის უნდა აშენდეს, ხმაბალა გაუწყებდნენ სცენიდან ბავშვები. იგივე გაიმეორეს ბავშვებმა თეატრის დარბაზიდან.“

აქ რომ, ამ მხრივაც, ვ. ჭანკვეტაძის ხალისიანმა და ნაყოფიერმა მუშაობამ ჭეშმარიტად შეუწყო ხელი საბავშვო თეატრის დაარსებას. და ეს არ იყო პატარა საქმე.

ყოველივე ამის შემდეგ ჩვენ როდი გვაკვირვებს ვ. ჭანკვეტაძის ველეტაჟა კინოხელოვნებით.

კინოში იგი კოცან წლებში მოვიდა, როცა ქართული საბჭოთა კინო პირველ ნაპიჯებს დგამდა.

1924 წელს თბილისში გაიხსნა სახეინმრეწვისა და პროდუქტკულის ორწლიანი სამსახიობო კინოსტუდია. ვ. ჭანკვეტაძესთან ერთად აქ სწავლობდნენ: დღეს ცნობილი დრამატურგი გიორგი მდივანი, რეჟისორები — ს. ფაღვანაშვილი, ალ. ჯალიაშვილი, მოსკოვის კინოტრონიკის რეჟისორი დ. ვარლაშვილი, ოპერატორი ალ. სეიშითივი, რეჟისორის ასისტენტი ა. მოშიაშვილი და სხვები.

1926 წელს ვ. ჭანკვეტაძემ წარჩინებით დაამთავრა კინოსტუდია და მუშაობა დაიწყო ცნობილი რეჟისორების ალ. წუწუშაძესა, ივ. პრესტიაიის, ვ. ბარსიასა და ამო ბეკ-

ნაზაროვის ხელმძღვანელობით. იმავე წელს კოტე მარჯანიშვილმა ვიქტორს ფილმ „ამივი“ ახალგაზრდა ინგლისელი ოფიცრის როლი შესთავაზა.

დაიწყო ჩემი ცხოვრების ბედნიერი წუთები, — იგონებს ვ. ჭანკვეტაძე, — კოტე მარჯანიშვილს უნდა გამოეწვია ჩემს სახეზე დიდი ტრაგიკული განცდა, როცა მე ვიდექი საყვარელი ადამიანის — თეთრი ქალის კუბოსთან. მე კი ველეაღვი და საღვლებევიც იყო, ჯერ ერთი ემონაწილეობდი რთულ ეპიზოდში, მეორეც, ვიყავი ნატო ვაჩნაძის პარტნიორი. გადაღების დაწყებამდე კ. მარჯანიშვილმა დამამხილა. დინჯად, ნელი ნაბიჯით პავლიონიდან ეზოში გამიყვანა, მესაუბრებოდა ჩემი გარდაცვლილი მშობლებისა და უფროსი დის შესახებ. მოგონებებმა მწუხარებით შეჭარა ჩემი სახე და ეს სრულიად საკმარისი აღმოჩნდა ცრემლების გამოსაწვევად. ეს ეპიზოდი ერთობ გულწრფელი და ცხოვრებისეული გამოვიდა. ცხადია, გამამარჯვებინა კ. მარჯანიშვილის დიდმა რეჟისორულმა მიდგომამ.

პირველი როლის ბრწყინვალე შესრულებამ განამტკიცა ვიქტორის სამსახიობო რეპერტუარი, აქტიორული შემოქმედებითი პერსპექტივები. საქართველოში პირველმა მან შესასრულა ვეროპელის როლი.

ვ. ჭანკვეტაძის გარეგნობითა და ნიჭით დაინტერესებულნი იყვნენ ჯივან ბოლას მეტად რთული როლის შესასრულებლად. ასევე ფიქრობდა იგი დავდა ჯეკ ლონდონის „პატარა შევდომი“ და შ. ცვაივის „24 საათი ქალის ცხოვრებიდან“. მას გადაწყვეტილი ჰქონდა მთავარ როლებში ვ. ჭანკვეტაძე გამოეყვანა, მაგრამ კ. მარჯანიშვილის ქუთა-

¹ „თეატრი და ცხოვრება“, 1925 წ., № 3, გვ. 15.

ისში გადასვლასთან დაკავშირებით, ამის განხორციელება ვეღარ მოხერხდა.

ახლაც გულისტკივილით იგონებს ვიქტორი 1928 წელს ქუთაისში წასვლის წინ კ. მარჯანიშვილთან გამოთხოვებას: „მაშ, ვერ მოდიხარ, რჩები! კარგი კი იყო შენი მომავლისათვის კიდევ რამდენიმე წელი ჩემთან გემუშავა. განზრახული შექონდა „უდანაშაულო დამანაშავენი“ დამეგება და ნუნუაშვილის როლში შენ გამომეგებებე“ — ეუბნებოდა დიდი რეჟისორი ვ. ჭანკვეტაძეს.

ვიქტორის მიზეზი ის იყო, რომ ამ ახალგაზრდასთან ერთად ვიქტორს გზავნიდნენ მოსკოვის კინოტექნიკუმში სასწავლებლად.

კინოტექნიკუმში სწავლის დროს, ვ. ჭანკვეტაძეს, როგორც ნიჭიერ სტუდენტს, პირველი კურსიდანვე შესთავაზეს როლები: მხატვრისა — სურათში „მესამე დილა“, გერმანელისა — „ქალაქსა და წლებში“, რომლებიც ვიქტორმა წარმატებით განახორციელა. ამის შემდეგ მას რამდენჯერმე შესთავაზეს მოსკოვში სამუშაოდ დარჩენა, მაგრამ ოჯახური მდგომარეობის გამო ვიქტორი იძულებულია სამშობლოში დაბრუნებულიყო.

ვ. ჭანკვეტაძე შესანიშნავ წარმატებებს აღწევს ქართულ კინოსურათებში. რეჟისორ ლეო ესაკიას ფილმში „შაქირი“ იგი შესანიშნავად ასრულებს კულაკის განებივრებული ვაჟის როლს. ასევე საინტერესო იყო ამავე რეჟისორის სურათში „ქალიშვილი გაღმადან“ — მის მიერ შესრულებული ინგლისელი ჯამუსის როლი. კინოსურათ „ციცისკარაში“ ვიქტორმა ნამდვირ ნაციონალურ ფორმამი გადმოგვცა „ჯადოქრის“ პლასტიკური სახე. ერთმანეთისაგან საფუძვლით განსხვავებული ეს ხასიათები ვ. ჭანკვეტაძის მიერ ღრმა გააზრებითა და მაღალი მხატვრულობით იყო შესრულებული.

კინოფილმი „ციცისკარა“. ჯადოქარი — ვ. ჭანკვეტაძე.

უნდა ითქვას, რომ ვ. ჭანკვეტაძის მუშაობა საკმაოდ მრავალფეროვანი იყო ხელოვნებაში. კინოსმანიხში (1931) რეჟისორის პირველი ასისტენტი, რეჟისორი თუ კოსტიუმების მხატვარი, მონატივიორი თუ გრიმიორი. იგი ყველგან გამოჩნდებოდა საქმის სიყვარულითა და ერთგულებით, ნიჭიერებითა და დასვენებით გემუშავებდა.

ვ. ჭანკვეტაძემ ვერ კიდევ 1938 წელს საკუთარი სცენარის მიხედვით დამოუკიდებლად გადაიღო „თბილისის ზოოპარკი“. „რუსთაველის აკადემიური თეატრის სპექტაკლების ფრაგმენტები“. ეს უკანასკნელი დღემდე შერჩა რუსთაველის თეატრის ისტორიის ფონდს. ამათ გარდა, ვ. ჭანკვეტაძემ გაახმოვანა და დამონტაჟა რამდენიმე სურათი, მათ შორის, მისივე ძმის მხატვარ კ. ჭანკვეტაძის მიერ გადაღებული მულტფილმები: „რწყილი და ჭიანჭველა“, „გაიძობი“, „წინაში მშვილდისანი“ და სხვა.

ვიქტორი მადლიერებით იგონებს შესანიშნავ რეჟისორებს: მ. ჭაბუკაძეს, ს. დოლიძეს, ნ. სანიშვილს, ლ. ესაკიას, ვ. ტაბლიაშვილს, დ. რონდელს, შ. მანაგაძეს, კ. პიპინაშვილს, დ. აბაშიძეს, გრ. გომართელს, ვ. პეტროვს და ანენსის, რომლებთანაც მუშაობამ მას დიდი რეჟისორული გამოცდილება და კულტურა მისცა.

იგი იყო თითქმის ოცდაათი კინოსურათის პირველი ასისტენტი, რამდენიმე სურათის რეჟისორი. ვ. ჭანკვეტაძე არის ქართული საბჭოთა კინოს დიდი პატირობი.

საქართველოს სახალხო არტისტი ო. კობერიძე იგონებს: „...კინოსთვის ვ. ჭანკვეტაძემ აღმომაჩინა. ქართული კინოს ამ ვეტერანმა მრავალი ჭალი და ვაჭი აზიარა კინოხელოვნებას. მაივან ბევირი დღემდე შერჩა ჩვენს კინოსა და თეატრს.“²

ვ. ჭანკვეტაძეს ცკუოების სცენარი კინოფილმისათვის „წინაში“. დიდი იყო ამ სცენარის მორალური ძალა და აღმზრდელიობითი მნიშვნელობა. იგი ეხება მეტად აქტუალურ თემას, საბჭოთა ოჯახს. სურათში მკვეთრად არის ნაჩვენები, რომ მშობლების მიერ გადადგმულ მცდარ, დაუფიქრებელ ნაბიჯს მოჰყვება მოზარდის დიდი სულიერი ტრავმები. „წინაში“ სწორედ ასეთი სუსტი ნებისყოფის ადამიანის წინააღმდეგ იყო მიმართული.

ამ სცენართან დაკავშირებით მრავალი წერილი და დეპუშა მოდიოდა კინოსტუდიის დირექციის სახელზე. კინოსტუდიის შენობაში გაკეთდა დაფა, სადაც გამოკრული იყო მაყურებლების დეპეშები, მილოცვები, სტუდიის დირექციისა და სცენარის ავტორისადმი, რომლებშიც აღნიშნული იყო, რომ ამ სურათმა ბევრ ოჯახს დაუბრუნა მამა.

... ორმოცდასულ წელზე მეტია, რაც ვ. ჭანკვეტაძემ გულწრფელად ვისახურება მშობლიურ ქართულ ხელოვნებას. დიდა ვ. ჭანკვეტაძის ამაგი მშობლიური კინოსელოვნებისადმი. მან არ იცის დაღლა, გულგრილობა. დაწყებულ საქმეს შეეჭიდებოდა და ბოლომდე უყუყუანოდ მიიყვანდა.

მან ეს ვრძელი შემოქმედებითი გზა მართლაც, რომ უმწიკვლოდ და სასახელოდ განვლო.

² უფროსი „საბჭოთა ხელოვნება“, 1967 წ., № 11, გვ. 24.

დიზაინი და ადამიანი

კუთერ ციციშვილი

ბმქმპკური ესეთეტიკა და მხატვრული კონსტრუირება მეცნიერების შედარებით ახალი დარგია. ამიტომაც უამრავი ურთიერთ საწინააღმდეგო აზრია მასზე გამოთქმული. მთავარი კი ის არის, რომ მათში არ არის გამოხატული ძირითადი და არსებითი, რაც ნათლად გამოკვეთავდა მათ დანიშნულებასა და ადგილს მეცნიერული ცოდნის სისტემაში. ერთნი მათ ესეთეტიკის უფლებამოსილებას მიაკუთვნებენ, მეორენი — ტექნიკის სფეროს, ხოლო მესამენი კიდევ უფრო ფართო მნიშვნელობას ანიჭებდნენ მას, როგორც ერთ-ერთ აუცილებელ კომპონენტს დაგეგმვასა და პროგნოზირებაში.

არსებობს აგრეთვე აზრი, რომ დიზაინი მუდამ არსებობდა, რომ ჯერ კიდევ ძველი ბერძნები მოღვაწეობდნენ ამ დარგში. ამაზე მიგვანიშნებს მათ შიერ სერიულად და მზადებული ამფორები, სადაც ჰარმონიულად იყო შერწყმული ნაკეთობის პრაქტიკული, ფუნქციური და ეკონომიური თვისებები.

არსებობს ისეთი აზრიც, რომ დიზაინი დაკავშირებულია წარმოების განვითარებასთან. ამ საქმის პოინტირებად მიჩნეული არიან გერმანელი სპეციალისტები, რომელთაც ეს პრობლემა პრაქტიკულად დააყენეს ჩვენი საუკუნის დასაწყისში. ამ დროიდან მოკიდებული გაჩნდა და ფართოდ გავრცელდა „დიზაინის“ ცნება, თავდაპირველად საწარმოო, ხოლო შემდგომ ადამიანის მოღვაწეობის სხვა სფეროში.

1959 წელს ამერიკელი დიზაინერების, დიდი ბრიტანეთის სამრეწველო საწარმოთა მხატვრებისა და დიზაინერების საზოგადოებისა და საფრანგეთის ტექნიკური ესეთეტიკის ინსტიტუტის ინიციატივით ჩამოყალიბდა მხატვრული კონსტრუირების ორგანიზაციათა საერთაშორისო საბჭო.

1958 წელს სტოკჰოლმში ამ საბჭოს სხდომაზე მიიღეს „industrial design“, რაც სიტყვასიტყვით „სამრეწველო პროექტირებას“ ნიშნავს. აქვე აღდგინდა საბჭოს კონგრესის მოწყვეა ყოველ ორ წელიწადში.

მას შემდეგ, დადგენილების თანახმად, შესდგა აღნიშნული საბჭოს ექვსი კონგრესი.

მხატვრული კონსტრუირების ორგანიზაციათა საერთაშორისო საბჭო ძალზე საინტერესო და მრავალმხრივ საქ-

მიანობას ეწევა. ამას ადასტურებს თუნდაც სხენებულ კონგრესებზე გახილული საკითხები: „დიზაინის როლი საზოგადოებაში“ (სტოკჰოლმი, 1959 წ.), „დიზაინი, როგორც პროფესია“ (ვენეცია, 1961 წ.), „დიზაინი, როგორც გამაერთიანებელი ფაქტორი“ (პარიზი, 1963 წ.), „დიზაინი საზოგადოების სამსახურში“ (ვენა, 1965 წ.), „ადამიანი ადამიანისათვის“ (მონრეალი, 1967 წ.) და „დიზაინი, საზოგადოება და მომავალი“ (ლონდონი, 1969 წ.).

ამჟამად ამ საბჭოში შედის 49 (33 კაპიტალისტური, 8 სოციალისტური) ქვეყნის 57 ორგანიზაცია, წევრთა საერთო რაოდენობა კი 25 ათას კაცს აღემატება.

„იკსიდში“ (მხატვრული კონსტრუირების ორგანიზაციათა საერთაშორისო საბჭო), მიუხედავად პოლიტიკური განსხვავებისა, მიღწეულია საერთაშორისო თანამშრომლობა დიზაინის გასავითარებლად ადამიანის გარემომცველი გარემოს გაუმჯობესებისათვის. ამიტომაც იყო, რომ „იუნესკოში“ „იკსიდს“ მიანიჭა კონსულტატური ორგანიზაციის სტატუსი და მასთან მუდმივი კავშირი დაამყარა (1961 წ.).

„იუნესკოსთან“ ერთად იქმნება სლოადების (დიაპოზიტების) საერთაშორისო კოლექცია, რომელშიც წარმოდგენილია მსოფლიო დიზაინის საუკეთესო ნიმუშები (ამჟამად კოლექციას აქვს 30 ნიმუში 15 ქვეყნიდან). „იუნესკო“ ფინანსურად ეხმარება „იკსიდს“ ცალკეული ღონისძიებების გატარებაში.

„იკსიდი“ თანამშრომლობს აგრეთვე „იუნედოსთან“ (არსებობს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან, შეისწავლის წარმოების განვითარების საკითხებს), „იკოგრადთან“ (გამოყენებითი და საწარმოო გრაფიკის ორგანიზაციათა საერთაშორისო საბჭო), „იუასთან“ (არქიტექტურათა საერთაშორისო საბჭო) და სხვ.

ვიდრე საკითხის უშუალო განხილვას შეუდგებოდეთ, საჭიროა განისაზღვროს თუ რა არის დიზაინი. ამისათვის აუცილებელია რაციონალურად მივიდეთ და ყოველმხრივ გავეაზროთ დიზაინის უკვე არსებული განსაზღვრებანი და მათში მოცემულ არსებით დახასიათებათა გაანალიზების

* ეს ტერმინი პირველად მიღებულ იქნა ამერიკის შეერთებულ შტატებში 1919 წელს.

საფუძველზე შევიცადეთ გადმოვცეთ მისი ყველაზე მეტად მისაღები განმარტება.

„იკსიდის“ ყოფილი პრეზიდენტის ტომასი მაღლიანადს განმარტებით „დიზაინი არის შემოქმედებითი საქმიანობა, რომლის მიზანია მიწვევლობის მიერ წარმოებული საგნების ფორმალური თვისებების დადგენა. ფორმის ეს თვისებანი შეეხება არა მარტო საგანთა გარეგნულ სახეს, არამედ, უმთავრესად, მათ სტრუქტურულ და ფუნქციურ ვაგონებს, რომელნიც სისტემას განუყოფელი ერთობლივად დააქვეყნენ, როგორც დამამზადებლის, ისე მომხმარებლის თვალსაზრისით. დიზაინი ცდილობს მოიკვას ადამიანის გარემომცველი გარემოს ყველა მხარე, რომელთა ჩამოყალიბებაზეც შემოქმედებას ახდენს სამრეწველო წარმოება.“

ტომასი მაღლიანადს განმარტებას აუბებს ბრუს არტეის მიერ ჩამოყალიბებული განსაზღვრება. იგი ამბობს: „დიზაინერული პროექტის შემუშავება ნიშნავს რომელიმე ერთი ან რამდენიმე სამრეწველო ნაკეთობის წარმოების მომზადებას: დიზაინი — ეს არის სამრეწველო წარმოების პროექტში გამოსაშვები საგნების დარეგულირება, რომელთათვისაც ესთეტიკასა და სხვა „ადამიანურ ფაქტორებს“ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება.“

დიზაინის შესახებ არსებობს კიდევ ერთი განსაზღვრება, რომელიც შემუშავა „იკსიდის“ კომისიამ; ამ ეს განმარტებაზე: „დიზაინერის ამოცანაა შეიქმნას ისეთი საგნები და განისაზღვროს მომსახურების მოთხოვნილებათა ისეთი წრე, რომ ადამიანისათვის ცხოვრება ნაყოფიერი და სასარგებლო გახდეს.“

შეგნს შევყვანოთ აქამამდ ტექნიკური ესთეტიკის საკავშირო სპეციფიკური კვლევითი ტენდენტებს (ტესესს), რომელიც „იკსიდის“ წევრია, აქვს თავისი განმარტება, რომელიც მოხსენიებულ იქნა „იკსიდის“ VI კონგრესზე: „დიზაინი, ეს არის შემოქმედებითი მოღვაწეობა. მისი მიზანია ისეთი პარმონიული საგნობრივი გარემოს ფორმირება, რომელიც, რაც შეიძლება უფრო სრულად დააკმაყოფილებს ადამიანის მატერიალურ და სულიერ მოთხოვნილებებს.“

რამდენადაც მოვლენის, თუ საგნის განსაზღვრებაში მოცემული უნდა იყოს მხოლოდ აბსოლუტურად აუცილებელი და არსებითი, მოკლედ და მკაფიოდ პასუხი უნდა გაეცხ მათს დამახასიათებელ ყველაზე არსებით მხარეში.

შეგნის აზრით, ნაცვლად აქამდე გამოთქმული განმარტებებისა, უმჯობესი იქნებოდა მოგვეცა დიზაინის შემდეგი განმარტება: დიზაინი შემოქმედებითი მოღვაწეობაა, რომელიც ინდუსტრიული წესით გამოშვებული საგნების ფორმალურ თვისებათა დადგენით, ქმნის სტრუქტურულ-ფუნქციურად და კომპოზიციურად მთლიან, ადამიანის მატერიალურ და სულიერ მოთხოვნილებათა შესაბამის პარმონიულ საგნობრივ გარემოს.

ამრიგად, სწორედ ამ გარემოს შექმნა არის დიზაინის მიზანი. ინდუსტრიული წესით გამოშვებული საგნების ფორმალური თვისებების დადგენა — ეს არის საშუალება ამ მიზნის მისაღწევად.

ტექნიკური ესთეტიკა დიზაინს ემსახურება, რადგან იგი შესწავლის დიზაინის განსაკუთრების კანონზომიერებებს და ადგენს მის რაობას, მის არსებობ ნიშნებს და დამახასიათებელ თავისებურებებს. ტექნიკური ესთეტიკის დანიშნულებაა მსატყულო კონსტრუქციების საფუძვლების პრინციპების და მეთოდების განსაზღვრა. ეს კი, თავის მხრივ, ქმნის სამრეწველო საგნების (ნაკეთობების) ყველაზე მიხალაბი პროექტების შემუშავების საფუძველს იმის გათვალისწინებით, რომ ყოველივე ეს განუყოფელია ადამიანის მიერ უშუალო გამოყენებისათვის.

შევიძლია ვივარაუდოთ, რომ მომავალში დიზაინი გადაიხრება მეცნიერებად, რომლის ამოცანა იქნება საგნ-

ბისა და საგანთა სამყაროს მოწესრიგება, ფორმირება, განვითარება და ფუნქციონირება. ეს საკიროა იმისათვის, რომ საფუძველი ჩაეყაროს ადამიანის უფრო თავისუფლად და მრავალმხრივ განვითარებას, საზოგადოების შემდგომ სოციალურ პროგრესს.

მსატყულო კონსტრუქციების მიზანია, ყველა პირობა შეეხება იმისათვის, რომ საგანი მოხერხებულ იყოს, ეს კი მოითხოვს საგნის თავისებურებისა და მისი მოხმარების პირობების შესაბამისობას, მთლიანი და პარმონიული ფორმის შექმნას, საგანთა ესთეტიკური თვისებების აწვლვებას.

საწარმოო პროექტირების დროს შემოქმედებითი პროცესი თვითმიზანი როდია. იგი მხოლოდ იმის საშუალებაა, რომ შეიქმნას სამრეწველო პროდუქციის აუცილებელი სამომხმარებლო თვისებები. საგანთა სამყარო, რომლითაც გარემოცულია ადამიანი, პარმონიულ მთლიანობაში უნდა იყოს და რაც შეიძლება უკეთ ემსახურებოდეს ადამიანს. გარემომცველ საგანთა რაოდენობა მინიმალური უნდა იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამან შეიძლება გაართულოს ფუნქციური პროცესების ნორმალური განვითარება. საგნების სასარგებლო ღირებულება კი მაქსიმალური უნდა გაეზადოდ. ამასთან, ცხადია, მათი წარმოებისა და შექმნისათვის გაწეული ხარჯები დიდი არ უნდა იყოს, ე. ი. ნიშნავლური დანახარჯებით უზრუნველყოფილად თავიანთ დანიშნულებას. ერთად მოთავსებული ასეთი საგნები ფუნქციონალურად უნდა აესებდნენ ერთმანეთს. ამასთანავე, უნდა შექმნან სრულყოფილი კომპლექსები, როგორც რაციონალური, ისე ესთეტიკური თვალსაზრისით. ყველად საგანი უნდა უკავშირდეს ტექნიკური ესთეტიკის მოთხოვნილებებს, რადგან სწორედ ეს უზრუნველყოფს საგანთა გამოყენების მოხერხებულობას, მათ სილამაშესა და ანსაზმლის მთლიანობას.

ტექნიკური ესთეტიკა სოციალური მეცნიერებაა. ჩვენს საზოგადოებაში მსატყულო კონსტრუქციებისა და ტექნიკური ესთეტიკის პრინციპების დაწერვა, პირველ რიგში, მიმართულია ადამიანის მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. ადამიანთა გაერეობილი საგნებიც კეთილშობილური აზრების აღმძვრელი (როგორც შინაარსობრივად, ისე გარეგნულადც), სრულყოფილი და ესთეტიკურად მომხმობელი უნდა იყოს. თავისი ესთეტიკური პრინციპებით ეს მეცნიერება ვერდნობა მარქსისტულ-ლენინური ესთეტიკის პოზიციებს. მაგრამ რამდენადაც იგი გამოყენებითი მეცნიერებაა, რომელიც ადგენს ადამიანის შემოქმედებითი მოღვაწეობის ერთ-ერთი სფეროს კანონზომიერებებს, იგი არ შეიძლება განხილულ იქნას, როგორც ზოგადი ესთეტიკის სფერო.

კაპიტალისტურ ქვეყნებში საგანთა ფორმირებასა და მსატყულო კონსტრუქციების განვითარებაზე შემოქმედებას ახდენს წინააღმდეგობანი წარმოებასა და მოხმარებას შორის — წარმოების საშუალებათა დატვირთვათი და საბრეწველო ნაკეთობათა სტრუქტურა მორალური ცვეთით, რაც განსაკუთრებული ბაზრის კონკრეტურის მერყეობით. ამ პირობებში მსატყულო კონსტრუქციები მიწვევლობის კონკრეტული სახეს ატარებდა და მუშაკებისა დიდი მიღწევების მიუხედავადც კი წარმოშობს სტილიზატორებს, წინადა გამაფორმებლობას — „სტილიზმს“, რომელიც კონკრეტული ბრძოლის საშუალებაა. საბოლოო ანგარიშით, „სტილიზმის“ მნიშვნელობა დადის საგანთა მოთხოვნის ხელმოწერა სტილიზირებად.

ტექნიკური ესთეტიკა შესწავლის როგორც დიზაინის ზოგად თეორიულ პრობლემებს, ისე ისეთ მეოთხედებსა და საშუალებებს, რომელთა გამოყენება ვეკადვლებს დიზაინის ყველაზე სრულყოფილ ნიმუშებს. ისევე, როგორც X X საუ-

კუნის მეცნიერების უმეტესი ნაწილი (მაგალითად, ბიოქიმიკა და ასტრონავტიკა), ტექნიკური ასეთივე ვითარდება სხვადასხვა მეცნიერების მიღწევებზე, ამასთანავე ტექნიკიკა და ხელოვნების მიღწევებზე დაყრდნობით (სოციალური, ეკონომიური, ტექნიკური, ფსიქოლოგიური, ფიზიოლოგიური, ჰიგიენური და ესთეტიკური ფაქტორების გაანალიზებით) ტექნიკური ესთეტიკა აშუშავებს კომპლექსურ პრობლემებს და ადგენს კანონებს; ამ კანონებზე დაყრდნობით იგი აყალიბებს თავის მოთხოვნილებებს გარემოსადმი და საგანთა სამყაროსადმი. ზემოაღნიშნული ფაქტორებიდან თითოეული თანაბრად დიდი მნიშვნელობა აქვს. მხოლოდ მათი შერწყმა გვაძლევს უკეთეს შედეგს.

მაშ ტექნიკური ესთეტიკა წესისწავლის ერთს მხრივ, დიზაინის ზოგადი თეორიის საკითხებს, რომლებიც საშუალებას მოგვცემს დავადგინოთ დიზაინის სოციალური ამოცანები და მისი შედეგები განვითარების გზები, აგრეთვე იმ პრობლემებს, რომლებიც დაკავშირებულია მხატვრული საქმიანობის მეთოდურ და ფორმალთა ჩამოყალიბების საკითხებთან. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, საფუძველს უყრან დიზაინერული პროექტების თეორიას; მეორეს მხრივ, ადამიანისა და საგნების უთიერთდამოკიდებულების საკითხებს და აქედან ამ საგნების, როგორც ხიშიშეუღლებიან სასოციალურ პროცესების მიმდინარების ხელშეწყობით პრობლემის, ოპტიკალური ნომენკლატურის დადგენის პრობლემას, აგრეთვე სასრუველო საგნების, როგორც აუცილებელი საზოგადოებრივი ფუნქციების დამატებით ფუნქციონირებას, მიიხვედრება სამომხმარებლო თვისებათა შეფასებისა და პროგნოზირების პრობლემას; მესამე მხრივ, ეს განალავთ შიშველი საგნებისა და მათი კომპლექსების მხატვრული კონსტრუირების დინამიკური მოთხოვნილებების და ამ დონის ამოღებისათვის რეკომენდაციების შემუშავებას.

ტექნიკური ესთეტიკის მოთხოვნილებანი საგნების, ნაკეთობების მიმართ თავს იჩენს მხატვრული კონსტრუირების პროცესში.

დიზაინის, პირველი, თითქმის კლასიკური მეთოდი ინდუსტრიული ეს არის კონკრეტული ნაკეთობებიდან გამომდინარე დიზაინი. მეორე მეთოდი არის დეტალიზირი, ანუ სისტემის დიზაინი (სისტემიდან ნაკეთობებისაკენ, საგნისაკენ). თუ პირველ შემთხვევაში ძირითად როლს (სტრუქტურად) ასრულებდა „დიზაინი კონსტრუქტორი“, მეორეში — ბატონობს „სოციალური დიზაინერი“ — დიზაინერი სოციალური და ეკონომისტი, რომელსაც აქვს აგრეთვე ტექნიკური ცოდნა. უმეტეს შემთხვევაში ეს განალავთ დიზაინერების ჯგუფი, რომელთა შიშახია გამოიწვევან სისტემის „იდეა“, შექმნან ორგანიზაცია. დიზაინერ-ორგანიზატორი, რომელსაც კარგად აქვს განვითარებული სოციალური ინტელ, უნდა იდგეს სისტემის დიზაინის დამუშავების სათავეში. და მანვე შეგნებულად უნდა მიიყვანოს ბოლომდე სამუშაო, ე. ი. ყოველთვის უნდა მიაღწიოს საგანთა დიზაინსმდე. საჭიროა ორივე მეთოდის პარამონიული განვითარება. ამჟამად სისტემის დიზაინი მოითხოვს სათანადო დამუშავებას და განვითარებას.

არსებობს მხატვრული კონსტრუირების რამდენიმე სახეობა. ერთ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ახალი ფუნქციური სტრუქტურების დამუშავებასთან; მეორე შემთხვევაში — მოდერნიზაციასთან და უკვე არსებული ნაკეთობების, საგნების შეცვლასთან; მესამეში — საგანთა მხოლოდ გარეგნულ გაუმჯობესებასთან, საგანთა ფორმებისათვის თანამედროვე ლფერის მინიჭებასთან.

დიზაინის, საერთოდ, და, სახელობრ, ჩვენს ქვეყანაში თავისი ისტორია აქვს. მისი წინა ისტორია ძალზე ხანგრძლივია და ცალკე თხრობის საგანს შეადგენს. ამჟამად, მოკ-

ლედ სამეცნიერო-ინჟინერო, რაც ჩვენს ქვეყანაში განხორციელდა ამ ბოლო რვა წლის განმავლობაში, 1962 წლის 28 აპრილს სსრ კავშირის მინისტრთა სამსახურში მიიღო დადგენილება ტექნიკური ესთეტიკის საკუთრივ სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის (ტესკი) შექმნის შესახებ ქალაქ მოსკოვში. 1962-66 წლების განმავლობაში დიდ სამრეწველო ქალაქებში — მისკოვში, ლენინგრადში, სვერდლოვსკში, ხაბაროვსკში, კიევი, ხარკოვში, ბაქოში, რიგში, თბილისსა და ერევანში ჩამოყალიბდა სპეციალური სამხატვრო-საინჟინერო ბიუროები.

ამავე პერიოდში სხვადასხვა სამინისტროებსა და ორგანიზაციებთან შექმნა დარბოვითი სამხატვრო-საინჟინერო ბიუროები და ჯგუფები.

1966-67 წლებში დიზაინერულ ორგანიზაციებში და მათს მუშაობაში სერიოზული ცვლილებები მოხდა. სამათს კავშირის სახალხო მუსერების მართვის სტრუქტურის შეცვლა (მართვის დარბოვითი სისტემაზე გადასვლა) და გეოზომიური რეფორმის განხორციელება განაპირობა სამხატვრო-საინჟინერო ბიუროთა უმეტესი ნაწილის გადასვლა ტესკის ადმინისტრაციულ გაემეცნიერების, რომლებიც შედგომო ფლიალიზება გარდაიქმნა. ამით საფუძველი ჩაეყარა მრავალდარბოვრივი, მრავალპროფილიანი დიზაინერული ორგანიზაციების ქსელის შექმნას. ეს ფილიალიზები უშეაზრებლად ახლოდებებენ მხატვრული კონსტრუირების სამუშაოებს ხელმეორელებს საფუძველზე და უწყვიან სამეცნიერო-კვლევით საქმიანობას, როგორც დამოუკიდებლად, ისე ტესკისთან ერთად.

ამჟამად ტესკის ექვემდებარება ცხრა ფილიალი: ლენინგრადის, კიევის, შორეული აღმოსავლეთის, ურალის, ხარკოვის, ბელორუსიის, ვილნიუსის, სომხეთისა და საქართველოსი.

რა არის ამ ფილიალების მიზანი? უწინარეს ყოვლისა, უნდა შევხებით მხატვრული კონსტრუირების პროექტების დამუშავებას. ეს ჩვენი ინსტიტუტის, რომ იტყვიან, სისხლნორიცული საქმეა. სახელობრ, რა კეთდება ამ მიმართულებით?

წარმოების საშუალებანი — ჩარბები, მანქანები, ხელსაწყოები, მექანიზმები, აპარატურა და სხვა, რომლებიც ამჟამად მოაუყენება ჩვენს ფაბრიკებსა და საწარმოებში, ხშირად მართლურად დაკვეცილი და ტექნიკურ-ეკონომიურად, ასევე ესთეტიკური თვალსაზრისით, მოქვედებულია. ამიტომაც ჩვენი ინსტიტუტი ახორციელებს თანამედროვეობისათვის შესაბამისი საწარმო საშუალებების მოდერნიზაციისა და ზოგჯერ მათი მთლიანად შეცვლისათვის საჭირო პროექტების დამუშავებას. ეს სამუშაო ხორციელდება ამა თუ იმ კონკრეტულ საწარმოს თავისებურებების, კონკრეტული საჭიროებების გათვალისწინებით.

აქვე აღვნიშნავ, რომ ამა თუ იმ კონკრეტული შემთხვევისათვის დადგენილი კანონზომიერებანი ძალზე ხშირად სართო და სასარგებლოა ბვერი სხვა შემთხვევისათვისაც.

მხატვრული კონსტრუირების პროექტები დგება აგრეთვე მშენებლობის, საგზაო და სასოფლო-სამეურნეო მანქანების, სატრანსპორტო საშუალებათა შექმნის დარგში. ჩვენს ინსტიტუტში დიდი ყურადღება ექცევა კულტურულ-სამომხმარებლო ნაკეთობებსა საკუთრივ ნიშუშების შექმნას; სამრეწველო საქონლის შეფუთვას; სასაქონლო ნიშნებისა და ფირმული სტილის გაუმჯობესება-დაწვეფას; საწარმოო, საზოგადოებრივი და საყოფაცხოვრებო ინტერიერების, ინტერიერის ნაკეთობათა, ფართო მომხმარების საგნების ყველაზე ოპტიმალურად გადაწყვეტილი პროექტებისა და ნიშუშების შექმნას. ინსტიტუტში არსებობს გეგონომიის განყოფილება, რომელიც აშუშავებს რეკომენდაციებს ადამიანთა შრომისა და ცხოვრების ოპტიმალურად

ხელსაყრელი პირობების შექმნისათვის. ერგონიმიულ გამოკვლევათა საფუძვლზე მუშავდება წინადადებანი, რომელთა გათვალისწინება აუცილებელია შრომის ნაყოფიერების ზრდის, დადლილობის შემცირების ან მთლიანად მოხსნის, სამუშაო ადგილებზე კომფორტის შექმნისა და სხვა საკითხებთან დაკავშირებით.

ინსტიტუტ ამუშავებს ტექნიკური ესთეტიკის ზოგად მოთხოვნებებს სამრეწველო ნაკეთობათა ცალკეული ჯგუფებისათვის ნორმატივებისა და სტანდარტების შესაქმნელად.

ცნობილია, რომ ნაკეთობათა სამომხმარებლო თვისებების ხარისხს ძალზე დიდი მნიშვნელობა აქვს, საერთოდ, და, განსაკუთრებით, მანქანამშენებლობისა და კულტურულ-სამომხმარებლო ნაკეთობათა შექმნის დროს. შეფასება ხდება საერთაშორისო დონის მიხედვით და ექსპერტიზა მიმართულია ნაკეთობის კონკურენტული თვისებების ამაღლებისაკენ. ამ საქმის გაუმჯობესების მიზნით, სსრ კავში-

რის მინისტრთა საბჭომ 1965 წლის 9 ივლისს მიიღო საეკოლოური დადგენილება, რომლითაც საბჭოთა დამამუშავებელი ფაბრიკა უფლება წარმოების ნიმუშების უფლებრივად დაცვისათვის (ლავანაკია საშატგრო-საფოსტრუქტოო ხამუშვერების სახელმწიფოებრივ და საავტორო ძირითატეტზე) გამომგონებლობისა და აღმოჩენების საკავშირო კოიტტიკი იმ ახალი ნაკეთობების მოწონება-არმიღების საკითხს, რომელზედაც შეძისულია გახაცხნად მოწონების და პატენტების მისდადება, არ განიხილავს, თუ არ არის წარმოდგენილი ტესტის მიერ შეცნიერულად დასაბუთებული დასკვნები. ეს დასკვნები ეტება ნაკეთობის ფორმის სათანადოდ და მის ხელტკავურ ღირებებს. ინსტიტუტში სათანადოდ მუშაობა ტარდება იმ მიზნით, რომ გაუმჯობესდეს ნაკეთობათა დეკორატიულ-კონსტრუქციული მოსაპიოკეთიელი მასალების და შედაპირის ხარისხი, შეიარების ფერთა ასოტიკიმებტი.

დაასარულ, ინსტიტუტში მუშავდება მეოთხდური ხელმძღვანელობის საკითხები და ტარდება ღონისძიებანი ამ მიზარებით. გამოიცემა მეთოდური სახელმძღვანელოები სამრეწველო მოწყობილობის, მახანათმშენებლობის, კულტურულ-სამომხმარებლო დანიშნულების ნაკეთობათა მხატვრული კონსტრუირებისათვის.

ტესკი „იკსიდის“ წვერია და აქტიურად მონაწილეობს ყოველ ორ წელიწადში გამართულ კონგრესებში, აგრეთვე დემოკრატიული და კაპიტალისტური ქვეყნების დიზაინისაში მიძღვნილ სპეციალურ სხდომებსა და კონფერენციებში.

ტესკი და მისი ფილიალები ხშირად აწყობენ სხდომებსა და კონფერენციებს, რომელზედაც იწვევენ რაომინსტრთებისა და უწყებების წარმომადგენლებს.

ტესკის თოსხობით როგორც ჩვები ქვეყნის, ასევე უცხოეთის სხვადასხვა ქალაქებში სისტემატურად მწყობა საბჭოთა დიზაინერული ნაშუფერების გამოფენები. ორი დიდი დიზაინერული გამოფენა გაიმართა აგრეთვე ქალაქ მოსკოვში (კვლავ ტესკის ინიციატივით): „მეერთებული შტატების საწარმო ესთეტიკა“ და „მხატვარ-კონსტრუქტორის როლი დიდი ბრიტანეთის მრეწველობაში“.

თბილისში ჯერჯერობით ჩატარდა საერთაშორისო მნიშვნელობის ორი ღონისძიება: 1964 წლის მაისში მოეწყო კონფერენცია ტექნიკური ესთეტიკის საკითხებზე დემოკრატიული ქვეყნების წარმომადგენლებთან ერთად, ხოლო 1968 წელს არილში ტესკის ხელმძღვანელობით თბილისში გაიმართა „იუნესკოს“ მრავალი მაგიდის სხდომა თემაზე: „ტექნიკა და თანამედროვე მხატვრული შემოქმედება დღეს“.

ტესკი ხელმძღვანელობს საინფორმაციო ბიულეტენ „ტექნიკურ ესთეტიკას“ და სხვადასხვა დიზაინერული ლიტერატურის გამოცემას.

ასე რომ, საბჭოთა დიზაინი ღრმად დამკვიდრდა ჩვენს ცხოვრებაში და უკვე გასცდა კიდევ მის ფარგლებს.

საქართველოში დიზაინის უკვე საკმაოდ მოიკიდა ფეხი, თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ, როგორც ყოველ საჭირო და სასარგებლო საქმეს, საქართველოში დიზაინის აღმოუჩნდნენ სკეპტიკოსები, რომლებიც ჯერჯერობით ვერ ჩასწვდნენ დიზაინის დიდ მნიშვნელობას და უხალისოდ, გულგრილად ეკიდებიან ამ საქმეს. დიზაინის ენთუზიასტები კი უნდა იყვნენ არა მარტო შემსრულებლები, არამედ დამკვეთებიც. ეს უკანასკნელნი დიზაინის განვითარების პასიური მამურებლები კი არ უნდა იყვნენ, არამედ მისი აქტიური მონაწილენი. არა მგონია საეჭვო იყოს, რომ ეს ჩვენს რესპუბლიკაში დიზაინის შემდგომი გაფართოება-გავრცელების საწინდარი იქნება.

საპართავლოს სსრ და საპართავლოს კომპარტისის 60 წლისთავისადმი მიძღვნილი გამოფენიდან

ლ. ბეღალიაძე.

შეფასებულნი.

ფერაბი, ხასიათი, ბანწყობა

ნაზი კოლასონი

შპრამი, ხასიათი, განწყობა — აი ის, რაც ქალთა საერთაშორისო დღესთან დაკავშირებით მოწყობილ ქართულ მხატვარ ქალთა ნამუშევრების ტრადიციულ გამოფენაზე შემოგვხვდებოდათ, შემოგვანათებდათ და დაგვიპრობდათ. ორ საგამოფენო ოთახში უხვად იყო ექსპონირებული ჩვენი მხატვარი ქალების მიერ ფერებში გადატანილი ნააზრები. აქ იყო მათი ხელო, მათეული ხედვა საგნის, მოვლენის, მეტ-ნაკლები სიძლიერით. ამ სიუჟეტზე შექმნა მრავალფეროვნება და სწორედ ამიტომ, რომ დათვალიერების შემდეგ ერთგვარად სულიერად მდიდრდებოდით, კმაყოფილი რჩებოდით, სდუმდით, დღვადით, ჰამათობდით, ეთანხმებოდით ან არ ეთანხმებოდით. სწორედ ესა ხელოვნება, შემოქმედება. აი, გატრეცილი საადლო ამინდი, რომელსაც აქამდე აღიქვამდით როგორც კანონზომიერებას, მაგრამ ტილოზე აღბეჭდილია ადრარი, რომელიც მოვლენაა ბუნებაში, მაგრამ აქ უკვე განწყობაა გადმოცემული (ი. თუნიანიშვილი „ავდარი“, აკვარელი). აი ისაა მზეობი — საყვარელი ყვავილი მხატვრებისა. მას შემდეგ, რაც განუმეორებელმა ვრუბელმა ესთეტიკური ტკბობისთვის დაგვიტოვა თავისი, თითქოს არაამქვეყნიური, თითქოს სიზმარეული ისაა მანი — ძნელია კვლავ მიუბრუნდე ამ სურნელოვან რტოებს. და მაინც ქალი ყვავილის გარეშე წარმოუდგენელია.

ქალი „ბედავს“ და ამისი სრული უფლება აქვს, თავისი თვალთ დაგვახაზოს აქვს უხვად, მაღლიანად ჩადებული ისაა მისი რტოები. ზოგს მსუყედ, ხელშეხახებად მოაქვს ჩვენამდე მისი მტვერები. ზოგს სისასხის შესანელუნებად მისხავს რამდენიმე ღერი დაუწყვილეოა ამ მტვერებისათვის (ა. ბასილაშვილი — „ისაა მზეობი“). ვარდებისა და ისაა მზეობის ფონზე საინტერესო კონტრასტს ქმნის მ. ამირხანოვას „კვლი“. ეს საინტერესოა თუნდაც იმიტომ, რომ ამ მცენარის სიმარტივეში ერთ რაიმე სიმპათიური და ეს საკმაოდ ორიგინალური ცდაა.

ჩვენი ბიძის ვისდით ქართული ფერწერული ხელოვნების სიამაყის — საქართველოს სახალხო მხატვრის ეულენე ახვლედიანის წინაშე, რომ მისი ნამუშევრების განხილვით არ დაფიქრებ: ამ წერილის სტრიქონები. გვიხდოდა საგანგებოდ შევჩერებულეყავით მის ტილოებზე.

ეულენე ახვლედიანის შემოქმედების შესახებ ბევრი რამ თქმულა, ბევრი დაწერილა. დე, ეს სტრიქონებიც შეგმატოს მათ.

ეულენე ახვლედიანი! მისი ორიგინალური ხელწერა, დიდი განუმეორებლობა, ჭკმარტივი ისტატობა იგრძობა გამოფენაზე წარმოდგენილ მხატვრის ნამუშევრებში, რომლებიც თანაბრად აღელვებენ და იპყრობენ ყველას: მოცულს, დღვტანტს, გულწრფელად შეყვარებულ-

სა და ურწმუნოს. ამ მხრივ ალსანიანია: „ღვინის აღმართის ქვემოთ თბილისი“ და „სადოვრებზე“ მის მაღლიან ხელს ძველი სახლის სახურავზე შემორჩენილი, გახურებული კრამიტის ფერთა სიმღერის შექმნაც ძალუხს; როგორც საყვარელი ლექსის სტრიქონების დახსივნება შეიძლება სამუდამოდ, ასევე გასოფთ ეულენე ახვლედიანისეული რიკულენიანი აივნები, დაბრეცილი, ვიწრო ქუჩები, გადმოფენილი საბან-გობანი... ას, თუნდაც ათას ტილოში უტყუარად, შეუმდარად იცნობთ ამ დიდებულ ხელოვანის ნამუშევრებს... დიდებულა მისი ხელოვნება, რომლითაც თანაბრად იამაყებდა ყოველი ერთი. ჩვენ კი შეგვიძლია ვთქვათ: „იგი ჩვენია!“ და აი, ჩვენია ამ გამოფენაზე ექსპონირებული მისი პეიზაჟი „სადოვრებზე“. აქ არის მთა, ბალახი, ცხვარი, მწყემსის სადგომი... ერთი სიტყვით, არის ის, რაც უნდა იყოს. მაგრამ სად? ვითან? ესაა მთავარი. სხვათთან არ ვიცი როგორი იქნებოდა, ეულენე ახვლედიანთან კი ესაა — მწვანე სიმღერა, მწვანე პოეზია. მწვანე, ნორჩი, ლივლივა, ძალდუტანებელი, ჰაეროვანი, დიდი გამომსახველობით არის შესრულებული ცხვარი, მწყემსი, სადგომიც. დამუშავებულია ყოველი აუცილებელი დეტალი, რომლებიც არავითარ შემთხვევაში არ უშლიან ჰაეროვან აღქმას — ყოველივე ეს ჰარმონიულად ერწყმის საერთო გამას. ერთი სიტყვით, ესაა წყნარი ზვიმი დილით „პირდაპირი“ მითანი ველისა. სიწყნარეს, სიმშვიდეს, სუფუფეს ეძლევა ადამიანი ამ გამჭვირვალე ტილის ხილვისას.

და ყოველივე ამის შემდეგ უფრო მეტის მომთხოვნელობით შესტკეირით სხვა პეიზაჟებს.

აკვარელი იყო და მუდამ დარჩება სინატვიდე, მუდამ დარჩება პატარა, საყვარელ რჩეულად აკვარელი არასოდეს დაგატანთ ძალას, იგი მზეობათად ბედავს ყვიროს. იგი უფრო ლიდიანი, უფრო მორცხვაი, ნებისდამყოლი და მორჩილი (ეს ჩვენი აზრია მხოლოდ, რომელსაც თავს არავის ვახვევთ), ამ მხრივ გაბედულ აკვარელად მივგანია მ. თუნიანიშვილის ორი პეიზაჟი: „ზამთრის პეიზაჟი“ და „ვაზაფხული ბაღში“. ვერ დავეთანხმებით მხატვარს ზამთრის პეიზაჟის გადაწყვეტაში — წითელი ზამთარი (რაც ეულენე და აანთოს იგი ჩამავალმა ან ამომავალმა მზემ) — არ არსებობს, როგორც ასეთი. როდესაც გადაკტიონმა თოვლს იხსვერი უწვალა — ეს ნამდვილად არსებულია, თოვლს, ძა-

ლიან ქათვლა, თეთრ თოვლს — ხანდახან გადაკურავს იისფერი, ამიტომ „იისფერი თოვლი“ — რეალურთან ერთად — ქმნის ზამთრის განწყობილებასაც. ლილი იისფერი — ნაღვლიანი, ცივი ფერია. წითეუკი, დათოვლილი ქუჩა, სახურავი კი უკვე პირითია. ჩვენ პირითობის წინახლდღევი არ ვართ, მაგრამ ეს აქ, ჩვენი აზრით, არ არის გამართლებული. სამაგიეროდ, „გაზაფხული ბაღში“ — ბრიალა, გაბედული, მტკაზე აკავრული არის შესრულებული. აქ უკვე გაზაფხულის ზეიშია.

რადგან სიტყვა გაზაფხულზე ჩამოვარდა, შევფარდებით მ. მეტრეველის სურათზე „გაზაფხული“ (ზეთი). მხატვრის აქ წარმოდგენილ სხვა ტილოებიდან „გაზაფხული“ ერთგვარად „ამოფარდნილია“. ამოფარდნილია სასიამოვნოდ მშვიდად და მყუდროდ. ესაა, თუ შეიძლება ითქვას, ნუშის ყვავილობის გაზაფხული. აი, ასეთი ასოციაციის გაღვივება შშოლო ჩვენში მეტრეველის „გაზაფხულში“.

მამ, ისევ აკვარელს მივბრუნდეთ. შეუძლებელია არ შეივრდეთ გ. გუკიევის უპირატესო პერსაჟის, რომელსაც თავისუფლად შეიძლება ვთქვათ ალექსი ქაში, მედიოვის ახლობოლი ბინდისფერი მთები, ჭარი და ალგების რწყვა. აი, საცაა წამოშენს წვიმა...

გამოფენაზე კიდევ ერთხელ ვიხილო რესპუბლიკის დამსახურებული მხატვრის ნატო ფალავანდიშვილის ნათელა ლიბრაძის, რუსუდან ჯავრიშვილის ტილოები. ნატო ფალავანდიშვილმა, ამ მეტად საინტერესო და მომხიბვლელმა შემოქმედმა, თავის „ძველ თბილისში“ უარი თქვა ტრადიციულ გადაწყვეტაზე, მისი ძველი თბილისის ერთ-ერთი კუთხე მხატვრითულა სიჭრელისაგან. მხატვარი ერთდებდა რუხ იასამინსფერს, ოღნავ მიწითალო მეფობს ამ ტილოზე, რაც უფრო ნაცნობსა და ახლობოლს, სვედიანსა და მყუდროს ხდის ამ უხანს.

ნათელა ლიბრაძის ნამუშევრებიდან „ჯუჯუანი, მამაბოლის სალი“ საინტერესო და მომხიბვლელია; ნახევრად გადაბრეცილი, ძველი, დიდი სახლი, რომლის ქვედა საბურთის გაუქმებაზე მეტყველებს დაკეტილი, მძიმე კარი. აივანზე კი კვლავ ცხოვრობდა — გადმოფენილი სახნის წითელი პირი ერთგვარად აქარ-

წყლებს პირქუშ, სვედიან, ყვავიფერ გარემოს.

რუსუდან ჯავრიშვილის ნამუშევრებს კარგად იცნობს ჩვენი საზოგადოება. მან ამ გამოფენაზე რამდენიმე საინტერესო ტილო წარმოადგინა. მათგან, ჩვენი აზრით, მიმზიდველი და ოდნავ საკამათოა ტილო „წილის ფანჯრიდან“. ესაა მცხეთის მწიბლიერი ხედი — დანახული მაღლიდან, ჩამონგრეული გემის სარკმლიდან. საკამათოა, რადუნა და აუცილებელი იყო ამ კონტრასტის — რუხი ნანგრევისა და ციცხარის, მსუთხევი მცხეთის მიდამოების ურთიერთდაპირისპირება. ფერებით მსუნთქავია, რომ აღვნიშნო, მართლაც, თითქოს ბუნების ციცხალ, მსუნთქავ გულს ვხედავთ. აქ დომინირებს არა უძველესი მცხეთა, არამედ ფერადობა — ლურჯი, იისფერი, ბოლოსფერი.

გამოფენაზე ლია სანიძის კვლავ ნაეტკი სურათებით შევხვდით: „მარადიული ყვავილები“, „ესპანეთი“, „წვიმა“ (გუაში). გამოყოფთ „წვიმას“, რადგან აქ ვხვდებით კარგსაც და ზედმეტსაც. კარგია, რომ მხატვარმა შავი ქოლგებითა და გამაღვლთაა წარჩილი ფიგურებით მიძღვია უპირატესს: მის შემხედვარეს ვცავთ, იქმნება სიცივის ასოციაცია, მაგრამ... წინა პლანზე გამოტანილია მამაკაცის ხელი, რომელიც ქალიშვილის ხელისკენა გაწვდილი, იგი ერთგვარად ხელს უშლის უკვე მიღწეულს და საჭირო არაა ეს „მოკვლელი“ დეტალი.

გამოფენაზე საკამოდაა წარმოდგენილი პორტრეტები. პორტრეტის სიძნელე და ღირსება — როგორც საერთოდ ამბობენ — ხასიათია. გაიხსენა თუ არა ხასიათი შემოქმედმა, ჩამახედა თუ არა ამ შუბლისა და ოჯახის, ამ პორტრეტული მსახურების მიღმა თავისი ნატურის სული, ნებაში, სურვილში, სწრაფვაში? ჩვენ ვინილეთ ვერმიშევა-კილოსანიძის, პეტროპოვსკაის, მაყაშვილის, ბაგბუქუ-მლიქივას მიერ მალდი მხატვრული ოსტატობით შესრულებული პორტრეტები. ყურადღებას იქცევს ვერმიშევა-კილოსანიძის მიერ შესრულებული პორტრეტი, რომელსაც შეიძლება „სიბერე“ ვუწოდოთ. ხშიერი ქალის დაღლილი, მაგრამ შემოთხრობილი სახე, თვალები. მის უკან ადამიანთა თავები თითქოს წარუხლის მოგონებებია. რაც უფრო უკან

იხვევს ეს თავები, მით უფრო გვეკვლიან თავის ქალებს. ესაა მკვდარი წარსული, რომელიც აღარასოდეს განმეორდება. მაგრამ იქ რა? კითხულობს თითქოს ქალი. ამ სიმბოლიკაში თითქოს უნდა იყოს რამე ახლის აღმოჩენა, მიზნად დისახსა და მიადწია კიდევ, რომ შემამშფოთა. დამანგრეჭთა. თავისებურაა მორტი მამუშევიც: „კომპოზიცია“. აქც არის შემოთქება, მაგრამ უკვე მხატვრის შემოქმედებით ბედი: ხომ არ დომინირებს მის ფერწერაში ეს დამწოლი, შემზუველი განწყობილება?

აი, ი. პეტროპოვსკაის მიერ წარმოდგენილი ლილი ჟორდანიასა და ნანა გვასალიას პორტრეტები (პასტელი). ნანა გვასალიას პორტრეტის მიზანი ემოციაა, სამაგიეროდ, ლილი ჟორდანიას პორტრეტში კი გამარჯვებულები ხასიათია გახსნილი. ესაა, რაც ანსოლუტურად განასხვავებს ერთ მხატვრს ამ ორ ნამუშევარს. ლ. ჟორდანიას მტკიულ ნებას და ძლიერ ხასიათში, დამარწმუნა მხატვარმა, დამარწმუნა, რომ მისი გვირი სახე პირთვნება. სამაგიეროდ, მხატვარი ერთგვარად ვერ „მოიჩინა“ პიანისტი ქალიშვილის ნ. გვასალიას სახეს, ვერ გახსნა მისი „მუხისაღუარი ხასიათი“, თუმცა ტანსაცმლის გამკვივრალობა, პერონებმა, მივერცხლისფრო, ხასიათიერ ტონები ადვილად აღსაქმელია მხილველისათვის.

ეკატერინე ბაღდაძემ ექვსი ნამუშევარი გამოიტანა, რომელშიც ხის შიანი, სხვაგვარი, ბუნებური ფერები. თითქოს შორიანს ეს ფერები თქვენად, რათა დაგარწმუნოს რა ბედნიერებაა სიცოცხლე, მზე, სინათლე. ეს ქარისგან აფრიალებული კაბები, საყურები, გულქანები, ჩალოსფერი, შავი თმები, ცისფერი, შავი თვალები. ეს თვალები შემოკურები და თითქოს ინტერესით გვეკითხვიან რადაცას.

საინტერესოა თამარ გუგუშაშვილის მიერ წარმოდგენილი ოფორტი. რაც შეეება მხატვრებს — ვერა ბელუცკაისა და ლერი ჩოჩისა, გულანასწყვეტია, რომ ისინი ამ გამოფენაზეც მხოლოდ ილუსტრაციებით არიან წარმოდგენილი. ჩვენი ვიცით, თუ რაოდენ ნაყოფიერაა ბათი ყალბი, ამ ტრადიციულ გამოფენაზე კი, რატომაც ღარბულად მოვიდნენ.

მოსე თოიძის ცხოვრება

(ფურცლები მოგონებად)

ალექსანდრა თოიძე

ამ წარმოდგენილს ნაწევრები მოგონებებიდან, ის, რაც გამახსენდა და როგორც შევმძელი.

მამის ექვსი შვილი ჰყავდა, რომელთაგან ერთი ადრევე დაიღუპა. უფროსი შვილი — დავითი შაიემატიკოსია, ნინო — არქიტექტორი, ირაკლი — მხატვარი, გიორგი — მოქანდაკე. მე ბედმა მსახიობობა მარჯუნა და მამასთან სიახლოვე მისი ცხოვრების უკანასკნელ წუთამდე. 18 წლისამ საკუთარი ოჯახი შევექმენი, მიუხედავად ამისა, მამას უოველადვე ვხედავდი. იგი, როგორც ყოველი ქუმშარიტი შემოქმედი, რთული და თავისებური ადამიანი იყო.

მამანების — მოსე თოიძის ცხოვრების და შემოქმედების შესაფერისი პორტრეტი ალბათ მომავალში დაიხატება.

პმტრწმრწდმწს სამხატვრო აკადემიაში რეპინთან სწავლის დროს მოსეს უკვე მოფიქრებული ჰქონდა სადილობი სურათი „მცხეთობას“. მხატვარს ამ სურათში უნდოდა მაქსიმალურად ჩვენებისა მშობლიური ბუნების სიდიადე, ძველი არქიტექტურა, ქართული ადამიანები, მათი ჩაცმულობა, ხალხური მუსიკალური ინსტრუმენტები და მრავალი დამახასიათებელი დეტალი და სოციალური კონტრასტი — თავადობა და უბრალო ხალხი დღესასწაულზე.

სადილობი შრომა აკადემიური უნდა ყოფილიყო, ამიტომ მხატვარი განსაკუთრებული სიყუჩებითა და მოთმინებით ამუშავებდა საგნებისთვის დამახასიათებელ დეტალებს. ავტორმა სურათს მისცა მხატვრული გაქანება და პოეტურობა.

ამ სურათზე მუშაობისას მამა ყოველ ზაფხულს ჩამოდიოდა პეტერბურგიდან სამშობლოში, რომ „მცხეთობას“ და სხვა საკლესიო დიდებებს დასწრებოდა. მის თვალს არ გამოპარვია ქართული ადამიანის სიღამაზე და კეთილმოხილვა.

მხატვრის შესიერებაში იმეჭდებოდა ქართველ ქალ-ვაჟთა ხასიათი. შესანიშნავად მოხატულ-მოქარგული ქართული ჩოხა-ახალუხი, ხმალ-ხანჯალი, ჩისტკიკობი, გულისპირი, ლეჩაქი და სარტყელი, მათი ლაზაითანი გაქანება, ჩვენებური ყელწვრილა სურები, ნახევარტონებში შეფერილი ქილები, ყოველივე აისახა სურათ „დარბაზში“.

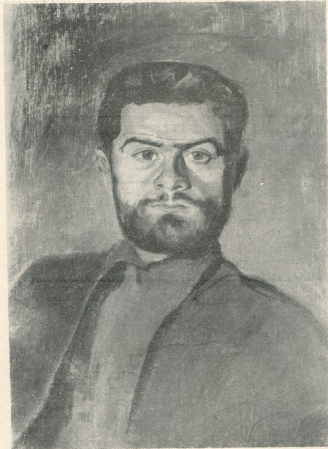
მხატვარი მთელი შინაგანი ძალით აღიქვამდა სამშობლოს ცის სიღაფარდეს, მზის ამოსვლას და ჩასვლას. „ჩამავალი მზის ნაფერს“ გაგვასიონის მითვის და მის მუქ ლურჯა ჩრდილებს. მხატვრის მახვილი თვალით ხედავდა საქართველოს ყოველი კუთხისათვის დამახასიათებელ ტიპურ ნიშნებს, ჩვევებს, ჩვეულებრივი თვალისთვის შეუმჩნევებს.

მამასთვის ტიპიურის მონახვა გაცნდა იყო, ხოლო განცდა — სურათში ფიქსირებული მხატვრული სახე. მხატვარს ყოველთვის ჰქონდა სახატავი იარაღები, მაგრამ თურამე მუზისთვის გამო არ აღმოჩნდებოდა, დანახურს, განცდილს, შესიერებაში უმაღლეს ადრევედავდა. მამას სურათზე იხდენს ისეთ შთაბეჭდილებას, თითქოს ყველა ნატურადან არის დანახული. დიხს, ნატურიდან, რომელიც ოდესღაც მის შესიერებაში ვასათვარი ნიუანსებით აღიქვილია და დამკვიდრებულა. მხატვრის დიდ ტილოს „მცხეთობას“ უამრავი ჩანახატი დაეღო მასალად.

1901 წელს მან თავისი სადილობი სურათი „მცხეთობას“ ჩამოიტანა. იგი საქართველოს რუსეთთან შეერთების 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ გამოფენაზე იყო წარწეხი. აკადემიაში სურათი მიიწვიეს და ავტორი ოქროს მედლითა და სივდილით დააჯილდოვეს. ამ სურათმა მოსე თოიძეს სასილი მოუხუჭება.

პეტროგრადში მხატვარი გაეცნო ახალგაზრდა რუს ქალიშვილს ალექსანდრა ნიკიტას ასულ სუდინას, შეიყვარა იგი, შერთო ცოლად და საქართველოში ჩამოიყვანა. იგივე აპირებდა პეტერბურგში სამხატვრო აკადემიაში შესვლას. დედაჩემიც ნიჭიერი მხატვარი იყო, მაგრამ გათხოვებამ და შემდეგ შეიღებმა ხელი ააღებინეს სწავლაზე. ჩვენი ოჯახში დედამ ავტობორტრეტი ყოველთვის კედელზე იკრდა; ამჟამად ის მამას სახლ-მუხუჭუმშია დაცული.

ოჯახის მოქედებულ და შვილის მომლოდინე მამას საარსებო წყაროზე უნდა ფიქრბა. ამიტომ ისევ ძველ სახელოსს — სასწავლებლებში დაიყო მასწავლებლობა. აგრეთვე სისტემატური თანამშრომლობა ჟურნალ-გაზეთებში: „იკვლი“, „ფესკუნევი“, „თავტრი და ცხოვრება“, „ჯგვილი“ და „ნაკადული“, მონაწილეობდა გამოფენებზე, მოგზაურობდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში. 1910 წელს თბილისში

მ. თოძიძე.

გოგის პორტრეტი

მონაწილეობა მიიღო ქართველ მხატვართა გამოფენაზე, წარმოადგინა „კალოთა“, „სასიძი“, „დაბახანა“, „მოაჯირზე“, „სამოვართან“ და სხვა.

1915 წელს გამართულმა პირველმა ინდივიდუალურმა გამოფენამ აღიარება მოუპოვა მხატვარს. ამ დროისთვის მამას უკვე ხუთი შვილი ჰყავდა. საკვირველია, როგორ არჩენდა ასეთ დიდ ოჯახს. ამ შემოქმედს აუტანელ მატერიალურ მდგომარეობაში უხდებოდა საუკუნეადა მოღვაწეობა. ზოგჯერ რომელიმე ბავშვი, ან ყველა ერთად ავად უხვებოდა. ვინ იცის, მამას რამდენი ღამე გაუტყარებია უძილოდ. გამოიჩინებინა ნატრობდა, სისტემატურმა უძილობამ წერილები დაუწვინა.

ღღაინები — არარჩვეულებრივად თავშეკავებული ადამიანი, თავად შემოქმედი, ყოველნაირად ცდილობდა მამისთვის მუშაობის პირობები შეექმნა. ოჯახის მოვლა და ბავშვების აღზრდა მთლიანად დედამ იკისრა. რუსეთიდან დედას მშობლები უგზავნიდნენ ფულს, საჩუქრებს. დედა ამას იყენებდა იმისათვის, რომ ბავშვებს მუსიკა და ენები გვეწყავლა. მან შეიძინა პიანინო და მე და ჩემს დას — ნინოს მუსიკის მასწავლებელი დაგიქირავა. დედა დიდად აფასებდა მამას ნიჭს. ყოველ მის ნამუშევარს დაჰკანკალებოდა. პირველი შემავასეთი მამის შემოქმედებისა დედა იყო. მამაც ანგარიშს უწყევდა მას, თუმცა როგორც შემოქმედთა უმრავლესობა, კრიტიკას იმ წუთში ვუთით ვითომ არ იზიარებდა, მაგრამ ბოლოს მაინც მიიღობდა.

მამას ინდივიდუალური გამოფენა ყოფილი სასახლის ქუჩაზე, ახალი კლუბის დარბაზში, გაიხსნა 1915 წელს. აქ

წარმოდგენილი იყო „მცხეთობა“, „მრეცხავი“, „მეცხადსი სწავას“, „ერაელი“, „პატარა ირაკლი მაღალ ჯიკამზე“, „მეცხადსი სწავას პორტრეტი“, „დიდებას პორტრეტი“, „ხელისხიანი“, „სიკვი“, „დარბაზი“, „კალოთა“, „მწუხრი“, „ბუმბურაზნი“, „მოვარიანი ღამე“, „გვი მცონარეთა“, „მევილი თბილისი“, „პირველი სიხვი“, „მევილი ქალაქი საქართველოში“, „გიორგი მე-12“, „ხეთა ჩრდილოში“, „ლომთისან“, „შემოღამება“, „ალაუნის ველი“, „ქვიმშეთი მზის ჩასვლისას“, „მტკვრის ნაბირი“, „ქუჩა სპარსეთში“, „ბაზახანას“, „სინათლე ტყეში“, „ტყის ზღაპარი“, „წყვიისი“, „სიღნაღის წყარო“, „გაზაფხული“, „მევილი თბილისის ეზო“, „მრეცხავები“, „მოთა რუსთაველი იერუსალემში“, „ხალიჩის ქსოვა“, „დიდება შვილიშვილებთან“, „მარჯნის გამყიდველი“, „სმევა“, „ფანტაზია“, „სოფელი“, „ზიზია პერანგი“, „განთიადი“, „გარდაქმნის ტანჯვა-ტკივნეული“, „მესაიდუმლო“, „გულთმისანი“, „ღრუბლები“ და სხვა.

ამ გამოფენამ ძალზე დიდი გამომხარება პოვა და მხატვარს მდგომარეობა განუმტკიცა, გაამხნევა იგი. მაშინდელ პრესაში ბევრი რეცენზია დაიბეჭდა, კერძოდ, გაზეთ „სახალხო ფურცელში“, გერონტი ქიქოძის წერილი. მოვიტან ნაწყვეტს ამ სტატიიდან: — „მოსე თოძისთვის ხელგუნება ნამდვილი ბედისწერაა. ის არა ჰგავს იმ ადამიანებს, რომელნიც მხატვრობას ირჩევენ შემოხვევით, თუმცა შექმლო ისევე კარგად კალატრობა, დახლიდარობა და ან კომპოზიციონობა აერჩიათ. არა, ის მხატვარია, დაბადებით მას თან დაყოლია ორი თვალი, რომელიც მზადაა აღზუსხოს ელვარება ფერებისა და მოძრაობა ფორმებისა, მას თანდაყოლია აგრეთვე ინტუიცია, რომელიც მზადაა განჭვრიტოს აზრი საგნებისა და მოვლენებისა. მაგრამ ბრანაკლებს საყურადღებოა ის გარემოება, რომ მოსე თოძის თანდაყოლილი აქვს არარჩვეულებრივი სიყვარული ხელოვნებისა. ამ სიყვარულმა შეამღებინა მას გადაუღებელი ათასჯარი ადრეკოლეზა, რომელიც წინ ედებოდა ყოველ ჭეშმარიტ ხელოვანს... ჩანს, მოსე თოძე სულს სიღრმეში აბარებს მშვენიერი ქვეყნის ხათულ ხილვას და ამ ხილვის ჩარჩოვლა აღარ ძალუას ათავითარ უმეცრებას. თოძემ გამოიხატა ჩვენი ცხრათავა მზე და ჩვენი ვერცხლის შუქიანი მთავარი, ჩვენი მართლმადიდებელი და ჩვენი გამკაცრებული წყარო, ჩვენი მღუმელი ჭალა და ჩვენი მღელთ... და ამ ბუნების წიაღში მოათავსა ნებიერი ადამიანები, ცხოვრების ოცნებას რომ ქართველ ცინატიკოსს ოქრომკეილით. ყაყაოს სიწითლე, ბუნებრივი სიყვითლე, ცის ლაქვარდი და ატლასის ელვარება ახალი, მოთლოდებული სახით მოგვევლინა და გვაგრძობინა სისარული და აღტაცება, თითქმის თვალში ამ ფერად ქვეყანაში პირველად გაგვივლინოს... პეიზაჟი ჩვენი მხატვრის სტეინონია, — აქ ის თავისუფლებას და სილალეს გრძნობს, როგორც დიდი დამოუკიდებელი ოსტატი“ — ვერად გერონტი ქიქოძე.

გაზეთ „საქართველოში“ დაიბეჭდა დავით კასრაძის სტატია, სადაც ავტორი მამის გამოფენას ახალი მხატვრობის მიღწევად აცხადებდა. მხატვარმა დავით კაკაბაძემ ამ გამოფენის შესახებ წერილი დაიბეჭდა გაზეთ „ცნობის ფურცელში“ (№ 312), სადაც წერდა: — „მ-ნი თოძის გამოფენა ჩინებული მანერებითა იმ გზისა, რომელსაც უნდა დაადგეს ქართველი მხატვარი, ქართული თანამედროვე მხატვრობის შესაქმნელად“.

მხატვარი გუგარიან სიღამონ-ერისთავი გაზეთ „საქართველოში“ 1915 წ. № 23-ში წერდა: „სულით და გულით ეფლამები საშობლოს, ხელოვანის ასეთ გამარჯვებას, მიხარია, რომ გვეყოლია მხატვარი, რომელიც მაღლა სწევს ჩვენი ხელოვნების დროსა და ასე უწყობს ხელს მის გაფურქვანა-აყვავებას“. ჟურნალში „თეატრი და ცხოვრება“ (№ 25-26) დაიბეჭდა ამ გამოფენის შესახებ სტატია

სათაურით „ქართული ხელოვანი“. ამ გამოფენამ ბევრი თავყვანიმეგობრე შესიძინა მხატვარს. ჩვენი ინტელიგენციის მანძილდამ საუკეთესო წარმომადგენლებმა გამოფენიდან 80-მდე სურათი შეიძინეს.

უპეტარო ვიყავი და ზუსტდენად მასსოვს ვერინასიყი. აქ შეიკრიბნენ ინდოროინდელი საზოგადოების საუკეთესო წარმომადგენლები. ისეთი შთაბეჭდილება შექმნა, თითქმის ხალხი რაღაც დიდ ეროვნულ ზემოქმედებას. ყოველ შემთხვევაში, გამოფენა ჩვენს მესხეთებში ასე აღიბეჭდა. დიდი ჟრიალული იყო. გერონძე ქაქუცის მეუღლე — დეობარბივი სილამაზის ტასო ამირეჯიბი სამუდამოდ ჩანარა ჩვენს ბავშვურ მესხეთებაში. ალვის ხსენებით ტანერწრება მანდლოსანი, მომდიარე, სათხო სახით, ვიწრო და ალერსიანი ხელებით, სავერდოვანი, წყნარი ხმით მამას დიდ ნიჭსა და წარმატებაზე მესაუბრებოდა. ამ გამოფენის შემდეგ მამას საკუთარი ინდივიდუალური გამოფენა სიციქლოს ბოლომდე აღარ ჰქონია. 1915 წლის შემდეგ მამა ყველა საგნით გამოფენაზე იღებდა მონაწილეობას, რაზედაც ქვემოთ მოგასახსენებთ.

ჩემი ძმა — ირაკლი 8 წლის ასაკიდან უკვე მამასთან ერთად მონაწილეობდა და გამოფენებზე უფროსი მხატვრების გვერდით მონაწილეობდა.

1916 წელს ეჭვითვე თავაპიშვილის ინიციატივით მოწვევით მხატვართა ექსპოზიციას სოფელ ნაბახტვიში. ნაბახტვიის ტაძრის ფრესკები დიდმნიშვნელოვანია და ექსპოზიციის, რომელიც მხატვრები დიმიტრი შვეარდნაძე, შალვა ქაქუცაძე, მიხეილ ჭიაურელი, ლალო გულანაშვილი, გიორგი ერისთავი, მამა და ირაკლი შედიოდნენ, ეს ფრესკები უნდა შეესწავლა და გადმოეხატა. მამას მიერ გადმოსხარული ფრესკა ხელოვნების მუზეუმში ინახება. იგი განსაკუთრებული ყურადღებობა და სიყვარულით ეკიდებოდა ძველ ქართულ მხატვრობას. ნაბახტვიში მხატვრებს ჩვენი დიდი ისტორიკოსი ივანე ჯავახიშვილი სწავლიდა. ბ-ნი ივანე მხატვრებთან ერთად გაემგზავრა ატრის სიონში, მამა და ირაკლი აღტკარებით იკრებოდნენ. როგორც ცოდნითა და დამაჯერებლობით უსხნდა გამოჩენილი მეცნიერი ამ ტაძრის ისტორიას, რომ იგი XII საუკუნეშია აშენებული და ჩვენი ჯგერის მონასტრის გამოცობას წარმოადგენს.

გიორგი ერისთავმა ზემოქანათიელი მხატვრების ჯგუფი ნაბახტვიდან სოფელ ავლელოში წაიყვანა სახელმწიფო-ქოქო ქართული მოღვაწე პროფესორ კოსტა ამირეჯიბთან. კოსტა ამირეჯიბი იყო სოლოის მეურნეობის მფარინაჰაციის სპეციალისტი. მან ცარიზმის ბატონობის პირობებში საკუთარი ინიციატივით, სასაჩინოდ და მოკადნიშობით, სოფელი ავლელო ელექტრონის უქმი მოკადა. ეს მამანი, როდესაც ივით თბილისში ელექტროგანათება მხოლოდ შეძლებულ თუ დიდი მდგომარეობის მქონე ადამიანებს ჰქონდა. მხატვრებმა აღტკიცებით დააფიქსირეს მანქანები, ელექტროდანადაგარიები და ბოლოს სურათიც გადაიღეს კოსტა ამირეჯიბთან.

ჩვენი ხშირი სტუმარი იყო ჩემი ნათლია — შიო არაგვისბერილი თავისი ოჯახით, მამას ძალზე უყვარდა წყნარი და გულისხმიანი ადამიანი. ჩვენი ოჯახის ხშირი სტუმრები იყვნენ ი. წინამძღვრიშვილი, ი. აღმაძვ, დიმიტრი ყიფიანი.

მხატვრებიდან არ მახსოვს უფროსი თაობის წარმომადგენელი, მაგრამ ვიცი, რომ ჩვენს ოჯახთან მეგობრობდნენ ალექსანდრე მრეკლოშვილი და გრიგოლ მუსხი.

1916 წელს მამამ ჩვენთან ნიკო ფიროსმანაშვილი მოიყვანა. მისგან ორი სურათი „ტოტი და ჭაჭანთან“ და „კალოზი“ ჰქონდა შეძენილი. ფიროსმანი მამას თავის ატელიეში აიყვანა. ნიკომ მამაშვილის სურათების გარეშით თავისი სურათები რომ დაინახა, გაუკვირდა, სასწეურ სიამოვნების დიმილმა გააღაურინა, შეიმუშუნა, მიიხედ-მიიხიდა, იქვე, კე-

დელზე მამაშვილის მიერ დახატული „კალოზი“ დაინახა და გულდამსობ დაეცქერდა. მამამ უთხრა: — თქვენი მხატვარი „კალოზი“ ხარებით არის, ეს თითქმის ყველაზე ასეც ხდება, მე კი მასხოს, რომ მეგობრობისეველი კამიერებს იყენებთ ხოლმე და რაღაც ვაჭერებმა ნელი სიარული იცინა, კალოზმა უთენია იწყებენ, რათა განიავება სალამთავის მიახლორონ. ხანგრძლივი საუბრისა და სურათების დთავლიერების შემდეგ, მამამ ფიროსმანი სასადილო ოთახში ჩამოიყვანა და დედას გააჩინა: — ნიკოლი ახალგაზრდი ფიროსმანი! — შემდეგ დაემატა: — მინი დავალდე, იმდენი ვილაპარაკეთო. დედას სუფრა უკვე გაუმთა და ნიკო მიიპატიჟა. დედა მის ნახატებს იყნობდა, მოსწონდა კიდევ, რის შესახებ გულანაშვილად უსაუბრა ნიკოს. ფიროსმანი მორაქვებულად და ჟურადღებით უსმენდა დედას. ეტყობოდა, რომ რუსული ესმოდა, მაგრამ ზღვრით ჩემი, მხოლოდ მრავალსიტყვილი თვალებით მუხრობდა. სუფრაზე ნიკო, ჩვეულებისამებრ, მომცხრობდა და არაფერს ეკატრებოდა. ამ დროს მოვიდა მამას მინაშელო, ერთ დროს განთქმული მოკრივე ვიორგი თოძი, იგი უკვე ხანში შესული იყო, ოდნავ წელში მობრლი, მაღალი და მხარბეგანი. შავი და სხივანი თვალები ჰქონდა, მამამ ნიკოს გააცინო იგი და გვიანობ, რომ წინადა ჩუღურთილები და ქოქილები, კვირასცხოვლის სვეში კრებს მართავდნენ და მ-ნი ვიორგი თოძიქმ სახელი გათქვა, როგორც მოკრივე — ფალავანმა. ნიკო ანთებელი თვალებით უყურებდა მას და ოდნავ გასაკნინად ჩაილაპარაკა: — ეს მე გაგიჩინებ მოხდა. მამამ ნიკოს, ირაკლის მიერ დახატული კრივის სხვადასხვა ენობრთ აჩვენა, შემდეგ კი სტუმრებს ჭიქებით ღვინო აუფის. ნიკომ მოგარბადებით აიღო ჭიქა და წყნარად თქვა: — ბუნებურად — დლია ღვინო და გრძელი, ვიწრო თითებითი უღვანა შეიმშრო. მამამ დიდას სიყვარულით გააცინა ნიკო ფიროსმანი.

მხატვრებმა კირილე ზდანევიჩმა თავის სახლში ნიკო ფიროსმანის სურათების გამოფენა გამართა. ეს იყო 1916 წელს. მამა, მისთვის ჩვეული ენთუზიაზმით შეტდა ამ კეთილ საქმეს და ფიროსმანის ხელოვნებას დიდი სტატია უძღვნა.

მამასთან მეგობრობდა კომპოზიტორი დიმიტრი არაგიანი, რუსეთიდან ჩამოსვლისთანავე იგი ჩვენი ხშირი სტუმარი გახდა. ჩვენთან ხშირად დადიოდნენ კომპოზიტორები ის კარგარბეული, ანდრია ყარაშვილი, მელტონ ბლანჩიკაძე. მათ უყვარდათ მამას ხელოვნება, მეგობრობდნენ მასთან, მამაც ტკბებოდა ამ შესანიშნავ ხელოვანთა მუსიკით.

მამა ბევრს ზრუნავდა ახალი მხარდი მხატვრების აღზრდაზე. თავისი მოწაფეები მას შევლებივით უყვარდა, თუ საჭირო გახდებოდა, უკანასკნელ ლუკმასაც გაუზიარებდა. თავისთვის მამა მინიმუმ ოტრეფდა. ფუფუნება არ იყო მინიჭებული, ღვინოსა და ქეჩეში დროსა და ფულს არ დახარავდა, თუ რომელიმე ახალგაზრდა მხატვარს ტილოს და ფუნჯის საყიდლო ფული არა ჰქონდა, იგი ეხმარებოდა. სახელმწიფო-სამხატვრო სასწავლებელში, მამას უკანაგროლესი მოწაფეები იყვნენ: ქეთევან მალალაშვილი (როსლის თავისიებური, მართალი ხელოვნება ასარებდა. ახალგაზრდობში მამამ ქეთოს ლექსი უძღვნა და ძალზე კარგი პორტრეტი გახატა. ქ-5 ქეთოს წილიც კაბაზე თეთრი აბნისის საყელი აქვს შემოკლებული), ლალო გულანაშვილი, ალექსანდრე ბაბიქუქ-მელიქიძე, მიხეილ ჭიაურელი. მამა ფასებდა მიხეილის მრავალმხრივ ნიჭს. ის ჩატავდა, ძერწავდა, მსახიობობდა. ისინი ჩვენს ოჯახში ხშირად დადიოდნენ. დედას ძალიან უყვარდა სიციქლოსი და იუმორით აღსავსე ახალგაზრდა მიხეილი, რომელიც სახლში აუცილებლად სიმღერით შემოდიოდა.

სანდრო ცინკაურიძეც ჩვენი სასურველი სტუმარი იყო.

დავით კაკაბაძე არ იყო მამას მოწაფე, მაგრამ მამა ახალგაზრდობიდან იცნობდა და ძალზე უფასებდა მის ნიჭსა და შემოქმედებას. დავითმა მამას შემოქმედებას ბევრი თბილი სტრიქონი უძღვნა. ქართველ მხატვრობიან ერთად პარიზში დავით კაკაბაძის გამგზავრებას 20-იან წლებში მამას ძალიან შეუწყო ხელი.

ჩუღურეთში, ჩვენი ბინის თავზე მამას ატელიე ჰქონდა. აქ ატარებდა იგი თავისუფალ დროს. დღეს გარდა არავის შეეძლო იქ შესვლა. მასაც კვირადი ერთხელ ეძღვოდა ამის საშუალება. მე მიყვარდა იქ შეპარვა, ჟურნალების, სქელი წიგნების, ქართული თავსაკრავებისა და კედლებზე გამოვიღებულ სურათების თვალიერება. მამას ძველგური ირანული ყუთი ჰქონდა (ახლა იგი მუზეუმშია დაცული), პატარ-პატარა უჯრებით, სადაც ეწყო ფშავ-ხევსურეთიდან ჩამოტანილი ძველგური მძივები, საყურეები და სხვა-დასხვა ფერის ულამაზესი თევზები. ზოგი უკვე ძალზე ძველი იყო, მაგრამ თავისი ეპეე მანე შერჩენიდა. როდესაც მამა სახელოსნოში სახატავად ავიდოდა, სახლში ყველანი ფეხს წვერებზე დავდიოდით.

მხატვარს ახალ-ახალი სირთულეების დაძლევა იზიდავდა.

მამა მაშინ იწყებდა სურათის ხატვას, როცა მას ნანახი ააღუვებდა, აღაზნებდა. მხატვარ კოლორისტის მასელი თვალთ ხედავდა იმას, რაც საერთოდ რთულ და ძნელად გადასატრელ ამოცანად ითვლებოდა. იგი მთავარს, ტიპურს, ფერწერულად საინტერესოს ეძებდა და სანამ არ მიაგნებდა, არ მოისვენებდა, ხშირად ერთი სულის მოთქმით აღწევდა ხოლმე განსაკვირვებელ ნიშანს.

მის ნამუშევრებში მუდამ იგრძნობდა ჰაეროვნება, სიღრმე, სიფრცის ფენებად დაყოფა. სინათლისა და ჩრდილის შესაბამა, ნახევარტონების ნიუანსირება დღის სხვადასხვა

დროს, განთიადი და საღამო მთაში. შპის ჩასვლა, ღრუბლებს ფერი, შუქრდილობი, შპის სიკაშკაშე დღისმოსაგარემოს ცვალებად პირობებში.

მხატვარს მთავარიანი ლამებში უყვარდა. ამ თემას სხვა-დასხვა დროს რამდენიმე სურათი უძღვნა.

1914 წელს მხატვარმა დაწერა „მთა ჯვრის მონასტერში“. აქ მინორულ ტინებშია გადმოცემული შოთას განცდები. სამშობლოს მოწყვეტილი, დაბოლებული მგოსანი მხატვარს მთავარიან აღაშქ ქვის კიბეზე განმარტობით წარმოუდგენია. პოეტის კავშიანი სახე და ბერის სამოსში გახვეული მისი სილუეტი, საოცრად ტრაგიკულ შთაბეჭდილებას ახდენს. ამ განწყობის შესაქმნელად მხატვარს მთავარის შუქრდილობი გაულრმავებია.

მთორ სურათი ისევ შოთას მიეძღვნა. მგოსანი ტოვებს თბილისს. წინა პლანზე, მარჯვენა, ხეების შუქრდილობი ღრმად ჩაფიქრებული პოეტი დგას, ხოლო მისი სვედანი სილუეტის ფონზე დასატულია კაშკაშა მთავარიან განათებული, ზღაპრულად ლამაზი თბილისი.

მესამე მთავარიანი დამე უკვე მოგვიანებით დახატა მამამ, რომელიც ნინო ჭავჭავაძისა და გრიბოდოვის განმხრებას მიუძღვნა. უშველებელი, ტოტებგაშლილი ხის ქვეშ ნინო და გრიბოდოვი ეთხოვებიან ერთმანებს. მთავარის შუქი ვერცხლისფრად, ნაზად ეღვარებს. ნათელი მთავარიანი ლამა, ხეებს გვირგვინი ადგათ და ჩრდილები მათ ქვეშ დაპატარავებული. მთავარის შუქზე ნინოს კამა ძალზე ჰაეროვანია, საერთო განწყობა რომანტიკულია.

მეოთხე პატარა სურათზე დახატულია ფართო იავინა, რამდენიმე გრაციოზული ქართველი ქალით, მხატვარმა ახალი ამოცანა დაიწახა. ლამფის წითელი შუქი სახლის ფანჯრებიდან მთავარის სინათლისთან არის შესაბამებული. ორბამე განათება ფეერიულ შთაბეჭდილებას ქმნის.

ბორჯომის სახალსო თეატრი

ივანე მჭედლიშვილი

ბორჯომის კულტურის სახლის ორ ნათელ დარბაზში მოთავსებულია სახალსო თეატრალური მუზეუმი, რომლის ექსპონატები მოგვი-თხრობენ ბორჯომის სახალსო თეატრის ისტორიას, მის პირველ დღეებებსა და ხელმძღვანელებზე, რეჟისორებზე გ. ვაშაქიძესა და ლ. ყიფიანსზე.

გ. ვაშაქიძის რეჟისორობით ბორჯომში ჯერ კიდევ 1908 წელს დაიდა პირველი წარმოდგენა. მასში მონაწილეობდნენ სცენისმოყვარენი: კატო ხმალაძე, დარო სოსანიძე, მარო ბაქრაძე-მესხიძე, ვანო ბეიქტაძე, გიგა და პლატონ ხუციშვილები და სხვები.

თეატრალურ კოლექტივს სათავეში დიდი ხნის მანძილზე ედგნენ დუდე ძნელაძე და ოსებ ჟივიძე, რომლებიც სპექტაკლების დადგმის

გარდა, უშუალოდ მონაწილეობდნენ მათში.

წარმოდგენებში მონაწილეობის მისაღებად ბორჯომში იწყებდნენ საყვარელ მსახიობებს: ვ. ახაშიძეს, ი. ზარდალიშვილს, ნ. ჯავახიშვილს, მ. ქილარჯიშვილსა და სხვებს, რითაც ამაღლებდნენ სპექტაკლების მხატვრულ დონესაც და მყურებ-ლებსაც იზიდავდნენ.

ბორჯომის თეატრალურ კოლექტივს სხვადასხვა დროს სათავეში ედგნენ: ვ. ციმაკურიძე, ელ. ციმაკურიძე, ს. გერსამია, მ. მემქარიშვილი (ამჟამად ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე), ალ. ალაზნისპირელი და სხვები. ამ თეატრალურ კოლექტივში აღიზარდნენ და სცენური ნათლობა მიიღეს რესპუბლიკის დამსახურებულმა არტისტებმა ვ. სალარიძემ და შ. ხერხეულიძემ.

მ. თოძგ
პეიზაჟი.

მეხუთე სურათს, რომელსაც ისტორიული თემა უდევს საფუძვლად, მაშამ „ქოქოლა“ უწოდა, აქ გამოსახულია მარიამ დედოფელი შაჰაბასთან.

სპარსული დარბაზი. უკან კედელში ნიშაა, სადაც შაჰაბასი წამოწოლილა და ნებივრობს. წინა პლანზე მარიამის დიდებული ფიგურაა აღმართული. იგი შაჰაბასს ქოქოლას აყრის. ამ სურათში მთვარე პირველად შემოიჭრა ინტერიერში. ისევ ახალი ამოცანები იტაცებს მხატვარს — მთვარე დაბლა და სასვე. მარცხნივ, მავრიტანული სტი-

ლის ფანჯრებიდან, მთვარე გრძელი და ვიწრო ზოლებით შემოდის იატაკზე, იქმნება დიდი, ღრმა დარბაზის პერსპექტივა. შაჰაბასი მორთულ-მოკაზმულია თვალმარგალიტით. ფუნჯის ფართო მონასმებით იქმნება კაზმულობის შთაბეჭდილება. სინათლის ზოლები იატაკზე ფონს უქმნის მუქსამოსიან მარიამს. მარიამი შაჰაბასთან ზურვით დგას. სახე ტრაგიკული და ამაყი აქვს. ლამაზი ქალი უდრეკია და თავსაც ვაწინავს, ოღონდ კდემამოსილება არ შევლესოს. ძალზე მარმონიული შუქრდილებია სურათში. დარ-

1943 წლიდან დღემდე სახალხო თეატრს ხელმძღვანელობს ნიჭიერი შემოქმედი, ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე გიორგი ხმალაძე, რომლის რეჟისორობით არაერთი საინტერესო პიესა დაიდგა. მათგან განაკუთრებით აღსანიშნავია პ. კაკაბაძის კომედია „ყვარყვარე თუთაბერი“. სპექტაკლის მუსიკა გუგუთენის ხელოვნების დამსახურებულ მოღვაწეს კომპოზიტორ მ. ჩირინაშვილს, მხატვარია — თ. ხუციშვილი. სპექტაკლში მონაწილეობდნენ სცენის მოყვარენი: ვ. ფხალაძე, მ. ხუციშვილი, ლ. კველიშვილი, მ. ლურსმანაშვილი, ე. ციბაუკინა, ე. ცაბაძე, ი. ხუციშვილი, გ. იოსებაშვილი, შ. ბერიძე, ი. გონცაძე, ი. ალელიშვილი და სხვები.

შემდგომ დაიდგა აკ. დევიძის კომედია „მეუღლენი“, მეიოს და ენ-

ნიკენის „ბიჭუნა“, ა. ცაგარლის „ციმბირელი“, ნ. ნაკაშიძის „ვინ არის დამნაშავე?“. მომდევნო წლებში სახალხო თეატრმა განახორციელა ვ. გუნიას „და-მმა“, ბ. ლავრენვეის „რღვევა“, ირ. ჭავჭავაძის „კეთილი მუზობლები“, კ. ბუარჩიძის „მეცერი ქალიშვილები“, გ. ქელბაქიანის „განა ეს სიყვარულია?“, ი. მოსაშვილას „სადგურის უფროსი“, ა. ამპილიას „უცნაური ბეჭედი“, ა. წერეთლის „კინტო“, ტრ. რამიშვილის „სტუმარ-მასპინძელი“, პ. ემელიანოვის „უკუდავების წყარო“, მ. მთვარაძის „სახსოვარი“, პ. კაკაბაძის „კოლმეურნის ქორწინება“, მ. მრევლიშვილის „მოულოდნელი დასასრული“, ა. მომუნოვის „განაჩენი აღარ გასაჩივრდება“ და სხვ.

დიდი სამამულო ომის მისისხანე დღეებში თეატრალურ კოლექტივს

მუშაობა არ შეუწყვეტია არც ერთი დღით და ჰოსპიტლებში, სოფლებში, კოლმეურნეობებში დიდი ენთუზიაზმით დგამდა წარმოდგენებს, აწყობდა კონცერტებს.

1960 წლის მაისში მეიოსა და ენნიკენის ხალისიანმა კომედია „ბიჭუნა“ საყოველთაო მოწონება დაიმსახურა. საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტრომ რეკომენდაცია გაუწია სახალხო თეატრს, ეს პიესა ეჩვენებინა სხვა რაიონებში.

ბორჯომის სახალხო თეატრის კოლექტივმა რესპუბლიკურ ფესტივალზე მეორე ადგილი მოიპოვა და დიდი ენთუზიაზმით მოემზადა სამბოთა საქართველოს 50 წლის-თავისათვის.

სახალხო თეატრი მონდომებით ემსახურება დამყენებლებსა და რაიონის მშრომლებს, სოფლად —

ბაზი დიდა და მდიდრული. მხატვრის ერთ-ერთი ამოცანა იყო შაბასის ფიგურის წვედზე ზუსტი დეტალური შექმნა სურათზე მივარიანი ღამის პეიჯარია აღბეჭდილი. მამამ ქართლის ბუნება გამოსახა, შევერცხლილი მდელი, ბუჩქები, ხეები და გორაკი.

მეშველი სურათზე „მოვარიანი ღამე“ ბესიკისა და ანას შესვედრა გამოხატული.

კიდევ პატარა ეტიუდი — „ბორჯომი მივარიანი ღამე“. რამდენადღაც მახსოვს, კიდევ ჰქონდა მამას მივარიანი ღამეები დახატული, მაგრამ არ ვიცი, სად არის ახლა ეს სურათები.

1916 წელს მამამ და ირაკლი მდინარე თემის სათავესთან, სოფელ ერთაწმინდაში იყვნენ. მათ იქ აკარგარეველი შესვლათ. დაათვალიერეს ველისა, სადაც გიორგი სააკაძის ვაჟის — პატას თავი მარხია. მათ ნახეს თამარის დროის ხიდი — მრავალი კოშკი და ძველი. მამა-შვილმა თითო ეტიუდი გააკეთა. ია კარგარეთის უხაროდა თურმე, რომ მოსე მის მშობლიურ, წარმტაც ერთაწმინდას ხატავდა.

ინავე წელს მამა და ირაკლი დიმიტრი შვეარდნაძისთან, ლაო უკუდაშვილთან და მიხეილ ჭიაურელთან ერთად დავით გარეჯის მონასტერში იყვნენ, საიდანაც დიდი შთაბეჭდილებები და კარგი ჩანახატები დაბრუნდნენ. 1916 წელს თბილისში ჩამოვიდა რუსი პოეტი ბალმონტი. სპეციალურად გამართულ საღამოზე, რომელსაც დიდალი ხალხი დაესწრო, ბალმონტმა შოთა რუსთაველის პოემა „ვეფხისტყაოსნის“ საკუთარი თარგმანი წაიკითხა. ტარის გერალს მხოლოდ არ უსანდა. ჩვენი ინტელიგენცია გარს შემოვრტყა პოეტს. ყველას უდიდოდა სახე. მამამ პოეტი გაიცინა. ჩვენი თბილისის მოხიბლული სტუმრები აღტაცებას გამოთქამდა. მამამ სახლში მიიპატივა პოეტი და საჩუქრად პასტელთი შესრულებული საკუთარი ეტიუდი „თბილისი“ მიართვეს.

1917 წელს მამამ მხატვართა მოძრაი გამოყენებაში ერთ-ერთი როლი, რამაც საზოგადოებრიობის ყურადღებაში აყენა. ამ გამოყენებამ მრავალ ახალგაზრდას გაუღვინა დაუფლები სურვილი. ახალბედა მხატვრები მამასთან ერთად დადიდნენ ეტიუდების სახასხატად. მამამ იწვიათი უნაირ ჰქონდა, რომელიც მეექვსე გრძნობით შეინახავდა ახალგაზრდაში მხატვრის ნიჭს, ყურადღებით ეციებოდა, გზას უკავფავდა მას. გამოყენების ექსპოზიციში ახალგაზრდა მხატვრების ნამუშევართა შორის იყო აკაკი ვასაძის ეტიუდი.

როგორც ირაკლი მოვეითხო, ქუთაისში მამას ბევრი კარგი სურათი დაუხატავს. „ბარატის ნანგრევები“ დამთავრებულ ჰქონდა და იქვე გაიტანა გამოფენაზე. მოწვეულებული დიდი ლოდები მხატვარს იზიდავდა. იგი აქ ბევრი სურათის დახატავს იცებობდა. მოგზაურბამ გელათში, ფრესკების დათვალიერებამ წარუშლელი შთაბეჭდილება დატოვა მხატვარზე.

მამას მოსწონდა მოწამეთა მონასტერი, ხიბლავდა მისი ადგილმდებარება. მანდალი კლდის წვერზე აღმართული მოწამეთა, სამი მხრიდან მიუდგომელია, მის ირგვლივ ნაპრალებია. მხოლოდ მეოთხე მხრიდან ვიწრო ასახლებულს მიყავრთ გაღავნით შემოვლებული მონასტრისკენ.

ამავე წელს მთელი ჩვენი ოჯახი კახეთში იყო. დედა ახტალის ტალახით მკურნალობდა. ვცხრობდით თელავში. მახსოვს, ვულეჩ ახვლედიანის ორსათოლიანი სახლი აივნით, ოთახში ბევრი სურათი. მამამ კახეთში უამრავი ესკიზი და სურათი დახატა. ტაძრების ხედები, თელავის, ყვარლის, გურჯაანის პეიზაჟები, ალუზნის ველი და სხვ.

1919 წელს მამამ ორ გამოყენებაში მიიღო მონაწილეობა. მის სურათებს — „თამარ მეფე სავანაკოლდ“, „მჭედელი“, „ძველი თბილისის ბაზარი“ და სხვებს წარმატება ხვდა.

კოლმეურნეებსა და საძირეებზე მყოფ მწყემსებს.

1969 წლის ზაფხულში სახალხო თეატრის კოლექტივმა გასვლითი წარმოდგენები გამართა კოლმეურნებისათვის ახალდაბაში, ყვიბისში, კორტანეთში, დვირში, ტაძრისში, რველში და სხვაგან. დადგმები განხორციელდა ხელოვნების დამასხურებელმა მოღვაწემ გიორგი ხმალაძემ. როლებს ასრულებდნენ სცენის მოყვარები: ვერა ფხაძე, ბიძინა ხუციშვილი, პეტრე ნოზაძე, ჯუმბერ გუგავაძე, ილია ბლიაძე და სხვები.

გ. ი. ლენინის დაბადების 100 წლისთავისათვის სახალხო თეატრის მოაშხადა შოვე დადიანის პიესა „ნაპურწლიდან“, რომელიც ნაწევნები იქნა მხატვრული თვითმოქმედების რესპუბლიკურ დათვალიერებაზე.

ბორჯომის სახალხო თეატრის კოლექტივმა სოფელ ტაძრისის სასოფლო კლუბში ტაბაწყურელ მომთაბარე მწყემსებს უჩვენა ა. ცვარცვარი პიესა „ციმბირილი“, რომელიც დაღვა გიორგი ხმალაძემ.

მწყემსები მთაში დიდი სიხარულით შეხვდნენ ბორჯომის სახალხო თეატრის მსახიობებს.

ბორჯომელმა მშრომელებმა და ქართულმა თეატრალურმა საზოგადოებრიობამ დიდი აღფრთოვანებითა და ზეიმით აღნიშნეს მათი თეატრალური კოლექტივის არსებობის სასიცი წელი.

ახლანან სახალხო თეატრის კოლექტივმა განახორციელა მიხეილ აბაშიძის პიესა „დამნაშავენი“ (დამდგმელი-რეჟისორი გ. ხმალაძე). როლებს ასრულებდნენ დ. დადიანი, ზ. აკოფოვი, ნ. ვეფხვიაშვილი, ბ. ხუ-

ციშვილი, ე. ცაბაძე, ა. შვიცი, ქ. ლომიძე, მ. კოიშვილი, ჯ. ხიჯაკაძე, ი. გინცაძე, ჯ. გელაშვილი და სხვები.

სახალხო თეატრის კოლექტივმა ირაკლი ჭავჭავაძის „კეილი მეზობლების“ დადგმისთვის საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს საპატიო სიგელი დაიმსახურა.

შემოქმედებითი ცეცხლი ახლაც ღვივის ბორჯომის სახალხო თეატრში. მის კოლექტივს მუშაობაში აქტიურ, ქმედით დახმარებას უწევს რაიონის პარტიული, კომკავშირული და პროფკავშირული ორგანიზაციები და მთელი საზოგადოებრიობა, საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტრო, სახლური შემოქმედების რესპუბლიკური სახლი, საქართველოს თეატრალური საზოგადოება და სხვა ორგანიზაციები.

რამდენიმე ზენიზვნა სავარის წმინდა საბას ტაძრის კედლის მხატვრობაზე

გიორგი ხუციშვილი

ორესტი.

ქალქ ახალციხიდან ათი კილომეტრით დაშორებული საფარის მონასტერი ერთ-ერთი ულამაზესი საგანეა. მონასტრის მთავარ ნაგებობას წარმოადგენს წმ. საბას სახელობის ტაძარი. წმ. საბას ტაძარი, როგორც ეს დაადგინა პროფ. ვ. ვ. ბერიძემ,¹ აგებულია XIII საუკუნის ბოლოს ბექა ჯაყელი მანდატურთუხუცესის (1285-1308 წ. წ.) დროს. ეს ძეგლი მრავალმხრივ ინტერესს იწვევს და განსაკუთრებით იმიტომ, რომ მონღოლთა დაპყრობების დროინდელი აღმოსავლეთ საქართველო არც თუ ისე მდიდარია ძეგლებით. ეს გასაგებია: მაშინ ქართველი ხალხი უცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ ბრძოლაში იყო ჩაბმული. უაღრესად რთულმა პოლიტიკურ-ეკონომიურმა მდგომარეობამ საქართველო მტკიცეული პრობლემების წინაშე დააყენა. საჭმე იქამდე მივიდა, რომ საქართველოს ერთ-ერთი უძველესი და უმდიდრესი მხარე — ისტორიუ-

ლი მესხეთი — მისგან მოწყვეტილი აღმოჩნდა. ეს მოხდა 1266 წელს ჯაყელთა „დინასტიის“ დამარცხების სარგის ათაბაგის დროს: სარგისმა თავისი სამფლობელო უშუალოდ მონღოლთა ყაენის იურისდიქციას დაუმორჩილა, რაც ქვეყნის ღალატს ნიშნავდა. ხანში შესვლასთან ერთად სარგის ათაბაგი ჩამოსცილდა პოლიტიკურ მოღვაწეობას და 1285 წლიდან დაწყებული სამცხე საათაბაგოს მპყრობელად სარგის ათაბაგის ძეს ბექა მანდატურთუხუცესს ვხვდებით. დასწრელებული სარგისი ბერად შედგა ჯაყელთა ძველ რეზიდენცია-მონასტერში — საფარაში და მიიღო საბას სახელი.² მამის პატივსაცემად ბექა ჯაყელმა მიძინების X საუკუნის უგუმბათო ეკლესიის გვერდით ააგო დიდი გუმბათოვანი ტაძარი, რომლის პატრონად წმ. საბა ითვლება.

წმ. საბას ტაძარი თავიდანვე მოსახატად იყო განკუთ-

ვნილი, ამაზე მეტყველებს ქვის ფილებების წყობა, მათი საეკლავიური დაღარვა პარალელური ღრმულებით.⁴

წმ. საბას კედლის მხატვრობა საკმაოდ რთულ სურათს წარმოადგენს: აშკარად შეიმჩნევა სხვადასხვა დროის რამდენიმე გადაწერა-განახლების კვალი, თუმცა აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ განახლებებმა არ დაარღვიეს ტაძრის კედლებზე განლაგებული სცენების სიუჟეტური თანმიმდევრობა და მთლიანობა.

წმ. საბას ტაძრის გუმბათში თავსდება მაცხოვრის ამაღლების კომპოზიცია, გუმბათის ყელში რვა წინასწარმეტყველი, აფრებზე მახარებლები მელალიონებში. საკურთხევის აღსიდაში ვხვდავით ვედრებისა და ზიარების კომპოზიციებს, ცკლესიის მამათა ფრიზს დაკანებით კიდებულზე, მელალიონში „ჯვარი ძლივისა“ და 2 მთავარანგელო-

ზი. ტაძრის კედლებსა და გუმბათისქვეშა სვეტებზე თავსდება მაცხოვრის ცხოვრების ამსახველი სცენები, „მარტო მოსვლის“ კომპოზიცია, „ექსტატე პლაკიდას სსწულის“ „იესუს ხე“, „იესო ძე ნავესი მთავარანგელოზ მიქელის წინაშე“, ქეტორთა პორტრეტი.

მეიხველთა ყურადღება ამჯერად გვიანდა შევანეროთ წმ. საბას ტაძარში შემოსახულ რამდენიმე გამოსახულებაზე. აღსანიშნავია, რომ ქრისტიანული ტაძრის მხატვრობისათვის ამ დამასამათებულ სიუჟეტებშიც თემატიკის შერჩევის მხრივ წმ. საბას მხატვრობა გარკვეულ ორიგინალობას ინარჩუნებს.

ერთ-ერთ ასეთ საინტერესო სიუჟეტს წარმოადგენს ფრესკა „იესო ძე ნავესი მთავარანგელოზ მიქელის წინაშე“. ფრესკა მოთავსებულია ტაძრის ჩრდილო-დასავლეთის, გუმბათისქვეშა სვეტის ქვედა რეგისტრში. კადრის ზომაა 2,30 x 1,01 მ.

შემორჩენილია წარწერებიც, მთავარანგელოზის შარვანდის გასწვრივ:

		ანბი ლოზი
მიხალი	მთავარ	
იოსო	ძი	ნაშისი

და ქვევით, მთავარანგელოზის მარცხენა მუხლის გასწვრივ, მუხარადიანი ფიგურის თავზე:

იოსო	ძი	ნაშისი
------	----	--------

საბრძოლო აბჯარსა და წითელ წამოსასხაში გახვეული მთავარანგელოზი მთელი ტანითაა გამოხასხული. ოქროსფერი შარვანდი შავი და თეთრი ხაზებითაა შემოვლებული, მიქელის ყავისფერი თმის ხვეულები კი შავი პარალელური ხაზებით.

მეკრძან მოხრილ მარჯვენა ხელში მიქელს სწორი მახვილი უჭირია. მხატვარს ჯერ სხეული გამოუსახავს და შემდეგ ეს მახვილი მიუხატავს (კარგად ჩანს აბჯრის მოხაზულობა). სხეულის გასწვრივ ჩამოხვეულ მარცხენა ხელში მიქელს საკმაოდ მასიური ქარქში უჭირავს.

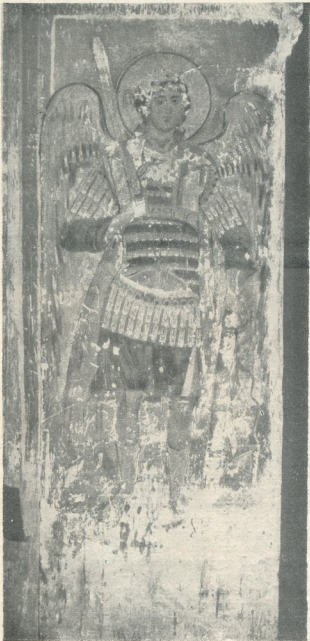
ფიგურას გრძელი პროორციები ახასიათებს. თავი სხეულში თითქმის 9-ჯერ თავსდება. სახე ყავისფერი საღებავებითაა დაწერილი. დაწვებზე საკმაოდ მკვეთრად, ორი ლესირებული ლაქის სახით წითურობა მოჩანს. ცხვირის გასწვრივ, თვალბთან, ნიკაპთან და ყბების გარშემო ჩრდილები მწვანე ფერითაა გადმოცემული. თმები წითელი თასმითაა გადაჭერილი.

მიქელის მარცხენა ფეხთან, მუხლქვევით ნავეს ძის იესოს თავი მოჩანს. ფრესკის ქვედა ნაწილი ისეა დაზიანებული, რომ იესოს მხოლოდ თავილა ჩანს. იგი, ეტყობა, მუხლმოყრილად იყო გამოხასხული. იესო ძე ნავესი უწყვერულგამო ახალგაზრდაა. თავზე ლითონის მუხარადი ახურავს. მუხარადიდან მხრებზე ლითონისვე ჯაჭვის რიდეა ჩამოშვებული. იესო ქვევიდან ვედრების გამომეტყველებით შეპყრებს მიქელს.

მიქელიცა და იესო ძე ნავესი მუქ მწვანე ფონზე არიან გამოხასხულნი. მთავარანგელოზის ფრთები რუხი, წითელი, მუქი ლურჯი ფერებით არის დაწერილი. ნახატი შავი ხაზის მეშვეობით სრულდება. ფრთების ბოლოები მუხლის ქვევით სწვდებიან მიქელს (ფოტო № 2).

ჩრდილოეთის მკლავის აღმოსავლეთის კედელზე, სამკვეთლოში შესასვლელი კარების თავზე, კანკელის გვერდით განლაგებული მთელი რეგისტრისაგან მხოლოდ ორი ფიგურაა შემორჩენილი. მათი სიმაღლეა 1 მეტრი და 50

მიქელი მთავარანგელოზი, იესო ძე ნავესი.

სანტიმეტრი. შედარებით უკეთაა მოღწეული კიდურა გამოსახულება. მას შავი ხაზით შემოვლებული ყავისფერი შარავანდი აქვს. ტანზე მთავარანგელოზ მიქელის მსგავსი ლითონის აბჯარი აცვია. მარჯვენა ხელში თეძოსთან გრძელი შუბი უჭირავს. აბჯარზე წამოსხმული აქვს წითელი წამოსასხამი. აბჯარიდან მუხლებამდე ეშვება რუხი-მომწვანო ქიტიანი აფრიალებული ბოლოებით. მარცხენა ხელში მიქელ-მთავარანგელოზის მსგავსად უპყრია ქარქაში, რომელსაც წითელი თასმა აქვს მიმაგრებული. ეს თასმა წითელი ბურთულით ბოლოვდება. წმ. მხედარს ფეხზე მაღალ-ყელიანი რბილი ჩექმები აცვია. ჩექმები რუხი ფერისაა.

წმ. მხედრის სახის კონსტრუქცია შესაბამეა მიქელ მთავარანგელოზის სახეს. მსგავსება აბჯრის, ტანსაცმლის, ქარქაშის დამუშავებამდე სჩანს. თუმცა მიქელისაგან განსხვავებით ეს ფიგურა გაცილებით უფრო პროპორციულია და უკეთესადაა დაყნებული (ფოტო № 1).

საინტერესოა ამ წმ. მხედრის ვინაობა. სახელი შარავანდის მარჯვენა მხარესაა დაწერილი თეთრი ასოებით მწვანე ფონზე:

ორისტ.

ეს სახელი, ცოტა არ იყოს, წარმართულად ძველს და ქართული შესავარაუდების კვლის მხატვრობის სხვა ძეგლებში, რამდენადაც ჩვენ ვიცით, არ გვხვდება. თუ რა გზით მოხდა ორისტის გამოსახულება საფარის წმ. საბას კედელზე, ვფიქრობთ, რამდენიმე ვერსიის საშუალებით შეიძლება აიხსნას.

ცნობილი ქართველი მეცნიერისა და საზოგადო მოღვაწის თეიმურაზ ბატონიშვილის (1782-1846 წ.) კერძო წიგნსაცემში დაცულია ერთი ხელნაწერი, რომელიც ჩვენი ორისტისა და მისი თანამებრძოლების (აქ წამოილი ფიგურები საფარის წმ. საბაში ორისტის ვერდიო) ვინაობასა და თავგადასავალს წარმოადგენს.⁵

მეორე ხელნაწერი, რომელიც შესაძლოა იმავე ორესტზე მიეფიქრობებინ, არის XVI ს-ში გადაწერილი თარგმანი ბერძნულიდან ორესტისი და ძმთა მისთა მარტიკოლის შესახებ. ტექსტი გადაწერილია აფხაზეთის კათალიკოსის ფედომონ I ჩხეტიძის (1543-1578 წწ.) ბრძანებით. ხელნაწერი გელათის მონასტრის კუთვნილია, დღეს კი ქუთაისის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმშია დაცული. ძველი გამოსაცემად მოამზადა და გამოიკვლია აკადემიკოსმა ჭინბლაძემ.⁶ მართალია, ჯერ კიდევ დაუზუსტებელია ამ ორი სახელის — ორესტი და ორენტიოს — ურთიერთამოკიდებულება, მაგრამ თავისთავად ამ ორი ქართული ხელნაწერის არსებობა მეტად საყურადღებოა ჩვენი გამოსახულებისათვის.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ორესტის მარტიკილობის ბერძნული ტექსტები ჩვენამდე არ მოღწეულა, ანუ, რომ ერთადერთი წყარო ორენტიოსისა და მისი ძმების თავგადასავლის კვლევის ქართული მეტაფრასტული თარგმანია.

საკითხის დაყენების თვალსაზრისით აღსანიშნავია ისიც, რომ ორესტის, მიქელ მთავარანგელოზის და ნავეს ძმის იესოს ფიგურათა შესრულების მანერა საკმაოდ ახლო დება, მინიატურის შესრულების წესთან. რეკონსტრუქციის მიხედვით ორესტის გამოსახულება მოთავსებული, სამკვეთლის შესავლებლის თავზე საკმაოდ ვრცელ მართკუთხედს წარმოქმნის. ორესტის გარდა, აქ თავისუფლად მოთავსდებოდა კიდევ ხუთი-ექვსი ფიგურა. ერთ-ერთი მათგანის მოხატულობა ჯერ კიდევ სჩანს ორესტისაგან მარჯვნივ.

წმ. საბას მხატვრობა რამდენჯერმე განახლებული. სახსრეთ-დასავლეთის გუმბათქვეშა სვეტზე მოთავსებუ-

ფრამენტარ სამხრეთ-დასავლეთის გუმბათისქვეშა სვეტლანა.

ლია ბათქაშის თითქმის ოვალური ნაწილი, უსწორმასწორო კედლებით. ბათქაში ძლიერ გაუფერულებულია. მოჩანს საკმაოდ მასიური ფეხების მოხატულობა მუხლიდან ტერფების ჩათვლით და მარცხენა ფეხის გასწვრივ მახვილის ან ქარქაშის გამოსახულება. შეუესიღოა ორი ფეხისაგან შესდგება. ორივე ფეხა ფერწერით იყო დაფარული. ეს სხვა მაგალითებთან ერთად კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ წმ. საბას ფერწერა დროთა განმავლობაში რამდენჯერმე ყოფილა განახლებულ-გადაწერილი (ფოტო № 3).

ჩვენი ინტერესი ამ გამოსახულებებისადმი არ არის შემთხვევითი: ისინი უკავშირდებიან ძველთვის მიღწეულ რიგს. მაგალითად, ფრესკის „იესო ძე ნავესი მთავარანგელოზ მიქელის წინაშე“ სცენა ძველი აღქმითაა აღებული. ოსტატმა კარგად იცის ამ სცენისათვის დამახასიათებელი იკონოგრაფია. მსგავს მოძრაობაში და რაც მომავალი, ატრიბუტებით (მთავარანგელოზის წამოსასხამი, აბჯარი, ხმალა, ჩაცმულობა, იესოს მუხარის) საფარის ფრესკა წააგავს ზარზმისა (XIII ს.)⁷ და იფარის ფრესკებს (XI ს.)⁸, ვატკანის (VII ს.)⁹ გრიგოლ ნაწინაშლის პარიზის ეროვნული ბიბლიოთეკის (880-886 წ. წ.)¹⁰ ბასილ II ვატკანის ბიბლიოთეკის (დაახ. 986 წ.) ხელნაწერთა მინიატურებს.¹¹

ამს უნდა დავემატოთ ისიც, რომ წმ. საბას კვლის მხატვრობაში კიდევ მოიპოვება რამდენიმე საინტერესო სიუჟეტი, რომლებიც დაკავშირებულია ადრულ-ქრისტიანულ განცდებთან. ასეთია წმ. საბას დასავლეთის მცლავის შუა რეგისტრში მოთავსებული გრანდიოზული ფრესკა „წმ. ეგსტატე პლაკიანი სასწული“.¹² მსგავსი გამოსახულება 1921 წელს ამიერიან გარეჯის უღანბანში აკად. გ. ნ. ჩუბინაშვილმა. ეს არის ნათლისმცემლის ტაძრის შესასვლელში ქვაზე ამოკვეთილი რელიეფი.¹³ მეორე მაგალითია პარიზის ეროვნული ბიბლიოთეკის ფსალმუნის მინიატურა,¹⁴ კლიუნის მუზეუმის რელიეფი¹⁵ და სხვ.

ბატონიშვილს ჩრდილო-დასავლეთის ნაწილის სამხრეთ-დასავლეთის კედელზე ქვედა რეგისტრში მოთავსებულია „იესეს ძიხ“ გამოსახულება. ცნობილია, რომ მცირე ზომის სატეხი ამ სიუჟეტის გამოსახულებით საკმაოდ პოპულარული იყო.¹⁶ მსგავსი გამოსახულება მოიპოვება პანაგია პანტანასაში (მაკედონია — 1289 წ.),

პეტრესა და პავლეს ეკლესიაში (ტირნოვო, ბულგარეთი — XIV ს.), ქრისტეს შობის ტაძრის მოზაიკა ბეთლემში — 1169 წ. და სხვა.¹⁶ გარდა ამისა, ამ შინაარსის ფრესკა მოგვეპოვება ყინწყვისშიც (XIII ს.).

დაბოლოს, წმ. საბას ტაძარში დაცულია რელიეფი „წმ. დანიელი ღობების თხრილიში“. საკმარისია აღინიშნოს, რომ მსგავსი სიუჟეტი უკვე ჩვენი წელთაღიგის დასაწყისის კაკაოკომების უძველეს ფრესკებში გვხვდება.

ამრიგად, საფარის წმ. საბას ტაძრის კედლის მხატვრობა სიუჟეტების შერჩევის მხრივაც საინტერესო ძეგლს წარმოადგენს. იგი კიდევ ერთხელ მოწმობს იმას, რომ საშუალო საუკუნეების საქართველო ერთ-ერთ მოწინავე ქვე-

ყანას წარმოადგენდა, რომელიც სვა ქრისტიანულ ქვეყნებთან ერთად იცავდა ძველ ქრისტიანულ ტრადიციებს და მასაც შესაძლებელი წვლილი შეჰქონდა საკაოკომო-კულტურის განვითარების კეთილმოზილურ საქმეში.

შენიშვნები:

¹ ვახტანგ ბერიძე, „სამცხის ხუროთმოძღვრება XIII-XVI საუკუნეებში“, თბილისი, 1955 წ.

² „ქართლის ცხოვრება, ეპითალიძე-მწერელი“, თბილისი, 1959 წ., ტ. 2, გვ. 278.

³ M. Brosset «Rapports, sur un Voyage archeologique dans la Georgie et dans l'Arménie exécuté en 1847-1848» 2-c Civraison, St. Petersburg, 1850, p. 119.

⁴ Д. П. Гордеев. «Отчет о поездке в Ахалцихский уезд в 1917 году, росписи в Чуле, Сапаре и Зараме». «Известия Кавказского историко-археологического института в Тифлисе», том I, Петроград, 1923 г.

⁵ „თეიმურაზ ბატონიშვილის წიგნსაყივის კატალოგი“ გამოცემულ დაამზადა ს. იორდანიშვილმა. თბილისი, 1948 წ. ამ გამოცემის მე-13 გვერდზე ვკითხულობთ: „წიგნი საეკლესიოთა ისტორიათა. 57. მამათ ცხოვრება და მოწყაება ლეაწლი, ერთს წიგნად აღწერილი. დაბ. ძველი წიგნი ჩვენს წმინდათ მამათ ქართველთაგან ბერძნულსაგან ქართულად თარგმნილი ძველადე, რომელსა შინაც არიან შემდგომნი ესე... 3 (წამება წმინდათა დიდათა მოწყაება ევსტატი, აქესენტი, ევგენი ორესტი და მარტირისა“. ასეთივე ცნობა დაცულია კატალოგის ავტორგრაფულ ნუსხაში, ლენინგრადის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის ხელნაწერში) С 38.

⁶ გ. კვეციანი, „ორენტიოსისა და მშათა მისთა მარტიკობა“, გამოცემა და ტექსტი დაბეჭდილია საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამოცემაში „ლიტერატურული ძეგანი“, IV ტ., თბილისი, 1948 წ., 93-128 გვ. ეს ცნობები ჩვენ მოგვარა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელმა, დოცენტმა გ. ს. შარაძემ, რისთვისაც უღრმეს მადლობას ვუხდით მას.

⁷ Е. Такашвили. Археологические экскурсии, разыскания и заметки, вып. I, Тбилиси, 1905 г., стр. 55.

⁸ Ш. Я. Амирашвили. История грузинской монументальной живописи, том I, Тбилиси, стр. 137, табл. 129.

Н. Аладашвили, Г. Алибегашвили, А. Вольская. Росписи художника Тевдоре в Верхней Сванетии, Тбилиси, 1966 г., стр. 25.

⁹ В. Н. Лазарев. История Византийской живописи, том I, стр. 55-56, табл. IV, Миниатюра из Ватиканского свитка Иисуса Навина. Palat. gr. 431.

¹⁰ იქვე, том II, табл. 51, Миниатюра из Слов Григория Назианзина в Парижской Национальной Библиотеке, гр. 510.

¹¹ იქვე, том II, таб. 69а, Миниатюра Панталеоны из Мелопогия Василия II в Ватиканской Библиотеке, гр. 1613.

¹² Г. Н. Чубинашвили. «Пещерные монастыри Давид-Гареджи, Тбилиси, 1948 г., стр. 31-32.

¹³ В. Н. Лазарев. История Византийской живописи, том II, Москва, 1948 г., табл. 45а, Сены из жизни Евстафия, Миниатюра из Псалтыря в Парижской Национальной Библиотеке, гр. 20, начало X века.

¹⁴ Д. В. Айдалов. Некоторые христианские памятники Кавказа, см. Археологические известия и заметки, № 7, 1895 г., стр. 239-240.

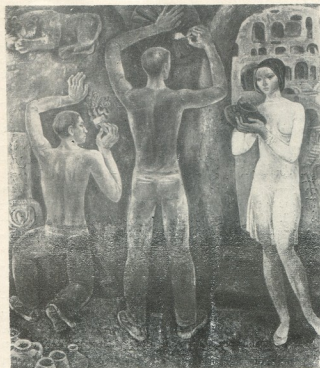
¹⁵ Н. П. Кондаков. Иконография Богоматери, том II, Петроград, 1915 г., стр. 233.

¹⁶ В. Н. Лазарев, История Византийской живописи, том I, М., 1947 г., 131, 173, 176, 178, 184, 375, 380 стр.

საქართველოს კომპაზიციის 50

წლინთავისაღმი მიმღვინილი გამოცეინაღ

რ. თორღია. ახალგაზრდა არქეოლოგები.

ლისპეტის მონაწილენი. მარცხნიდან: მსახიობები — გ. თოღაძე, ა. ტყაბლაძე, ნ. ნიჭიანიძე, ა. შიქაძე; ბავშვთა მხატვრული აღზრდის სახლის სამხატვრო ხელმძღვანელი ვ. სულაქველიძე, რეჟისორი ს. მრეველიშვილი, ე. მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის დირექტორი ა. ქუთათელაძე, მხატვრული სახლის დირექტორი ნ. ჭილაური; მსახიობები — ჯ. მონიავა, პ. ინწკირველი (რესპ. დამს. არტისტი), ლ. კახანაძე, ვ. თანდილაშვილი, ლ. პიტავა, მ. გვერთია.

საინტერესო ღონისძიება ბავშვთა მხატვრული აღზრდის სახლში

ლეილა ზვიადაძე

ბასსული წლის 15 თქტომბერს კ. მარჯანიშვილის სახელობის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის დარბაზი თბილისის მოსწავლეებმა ააგეს. ხელოვნების ნორმ მოყვარულთა საქალაქო ასოციაცია ემზადებოდა სპექტაკლის „ნუ გეშინია დედა“ საქალაქო განხილვისათვის. 15 ნოემბერს კი განათლების განყოფილების მხატვრული აღზრდის სახლის საქალაქო დარბაზში ერთმანეთს შეხვდნენ სპექტაკლის დამდგმელი კოლექტივი, ასოციაციის თეატრალური სექციის წევრები და თეატრის ნორჩი მოყვარულები. საუბარი ეხებოდა სპექტაკლის ავაგრიანობას.

— ინტერესი, რომელიც სპექტაკლმა მოსწავლეებში გამოიწვია, — აღნიშნავს სექციის თავმჯდომარე, 27-ე საშუალო სკოლის მოსწავლე მაია დემეტრაძე, — ბუნებრივია. ეს არის კიდევ ერთი საინტერესო შეხვედრა ჩვენს თანამედროვესთან. რეჟისორმა სანდრო მრეველიშვილმა მკვეთრად წამოსწია სპექტაკლში თანამედროვე ახალგაზრდობის მტკივნეული პრიბლიმები და ნოდარ ღუმბაძის ხალისიან იუმორთან ერთად ბევრი რამ განადა ჩვენთვის ჩამაფიქრებელი. სპექტაკლში დაპირისპირებულია თანამედროვე ახალგაზრდობის სამი ტიპი, უარყოფითი მხარეები აყვანილია

გროტესკამდე და აძლიერებს კრიტიკულ დამოკიდებულებას ყოველივე მანკიერისადმი.

მაია დემეტრაძემ დაწვრილებით ისაუბრა სპექტაკლის რეჟისურაზე, შეეხო ცვლილებებს, რომელიც ლიტერატურულმა პირველწყარომ სცენაზე განიცადა, აღნიშნა რა შეემატა, ან რა დააკლდა დადგმას ამ ცვლილებებით. მან სპექტაკლის ნაკლად ჩათვალა ზოგიერთი სახის გაუფერულება, ზოგიერთი ეპიზოდის ამოღება, დედის აჩრდილის ხშირი გამოსვლა სცენაზე და სხვა. მისი აზრით, ნოდარ ღუმბაძის პიესები ერთმანეთს ჰგავს, ამიტომ საჭირო იყო რეჟისორს გამოენა-

ხა სპექტაკლისთვის ახალი ფორმები და არ გაყოლიდა წინამორბედი დადგენების გზას.

მე-4 საშუალო სკოლის მოსწავლე ქეთინო შოთშვილი თანამედროვე ახალღაგაზრდობის პრობლემით დაინტერესდა. იგი შეეხო სპექტაკლში წამოჭრილ მტკივნეულ საკითხებს. მისი აზრით, სპექტაკლი არის სასრეკ თანამედროვე ახალღაგაზრდობისათვის, რომელიც არ უნდა ცხოვრობდეს დამალუპეული ღოზუნებით, ყველამ თავის თავს მოუაროს" და პირადი კეთილმოწყობა თვითმიზნად არ უნდა გაიხადოს.

სპექტაკლის მთავარ გმირს — ავთო ჯაყელს (ახალღაგაზრდა მსახიობი ა. მიქაძის შესრულებით) მაღალი შეფასება მისცა 88-ე საშუალო სკოლის მოსწავლე გულნარა კურატაშვილმა. მსახიობმა, — თქვა მან, — შესანიშნავად დასძლია რთული ლიტერატურული სახე. რომანის ძირითად მოტივებს პუშკინიზმს, ღრმა პატრიოტიზმს, ოტიკიზმს სპექტაკლში მიქაძის მიერ შექმნილი იერსახე აძლევს. მსახიობის თამაშში არ იგრძნობა დამკვიპლობა. იგი ხან ღრმა განცდებს ავლენს, ხან იუმორითაა სავსე, მაგრამ ყოველთვის ზომიერია, უშუალო და გულწრფელი.

მე-4 საშუალო სკოლის მოსწავლე თამარ კახიანი შეეხო სპექტაკლის მხატვრობასა და მუსიკას და აღნიშნა, რომ გემოვნებით გაფორმებული დადგმა ყოველმხრივ უწყობს ხელს რეჟისორის ჩანაფიქრის მაყურებელამდე მიტანას.

გაცხოველებული მსჯელობის საგნად იქცა მსახიობთა ოსტატობა, როლის შესრულების ესა თუ ის მხარე. მოსწავლე რეჟო მგელაძემ დაწვრილებით დაახასიათა მსახიობების პ. ინჟირველის (სიღორე ჯაყელი), გ. გელოვანის (მინაგო ჯაბუა), ვ. ოსაძის (ვანიჩკა ბიძია) და ა. ვერულაშვილის (რუბენა მესაბეთე) მხატვრულად გამოკვეთილი, მაღალი ოსტატობით შესრულებული იერსახეები, მსახიობთა შესანიშნავი გარდასახვა, მაგრამ აქვე უსაყვედურს რეჟისორს რუბენა მესაბეთის ზედმეტობა სპექტაკლში და ვანიჩკა ბიძიას ცალმხრივობა, ნაკლებ დამაჯერებლობა.

136-ე საშუალო სკოლის მოსწავლეს მარინე ხოდელის აზრით ძალიან საინტერესოდ გამოიყურებია სცენაზე და კარგად ახორციელებენ რეჟისორის ჩანაფიქრს მსახიობები: ჯ. მონიავა (გივი), ა. მესაბლიძე (გელა), რ. მიტაბერიძე (არჩილი).

საერთო აზრი გამოხატა 113-ე საშუალო სკოლის მოსწავლე მარინე სამადაშვილმა, როდესაც აღნიშნა, რომ სპექტაკლში გაუფრტულებულია მაიორ ჩხარტიშვილისა და შერბინას სხეულები და მსახიობებს ე. ტრიპოლსკისა და გ. თოდაძეს არ მიეცათ საშუალება მეტი ფერები მოეძებნათ თავიანთი იერსახეებისათვის. სამადაშვილმა მაღალი შეფასება მისცა საზღვრის დამრღვევის საუცხოოდ გამოძენილ სახეს მსახიობ მ. ეგუტაის შესრულებით და აღნიშნა, რომ მსახიობმა ამ პატარა ეპიზოდში კიდევ ერთხელ გამოავლინა ოსტატობა და გარდასახვის შესანიშნავი უნარი. საოცრად შთამბეჭდავია მისი ყოველი ჟესტი, მიმიკა, მეტყველება.

დისპუტის ყველაზე ნორჩი მონაწილე — 136-ე საშუალო სკოლის მოსწავლე ნატო მანჯავიძე მოუხიბლავს მსახიობ ნ. მიქელაძის შურა მამიდას, ნატოს აზრით შურა მამი-

და სცენაზე უფრო სრულყოფილად ვიდრე რომანში.

ბევრად უფრო კრიტიკულად მიუდგა ქალთა სხვა სახეებს 31-ე საშუალო სკოლის მოსწავლე თამილა უქენაშვილი, რომელმაც არაღამაყყოფილებლად ჩათავალა დადუნას სხე მსახიობ ლ. ჰიტავას შესრულებით და აღნიშნა ი. ჭიჭინაძისა და გ. ემხვარის თამაშის გადაჭარბებული მანერა.

სამშობლოს სიყვარულის თემა სპექტაკლში იმდენად მკვეთრია, რომ შეუძლებელი იყო დისპუტის მონაწილეებს გვერდი აველით მისთვის. „როგორი სამშობლო უნდა გვიყვარდეს?“ აი, 147-ე სკოლის მოსწავლე ლალი მახაშვილის საუბრის თემა.

ავთანდილ ჯაყელის აზრი სამშობლოზე ჩემი თანატოლების საერთო აზრია. ყველანაირი სამშობლო უნდა გვიყვარდეს. ძალიან კარგია, რომ ეს საკითხი სცენაზე გადაიტანეს. ავთო ჯაყელის სიტყვები, რომ ავადმყოფი თუ ექიმს სწეულეგას უშაღავს, კვდება — სცენიდან მოწოდებასავით ისმის და ახალღაგაზრდა მაყურებელს სამუდამოდ რჩება გულში, — თქვა ლალი.

თითქოს ლალი მახაშვილის გამოსვლას პასუხობდა მე-18 საშუალო სკოლის მოსწავლე ავთანდილ ვასაძე, რომელმაც წამოჭრა საკითხი: მართალი იყო თუ არა თანატოლებთან კონფლიქტში ავთო ჯაყელი? გულწრფელი იყო ვასაძე, როდესაც აღნიშნა, რომ მოსწონს ავთოს პირდაპირობა, ალამართობა, მაგრამ ვერ დავთანხმე მისი „ბრძოლის მეთოდებს“, რადგან მუშტიკრივით ვერ დაამტკიცებ სიმართლეს. ნაკლთან ბრძოლისთვის სხვა გზებიც არსებობს.

მაყურებელია დარბაზში

ახალგაზრდა რეჟისორ სანდრო მრეელიშვილისათვის ხელოვნების ნორმ მოყვარულთა საქალაქო ასოციაციასთან შეხვედრა პირველი არ არის. მას ახსოვს მხატვრული აღზრდის სახლში ჩატარებული თემატური საღამო — „ვისაუბროთ თანამედროვე თეატრის შესახებ“, სადაც სანდროსა და მის მგებობებს თავიანთი პოზიციების „დაცვა“ მოუხდათ თეატრის ნორმ მოყვარულებთან. ანტიტომაა, რომ მისი საპასუხო გამოცვლა მეტად შინაარსიანი, დამაჯერებელი და გულთბილი იყო. რეჟისორმა კარგად იგრძნო სპექტაკლის ახალგაზრდა შემფასებლებთან შეხვედრის დიდი პასუხისმგებლობა. მას არ დატოვა უპასუხოდ არც ერთი შენიშვნა, გაითვალისწინა და სამართლიანად მიიჩნია ბევრი მათგანი, მაგრამ დამარწმუნებლად დაასაბუთა თავისი მოსაზრებებიც.

სცენაზე, სადაც სპექტაკლის მონაწილეები ისხდნენ, გახუყვეტილი მიდიოდა წერილობითი შეკითხვები. თეატრის ნორმ მოყვარულებს აინტერესებდათ ყველაფერი: რეჟისორის მომავალი გეგმები, მსახიობების მუშაობა როლზე, მათი დამოკიდებულება განსახიერებელი გმირისადმი. ამიტომ მსახიობებს პ. ინ-წკირველს, ჯ. მონიავას, მ. ეგუტას, ლ. პიტავას მოუხდათ დამოკიდებულებითი საუბარი. მათი გამოსვლა იმდენად გულთბილი, შინაარსიანი და უშუალო იყო, რომ სამასკაციან დარბაზში შინაურული ატმოსფერო შეიქმნა, რაც ასე საჭიროა ბავშვებთან ურთიერთობაში. ეს განაპირობა თეატრის დირექტორის ა. ქუთათელაძის გამოსვლამაც, რომელმაც მადლობა გადაუხადა დისპუტის მონაწილეებს და აღნიშნა, რომ მარჯანიშვილის სახელობის თეატრი მოვალეობად თვლის ასეთი ურთიერთობის გაღრმავებას თავის ნორმ მაყურებლებთან — მომავალ თეატრმცოდნეებთან, კრიტიკოსებთან და მსახიობებთან.

ხელოვნების ნორმ მოყვარულთა ასოციაცია, რომელიც ჯერჯერობით თითქმის ერთადერთია საბჭოთა კავშირში, მუშაობას განაგრძობს. მისი გეგმები ვრცელი და შინაარსიანია. განათლების განყოფილების მხატვრული აღზრდის სახლი, როსტის ბაზაზე მოსწავლეთა ეს საინტერესო გაერთიანება მუშაობს, ყოველდღიურად ახალ წევრს იკრებს გარემოში, რათა მოსწავლე ახალგაზრდობა ჩვენი ხელოვნების პროფესიული შემფასებელი გახდეს.

აპაკი ვეფხიძე

ს უ ლ ხ ა ნ - ს ა ბ ა

დ რ ა მ ბ

აკაკი ვეფხიძის ისტორიული დრამა „სულხან-საბა“ ახასაყს საქართველოს ცხოვრებას მეოთხრამეტე საუკუნის დასაწყისში, როცა ომებით ილაჭაწყვეტილ ერს დასაზოგადებლად ეპოქინებოდნენ ირანი და თურქეთი. პიესა მოგვითხრობს იმდროინდელი საქართველოს თავდადებულ ადამიანზე — სულხან-საბა ორბელიანზე, ბერზე... რომელმაც ყველა ღმერთი დაივიწყა და მხოლოდ საქართველო იწაბა ღმერთად. მან საქართველოს ბედის ძიებაში მოიარა ირანი, ევროპა და, ბოლოს, რუსეთში დალა სული. იმ გზაზე ბევრი ქირ-ვარამი შეხვდა, მაგრამ ქელი არასდროს მოუხარია. პიესაში ჩანს საბა როგორც ბრძენი, რაინდი, როგორც მოყვასთა ქომაგი, როგორც დიპლომატი, ხალხის იმედო, მწერალი და თავდადებული საზოგადო მოღვაწე, ზორი-ტების წინააღმდეგ ხმაღმემართული ბერი, გაუტეხელი სიბტიციხისა და ფაქიზი სულის ადამიანი.

პიესა დაქოლდოებულია საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს მიერ თბილისის 1500 წლისთავთან დაკავშირებით გამოცხადებულ კონკურსზე.

წმინდები პირები:

საბა — სულხან-ოღლი, ბერი, ორმოცდაათ წელს გადაცემული, მაღალი, მხენ და ძლიერი, თეთროფიანალი გრძელი წვერი უშვენიებს სახეს. ახერავს ბერის ქუდი — კურჭლი.

თამარი — სახას ცოლუფოლი.

შინა — შეწისქვილა.

ხამარი — შიოს ასული.

მხახანი — გლეხი და მეომარი.

ომახანი — რაჭველი კალატოზი.

ღამიონი — ურმუნო.

ბარძინი — ერისთავი.

იისი — შემდეგ ალიფულობანი.

დომანძი — იესეს ნახევარძმა, კათალიკოსი. ახერავს მღვდელთმთავრის კვირკვინი (მტკარ).

რუჰა — იესეს კაცი. ვიღერ ვაზის იტყოდეს, ჩახებლებით უელს იწმენდს.

ბაქური — თავადი.

ღარქაზანი — ბაქურის ასული.

ხასანი — უკველთვის სხვადასხვა ნიღბით გამოჩნდება.

მირზა — მებაღე.

რინარი — იტალიელი მისიონერი.

ბერიკები, მეფოს სარანგები, ამაღა, ბერი.

მოქმედების დრო: მეტოჯამეტ საუყუნის პირველი მეთოხედი.

მოქმედების ადგილი: თბილისის მიდამო და ისპანია.

ჯგარი, ხმალი და ნამგალი

ღრუბლიანი ღამე. რკავს ღიძი ზარი და პატარა ზარები მოსძახიან. როცა ეს ხმა მიწყდება, ისმის გალობა — ძმოსმარული. სადაღვ დედა ჩველს ნაჩს უფერისი, ჩვილი ტარის და მალე წყნარდება. სადაღვ მგელი უშუის, ტურა ჩხავის, ჭოტი ჭობს ვასძახის, ლომი ბუხუნებს. წამით, თითქოს შორს მოვარდ გამოიხედო, შუკი აფარებდა. ღრუბლები მიმოდიან. თის დასაღიერში ერთხანს ელავს და გრუხუნებს, შემდეგ ზეცა მშვიდდება და კვლავ ზნელი ღამე მუფდება. სცენის ერთ მხარეს, ძირს, აიწოი განდელი. მის შუქზე გამოჩნდა სულხან-სახას ცოლუფოლი — თამარი. აცვია თაღლი კაბა.

თამარი. (ლოცულობს) ღმერთო, სულხანის სიცოცხლეს გავდრებ. ის შენთვის გახდა საბა, როცა ბერად ალიკვედა, ჩემთვის კი გვლავ სულხანად დარჩა. ეჰ, სულხან, რამდენი წელიწადია აღარ მინახავხარ და ასე გესურებები შორიდან, გულს შენზე ლოცვით ვიოხებ. რომ მნახო, ბედმაგი იქნებ ვეღარ მიცნო... შენ კი, როგორ მისდევ წუთისოფელს? სად იტყნჯება და სად ნეტარებს შენი ნათელი სული? სად ხარ, სულხან? მოპირდაპირე მხარეს, მაღლა, სენჯეში აიწოთა განდელი. თამარიან ზურგშექცივით საბა ლოცვად დავბა.

საბა. ზენარასო, საქართველოს სიცოცხლეს გავდრებ. ჯილდოდ ამქვეყნიდან არაფერს ვითხოვ, მხოლოდ ისე გუ მომეცა, ჩემი ქვეყანა წყლადმართული არ გიხილი.

თამარი. ღმერთო, სულხანის სიცოცხლეს გავდრებ! საბა. ზენარასო, ქართველი ხალხის სიცოცხლეს გავდრებ! (უხმოდ ლოცულობს).

თამარი. ყოვლისმზილელო, შენც ხომ უწყვი, ასლა ჩემი გული ნამხროვი აღარ არის, მარტოოდენ ნაცარია და მაინც ესუღდემულობ. ვიცოცხლობ იმ იმედი, რომ მზიანეთში კვლავ მგელვება სულხანი. დღეს ჩემ შეუღში უღაბანა ამ უღაბანოში მხოლოდ ერთი სულადნოე ცხოვრობს, მწირი ბერი — სულხანი.

საბა. თამარი, შემიხარ, რომ მიგატოვებ! ბევრი ვიქნებ შენგული შიშველი, მაგრამ მინათვ და გარემე მტრებსა ანაჩრისეა ღმერთი ვერ აუგუბ. ამიტომ მეორე ხელში ჯვარი დაიჭირე. ასლა ერთდროულად ჯვარიცა და ხმითი ვიბრძვი. შენ კი მარტოდმარტო მიგატოვებ სატანჯველად. ნეტავი ასლა ვისზე ლოცულობ, ბედმაო?

თამარი. ღმერთო, ცოცვად ნუ ჩამითვლი მხოლოდ ერთი სალოცავი რომ მყავს: ჩემი სულხანი და მისი საბა. სულხან-საბა შენც ხომ გიყვარს, უფალო?

საბა. მიგატოვებ. სხვა გზა არ მქონდა. მწუხრი დამაყენია საქართველოს, თუ ვინმემ არ უშველა... დაიღუპება.

თამარი. სულხან, შორიდან მემძის შენი ღვთიური ხმა. ჩემი ჭეშმარიტი ღმერთი შენა ხარ, ის კი არ ვიცი, შენ ვინ გიჩანს ჭეშმარიტ ღმერთად.

საბა. ჩემი ღმერთი საქართველოა.

თამარი. არ ვიცი, უშენოდ როგორ გვოცხლობ.

საბა. საქართველოა სიცოცხლე ჩემი. (ორივე ჩუხად ლოცულობს. სადაღვ მამალი ყვიის). ზენარასო, კვილი დილა გაუთრევე ყველას!

ორივე აქრის განდებს. ზნელ ღამეში კანტი-კუნტად უყვიან მამლები, შემდეგ ყვილი ხშირდება. აღმოსავლობს როგორი მოვად. ვაიარა სიმღერამ — „აღწევანს წავალ მარტულზე“. სიმღერა მიწედა. შოთა მწვერვალებს შორს პირველი სხივები დაეცა. განათილი თანდათან ჩამოვიდა მარად. გამოჩნდა ზურგშექციული ღარბიული ქობი, იქვე წასკვლი, მიწრილი და გორაკები, გორაკებს იქით — თბილისი. შორიდან ისმის სიმღერა „გლესავ და გლესავ, ნამგალო“. სიმღერა უცებ შეწყდა. ახლოვდება ხმაღვ ჩახახუხი და ორთა ყვირინა. ზრძლით შემოდიან მახარე და ოსმალე. მახარეს ერო ხელში ხმალი უჭირავს, მეორემ — ნამგალი.

მახარე. თავგაღმზიანო ოსმალოვ, გატყობ, მოგქულდა სიცოცხლე.

ჰეი, მარჯვენა, გამიჭირე, გულო, ნუ შემიშინდები, სისლდატობრებულ მიწაზე, ფეხი, ნუ მომიცურდები! (ოსმალი იხებს, ორივენი ბრძოლით გადიან. მახარე სიმღერით ბრუნდება).

საბა. სე. (გაღმურსება საფარიდან) გურჯო, დამნებდი, გიჯობს!

მახარე. თათარო გადამიტოლო, გავსწორდე! საპარსო, ვა გინდა ჩემგან, შენი რა წამოშლიაო?

ქვეყანა ოფითი მომირწყავს, ზედ ყანა ვამიშლიაო. იქ რად მოდიხარ სამგალად, სადაღვ არ დაგიტყნა?

(ხმლები ჩახახუხით გადიან. ლეკი ვიავლის და ქიხის მიეფარება. მახარე სიმღერით ბრუნდება).

ყამარი. ხმა. მიშველო! (იგი ლეკს მიჰყავს ნაბადში გახვეული) ჰეი, მიშველო! (ლეკი პირს შეუვრავს).

მახარე. ურჯულოვ, შეჩრდე! სიკვდილს გაგატან, ქართველ გოგოს კი ვერა!

ლეკი. (ნაბადში მდგებულ ქალს გვერდზე მიაგდებს). ლეკი წინ ლეკი ვარს, იყვოდ, ვაგაკურე შენმას ველო, თენი სულ მიწას ჩასცქერის, სახე აქვს რკინისფერი, ტანით მცირეა, დაბალი, გაწყობასუ აქვს წელო.

მახარე. მამენია ლეკთა ამბავი: გული აქვთ ცხელზე ცხელი, სატკვარს ენით გალოკვენ, ხანდება უფრო მჭრელი.

დალოდ რომ დაგებაღებათ, უნდა მაუარეს წელო, სწორი გაბაჰყავს მხარბეჭი, არ დასცინოდეს მტერიო, თთიან წყალოში გაბანეჭი, ჯანი ექნება მთოვლი.

მაგრამ, დუშმანი, ქართველიც, აბა, სად თქმულა ჯაბანი!

ლეკი. (ებრძვის) ო, დონდუხ, გააურ, ვალა, ვალა! (დამარცხებული გარბის. მახარე გაყვება და მალე ბრუნდება ყამართან).

მასხარე ვინა ხარ, დილის ფერიავ?
 ყამარი. შიო მუწისქვილის ასული.
 მასხარე. ის ხომ არა, პატარა გოგონა მთაში რომ გადამალა დასთან?

ყამარი. პო, ხუთი დღეა მთიდან ჩამოველ.
 მასხარე. სად არის მამაშენი, რატომ არ მოგვეშველა?
 ყამარი. წუხელ გალმა წავიდა, ავადმყოფს მალამო წავულო.

მასხარე. შინ მარტო მივატოვა?
 ყამარი. მუდამ ჩოხის კალთაზე გამოკერებული ხომ არ ვეყოლები! (მიდის) გმადლობ!

მასხარე. სად მივქეძარება? მაგ მადლობას ის მიჩრევინა, შენი სახელი მარილიანად მითხრა.

ყამარი. ჩემი სახელი არც ღვინოა — დალიო, არც ხმალია — ომში გამოვადგეს.

მასხარე. პო, მარტო სახელი რად მინდა, მაგრამ მაინც... ისე... ამირიდან ჩემი სიცოცხლე და ბედ-ღობალი გერქმევა, კარგი?

ყამარი. ყამარი მქვია. (მიდის).
 მასხარე. შელის ნუკრო, პირმშვენიერო, ნუ გამიბიბისარ

ველზედა, განა მტერი ვარ, მოყვრულად გამაბიბორები ხელზედა.
 ყამარი. (შეურდა) თვითონ რა გქვია, ხმალუმიშარო?
 მასხარე. ერთ ნათლიას ქართლისი დაურქმევია, მეორეს — გიორგი, შინაურბაში მასხარეს მქვამან. სახლი ბეგრების დამინგრეის, მაგრამ საძირკველი ვერ ამოთხიბარეს.

ყამარი. მეომარს ვე ნამგალი რაღად გჭირდება?
 მასხარე. ჩვენში ახლა ხმალი უნამგოლდ არ ვარგა და ნამგალი — უხმლოდ. მხოლოდ მეომარს რად მქვამხი, მიწის მუშავე ვარ. გუშინ ომიდან მოვბრუნდი, დღეს მწიფე ყაბას შევები.

ყამარი. მამა რომ მოვა შინ, ვიხვოვ და მკაში ჩვენც მოგმარებები. თუ ყანა არავეი მოთმეო, ჩვენი მოსქვილი სულ დამუნჯდება. კეთილად მენახე, ხელხმლიაზო და ხელნამგლიაზო. (მიდის).

მასხარე. ვარს მაგარი ურდული გუვდე, კიდევ არავეი მოგტაცოს! (დაფურცეული გაყურებს. ღვკი, ოსმადა და სპარსი სხვადასხვა მხრიდან მიეპარებიან, დაჰკივლებენ და კვლავ იმართება ხმალია ჩაბაზუხი. ერთ ებრძვის სამს. მახარე დაიჭრა, ჩაიჩოქა ცალ მუხლზე, ასე გაიბრძოლა და უშაღვე ფეხზე დადგა. თანდათან უშენლდება მტერთა მოგერიება). ჰე, ჰე, ჰე! ქართველებო, მომეშველეთ! (გამოჩნდა საბა. ბერის ჩოხა სწრაფად გაიძრო, ქუდი მოიხადა, ჩაფხუტი მოიჩიგო, ხმალი იმიშულა და მტერებს შეებრძოლა. მომხარულები გადვენეს და დაბრუნდნენ). ვინა ხარ, ღვთისმირხო, ასე ნანატრიოთ რომ გამოთმინდი?

საბა. (ხმელს ქარქაშში ჩააგებს და კვლავ ბერული იმიშულა). ერთ დღოს დიდია მამულთა მფლობელი ვიყავ, სამეფო გვარის სისხლისა. მერმე ყველაფერი ბერის ჩოხასა გავეცალე. მეგონა, ასე მეტს ვარგებდი ქვეყანას.

მასხარე. სულხან-საბა?! (საბა თავს უქნევს) სიტყვა-მარჯვე რომ ხარ, ქვეყანამ იცი, ხელმარჯვეც ყოფილხარ. ბერი და ხმალაჯროსანი სწორედ უცნაურია?

საბა. როგორც ვერო, ისეთივე ბერიო. ჩემი მკვლეი მარტოვდებ ჯვრის ჭერას როდია ჩვეული, პირველად ხელში ხმალი მჭერია. ეს რაა?! სისხლი ჩამოგიდის ღვარად!

მასხარე. ურჯავის ხმალმა წვერით მიწია.

საბა. თან მაქვს მალამო, მაგ იარას მე დავაიამებ (პე-

რანგს გახდის). ეს რამდენი ნაჭრილობივეი გამიჩინებო? (მალამოს ადებს და დობანდით უხვევს).

მასხარე. არაფერია, ბერი მოთმინებია, ბერსაც გავუძლო. ზოგი გარევე მტერთავე მჭირს, ზოგიც შინაურთავე. ჩვენში დარჩეს და, შინაურთავე დაყოლიო უფრო დიდხანს მტკეპა ხოლმე.

საბა. ხომ დავაიმდა?
 მასხარე. ტკილი ხელი ჭკონია.

საბა. ნეტავ შემეძლოს, საქართველოსაც ასე მივეშველო და ჭრილობებიც დავუვებო.

მასხარე. შენ საით ახლა, ხელვეითლო?

საბა. სიყრძის მეგობარს გამოვუარე. ვხედავ, წისქვილი დამუნჯებულია. ალბათ პატრონი შინ არ არის, დაველოდებო.

მასხარე. ნახვამდის. იმედია, კვლავ შევხვდებით ერთმანეთს!

საბა. დაველოცოს გზა-კვალი! (მასხარე გადის. საბა ჩამოვდება და დაფურცეული წისქვილს შეხედვს, მერმე აბიდან წიგნს ამოიღებს და კითხულობს): „თუ საწუთრომან დამამბოს, ყოველთა დამამბოლმან, დარიბი მოვეკვე დარიბად, ვერ დამიტარის მშობელმან, ვეღარ შემესუღონს დაზრდილთა და ვერც მისანდობელმან, მუნ შემეიწყალოს თქვენმავე გულმან მოწყალე, მომბოლმან“.

შ. ი. (შემოვა და მიაყურებს). „მაქვს საკონელი ურიცხვი, ვერცისგან ანაწონები, მივე დამახათა საჭურჭლე, ათავისუფლე მინები, შენ გაამაძიდრე ყოველი, ობოლი, არასმქონები...“

საბა. გამარჯობა, შიო!

შ. ი. აქ რას უღვასარ, შინ შევიდით!

საბა. თბილისისაკენ მიმქეძარება. გზა აქეთ მქონდა და შენს უნახავად ვერ ჩავიარე. სასახლის ახალი ამბები გვეცინებდა.

შ. ი. შამა მზეფე ვახტანგი ისპაჰანს მიწვივა ოჯახიანად.

საბა. ოჯახიანად? ვე ვერ არის კარგი ნიშანი. ვურჩევ, ოჯახი არ წაიყვანოს.

შ. ი. შაი დომენტი კაიალივისსაც იბარებს — ვახტანგის ძმას.

საბა. ვახტანგის ნახვევარმა იქეს არა?

შ. ი. არაო, ამბობენ.

საბა. შაი რაღად ახალ ბორთე ქსელს ხლართავს. იქეს ბატონიშვილი სად არის ახლა?

შ. ი. ჩვეულაფრივად, ამ ტყეებში ნადირობს ხოლმე.

საბა. (ხმურდა). პო, ნადირობა ფრიალ უყვარს. მიკვირს, რომ შამა ისპაჰანს ისიც არ იხმო. ვე წვეულები დალუბანვე ვახტანგს. ასეთ კაცთა ვეგრიდით კეთილი მზეფე ტახტზე დიდხანს ვერ გასძლებს. ჩემო ძუძუ-მზეფე, სხვა გზა არ არის, ბერი ისევე ერს უნდა დავებუნდე. მეც უნდა გავვერდე მზეფს. ეტყობა, იქვე რაღაცას მხაკვრობს. მშვიდობით!

შ. ი. ვინც საკუთარ ძმას არ ინდობს, სხვას სულ არ შეიბრძლება. ვახტანგ მზეფის გამზრდელი და ქომავი ხარ, იქეს კი ვახტანგი სულს და სულ იმის ცნაშია, ძმას დიდი მოუტკას, დაამაბუნოს და ტახტი წაართვას. იესუს მიფრედ, საბა!

საბა. მამაშენის ვახტანგი კაცს იოლად ვეგრივ წაქეცევს. (მიდის. შიო თვალს აკაცლებს და დაფურცეული ჩამოვდება. მიმავალ საბას შემოხვდა თამარი, წამით შეჩერდა, უნებოებით მიესალმა და გზა განავრო. თამარი ერთხანს გამოვრებული დგას, ხელში ბალახი უჭირავს. შემდეგ შიოსკენ წამოვა).

თამარი. გამარჯობა, აქიმო და მეწისქვილეც!
შიო. იცოცხლე, დაო! არ შეცნობი?
თამარი. დღო იყო, ძალიანაც კარგად მიცნობდი.
შიო. მოხვედნი, თვალის ჩიხი დასაქვდა, მასსორობაც
მღალატობს.
თამარი. ჰე, შენ რომ მიცნობდი, ახლა იმის ჩრდილია
ვარ: ჩრდილი კი ბატონს არ ძვება. შენ რა გისაყვე-
დურთ, იხანაც გვერდით ისე ჩაძაჩრა, ვერ სთივთა,
ვიმ ვიყავი.

შიო. (აევირდება). ვინა ხარ?
თამარი. ცისკვემ ამაოდ მოხეტიალე ერთი უბედური
ქალი, თუბრაგან მითრეველი.
შიო. თათო?! აქ რამ სთივყავა?! ამბობდნენ: მამასთან
არის სასქეცითი?!

თამარი. ეგელო გავეძლი და კვლავ აქ დავმეკვიდრე. აი,
ახლა შეც შენაგეთი საყიფო იალახებს ვაგორფე. თვა-
ლია, შეიგებური მალაზობს გეთია ვისაყვლო, სხვიის
იარები თოვტრინხო და ახის იხტი გეოსტაცივილი ოდ-
ნაც ათხვ დღეაიშო. ათიტოვ გამოთვითო. ეს იალაში
თუ გახედგეთა შეიგებური მალაზობათია?

შიო. ჩიხებულად შეგვირევიათ, ეალბატოსო. შინ მეწვიეთ,
სტუბოშიც დღეთიასა.

თამარი. სხვა დროს ვესტუმრებთი. ვალმა ბაკურს სოვ-
კარი თვალი და უსადა გახეკილიო.
შიო. რა დავიბავეთია?

თამარი. იხტი ემრისეული ადგილ-მამული იესემ ხომ
მავას უფუქება. პოდა, გზა ამ შესთვარეული ფეხ-
დადებულს რომ დაბიბავეს, ისე ხილვარასა, თითოეს
ამ თოვა-წყალს ვართთვედვ. გავიგე: თურთ სიკვდი-
ლითც შეუვრეთა. ხანავადის! (სიღის).

შიო. ეჰ, საბათო, როგო დიავარა საუთროსი თუმეცა...
სივას ვის ააჩრებს! (თვალს სთქრავს ვილაქას). ეს
შეგითი, ბატონის ასული უღა იყოს, დოიჯავი. სჯობს,
გავიგეთო. (შინ სევა).

დარეჯახი. (შეშვავა. მისი თვალს გააყოლებს). ყველა
გვერდებია, თითოეს ყვავეთი ვიყურა. ვის ია იცხა...
სულ არ შევკლილა აუაუოთია, თხოლოდ ციხის საფე-
რეებს მტეტი ხავსი დადებია, ხავსი...

ბარძიმი. (შეშვავა. ერთხას მდუარად უყურებს და-
რეჯახს). ასე დაფიქრებული უას ჩასტყვით, დარეჯავა?
დარეჯახი. მოხვედი?
ბარძიმი. დამავიჯავადა.

დარეჯახი. მე თოვედი ადრე.
ბარძიმი. შეხ ეს ხაციხარა ხიხინად ვიყავანდი.
დარეჯახი. ეჰ ბავშვობისა თათო! და გასაძობდით. ერ-
თიელ ხერგელშიც გაეძვებრით. არ შევკლილა აქურო-
ბა, ხევეს გი...

ბარძიმი. მე კი შევკლილი მერევენბა. ნანგრევებს ხავსი
სქლოდ დადებია.
დარეჯახი. და ამ ხავსს ჩენი ბავშვობის ნაფურები
წაუშლია. ვათუ... არა?

ბარძიმი. დარდი წა გაქვს, ბავშვობისდროინდელ სიყ-
ვარულს ვერაფერი წაქვს.

დარეჯახი. როგო გადაწყდა შენი ამბავი?
ბარძიმი. ვახტანვ შეფეუ უბრაბეზია, დღესვე გამე-
ტავაროსო.

დარეჯახი. შენი გუმანი რას გუებნება?
ბარძიმი. უნდა წავიდე. ვათუ თერხ დავვიანდეს...
დარეჯახი. ვრბელი გზა არის რუათა ხელმწიფეზე.
ეჰ, როდის დაბრუნდები. მე მარტო ვრჩები...

ბარძიმი. დავბრუნდები... შეფთვის მახინვ დავბრუნდები.
დარეჯახი. ამაოდ ივლი. ეხლა რუსთა ხელმწიფეს ვენე-
თვის არა სცავლია.

ბარძიმი. ცდა ბედის მონახევერავო.

დარეჯახი. ამბობენ: ქართველებს ღმერთმა თავისი
წილებვედრი მიწა უბოძა, ყველაზე ღამასი და...
დართი. მე მგითია, ეს არის ჩენი ბედიც და...
ღობაც. სურედ ამიტომ, ყოველის მხორდაა გვერდისა
მტრები, გვერევეც, გვერევეც. ყველას იხვი და...
როგებდა სცავლია. საქათველოს ეს ღმერთისა სოფელს
სინდორე და სილამაზე სასჯელად ქვეს. დღეთით,
წილც, რაიც მოვევცე და კავალერუხე, ოაიც წავაბრ-
ვი... მამარეი თოდის აქეთ. დავლაკვალ დადგვს,
ისევ ბავშვი ვგოთივარ. დავევალოთ. (ბარძიმი სიყვ-
ითივად და ბატონი გახევეს). ეს რა არის, ბარძიმი?
ბარძიმი. ორის თივდებარ, თეორ გვერდისაში. ამ ერთ
მუჭა ქართულ შავ მიწას თან წავიღებ იმედად, სყო-
რედ ამ ადგილის მიწას...

დარეჯახი. არ გინდა, ბარძიმი! იმდეს ნუ დავკარგავთ.
ვერთ მივავს, ასე მგითია, ვერ დაბრუნდები. გაი-
და ამისა, საქართველოს ისედაც უკატარა და ყველას
ასე მუჭა-მუჭა ხოს აო უნდა გახდის უცხოეთი? სე
წავალ თ თეორ ქვეყანაში, იციცი, ამაოდ ივლი. შროსა
იედის ძებნას ვგოთივარ, აქ დავიხეცოთ და ჩვენც
ქართულ მიწას მივუკატარო...

ბარძიმი. შეფეუ მბორიხა და რა გენა? ამ მამაშენი სო-
ვერდისაშიც (გაიღას).

ბაკური. (შეშვავს. პირი ბიბუხი გაუჩრია. თან ყმა ახ-
ლავს). ჰე, ბარძიმი!

ყმა. თო, და, თო!
შიო. (გამოხედა). რას მიბრძანებ, ბაკურ ბატონო?

ბაკური. ბოლოთემა მიხონრა, თეწისქვილე ბეგარას არ
გვინბნისო.

შიო. ბაკურ ბატონო, ვერ გამიგია, რის ბეგარას მბნოთ?!
მე ახატი გლუბი ვო, ბატონისაგან თათისუფლი.

ბაკური. წიყველი ხოი ჩენს მიწაზე გიდავს!
შიო. როცა სულამაა გახასაატა, ეს ხეცირე მიწა მამინ მა-
ჩეჭა.

ბაკური. პო, ვთქვალ, წისქვილი შენს მიწაზე გიდავს,
მაგრამ ამ წისქვილს გასა იხვი წყლით აო ათიუა?

შიო. წისქვილი უყვლოდ სად გავთოლა? რაეი წისქვილი
მაჩეჭა მამამ, ითის დასტურეც მბინევე თოცა, წიყ-
ვიცი ხმარეხი.

ბაკური. როდესაც სულხანი ბერად მედგა, ეს მიწა-
წყალი სოფელყმაბად იესემ თათოს ხილართავა და
მე გადმომცა. შევლევ ჩაბარეც მურავს, რაც აქამდე
ბეგარა არ გადაეხბიდა.

შიო. რით გადავხბადო, ამ სულს იქით არა გამაჩნია რა.
ბაკური. თუ არ გადავხბო, კვლავ ყმად გაქცევ, ახატო
გლუბი! ჯვარი დამისვამს ამ საქმისთვის, თორჩა, გა-
თავდა!

ყმა. მიწა, სტუმრებს რატომ შინ არ ვბატეკევი?
ბაკური. ეს ვინდა არის?

ყმა. მეწისქვილის ასულია. აქამდე მთაში ჰყავდა გადა-
მალული.

ბაკური. ეს წიყვენი გადავხბადმი! დარეჯანისთვის ახა-
ტი ფარევიც მტორედება.

ყმა. რას, რას ამბობს?! მტრები გეწვივენ თუ მო-
ყვრები?!

შიო. ბაკურ ბატონო, შევიდი ვაჭის მამა ვიყავი, ზოგი ომ-
ში დამეხოცა, ზოგიც გადავთივებდა მომტაცებს და
ურჯულოეთში გამთივებდა. ერთი კლბიდა დამოჩნა ნე-
ვქმად და ასლა ამასაც მართმევი! ღმერთი არ არის?

დარეჯახი. (გამოჩნდა). მამა ბატონო, გემუდარები, ამ
კეთილ კაცს ნუ გააუბედურებ!

ბაკური. ეს როგო შენს ფარეშად მინდა. ამ გლუბის დიდი
ბეგარა აქვს გადასადგელი. ამ თვითონ უნდა მყვესო,
ახ ასული დამთიმოს.

დარეკანნი არ მინდა მოსამსახურე. აქამდე ძირა უფროდ მზრდიდა, მაგრამ არაფერი დასაძვებია.

შ. ი. თუ არ დაიძლიე, ისევ შე გეცხოვით. ყაპარი ი. მანა, შეი ყმობას ვეღარ აყაძლებ. ს. ი. სამ რა ვიღვით, შეილო?

ყაპარი ი. ქალიატო დაოვანთან არაფერი განიჭირდებოდა, გულკეთილია, ღლებითა აწარბალე.

დარეკანი ი. აიღავი მიყობ? ყაპარი ი. იმ სოფელში ვიზრდებოდი, თქვენ რომ ძიძას ამოჰყავდით სოფელს. ყაპარი შექვია. იქმებ გავიზრდებოდა კიდევ.

დარეკანი ი. არ მაგონდები. მაგრამ თუ მიცნობ და ხეითან ყოფხა გვაძია, დაე ასოულდეს მასაქმის სიტყვა. (აიყოლი უბიოდ ეთანამება).

შ. ი. ყაპარ, ვეილო, ორი პარასკევი წუთისოფელია და სოფილია და მარტო მტვლებ?

დარეკანი ი. ბერიკაცო, გულში დარდს ნუ ჩაიხვევ. წინკვილიმ ღაისთვია და სდაპოევის მთაყენა იხვევათ. სითოად გეტყვით. აუ იავყვითიასა სირად სითა-იათია. აუ გვაგონდება?

შ. ი. (თავს გადაეხვევს). კეთილი გული გინანს, ქალბატონო, შეთან იიცი გეტყვია, წუთისოფლის ავკაოგა და ცოდვა-შადლიმ სასურით ჯერ ორგინად აუ გავიხთავს. მოყიფულ გოგოს თავადის სასამღებო საფურთავ აუ დაეღვება.

დარეკანი ი. ყაპარი თუდამ ჩემთან იქნება. ს. ი. სამაშებთა იესე იატოსაივილი დადის ხოლმე. ია ავხორციე მამიხებს.

დარეკანი ი. რაც შე მინა ვარ, არასოდეს მოსულა. თუ წიხით დადიოდა, ამიერდას ჩვენს ხუთში ყყაა ვა-ღარ შეიღვდას. შევ სძებია მისი საიები.

შ. ი. შეხ ვის ოას გკითხავს, სამაშები სულიორგინად სის ხელშია.

ბაკური ი. ენა ნუ აიშვი, მეწისქვილევს (დარეკანს) წაივლი. (სიღვია)

შ. ი. იემო ეთადერეთ სიცოცხლევ, მამ, ისევ მარტო მტვლებ?

ყაპარი ი. აუე სჯობს. მენ კვლავ ყმად ვეღარ გავცვევნი.

ს. ი. სითხევიან, კვლავ აუ ვივამ ყაად, ვიდრე აუთი საავი წაითრებანი.

ყაპარი ი. საითი უარეს ყოფაში ჩავევლებით მევა და შეხება. გულს სუ გაიტყვ, ყოველდე სოციასულევ ამ ხეუს ანაშა შეგატყვითიხებ. აუ იდაოლო, მამა! (მოდის).

შ. ი. (ღვინმისილი ჩაქვდება). ეპ, შეილო, იქ რომ ვინმე მხოგტაცოს, სიკვდილის წიხ ვიძია დაიხუჯავს თაღვის? ვინბა დაიყვის გულსუ სიყას? ვის დაიჭირებს? (ვეითიხებს).

მახარი ე. რა ათავია? (ემორბის). ბატონმა ასული ხომ არ სიტყვავ?

შ. ი. არ მოუტანვია, ისე წაიყვანა, იძულებული გახადა...

მახარი ე. იძულებული გახადა? (გართობ).

შ. ი. დაეხებ, შეილო, განთარსლებით უფრო არ გაავფუჭო საქი: დაბრუნდი, დაბრუნდი! თავი არ წაავო და შეც არ დამლეუ! დაბრუნდი, სახარე: ბატონთა რას გახადები, დაბრუნდი! (მისდევს).

თავის პალა, ლაზიოთ და უსხინაბალი

გუა მინდორში. გზის მიღმა ტყე. ტყეში იხებს კარავი. მინდორში ოხრბლია, რომლიდანაც ზოგჯერ ღვთისი და ომანა აუფრებთან. კარავთან ზის იესე და შორს იციკრება. შემოვა ხასანა და აღმოხველურად მიხვალმება.

ი. ე. ზენა, ხარა!

ხასანა. ძველი ნაცნობი და მეგობარი.

ი. ე. ხასანა?! როგორ მომაგებნი?!

ხასანა. შრის, ქარისა და ხასანათვის ამქვეყნად დამალული არაფერია. შენი ნასწავრამები ვიტახები და დამოქმეტი შამას ისპაანში დაიბარა.

ი. ე. ახალი მოთხარი, ვე დაძვეულა უკვე.

ხასანა. ვახტანგმა რუსეთში ელიო გავაგანა. ალბათ, თერო იტლწიფეს წიდაწიხს დახმარებას სიხოეს; რადგან ხელს, შამის ხდობა არ შეიძლება და...

ი. ე. ნუ მებარებნი.

ხასანა. ვახტანგი ვინიერია, მაგრამ შენიგური მოხრებება არა აქვს. უნდა აჯობო. რუსეთი სირს არის, ირანის ლოსი მტრები დაეუცვა, დღეს საქართველომ სხვა მფარველი უნდა ეყვოს.

ი. ე. ოსმალები?

ხასანა. ოსმალების დიდ სულთანს ვახტანგი სძულს და შენი გაშეფება სწავია. ჰოდა, იესე ფაშასადან ერთგულების უსტარს ვლის. სულთანს უყვარს საქართველო. პასუს თბილისში დაველოდები. (მოდის)

ი. ე. ბედი წვიმა და თოვლი არ არის, თავისით რომ მოვიდეს ჩემს კარზე. დრო იყო, შამი თითქმის მეფობას მე მართებოდა, რაკი დავავიწყებო, თავს შევასუნებ. სულთანაც გავეუცხავი ერთგულების უსტარს. ახ ერთხელ დადებდა კახათელი შაშუე, ახ მეორეჯან. ჰე, უხუხთ რუქას! (რუქა შემოვიდა). საარსეთში კახურ-უხუხთ აქვს მარ, როგორ ფიქრობ, რისთვის იბარებს საბი ჩემს ძმებს?

რუქა. შამს არ უყვარს, როცა მის ქვეშევრდომ ქვეყანაში ტახტზე შამადიანი მეფე არ ზის. ჰოდა, ვიცი შეიცვლის რჯულს, ტახტსაც იმას უბოძებს.

ი. ე. შენ ქრისტეს ხატზე ლოცულობ თუ მამამად ადივებ?

რუქა. ჰი, ჰი, ჰი! რომელ სოფელშიც შევდივარ, იმ სოფლის ქედს ვიხურავ. ეს სიბრძნე ცხოვრებამ მასწავლა. თუ რჯული ხშირად არ შეიცვალვ, ისეთი დროა, ვერ ამაღლები.

ი. ე. ჰო, ეს მეც ვიცი. ამიტომ მწიღია ისპაანში ძმებს ჩავასწრო.

რუქა. ალბათგან შთავიზებული ფიქრია.

ი. ე. მე მარად დიდ მბრახებელს ცარიელი ხელით ხომ ვერ მიუვალო?

რუქა. ზღვისა და ხმელეთის პირველ ხელმწიფეს სლორმონს უთქვას: მიეღი ქვეყნის მფლობელი ვიყავ და ჩემბა მოსულ ყოველ ადამიანს მაინც ხელემში შეგუჯრებდი: ანა, რა ძღვენი მომართვაო. კაცი საწყაულია აღუცხებელი. ცარიელი ხელი უვალსაც არ უყვარს.

ი. ე. ქალის სასახლეში მარგალიტზე ძვირად ქართველი შიხი ფასობს.

რუქა. დიხს: ათიოდე ქართველი ასულით გონიერი კაცი სამეფო გვირგვინსაც ელ დასტყვებს შამას.

ი. ე. ე. კოდა, რუქა, შენი თავი ყმირებთა ახლა: წაიყვანე რამდენიმე ხელაროსანი, ახლო სოფლები გადინადიერ და ათიოდე მწუფუნასავი მომეგვარე.

რუქა. ბატონივეილო, ახლო სოფლები ბაქურს კვეთუნის და...

ი. ე. ეს სოფლები მე ვაჩუქე ბაქურს. თუ ვინმე გაურჩდება, გადაეცი: ვახტანგის მრძანება-თქო. ხალხმა ჩემი ძმა უნდა შეიქოვოს, გესმის? ვახტანგს სამეფო გვირგვინი ეჭუროს და, ვავლახ, მე მისი ფერბთა მტკვირი ვიყო?

რუქა. ვახტანგმა ხელში ბატის ფრთა უნდა დაიჭიროს და თავგასართობად ღლეუები წეროს, მეგობო რა მისი

საქმეა, ტანტისთვის იესეა დაბადებული. (ისმის საყვარის ხმა). აჰ, მარტვი ნიშანს იძლევა, ჩვენგან ირ-
 იესე. მამ წყვილდი სანადიროდ: მე ირმებზე, შენ — ქა-
 ლებზე. (მიღან).

ღეთისო. (ამოძვრება თხრილიდან, ოფლს მოიწმენდს).
 ზოგი ნადიროს, ზოგი ნადიმოსს, ჩვენ კი თხუნულ-
 მითი ვადრინთ მიწას და მიწა ჩვენ გვესმს. იმასა,
 დაისვენე და მიწაც დასვენე. რამდენიც არ უნდა
 უბრძოლო, ვერ აჯობებ: ბოლოს მაინც შენ ჩავსვენებ-
 გენ მიწაში, ვე მიწა კი ისევ მიწად დარჩება.

ომანა. (ამოავდებს თავის ქალს და ამოვა, მერმე ჩი-
 ბუნს გააწყობს). იესეს მიწაზე საძირკველი ისე ვერ-
 სად გავთხარე, კაცის ძვლები არ შეშვადეს. ქვე ეს
 ქვეყანა სულ სასაფლაო ხომ არ არის?

ღეთისო. ვისაც ჩვენამდე მოხს ქვე უკანა, ყველა მი-
 წისქველმა ამოდებული და ქვეყანა რომ სასაფლაოდ
 იყოს ქცეული, რა გასაკვირო!

ომანა. ამის შემეურე კაცი ავ საქმეს რავა უნდა ჩადიო-
 დეს, მარა, ვაი, რომ თავის საქციელს არავინ უკვირ-
 დება. ღვთისო, თუ იცი, რად უნდა ბატონიშვილს აქ
 სასახლე და ისიც თავის ქალებზე ამბობდეს?

ღეთისო. მეფობას ემიხნება და თბილისთან სასაფხუ-
 ლო აგარაკს იმეხნება, აქ სახადიმო ადგილიც კარგია
 და სახადიროც. ოღონდ კარგი სასახლე აიშობს და
 იესეთვის გაბა სულ ერთი არ არის, თავის ქალებზე
 აჯობებს, სისხლსა თუ ყველაფერზე?

შიო. (შეშოვა. ხელში ბალახები უჭირავს. ქედის მოხდით
 მიესალმება მუშებს). დღეს ამ მიდამოში ჩემი გოგო
 რომ არ გამოჩნდილა?

ღეთისო. დილით ყამარი და დარეჯანი მინდორში ყაყა-
 ჩობს კრეფდნენ.

შიო. იესეს რომ არ მოუკრავს თვალთ?

ომანა. როცა ბაკურის სასახლეში იესე ულიან, დარეჯან-
 ინი ყოველთვის სხვაგან მიდის და ყამარიც თან მი-
 ყავს. თვითონ ბაკურსაც არ უნდა, რომ იესემ მისი
 ასული ხახოს. დამშვიდი, შენს გოგოს არაფერი დაუ-
 შავდება.

შიო. ღმერთმა იმედი ნუ მოგიშალის.

ღეთისო. მერმე სად არის ის თქვენი ღმერთი? (ომანა
 ცაზე აჩვენებს). იქ დრულები, ვარსკვლავებისა,
 მთვარისა და მზის მეტი არაფერია, ცარიელია ცა.

ომანა. გაჩუმდი, კაცო! ზეპაარსი საბას სწამს და შენ
 ვითომ საბაზე ჭკვიანი ხარ?

ღეთისო. საბას ზეპაარსი სხვაანირად სწამს: ღმერთის
 სახელით ჭკვიერებაზე სხვაეთს თქვას.

ომანა. ღვთისო, ღვთისგან შერიხსულო, ცოდვას მოე-
 რიდეს!

ღეთისო. ცოდვილიანია ის უფროა, ვისაც არარსებული
 განგება სწამს. თათარი თუ ქრისტიანი, ყველა იმახის:
 ჭკუშიარტი ჩემი ღმერთიაო. ჭკუშიარტი ადამიანია
 და არა ღმერთი. ღმერთი რომ არ არის, აპანდე, ყვე-
 ლაზე დიდი ჭკუშიარტიცა ეს არის. ჩემი ღმერთი შე-
 ნა ხარ, ურალთო კაცი: წყალს გთხოვ, დამალვირებ,
 თუ მცოცა, ქოხში შემიშენ და მუხართან გამათობო.
 აი ეს მიწა ღმერთი, ადამიანს სახრდოს რომ აძ-
 ლევს. ვისაც უნდა, შევცაში ქებოს მსსნელი და მფარ-
 ველი, მე კი მიწაზე ვეძებ. სადაც კარგ ადამიანსა
 ვხვდებ, იმას გავალმურებ. აპანდე, თუნდაც ისეთსა,
 საბა რომ არის. ცას ფეხებზე ჰკიდია ქვეყანა და ყვე-
 ლაფერი, რაც მიწაზე ხდება.

ომანა. ღმერთო, შეუნდე ამ ტკინდამბეულს, ღმერთო,
 შეუნდე!

ღეთისო. შენთვის ილიცი, ომანა, იქნებ იესეს თავი

დააღწიო და რაჭაში ცოლ-შვილთან დაბრუნდეს.

შიო. ეჰ, შორს შესტოპეთ. წავალ, თორემ მალე იყვირებს
 წისკილი. შინ აღარ მიჩერდება გული, სულ მერვე-
 ნება, თითქოს ყამარს მტაცებენ. (მიდის).

ომანა. ბატონიშვილი მობრუნდა. ჩაძვრეთ, ღვთისო!
 ბატონის თვალს კაცი, მიწის გარდა, ვერსად დამალე-
 ბა. (თხრილში იხალხლავს).

იესე. დღეს ბედი არ მწყალობს: რასაც ვესროლე, ავა-
 ცილეთ.

ბაკური. ღმერთმა ირემი თუ არ მოგაკვლევინათ, სამა-
 გიეროდ, სხვა მოწყალების მოიღებს.

იესე. (თავის ქალს შენიშნავს). ეს რა დავიციათ აქ?
 ომანა. ბარს ამოკვია, ბატონო.

იესე. შორს გადაავდე!

ომანა. (თავის ქალს წაიღებს ბართ). ერთს გადააგ-
 დებ, სხვა ამოკვება ბარჩიხას, მიწაზე და მიწის
 ქვეშ სიკვდილს რა გამოლევს.

რუქა. (შეშობის). ბატონიშვილო, სუთი შვიეთუნახავი
 მოვიინადირე უკვე.

იესე. თუ მომეწონა, დაგაჯილდოვებ. მაინცენ ნადავლი!
 რუქა. ღელის გალმა რომ კარგი გვიდასა, იქ დავავრე
 ხელუფემკურული. ერთ გოგოს საქმრო გამოესარჩლა
 და ისიც შევიპყარი. მზონი, მახარეს ეძახიან.

ბაკური. ჩემს ყმებზე ინადირე?

რუქა. ყმას შუბლზე არ აწერია, ვისია.

იესე. ტყეები აქ მომგვარეთ. ძველს რიგანი შორევა
 უნდა.

დარეჯანი. (შემოიჭრა. ეტყობა, ახლახან ცხენიდან
 ჩამოშტარა). რუქა, ვახტანგ მეფის სახელით ყაჩა-
 ლობ? სად გადამალე მოტაცებულები?

ბაკური. რა ცუდ დროს გამოჩნდა. (კარავს მოფარა).

იესე. რა კარგ დროს გამოჩნდა ეს მშეთუნახავი! თითქოს
 თვით განგებამ გამოიმგავინათ. ანგლოხო, რუქას
 თავს დაანებე, მე გავცემ მასუსს. რუქა, წადი, შენს
 ვახს ექვი! (რუქა თავს დაბლა დაუკრავს და გავა).

დარეჯანი. ამას, რა თქმა უნდა, იესეს მეტი ვერავინ
 მიიფიქრებდა.

იესე. ასე რომ დიდგულობ, ვინა ხარ?

დარეჯანი. ვისაც მხედლა!

იესე. მე ერთს ვხედავ: დიდბულის იერი გაქვს. შემეძ-
 ლობი, შაპისთვის მიმეძლება ვე სილამაზე, მაგრამ გამ-
 პობინებ, ჩემთვის ჩვეუანხო. ძვირფასი მარგალიტი
 სხვას რაგონ უნდა შევადო ხელში!

ბაკური. ბატონიშვილო, რე იხებეთ!

იესე. ბაკურ, რა მწყალოვია?

დარეჯანი. მამა ბატონო, დავიჯერო, ამ ავკაცობაში
 შენი ხელიც ურევია?!

ბაკური. შვილო დარეჯან, აკი გავაფრთხილე, აქეთკენ
 არ გამოიწიდე-მეთქი? რად არ დანიშლეთ?

დარეჯანი. სხვათთან ერთად ყამარიც მომტაცეს. ეს
 ბატონინი?

იესე. ბაკურ, ეს მშეთუნახავი შენი ასულია?! ეგ არის ის
 თვალსტრულა გოგონა, ჩემი რომ ეწონილა და ახლოს
 არ მგაყრილა? რამხელა ვაზრდილა! მზისა და
 მთვარის სადარ ასულს რად მიმაღავდი, ჩემო თა-
 ვადო?

ბაკური. დიდი ხანი არ არის, რაც მთიდან ჩამოიყე-
 ვნან.

იესე. სადღეოდლო ქალბა უკვე.

ბაკური. ჯერ რა დროს მაგის დედოფლობა, არც და-
 ქალბუღლა.

იესე. ქალი მკვავებ უნდა მოწყდეს, რომ ქმრის ხელში და-
 მწყიდეს.

ბაკური ი. მოწყვეტილი მკვახე ხილი — აღარ მწიფდება, მხოლოდ იმეჭება.

იესუ ქრისტე რომ არ იყო, ზოგს მწიფე ხილი უყვარს და ზოგსაც უმოყვარეობს ეგვიპტელებმა. დღეიდან, იცოდეთ, დარეგანო ჩემი დანიშნულება.

დარეგანო ი. სულსწრაფობას იჩენ, ბატონიშვილო. მე აკვანძოვებ ვარ დაწინდელი.

იესუ ქრისტე სახელი თუ აქვს შენს საქმროს?
დარეგანო ი. სახელიცა აქვს და ვაგვაცნობავ. ბარძიმ ერთისთვის ყველა იცნობს.

იესუ ქრისტე გაბატონდა რუსეთში ელჩად რომ გაგზავნა? ბაკური, ბარძიმს გინდა ქალი მისცე? ვახტანგის მგობართა მოყვრობა გწავია?

ბაკური ი. სიკვდილამდე თუ გიორგულო, მიწა ჩამისკადეს, ბატონიშვილო. ბარძიმს სიძეობაზე უარს დიხასაც ვეტყობი, მაგრამ...

იესუ ქრისტე ჩემთვისაც არ გემეტება?
ბაკური ი. თქვენ ხომ გვათქმევს მუდღე?

იესუ ქრისტე არ ვარგა ადამიანი, ორივე თვალთი წინ თუ არ იოღრება. ჩემი თავადო, რად იგიწყებ, რომ იესე მალე შესაძლოა მაშამადიანი გახდეს და... მაშამდი კი მრავალკლდობისას ქადაგებს...

დარეგანო ი. მაშამადიანს ქრისტიანი ქალი არ ვაგვყვება, მისი მოგასადარიც რომ იყოს.

იესუ ქრისტე თქვის სიტყვა ყველა რჯულზე ძლიერია. გვირგვინისნის სურვილს ემორჩილება მის სამეფოში ყველა.

დარეგანო ი. გული არ ემორჩილება არავის.

ბაკური ი. ნუ დაივიწყებ, ბატონიშვილო, რომ ჩვენ ნათესავები ვართ და...

იესუ ქრისტე ახლობლები რომ არ ვყოფილიყავით, მამულებსაც არ გითქმუქმებდით. რაც შეეჩება დარეგანს, მაშამდი ნათესავის შერთვის უფლებასაც იძლევა. ისევე რომ არ იყოს, მეფე ხომ თვითონ არის რჯულმდებელი, მალე კი მე...

ბაკური ი. ნუ ინებებთ, ბატონიშვილო!..

იესუ ქრისტე იესეს რომ არა, ბაკური დიღობელი ვერ გახდებოდა. ის მამულები შენ თუ მოყვარება, ავერ რუქა კიდევ მხევეყნა?

დარეგანო ი. შენ რომ გამოგყვე, ბიძა დაგიძახო თუ ქმარი?

იესუ ქრისტე ეს მერმე ვნახოთ, ჩემო დედოფლო.

ბაკური ი. ბატონიშვილო, ისეთი დედოფალი რად გინდა, თუ არ უყვარები?

იესუ ქრისტე ჰატონს მწევენება. იმას თუ არ ვეყვარები, მე ხომ მყვარება? ეს ცოტაა?

დარეგანო ი. ასეთი სიყვარული მათი გამწარდება.

ბაკური ი. ძალად დასმული კრხის წიწვილებს ვერ გამოჩვენებ.

დარეგანო ი. ბატონიშვილო, სიტყვა ნუ გადამიბრუნე, იმის პასუხი მომიკვი, რისთვისაც მოვედი!

შოი. (შეირდის აქომინებული). ისე დიდი კაცი ხარ, ნახელონი სამეფო თითქმის შენია, დღამიწაზე მკლავის გადაწვევანას დიჭობ, მე კი ერთი გოგოლა დამწრა და იმასაც მართმე? იესე ბატონო, ვემუდარები!..

იესუ ქრისტე. მიწისქვეშა, ბრიყვი ყოფილხარ. რა გადარდებს, შენს ახულის ბედსა ვუწევ, უკნო ქვეყნებში ვასეირნებ. თუ ლამაზია, შეიძლება შაპის ცოლაც გახდეს. ნუ სტრონი, წაიდი წისქვილში და მწვიდადი დაიბინე. შაპის ბალი სამოთხეა.

შოი. ადამიანს სხვის სამოთხეში ყოფნას საკუთარ ჯოჯოხეთში ყოფნა ურჩევია. ბატონიშვილო, ნუ დასციინი ჩემს ბერძანობას!

იესუ ქრისტე. ყველას რომ დაუბრუნო შეილი, ხელეცარიელი ვიპოვებ?

შოი. ქალბატონო დარეგან, სიტყვა შემაწიეთ, შოიშვილი რეი!

დარეგანო ი. აქ სწორედ შენს ქომაგად მოვედი, მაგრამ... შოი. ბაკური ბატონო, მომშველეთ, ნუ დამლუპავთ!

ბაკური ი. მე რა შემიძლია?
შოი. ღმერთო, როგორ ითმე ამდენ უსამართლობას! ვაი ჩემს შავ დღეს!

დარეგანო ი. იესე, გული ჩაიღვი მკვრდში, შეიბარლე კაცი, დაუბრუნე ერთადერთი ასული.

იესუ ქრისტე. ყმათა გამოსარჩლება შენი საქმე არ არის, თავადის ქალი. სჯობს შენს ხვალისდელ დიდებაზე იზრუნო!

რუქა ა. (შეირბის). ბატონიშვილო, ტყვეები წარგეტაცეს, შეც კინადაც გამოთქეს...

იესუ ქრისტე ვინ გაბაღდა?
რუქა ა. ვახტანგი მოდიოდა მცირე ამალით. იქვე იყო საბაბერი...

საბა. ბატონიშვილო, კარგა ხანია ერთმანეთი აღარ გვიანახავს.

იესუ ქრისტე. ქაბულობისას ხმლის მარჯვედ მოქცევა მასწავლეთ და თავი მიმანებეთ. უმჯობესია, კვლავ ჩემკენ შემოიბრუნო გული. თუ ყველაფერში მე დამიჭერ მხარს, ბედსა გწევ. მე რომ გახდებდი ის... კათალიკოსის გვირგვინს, მტრებს, შენ დაგზარავ თავზე უნარლო ბერობას ის თავში იხლი, ქვეყნიერებას სკამი განახავს და არა კაცი...

საბა. ერთ ქუდში ორი თავი ვერ მოთავსდება... მე კათალიკოსად გახდომა არასოდეს მიფიქრია... მე დიდი კაცის სკამი არა მჭირდება, ქვეყნის სამსახურს ბერის რობით უფრო ვაზრებ... ეს შენისთანხები მიელტვიან დიდსა სკამსა, მაგრამ გახსოვდეს, მრავალნი მწყობრნი უმჯობეს არიან უკანათა მეფეთა...

იესუ ქრისტე. ნუ მრისხანებ, საბა-ბერი!

საბა. არ მინდოდა წარბეგრული შეგხედროდი, მაგრამ...

იესუ ქრისტე. შენთვის არაფერი დამიშავებია.

საბა. ჩემთვის არა — ქვეყნისთვის. მარტვი: აქ ირმებზე ნადირობო თუ ქალზეზე?

იესუ ქრისტე. ესე ჩემი ნებაა. შენ წაიდი, მონასტრის მიხედვით, ილოცე, რომ უფალს განწმენილი წარუდგე! ამქვეყნიურ საქმეებში ნუ ერევი!

საბა. მაშაშენი ჩემი გულითადი მეგობარი იყო. მწყინს, მისი შვილი უკმენად რომ მელაპარაკება, ხალხის და ლუთის საგნობს საქმეს რომ სჩადის, მფისის სახელს ნიბდად რომ სჩადის და დედებს უცხოეთში გასაყიდად შეილუბს სტაკებს.

იესუ ქრისტე. ჩემს ძალღებსა და ყმებს, როგორც მინდა, ისე მომეცევი.

საბა. მეფემ დიდი ხანია ტყვეებით ვაჭრობა აკრძალა.

იესუ ქრისტე. მეფემ აკრძალა? რომელმა მეფემ?

საბა. შენმა უფროსმა ძმამ.

იესუ ქრისტე. ვახტანგი მფისნაცვლად იყო დანიშნული, ასლა ისიც აღარ არის. ჯერჯერობით ჩვენს ქვეყანას არა ჰყავს მეფე, ხოლო ვინც იქნება, ამას მალე ისპაპანი გმტყვის.

საბა. ბერი შენდობს მითქვამს, კვლავაც ვიტყვი, მაგრამ ქართველთა ასე უღუგოოდ ხელისდარეგან ვერცის გაბატონი! ჩემს მიწას ხომ არ გნობ, ამ მიწაზე მობინადრენი მოსვენებ ქართველი არა ხარ?

იესუ ქრისტე. ჩემმა ძმამ მოგაგანა მოცემულია?

საბა. ჩემმა სინდისმა მომიყვანა. ვახტანგი როცა გენახავს, საკადრისს თვითონ გეტყვის. შოი, წაგიდეთ, ყამარი სამეფიდობოზეა. (მიდის).

შოი. გმადლობ, მფარველო ანგელოზო! შენ დამიბრუნე

ომირთიან და სიცოცხლე! (შიო და დარეჯანი საბას მიყვებიან. ბაკურიც აიბრებს წასვლას).

ი. კ. ე. (ბაკური) ჩემო თავადო, სად მიგეჩქარება? იქნებ გინდა, გახტანეს მივიგებო და მივივლო? (ბაკური შეყოყმანდება და მობრუნდება). მე ხელო სიპაპანში მივედგურები, აქ ჩემს საქმეებს შერ უპატრონებ. სპარსეთისა და რომ დაებრუნდები, საწაფხულო სასახლე დამთავრებული უნდა დამშდეს. იმ დროისთვის შენი ასული განაზრადე საქორწილოდ. რუქა, პირველმა მარხმმა არ შეგამოიხს, ყმების მეტი რა გაყავს! ეს ცხოვრება დიდ-ღამის ჭილილია, ხან ერთი იმარჯვებს, ხან — მეორე. ახლა მეტი გულმოდგინება გვამართებს, მტერი რომ დავამარცხოთ. დღესვე დატროლიდ შენებურად და ახალი ძლიერი მოამზადე, მარტო შაისთისა კი არა, სხვებისთვისაც. მომალდობრული კარისკაცი ზოგჯერ მეტ საქმეს გაიკეთებს, ვიდრე თათიონ მოწყალე შაჰი. იცოდე, გახტანეს უნდა ჩავაწყოთ ისპაჰანში, დომენტი საშიში არ არის. (რუქა თავს დარეჯანს და წევა).

ო. მ. ა. (ჯონზე გადაკიდებულთა გველი მოაქვს). ესვე შენ, ხომ გაგიწყლიტის თივი?

ი. კ. ე. ომანა, ეს რა არის?

ო. მ. ა. უსუნებელი, ბატონო.

ი. კ. ე. უსუნებელი რომ არის, მეც ვხედავ...

ო. მ. ა. ჩიტის ბუდეში მიძვრებოდა ბარტყების შესაქმნელად და...

ი. კ. ე. აქ რას მოათრევ, თავის ქალის მაგიერია?!

ო. მ. ა. ამ მიდამოში ერთობ გამრავლდა უსუნებელი და შინდა ეს სადმე გზისპირას დავევილო, მგზავრთა დანახვად.

ი. კ. ე. სისულელის რომაე?!

ო. მ. ა. მიხედობიან, აქ მივრია ამისთანაო და მოირიდებინ. ესევე რომ არ იყოს, ცოცხალ უსუნებელს მეკვდარი უსუნებლის დანახვა შევამინებს და იქნება ქვე გადაიკარგონ ამ მიწა-წყლიდან. ეს წყელი ჭრელ-პირხადა ბოროტია, მარა, ბრძენი არის, ამიტომ უფრო საშიშია, აბა. რაც უფრო ბრძენია ბოროტი არსება, მით უფრო ვერავი და დაუნდობელია, აბა!

ი. კ. ე. ვე ბრძენია, შენ კი ყვენი. ახლავე წაიღე და შორს გადააღდე!

ო. მ. ა. კი, ბატონო! მეკვდარი უსუნებლის გადაკდება ძალიან ადვილია, ცოცხალი უსუნებლის მოშორებაა ძნელი, აბა!

ი. კ. ე. გადააღე-მეთქი!

ო. მ. ა. კი, ბატონო, კი! ნეტავი ყვილა უსუნებელი მომავალშია და გადავადებინა! მათი ხასხუნებელი კი მოისპოს!

საბი ძმა, ორი ჩიბი და მათი ზნეობა

ბაღი შაჰის სასახლესთან. მიწა-წყლის უკანა. ბაისთი შენობიდან იხსე და რუქა.

რ. უ. ქ. ა. ამბობენ, შაჰი ალაჰზე მეტად ქართველ ქალთა სილამაზეს ვთავაყვანობ.

ი. კ. ე. დღესვე გაუგზავნე ძღვენი.

რ. უ. ქ. ა. ჩემი ვარაუდი გამართლდა.

ი. კ. ე. რომელი?

რ. უ. ქ. ა. შაჰმა თურმე გახტანე და დომენტი იმიტომ დაიბარა, რაჟღერ რომელიც შეიცვალის. მეგვად იმას თაიხაბო. მე მეოთხი, ბურთიცა და მოედანიც ჩვენს ხელშია.

ი. კ. ე. საბა მაფიქრებს. აქ ამაღო არ ჩამოსულა. ყვილა საქმეს აჯირო-დაჯირობს. რაღაც უნდა ვიფიქროთ.

მ. ი. რ. ზ. ა. (ყვავილებს რწყავს). სალამი სტუმრებს.

რ. უ. ქ. ა. (თავს დარეჯანს). მასპინძელი არ მეცნობა?!

მ. ი. რ. ზ. ა. მასპინძლად მე შეგულისხმობ? იცოდე, მეც სტუმარი ვარ.

ი. კ. ე. კი!

მ. ი. რ. ზ. ა. წუთისოფლის ხედავთ, ჭია როგორ ჩაუტერა ყვავილს გულში და ღრღინს. ასე ჭამს წუთისოფელი ყველაფერს. სადაც უთქვამს: „სიცოცხლე თოვლი, საწუთრო — მზეო“. ეს შენც ხშირად გაგივინია, იქვე ბატონი მივლო.

ი. კ. ე. მიცნობ კიდევ?!

მ. ი. რ. ზ. ა. პატარა კაცს დიდ კაცთან შეხვედრა სიკვდილად ამისსურველია. ხოლო დიდი კაცის დიდი ჭკუა-გონება პატარა კაცს მაღე ივიწყებს, პოდა, ვეღარცა სცნობს. კარგი კაცი იყო ცხოვრებით მამაშენი. როცა ერთი შაჰმა თავის მივიხვედრა დაიხედა, ბალი უფუჭე-შა. იმ ბალის მიბაღუსთან ერთი ბოჯანო დადიოდა, ემ-მარებოდა ხოლმე, რათა მერივე მოწყალეობა მიეღო. ის ბოჯანო მე გასლავართ. მახსოვს, მამის ბაღში ხოლს იესეც ხშირად მიირთმევდა.

ი. კ. ე. მამ, ახლა ძველი ნაცნობის ბაღში ვართ?

მ. ი. რ. ზ. ა. ეს ჩემი ბაღი არ გასლავართ, ბატონი მივლო.

რ. უ. ქ. ა. შაჰის საგანა? (მირზა თავს გაიქნეს). ამ ცის-ქვეშეთში ხომ ყველაფერი ირანის მუშეს ეკუთვნის?

მ. ი. რ. ზ. ა. ვერ გამოიყვანი.

რ. უ. ქ. ა. სიტყვაზე შენ ვინაა? შენი ყოფილა და ვე არის.

მ. ი. რ. ზ. ა. პა, პა, პა! თუ აქ ყველაფერი შაჰისაა, მეც ხომ შაჰისა ვარ და გინეც სხვისია, იმას თავისი რა უნდა ჰქონდეს? დაგვიწყებიათ. რომ ცისქვეშეთში ყველაფერი შაჰს არ ეკუთვნის. ერთი ვინმე ირანის მუშეც დღვია.

ი. კ. ე. ერთობ ქარაგმანი ენა გქონია.

მ. ი. რ. ზ. ა. შაჰის კარზე უქარაგმოდა არავინ ლაპარაკობს.

მეც აქვთი ჩრდილი მახვრავს.

რ. უ. ქ. ა. გასხენი ბარემ ცხრაკლიტული: გვარქვი, ვიხია ეს ლამაზი ბალი?

მ. ი. რ. ზ. ა. პატრონი ამ სამყაროში ცხოვრობს და არც ცხოვრობს. ვერავინ ხედავს, რომ დაიფიქროს, არც ის ამინეც ვინმეს.

რ. უ. ქ. ა. გვეთი მხოლოდ ალაჰია, იდიდოს მისი მაღლი!

მ. ი. რ. ზ. ა. კვლავ ასცდა შენი ისარი მიზანს. არის ერთი ვინმე, ალაჰზე დიდი, მაღალი და ძლიერი.

ი. კ. ე. კი ვინ?

მ. ი. რ. ზ. ა. დრო-ყამი. დრო-ყამი აჭენობს და კვლავ აყვავებს ბალს, ამოწმს ყველაფერს, ამწიფებს ხილს და. თუ კაცმა არ შაჰპარა, ალაჰობს და ძირს ყრის. მებაღეები მიდიმოდიან, ბალი კი დავს.

ი. კ. ე. შაჰის ტახტთან ახლო ყოფნას სიბრძნე უსწავლავთია.

მ. ი. რ. ზ. ა. სიბრძნე ორგვარია, კეთილი და ბოროტი. თქვენ რომელ სიბრძნეს ხედავთ მირზას სიტყვებში?

ი. კ. ე. ორივეს ერთად.

მ. ი. რ. ზ. ა. თუ ჩემში ორივე ერთად ზის, მაშინ ცხოვრება ვყოფილავ.

რ. უ. ქ. ა. შენ ენაგრძელი ცხოვრება ხარ, სხვა არაფერი.

მ. ი. რ. ზ. ა. რუქა, ენას აუვად ნუ ახსენებ. შაჰის კარზე მოსულ დეისის თავი კისხვებს კი არა, განის აბია. აქ ენა ან თავს მოჭერის, ან სამეფო გვირგვინს დაეადამს, ამიტომაცა ენა ყველაზე ტკბილიცა და ყველაზე მწარეცა...

ი. კ. ე. გეტყობა, ხმალი არ გიჭერის და ერთი გინდა გვიკავო გზა ტახტისაკენ.

მ. ი. რ. ზ. ა. გუბავლები, ხშირად მართლაც ასეა, ჩემზე კი გუმანმა სწორად ვერ გაგიტრა. შაჰის ტახტსაც კი ამ მწვანე ბალახში კოტრალი მიჩრჩენია. რა ყრია მ...

ფის ტახტსა და გვირგვინში? მოუარე კაცმა ბაღს, მი-
ორთვი ხილი და იყავი შენგინს, უყურე ცას, უსმინი
ბულბულთა გალობას და დატკბი ვარდის სურნელით!
იეს ო. ვინაც ტახტი უჭირავს, სასახლის ბაღიც განა
მთლიანად მისი არ არის? ვინ დავეჯერებს, რომ მე-
თუ დიდებას ბათის მივთა ვიწვინებ?

მირ ზ ა. მხოლოდ ამ ბაღის არა, ენე-ხან. თუმცა ეს ბაღი
ლოპასხადა დასუნძმული, აქ ყველაფერი მოწამულ-
ოთა, თავისუფლად ვერაფერს ჩაკეჭს. აქ სუფრას ვერ
ააღლი უშინება. ალაპაპ უწყვის, რომელ თაველში
მიმოგაარებენ შხაშხ. არწიანად ვერასდროს გაივლი;
არ იგი, ხანჯალს გულოში რთლის გავიფრინა. აქ დიდ-
ხანს მებოლოც არ ცოცხლობს. მარტო ჩემს მასხორთ-
ბაში თორბეკმა სისხლით მორწყო ჩვეურბა. მე, ალ-
ბათ, მივამიტე ვიქნები. მეჯაფრება ეს ბაღი: სამოთხე-
სა ჰეავს, გული კი ჯოხთხეთისა აქვს.

რ უ ქ ა. მამ, რომელი ბაღი ვიცავს?
მირ ზ ა. თვლით რომ ირწყევება, შაჰის სასახლიდან შორს
რომ ხარობს.

იეს ო. თუ ასეა, აქ ყოფნას ვინ ვაძალებს, იმ ბაღში წადი!
მირ ზ ა. ის ბაღი რომ არა მქონდა, იმიტომ დავალსა-
სახლი ბოგანოდ. ეს ბაღი მეძუს, მაგრამ აქედან რომ
წავიდი, კვლავ ვლახაკად უნდა ვიქიდი, ისე სამად-
ლოდ უნდა ვიარო. ჰოდა, იძულებული ვარ პატრივი
ეკი ამ საძულველ ბაღს. ასე იმითნებს ბოროტება სი-
კეთობს.

იეს ო. (რუქას). ეს კაცი გამოვავადებთ.
რ უ ქ ა. მეც ასე მინია.

იეს ო. მირ ზ ა. ოქრო ბლომად რომ გქონოდა, ალბათ, იმ
ბაღს გაიჩინო.

მირ ზ ა. ალაპაპ ჩემთვის ეს მაღლი არ გამოიმეტა.
იეს ო. კაცი მოვიკლავს?

მირ ზ ა. თუ ეს ხელობა არ იცი, შაჰის ბაღში ვერ შე-
მხვალ.

იეს ო. ერთი ჩისა ოქრო თუ მათობის სანატკროლო ბაღს?
მირ ზ ა. ბაღს კი მიიბოთს, მაგრამ ხის ჩიშ ხომ ვერ ვი-
ცხოვრობ... ისე-ხანს ერკობა, ისაპაპაში ქართლის
ტახტის ხელში ჩასაღებდა ჩამოსთება. ჰოდა, ვიდრე
კატის სისხლს ფასს დაეადებო, უნდა ვიფიქრო, ვინ ე-
ლობება ტახტისკენ მიმავალ გზაზე. გავიგე, მეტოქე
შენიღი მძა ყთობოა, ვახტანგი.

იეს ო. ტახტი ვახტანგს უნდა წავართვა, მაგრამ ამისთვის
მშის სისხლის დაღვრა რთდია საჭირო. თუ ბილმა
ააშიობიმა, ტახტს ისედაც დავეპატრონობი. (მირ ზ ა-
მხრები აჩრქნა). მამაჩემთან ალბათ გინახავს გემელ-
წევრა. ახოვანი ქართლი...
მირ ზ ა. მამაშენის მეგობარი და ვახტანგის დაპყრდელი,
იგათა მთხრობილი... სულხანა.

ეს ო. მასლობობა ჩინებული გქონია.
მირ ზ ა. იმ უწყინარმა კაცმა რა ველო შევიწყა?

იეს ო. მისმა სახელმა დაგვრძილო ყველა ბატონიშვილი.
დღის ამ ხვალ ამ ბაღის სკოლარი იქნება და... შინ-
ბურად გაუშვებინდოდი. ვასამრჯლოს უმაჯავ მი-
ობ... რამ ჩააფიქრა? მისი სიადილი აქ არავის შე-
აწუხებდა, ძიბება არავინ დაიწყებდა, ვისთვის?

მირ ზ ა. თუ ასე იოლია, ოქროს ამაოდ რატომ აბნევთ?
თქმინე გავაძრეთ ხანჯალი.

იეს ო. იოლია შენთვის. ჩვენ აქ ყოველ ნაბიჯზე ვივარ
გვითავითვალალებს. ჰა, ნუ აყოვნებ, იძლეოთ თუ არა
დატკბი?

მირ ზ ა. დასტურს მაშინ მოგიკმ. თუ ბოლო ორ ქისას მი-
ფეშქაშებ, სოლო შემიდგე ორსაც დაუშობა.

იეს ო. (რუქას). წადი და საჩუქართა სალორთან ისლავ
ვე მიუთვალე ოთხივე ქისა! (მირ ზ ა რუქას ანიშნებს,

წავიდეთო, გადიან. იესე ლინებებს). ამ მორღვი
დავანახები, ან დიდ თევზს დავიჭრ.

ხ ა ს ა ნ ა. (შემოდის სტეფით, ფეხს წამოკრავს) ვაჟებს!
ვუ, ვაჯინებს ფეხს!
იეს ო. რას უჩივი, ყარბო?

ხ ა ს ა ნ ა. ყველაზე მეტად ორი რამ მეჯაფრება: ფეხის წა-
მოკრა და ორბირი კაცი. შეტე, შეტე, ორი ჩიტი რო-
გორ ირბები! ქაი დაუთრგვითა და ერთმანეთს პირი-
დან ავლიო. ალბათ, ძმები არიან ან ბიძაშვილები.
ასეთი წუთისფელი: ჩიტი ჩიტს აჭრებს, კაცი —
კაცს, დღე — დღეს და ყველაფერი — ერთმანეთს.
ვინც უფრო მოზრუნველია, იმარჯვებს... შენ ტახტის
საძებრად ისაპაპაში რატომ ჩამოხვედი?

იეს ო. შენ რა იცი, ვინა ვარ?!
ხ ა ს ა ნ ა. ჰა, ჰა! კვლავ ვერ მიცანი? ქარს, მზეს და
ხასხასს ამ ქვეყანაზე ვერაფერი დაემალება, იესე
ბატონიშვილო.

იეს ო. ხასხას?! აქ რა ქარმა გადმოგავლო? შაჰსა და სულ-
თანს ერთდროულად ხომ არ ემსახურები?
ხ ა ს ა ნ ა. მესხავით ორბირი არა ვარ. სტამბოლს შედილე-
ხ ისაპაპაშივე მოეხსახურე და თბილისშიც.

იეს ო. ლამაზი სპარსული წვერი ჩაფრთვია...
ხ ა ს ა ნ ა. სადაც ნახვარ ქვეყანის გიშორ აფრია და ნა-
ხევარსაც უხილავი ნიღაბი, სხვაანარად ვერ ივლი.
რად მომეტყუე? სულთანს ერთგულების უსტარი რომ
გაუტყავნე, მაშინვე ბედის საძებრად შაჰთან გამოი-
ქვევ?

იეს ო. მე იმ ბძენის რჩევას მივყვები, რომელსაც უტე-
ვაშს: ყანა ყოველთვის ორ ნაწილზე დათესე, ერთს
თუ მდინარე წალკამს, მეორე მაინც გადარჩება.

ხ ა ს ა ნ ა. სპარსეთის ლომს ბრწყინებები დაუტევა. ჩვენი
ნახევარმთავარ ახლა ირანის მუზე უკეთ ანათებს.
ცოცოდ, მომაკვდავ ლომს კაცაც მთორვეა. აქეთ ამაოდ
გამოიწვევია, იესეს ბედნიერების გზა სტამბოლისა-
კენ მიდის.

იეს ო. ვითომ რა დამავებდა, შაჰისგან ტახტი რომ მივიღო
და ის ტახტზე სულთანის ერთგული იყოს? დროთა გრი-
გალმა რომ არ გავთელოს, ქარი საიდანაც დაგიბე-
რავს, იქით უნდა წაჰყვე.

ხ ა ს ა ნ ა. ფრთხილად, იესე, ქარს აყოლილი კაცი ხშირად
თვითონაც ქარად იქვევა. მე დამიჯერე, თორემ წააგებ!
(კვლავ ის ბაღი, იტალიელი მისიონერი რიშარი ბოლოას
სცემს, შემოდის საბა.)

რი შ ა რ ი. რა ამბავია?

ს ა ბ ა. ჩარხი უკუვალ შეტრიალდა. შაჰმა ვახტანგი დაა-
ტყვევ და ქირბას უავების ტუსაღით.

რი შ ა რ ი. ქართლის მეფობა დომენტი ჩაიგდო ხელში?
(საბა თავს გადააქეფს). ამბობდნენ, დომენტი ამის-
თვის რჯული შეიცვალაო და...

ს ა ბ ა. ვერ უშვებო. შაჰმა რჯული შეაცვლიდა და მერმე
გააპაპებოდა. მეფობა იმ წვეულ იესეს უბოძა. ექ, ყო-
ველითვის ძმათა შუღლი ღუპავდა საქართველოს და
ა, ახლავ...

რი შ ა რ ი. მე მარტოოდენ იტალიელი მისიონერი კი არა,
თქმინე ერთგული კაცები ვარ. აღდრევე გავაფრთხილები,
ორისიყენ პირს ნუ იზამთ-შეჭი. საქართველოსთვის
დახმარება შეუძლია მხოლოდ რომის პაპსა და ვერსა-
ლის სასახლას.

ს ა ბ ა. ბატონო რიშარ, თქვენები ეტლა თუ დახმარებიან
ვახტანგს? ჩაყოფიდან თვითი დასასხნელი ოქროს
თუ გამოუშვებინა?

რი შ ა რ ი. ირანს არც იტალია ჰგავს, არც საფრანგეთი.

ორივე საქრისტიანოა. გამოუჯგუნავან. მე ვიქნები ამის თავდები.

ს ა ბ ა. თუ ვახტანგს გამოიხსნიან ტყვეებიდან, მერმე მხარსაც დაუჭერენ, საქართველოს მიული ვეროა და- ემბარება... ჩვენ ვერომასკენ გავდებთ ხილს. ვეროა ფრიალ განათლებული ჰქავებია... ამისთვის უფროვე უნდა იზრუნოს გონიერმა კაცმა... ვდავით ბედი, ერ- თად წავიდეთ ზღვის გაღმა... განტანს ასლა ჩემს მტერს ბატონი ადარავენი ჰქავს; ხოლო თუ ვახტანგი არ დაეისვენით, საქართველოც უპატრონოდ დარჩე- ბა... დრო საშურია, ვიდრე მეც ბოროტლები არ დამა- დებს, გავიპართ აქედან. წადი, სენიორ რიშარ, შეკა- რი ბარგი და გავუდგეთ გზას.

რი შ ა რ. აქვე დამულოდი, დამეძინე არ დამეგვარო! იცო- დი, აქ ყველა ხე საშინაო! (მიდის).

ს ა ბ ა. ძნელია, როცა კაცი თავისი ქვეყნის ბედს უცხო- ეთში ეძებს. მაგრამ რას იბნის, როცა სხვა გზა არ გი- ჩანს! (მირზა ზურგიდან მიეპარა და ხანჯლის ჩაყვმა დაიპარა. ხანჯალი ჯაჭვის პირნახს მიხვდა. საბა უმაღლეს შეტრიალდა და მოულოდნელი მარცხით გა- ოცნებულ მირზას მახელი ხელიდან გამოსტაცა. მირ- ზა მუხლებში ჩაუვარდა).

მი რ ზ ა. შემიბრალე, ბატონო, ნუ მომკლავ!

ს ა ბ ა. არ გითხავ, ვინა ხარ, არც ნიღბს ავხდი. საბა- ბერი ის ქრისტიანი არ არის, ერთ ლოყაში რომ შე- მოარტყამ, მეორე მოგიშვიროს, მაგრამ შენს ბედად თუ საუბედროდ, საბა ღვთის განჩინლ კაცთა შემბრა- ლდა და არა კაცთა მკვლელი. ღმერთმა შევიდის ეს შეგოვინა, რამეთუ არა იყოილი, რას სჩადილი! (მი- უვლი ხანჯალი).

მი რ ზ ა. ქრისტემაც და ალამაც ამრავლის ქვეყნად შე- ნისთანა ბერი! სხვა არ დამინდობდა.

ს ა ბ ა. მკვლელი შენ კი არა, ის არის, ვინც ვე ხანჯალი ხელში მოგაჩენა. შენ უფრო ბოროტება ხარ, შენი წამქმელებელი კი გონიერი ბოროტებაა. უგნური ბორო- ტება შესაბრალისა, გონიერს კი თავისივე ბოროტე- ბა დასჯის. იესეს გადავიცი, სულხან-საბამ აშე მითხ- რა-თქო.

მი რ ზ ა. მართლა კაცური კაცი ყოფილხარ. ამიტლება ალამა და ქრისტეს უმტროს კაცმა, შენ კი არა.

ს ა ბ ა. იცოდ, ასეთი შეუდომ კაცს ერთხელ მოსდის, მეორედ ადარ ჩადინო, თორემ თავს წაავებ, არ და- ვედლობენ. შეინახე ხანჯალი!

მი რ ზ ა. ალამაც დასწყველოს! (მახელს ვასტყორცნის) ეს ქვეყანა სულ სამოხბე იქნებოდა, მზის ქვეშ მხო- ლოდ შენებრი ხალხი რომ დადიოდას. სიკეთე სიკე- თითვე მოგვოს, წმინდანო კაცო! ვიცი, აქედან გა- პარავს აპირებ და თუდა მენდობი, მე ვასწავლი უსი- ფათო გზას, მომყვი! (ვადან. პაუზა. მირზა მო- ბრუნდა და შეფეთა იესეს, რომელსაც მირზას გადა- ვედებული ხანჯალი აუღია).

ი ე ს ე. მირზა, ეს ხანჯალი აქ უსისლოდ რატომ გვლია?

მი რ ზ ა. იმ ბერს ჩოხის ქვეშ ჯაჭვის პერანგი რომ ეგვა, ვერ გავიფრთხილებ?

ი ე ს ე. გავქექა, დოჟლავია?!

მი რ ზ ა. სიკეთითა და სულგრძელობით მძლია, განა მარ- ტო ჯაჭვის პერანგი.

ი ე ს ე. ავებ კიდევ? იქნებ ასლა ისიც გწავლია, ეს ხანჯა- ლი გულში მე გამიყარო? უუჰ, შე ლაჩარი! (ხანჯალი მოულოდნელად ჩასკა). შენ მაინც აღარ მჭირდები!

მი რ ზ ა. ოხერო, ეს შეგმურდა ჩემთვის? (ფულით ნავსე ქისას გადაუდგებს და კვდება).

ს ა ს ა ნ ა. (გამოჩნდა ანახლად). მომილოცავს, ღიდებუ-

ლი დაბედება! კაცის კვლით დაიწყო შენი მტრობა ალიყულებს!

ი ე ს ე. ეს კაცი სპარსელია, ოსმალე- ს ა ს ა ნ ა. კაცის კვლას რომ დაეჩვევი, მერმე აღარ გაარ- ჩევ, ვის კვავ — შენთან თუ სხვას.

ი ე ს ე. მე მითავალმებელი?

ს ა ს ა ნ ა. მირზას.

ი ე ს ე. მერვად, სელი რომ მიეცარა, რად არ მიმეველე? ს ა ს ა ნ ა. ალიყულისან, ხასანა კარვად ვერ გიყვინა. მე კაცს არ კვავ, უფრო დიდი ამბები მათარია: ქვეყნე- ბის ბედი-ობაღს ვატრობილებ. საბამ მოკვლია ვერ დაეცნაბერი, იმას კი ვაცნობებ: შენი მტერი მისიო- ხერ რიშართან ერთად გაიპარა.

ი ე ს ე. ვინ ვაცნობა?

ს ა ს ა ნ ა. სადღე მზე და ქარი შეაღწვეს, იქ ხასანას დაუ- ხანავი არა რჩება რა.

ი ე ს ე. მაშ, იმასაც მტყვავ, სად წავიდა!

ს ა ს ა ნ ა. მისიონერის გზა რომისკენ მიდის, საქართვე- ლის გავლით.

ი ე ს ე. მდევრებია საჭირო... მაგრამ ჯერ არა... ხასანა, აქ მაინც დამეხმარე: იყვირე, ბერმა საბამ კაცი მოკლა- თო.

ს ა ს ა ნ ა. ეს საქმე ჩემი ხელობას არ არის და მეც ხელი დამიბანია. არც ის დამინახავს, ხასახლის მებალე მირზა ბერმა საბამ რომ მოკლა და არც ის — შენ რომ აუღე ანდერძი. ბაშუსტა! მე აქ არ ვყოფილვარ! (უმაღვე გაქარა).

ი ე ს ე. ჰეი, მასდ ვინ ხართ, მომეშველო!

რ უ ქ ა. რა აბჯავა, ჩემო მფვევ?

ი ე ს ე. საბას მებალე მოკვლავს და გაქვეულა. მდევრებს უშემო სასწრაფოდ!

რ უ ქ ა. ჰეი, მდევრები! (ამ დაბახილს ბაღის მიღმაც იმე- როებენ). ჩემო მფვევ, ხომ არ იცი, საით გაიქვა?

ი ე ს ე. განა ვე საკითხავია? გაიქცი, მდევრებს უსადღე! (ჩუხადა). თუ სადმე დაეყო, ღმერთი არ გაგაწყრეს!

ს ა მ თ ა. არ დაიჭირო და ცოცხალი არ მოიპაროს!

რ უ ქ ა. რატომ?! იესეს საბას იცავს?!

ი ე ს ე. მიუხედავად ხარ ზოგარი! საბას გაქვევა სა სა- დარდას: სადღე არ უნდა წავიდეს, ბოლოს მაინც ქართლში დაბრუნდება და ჩვენც იქ დაეცვლებით. ჰეი, მდევრები ჩქარა!

რ უ ქ ა. რალცას ვხედები! ჰეი, მდევრები ჩქარა! საბა ბერმა მებალე მოკლა! (იმის ხმა: მდევრები ჩქარა, საბა ბერმა მებალე მოკლა!)

სტენის წინ შემოიღიან იმანა და ღვთისო.

ღ ე თ ი ს ო. ეჰ, რა უსამართლო ზოგჯერ წაუთისოფელი.

ი ე ს ე. სულს ამოსდის ქვეყანას.

ო მ ა ნ ა. ვინ დაგისევს მუფე!

ღ ე თ ი ს ო. საბას არაკი იცო?

ო მ ა ნ ა. რომელი?

ღ ე თ ი ს ო. ერთი კაცი მდინარის პირას იჯდა და ხელში ცხრილი გვირა. ჩაყვითდა ცხრილს წყალში და რომ იფრთხობდა, იტყობდა: ვისაც ღმერთი მისცემს, პაპანდი, ასე მისცემს. ამითლებდა ცხრილს და წყალი უცებ გასდებოდა: ვისაც წაართმევს, ასე წაართმევს. რას ირამ, შამამ ვერე მისცა ყველაფერი იესეს და ვერ წაართვა ყველაფერი ვახტანგს. რა გვეშველება, ომანა, პა?

ო მ ა ნ ა. პა, მეც ასლა საბას არაკით გეტყვი: ერთი კაცი წყალს მიჰქონდა და იძახდა: ღმერთო, მიშველეო. მე- როდეს უნდა: ხელი გაიჭიწე, გაღმა გახვალ და ნაშ- ველები იქნებიო... ხალხმა თუ ხელი არ გამოილი,

არაფერი არ გვეშველება, აბა! (გავიდნენ. ღიღინით მოიის ყამარი, კალთა მოაქვს).
 ნიღბო სანი. (გადაუდგა) შეჩერდი!
 ყამარი. ვინ ხარ?
 ნიღბო სანი. მეგო, ტურა, მელა, ვეფხე, სახედარი... უნდა მოგიტაცო! (ყამარი შეინდა, გაუსხლტა, ფეხი წაშორდა, დეცა, ვაშლი დაებნა).
 ნიღბო სანი. ნუ გემინია.

შელის ნუგრო, პირმშვენიერო, ნუ გამირბინარ ველზედა, განა მტერი ვარ, მოყვრულად გამბორბი ხელზედა.
 ყამარი. მხარე? შენა ხარი! (ნიღბის ჩამოღუჯეს) კინადამ გული არ გამიბოქე? აქ საიდან გაჩნდი?
 მხარე. რა ხანია არ მინახავარ, მომნატრე, გოგო. (ვაშლს კრუნის და ისევ კალთაში აწყობს).
 ყამარი. კალთაში ნუღარ ყრი, დედოფალ დარეჯანისთვის მიმაქვს.

მხარე. ჩვენ სულ ძირნაყარ ვაშლს არ გავაქმვენ? ერთხელ დედოფალმაგ შეჭამოს, რა უკნა... ვითომ მუცელი ასტიკვდება? ზოგჯერ ძირნაყარი ხილი უფრო გემრიელიცაა... (ჩაკბინა). ა, შენც გასინჯე... იქნებ ჩემი ნაკბეტი არ გინდა?

ყამარი. მე აქ ვაშლის საჭმელად სად მცალია, ბიჭო, დედოფალი მელოდება.
 მხარე. ის შენი დედოფალი არსად გაგაქცევს... ძალიან კი შეგიყვარდა. მე, მგონი, აღარც გასთვარ... გოგო, როდემდე ვიარო ასე გალულვლად?

ყამარი. აბა რა ვიცი...
 მხარე. იქნებ აღარ მოგწონვარ?
 ყამარი. აბა რა ვიცი...
 მხარე. ერთს ვაკოცებ, შეიძლება? (ყამარი თავს გააქნევს). მარტო ერთს. ობოლი ბიჭი ვარ, შემიბრალე! მარტო ერთს...

ყამარი. არ შეიძლება.
 მხარე. მაშინ უნებართოდ გააკოცებ.
 ყამარი. ვიდრე ჯვარს არ დაეწვრთ, ვერა.
 მხარე. ვინ გავიგებებს?
 ყამარი. აჲ, ის... ცაში რომ არის, ღმერთი.
 მხარე. ღმერთს მე გავიგებ პასუსს...
 ყამარი. ვერა, ვიდრე ჯვარს არ დავეწვრებ, ვერა.
 მხარე. ღმერთს უთქვამს, კოცნა ცოცხად არ არისო.
 ყამარი. ვინ მოგიტანა ღმერთის სიტყვა?
 მხარე. შენს თვალებში ამოვიციხე, ანგელოზო!
 ყამარი. ვამბევი! გამიშე, თორემ ვიტირებ... (მხარე ისინი იყო მისწვდა ყამარს საკოცნელად, ყამარმა უკებ შეაკოცა). ვაიშე, იქნა მღვე დამიძლე, თორემ არც ერთს არ დაგვაყრის პარე დღეს!

მხარე. ერთი მაგის მეფობაც! (მიიმალა. ყამარი თავსაფარის პირისხაზე ჩამოიფარებს, კალთას დააღვლებს ხელს და გაქცევას აპირებს).
 იესე. დედოფლის მხევალო, ვის უმაღაე მგე ლამაზ თვალებს? (ხელი წაატანა წელზე მოსაწყვედად).
 ყამარი. მხევე ბატონო, ნუ ინიბე...
 იესე. არ მოგწყინდა მოახლოება? ზედს გწვევ ფარნა-ატლამში გაგხედე, დედოფალითი მოგაკანხა... მეფე წყალობის თვლით გიყურებს და შენ კი...

მხარე. მეფევე ბატონო, მეფევე ბატონო! (რისხვას ძლიერ მიაყვს).
 იესე. (უნებლით შეეცა). აქ ვინ შემოგიშვა, მუდრეგო! მხარე. პატარა ჭიმიკარი ღია დანხადა და... მებარნემ გამომხანა, სადილად რომელ ღვინოს ინიბეობით?
 იესე. მიჰქარა. მებარნემ რა ხანია, ღვინო მოიტანა.
 დარეჯანი. (გამორბდა) მე შევეუთვალე, სხვა ღვინო

მოიტანე-მეთოქი...
 იესე. შენ შეუთვალე? წინ ნუ მისწრებ ხოლმე, დედოფალი...
 ლო... ნურც უკან დამდე...
 დარეჯანი. მემინია უფსუხულში არ გადაიჩიბო და სხვა არ გადაიყოლო... (ყამარს და მხარეს). აქ რაღას უდგანართ, მისედით თქვენ-თქვენ საქმეს! (მხარე და ყამარი ჯერ დიბნენ, მერე მიუხედნენ დარეჯანს გუმბარს და უკან-უკან სვლით წავიდნენ). მე მგონია, მეფეს არ გვადრება, რომ... (ანიშნა, მოსამსახურე კოცობს დასდევდესო. თავი დაუკრა და წავიდა).

იესე. რუქა!
 რუქა. შენი ფეხის მტერი მუდამ ნიღბს ახლოს ტრიალებს, მეფე.
 იესე. ის ლამაზი გოგო ამაღა ჩემთან უნდა შემოაპარო... ოლირდ ფრთხილად... ის ბიჭი კი დიღვეში ჩააწყვდიო, ვისმის! იქნებ დაავიწყდა ვინმეს, რომ მე მეფე ვარ! მე ყველაფრის უფლება მაქვს, ყველაფრის! ქვეყნებზედა ჩემი თითის წვერზე ტრიალებს!

ბატარებული ზარზაიმი, ნაცნობი თვალიანი და ნათელი ავადარბი
 იესე შეფის სასახლის აივანი. იესე საქარცხულში ზის და-ღიქრებული. მის წინ ქალები ცეკვავენ. ხელს აქნევს, მოცაყავანი გავლენ.

იესე. მდივანბეგო და სახლთუხუცესო! (შემოვიდა ბაკური). კარგა ხანია სასახლეში ერთ მხეველს ვეღარ ვხედავ.
 ბაკური. რომელს, დიღო მეფე?
 იესე. მუწისქეღის ქალიშვილის.
 ბაკური. დიხა, არა ჩანს.
 იესე. ჩემი სასახლიდან უნიშნოდ არაფერი იკარგება.
 ბაკური. მართალს ბრძანებთ. ამბობენ, საქმრომ გაიტაცაო.

იესე. რუქამ აფრინოს სარანგები, ქალი სასახლეში დააბრუნო. გამტაცებელი დასაჯოს!
 დარეჯანი. სახლთუხუცესო, ჭირებს აპყოლისხარ. მხეველ არავის გაუტაცენა, მე გავათავისუფლე.
 იესე. შენ გაათავისუფლე?
 დარეჯანი. ლამაზ ყამარ ქალზე ერთ კაცს უნამუსოდ ეტრან თვალი და მოვარიდე, თავის გულის სწორს გაატანე.

იესე. მდივანბეგო, მეფის ბრძანება ასლავე შესრულდეს! (ბაკური თანხმობის ნიშნად თავს დახრის). ჩემს მაყრე დიდოფალს კი ვეარნე, თავის მეუფეს ნუ უკრჩება! მე მისი სილამაზე გავადიდოლე და არა ჭკუა.
 დარეჯანი. ამგვარ საქმითა მადღვარი ხელშიფე ქვეყნისათვის კარგს ვერაფერს გააკეთებს.
 იესე. (ვითომ დარეჯანს არც უსმენს). მდივანბეგო, თან გაიგე, რუქამ მოედანზე ხალხი ვის შეხვდა ისე მხიარულად?

ბაკური. ბარძიმ ერისთავი რუსეთიდან დაბრუნებულია, თან სიტყვა მოუტანია, თუთი მეფე დახმარებას გვიპირდება.
 იესე. ჩემს მაყრე დიდოფალს როგორც იქნა წარბი გაეხსნა. ბარძიმ ერისთავის დაბრუნებამ გაგანარა?
 დარეჯანი. დიდი ხანია სიყრმის მგლობარი აღარ მინახავს.

იესე. მდივანბეგო, დედოფალი ერისთავის ნახვას დახმარებულა და დღესვე აჩეყეთ... მაიღინის მაღალ ბოძზე დაკიდებულნი!
 ბაკური. მართალს ბრძანებთ, მაგრამ ცოდოა...
 იესე. ვინ არის ცოდო, დედოფალი თუ ერისთავი?

დარჯანო. დედოფალს შესაცოდებელი არა სჭირს რა. საბრძოლო ის არის, ვისაც ყველასი ემინია და, რაკი ხელთ ძალაუფლება უყურია, ამ ძალას ბოროტად იყენებს.

იესე. დედოფალს, რაკომ წყრები? გგონია, ბარძიმ ერისთავს იმიტომ ესჯი, რეშინია. შინი თავი არ წამართავს? ერისთავი ახლა ჩემი ქვეყნის ორგულია და საკადრისი უნდა მიეწოდოს. დავსჯე ხალხსაც, ვინც ერისთავს მხარულად შეგება.

დარჯანო. სისხლით ქაიყანა არასოდეს აშენებულა.

იესე. ხალხი თუ არ დააშინო. ისე არც პატივსაც გცემს, არც გააღმერთებს. ბრძენს უთქამს: შიში შიქმს სიყვარულს. (აქედება შარფის რიკვა, იესე წამოიჭრება). მითვანებეო, ვილაც გაგიყდა! რა დროს ზარ-ზეიმია?!

ბაკურ ი. არ ვიცი, რა ამბავია?!

იესე. ზართა გალთმა ხომ გესმის?

ბაკურ ი. ისეთი ხმაა, მკვდარსაც გამოაღვიძებს, ოღონდ ვერ გამოვიტყობ...

დარჯანო. დიდი ხანია, ასე საამოდ თბილისში ზარი არ დარბევლა.

იესე. ჩემი მხარისაზე დედოფალს, ეს საამო ხმა, ვაჭყობ, არჩას არაფრის გიჭაქითს. კვლევა გაგებნა წარბი. ვგებხის შენ უფრო, რისთვის რეკავებ?

დარჯანო. ქვეყნის ამბებს პირველად ხელმწიფეს ატყობინებენ და არა დედოფალს. მე მხოლოდ ხმატკბილმა ზარმა დამაჩუკბო.

იესე. (გადასძახებს). რუქა, იქნებ შენ მაინც იეგულსუყურე, ეს ზართა რუკა რას მოსწავებენ?

რუქა. სულხან-საბა ჩამოსულა ფრანგისტიანთან.

იესე. აჰი გითხარი, სადაც არ უნდა იხეტიალოს, ბოლოს მაინც თბილისში დაბრუნდება-მეთქი!

რუქა. ხალხი ისეა გასაზრებელი, თითქოს ზეციდან ღმერთი მოეკლინათ.

იესე. მაგ ზარ-ზეიმი მალე გლოვის ზარად ვაქცევ. რამ გაახანათ?

რუქა. ჭკონითა, საბამ ზღვისგაღმეთიდან კარგი ამბავი ჩამოიტანა. მაგრამ გესმით! თანდათან ნელდება ზარ-ზეიმი: მიხვდნენ, იმითი არ აგუშართლათ.

იესე. რუქას ტყუობა, საბას ამბავთა ყანა პირწმინდად მოუშკია.

რუქა. ფრანგისტიანის მეფე ლუი მეოთხთმეფედ დაპატიოება საბას, ჭკვიობიდან ვახტანგის გამოსასყიდად ოქროს გაიჭუჭბო, მაგრამ ლუი მალე გარდაცვლილა და ის დაიბრუნა საელაფში ჩაპოკოსი.

იესე. ახლა იჩაურის ქვეყნები თვითონ არიან არაერლი თა ვითაც ჩართილი ვახტანგი ვილას ეფიქრება! სხვას რას იჩაყი ახალს?

რუქა. რომიდან საბას ფრეშმიშელა კაკაოინები ჩამოპოლონან. ხალხში ათოლოიობას ქადაგებენ, გაიძახიან: რომის პაპი არის ქრისტოს მიერ დადგენილი მწყემსი ამიყვანადო. თათონს საბაც მათ რჯულში მოქაოლან.

იესე. რა ფრიალდა სასიამოვნოა. უხმოდ დომწეტის! იპოია, დედოფალი ჩვენს საუბარში არ ჩაევრება. (ანიშნებს, დაგვტოვებ).

დარჯანო. რადანაც ქალის ქეკუა მამაკაცის სიბრძნის ვარსაოდეს შესწვდება, მგჭი რა გზაა, დავტოვებ ბრძენთა საკრებულოს. (გაიქცა).

დომენტი. ვახლავარ ჩემს მეფეებს და ძმას.

იესე. დამბრძანებ, ძმავ და კათალიკოსო. ბოლოს ხანს გაჭურბობა გამიძვირებ. აღმათ გულს გაკაია, მცირე მანულო რომ გაქვს. ვახტანგისეული მიწა-წყალი ამი-ურდიან შენთვის მიფეშქაშებია. თავიდანვე გვეუფონოდა კიდევ.

დომენტი. მირმე რაჭიანა მისი ცოლ-შვილი რემ და ბრუნებს? ან თათონ ვახტანგის შაშა ტყვეობდა?

იესე. ისინი ვეღარ დაბრუნდებიან. ხოლო თუ ღმერთი გაწყრა და დაბრუნდნენ, რა მოხდა, დავუბრუნებთ. თუ შენ არ დაჯაბრბინი, აკერ საბა-ბერი დაბრუნებულა და იმ მიწა-წყალს ხელში ის ჩაიგდებს, როგორც ვახტანგის გამწრდილო-მსყვირი.

დომენტი. საბას თათის მამულებს დაბრუნებაზე არ უზრუნია და სხვისას წაუპოტინება?

იესე. ძმავ, გიტყობა, ვე ბერი კარგად ვერ გიცნია. თავისი დათავარი მამული რად უნდა, როცა უფრო დიდს იტყავდა. ხალხს თვალს უხვავს, ჩემი ვახტანგის ავლაც გამიყვება მწადითო, ნამდილოდა კი გახელმწიფებას თვითონ ესწრაფავს. საბა უნდა მოვიშორო, ვიდრე ხელისუფლებას დაეპატრონება.

დომენტი. ამ ცმდილიან ამბავში მე ვერ გავერვი.

იესე. ის ბერი უპირველესად შენი მტერია. მოხატრის წინამძღვარი იყო და შენზე დიდი სახელი ჰქონდა, ხოლო უფრო რომ ამაღლდეს, მის ჩრდილს სულიან-სორიანად დაეკარგება.

რუქა. მედი მართალს ბრძანებს. სირცხვილია, კათალიკოსი უბრალო ბრის ჩრდილში იდგეს.

იესე. ვიდრე ვახტანგი ტახტზე იჯდა, მრჩველ-მესაიღმოდ ვე ბერი ჰყავდა, ხოლო შენ, ძმას და კათალიკოსს, ჰქუას ირთხილავი და დავკითხვია. უშინ მარტოობით უნდა მოიშორო, თუ გინდა მზეზე გაბრწყინი!

დომენტი. ზოგი ახავია, რომ მოაშობო. მისი სახელი მირჩი უაზრო ბრწყინდება, მალდება და ჩრდილავს მომშობობებს.

იესე. ვე ბედი წმინდანთა წილხვედრია, საბა კი ისეთი იტოვლილია...

დომენტი. მისი შვიკობების არა გამიგია-რა?!

იესე. რომის პაპს შაკპობია, ოღონდ ტახტი დამაპირებოთ და მთელ საქართველოს თქვენს რჯულზე მოაჩუქებო. მტეკი შეკოდება გინდა?

დომენტი. ჭირია. მრეგლი არ ირწმუნებს, რომ ნაბერალო აკვი მეუბობს ესწრაფობის.

რუქა. ნაბერალოს გლობთა თუ სარწმუნოთა, მეფობას წინ რათა უღდას?

დომენტი. ავაჭყობთ, საბა გვალა თვალში უპირალო-სო ოქვიანი გსობათ და ვინიდან მისი თავიდან მოშორება წადითათ, თქვენს მახვლას და უფლობამისი-ობას წინ არ აღუვადებთ, თვითონ კი არ შემიძლია ხელოყავა.

ბაკურ ი. მართლმადიდებელ წმინდა ეკოსისთავის ულალაობა, ზურაბი შექვეყნა იმ რჯულისთვის, რომლის მწყემსიც შენა ხარ, კათალიკოსო. საბას კათოლიკობა მიუღია, ყველაფერზე რომ თველი დახუჭო, ამას ვერ აპატებ!

დომენტი. რა გინდა ჩემგან, რა!

იესე. უპირველესად საბა დიღვემი უნდა ჩააგდო ღვთის სახელით, აითარცა თავისი რჯულისა და ქვეყნის მოლაშკრე, შმდგომ ყოველივე თავისი გზით წავა. ჩემ-დან ამის ქნა სასურველი არ არის, თორემ არც გინ-მობდი!

დომენტი. ი. ნარის გულაც სხვისი ხელით გწაღია.

იესე. კათალიკოსო, თუ არ დამიხვებენ, ქვეყანას ვავაგებინებ, ტახტის მიღების თადარიგად შაკის კარზე რჯულის შეცვლას რომ აპირებთ. ჰოდა, კათალიკოსისას უნდა უღევ დაკარგავ.

დომენტი. ის უნებლიე შეკოდება ღმერთმა მამაკატა უკვი.

იესე. სამაგიეროდ, შენს მეფეს არ უბატებიან!
 დომენტი ი. საბა რომ ტრახლის შეცვლის საბაბით დი-
 დო მონი ჩახვამთ, შენი ტახტიც ხომ იმის გვერდით უნ-
 და დაიდგამს!

იესე. დაუვიწყრებელი ხარ. მე რაჟღერ შევიცვალე ჩემი
 ქვეყნის საკეთილდღეოდ. თავი საჯოჯობიოდ გაიმიე-
 ტე, რათა ქართული ხალხი სამთხემო მემყოფებინა,
 საბა კი რაჟღერს დატოვოს ქვეყნის დაღუპვას ფიქ-
 რობს; სწავლია, საქართველო რომსა და ვერსალს ჩაუ-
 რავს კლანჭებში.

დომენტი ი. საბა ბრძენია, უბრალოდ არ შეცდებდა.
 იესე. დამჯერებ, ლხინს შეგყრი, არადა — ჭირს. იცო-
 დე, შენი სიცოცხლე ამ სეპატრასთან ერთად მე მიჭი-
 რავს ხელში.

დომენტი ი. მეფე, გუმიშობ, საბას დასჯა კრახანას ბუ-
 ლის ხელყოფას არ დაემსგავსოს. ვაითუ, მისი მომხ-
 რენი ავიჯანყდნენ, ქვეყანა აირიოს და...

რუკა. როგა კრახანას ბულის აშლას აპირებენ, პირბადეს
 იფარებენ, რათა შხამიანი ისრები აივიღონ.

იესე. დამტყვევებლივ და დამსჯელივ ჩვენ ვიქნებით.
 შურის თითონ მეფე ვიძიებრებს, სხვა რაღა ვამიწუნებს?

დომენტი ი. ხალხი, რომლებიც საბა უყვარს.

იესე. ხალხი ბრბოა. საჭარისია ხმა დაყარო, საბამ სამ-
 შობლო და რაჟღერი სხვას მიჰყიდო, უმაღლე ირწუ-
 რებს, თვითონვე გაუთხრის ორმის და შოგ ჩაადგებს
 მოღალატეს.

რუკა. ჩემი გუმიშობ, საბას დიღვეში რომ შეგადებთ,
 განაჩრის გამოტანადე უნდა აუვლო ანდერძი, შემ-
 დამო ფარულად გაემართოთ პატარა სასამართლო,
 ბრალდებანი წაუყუენით და სიკვდილის განაჩენი გა-
 მოუტყუანთ.

ბაკურ ი. ჯერ მოვალათ და მერმე გაჯანმარდლოთ?
 დომენტი ი. რომ სიკვდილით პირშეკრულმა თავის გასა-
 მართლობად კრინტიც ვიღარ დასძრას, თავის

რუკა. რომ ქომოლები არ გამოვინდნენ. მოგესწვებათ,
 მადანს იტყვა დამცველი ჰყავს. ვისაჲ სიცოცხლეში
 მოითრად მიაჩნდა, თვალდახუჭული უმაღლე შურებს
 შეატყვის, მინიკ ვიღარ მხედავსო, დემრთი რომ ყო-
 ფილიყო, არც მოკვდებოდა.

იესე. აგაღაფერს აჯობებს, თუ საბას აიძულებთ დი-
 დოღვიში მოიკლას თავი. მაშინ უფრო აშკარა გახდება
 მისი დანაშაული.

დომენტი ი. საბა გულგატეტქელია, სიკვდილამდე თავს
 არ მოიკლავს.

იესე. კათალიკოსო, იმ ქვეყანაში. საიდნაჲც საბა და-
 ბრუნდა, ოთხის მოღალატეს რა წესით სჯიან?

დომენტი ი. შერჯინებულს კოცონზე წაწვავენ.

იესე. ჰოდა, თუ სხვას ვერაფერს იღვენი, საბა ცეცხლ-
 ში ჩაადგით!

ბაკურ ი. ცოდვილის გეგმს წმინდა მიწა მინც არ მიი-
 ბრებთ.

დომენტი ი. კეთილი, დაჯერებდები და...

იესე. ჰოდა, ასე! ჩინებულთა, როგა ეგისი საერთო საქმის
 შესმატებლივლად აკითებენ. წავიდეთ! ეს დღე
 სუფრასე დალოკოთ! (მოდინა).

ბაკურ ი. რამ შეგაწუხა, შეილო?

დომენტი ი. შირის ნულარ მეძახი. ჩვენი მამაშვილობა
 საში წლის წინათ გაათავდა. შენს წინაშე მაყარო დე-
 დოღალი დგას და არა ის ასულო, მამის ბრძანებას
 რომ დაემორჩილა, გულში წმინდა სიყვარული ჩაიკ-
 ლა და აიძულებინაჲ ქვეუღო იესეს გააყვა ცოლად.

ბაკურ ი. მეუფრობები?

ბაკურ ი. შენვე მაქციე უფროსად, მე ხომ უფროსი
 ხუნია?

ბაკურ ი. მეც მირისხდები?

დომენტი ი. ეს რისხვა თვითონვე დაიტყებ თავს.
 ბაკურ ი. მომიტყევე რას მიბრძანებს დიდოფალი?

ბაკურ ი. ჩამოუტყენი ბარძიმ ერისთავს! ისიც ცყო-
 და, ჩემი თავი რომ წაართვო.

ბაკურ ი. ბრძინი მდებარე მტერია.
 ბაკურ ი. ამ მტერს თქვენზე ადვილად მე შევი-
 ყპრობ.

ბაკურ ი. დიდოფალი ბრძანდები, ვეცდები, ბრძანება
 შეგისრულო! (წასვლას აპირებს).

ბაკურ ი. მოიცა! თქვენ სხვა ავ საქმეთა ჩარხსაც აბ-
 რუნებთ. რაოც განიზრახავთ, მეც განმანდობთ, თო-
 რემ...

ბაკურ ი. შეილო, მამა არ გებრძობა?
 ბაკურ ი. აიკ გითხარი, შენი შეილო აღარა ვარ-მეთო-
 ქი! ყილოა იციხს, რომ ბაკურმა თავისი ასულო მდი-
 განმზარბოში გაყავალა და რაღას მემართლები? დედო-
 ფლის სიკვალა ჩემიშორდობითათვის კანინია: ვჯერი და-
 მისაჲმ ჩემი ნათქაფისთათვის, წდი!

იავაკიშვილი სტამბა. როგორცა. მახარე შემოუძღვება ნა-
 ბაღში გახვეულ ყამარს, რომელსაც ხელში ფთოა უჭირავს.

მხარე. აქით მომეცე! მადლობა უღალას, მდარბრებს
 ყალო აუბნები. ეს უშიშანი ადგილია, ვინ იფიქრებს,
 რომ დანერგული სტამბას გადარბეთ თავს? (ნაბაღს
 გაუფრებს). მოისარი, მე შენს ძიოს ვუდარჯავ.

ყამარ ი. ბარბო მთაში გაიბრძობი, მამიდარბეთან, თორმე
 დღის თუ ხალ რუკა მხარში გაჯავამს.

მხარე. ვეფრბოსაც ვერ მომჭამს. მე უკვდავი ვარ.

ყამარ ი. აჯრობთის.

მხარე. მე შენს მტეი ვეგვიან მომკლავს... ვერც მა-
 იოქლები.

ყამარ ი. სასახლის ქალებს ისეთი ღამაში კანები აც-
 ვით ხომღმ!

მხარე. ი. ვითომ შენ ვი არ მოგარბებოდა! ისეთი კანა
 რომ ჩაიყავა, ყილოა ჭიოს დანრთიღავ.

ყამარ ი. ახლა ვი დარ ღამაში?

მხარე. რაოთ არა. მღვდელი ჩილოფში იყნობა.

ყამარ ი. თითოფალომ დარჯანმა ერთი თავისი ღამაში
 კანა ვეც მარჯა... თითი მომინდა... (უცებ გახსნა და
 კანა გადაიწვინა). არა მშვენი?

მხარე. ი. თავზე შემოგაფლოს ყილოა ჩიხისი დიდოფალი!
 ში ვიბრძობა, ახლა მინც მაქოცინია ერთი!

ყამარ ი. იოკ! ვიდრე ვიარს არ დავეწერთ, არა-მეთოქი,
 რამდენჯერ აბიბრას, მიტო!

მხარე. ი. კითხვ ვარ. აოთ... ვაითუ, მერე ჩვენს კოცნას
 ისეთი ვეით აღარ ჰქონდა...

ყამარ ი. მკარს დარბი ნუ გაუქვ, ნამდვილი კოცნა გემოს
 არ დათარავს.

მხარე. ი. მორე საოთხლოად იქნებ ვიოთარე მოთიკალოთ.
 თიხის სათიკობარბო ამ მოთიკინობა: ეს უბანარი, ის
 უშიშო, ის ყანაო, ის მარეფალი, ისათ და ესათ... სულ
 იბრძობთ. ამდინთ ჭართეილი რომ იოუბრბა ომში, ში-
 სობა არ უნია! იხრა შეიოი მინც ხომ უნდა აჯაჩი-
 ნით? ჰა, ხმა ამოიღე, ცხრა შეილი მინც ხომ უნდა
 აჯაჩინით?

ყამარ ი. უი. მომიკითხე თათი, რა დროს ამაში ღამარა-
 კია? იქ. ჩვენი ესო და ჭიხი რომ გეჭონდა, ჩვენი
 ყანა-ყანანი...

მხარე. ი. უკ. დღე და ღამე იქ ვიბრბობდები...

ყამარ ი. მოხვალ დაღლილი დაქვეცული, მე ვახშამს
 დავაგებდებ...

მ ა ხ ა რ ე. ვაჟები რომ დაიზრდებიან, მკაში მომეშველე-
ბიან.

ყ ა მ ა რ ი. გოგობე — რთველში. (უკვებ მოიღუშა). რომ
მოვკაცდები?

მ ა ხ ა რ ე. დღეს ვუტირებ! ქორს ერთ წიწილასაც არ გა-
ვატან!

ყ ა მ ა რ ი. ემ, ძნელია, ძნელი!
მ ა ხ ა რ ე. ნუ გეშინია! მე მინდა, პირველი ვაჯი გვავადეს
და ის ვაჯი შენა გვავადეს.

ყ ა მ ა რ ი. ვაჯი და ქალი განა ერთი არ არის? მე თუ ქა-
ლი ვარ, რითა ვარ შენზე ნაკლები, მეტი კი დავაყარე!

მ ა ხ ა რ ე. რამ გავაწიწიწატა, ისე გიხანარე, გოგო... ო, რა
გინდება დედოფლის კაბა! ბოლოს და ბოლოს, ერთი
პატარა მაკოცინე... მაკოცინე, რა! გეტყვი! (ყა-
მარი თავს გადააქნევს). ჩემი ცოდვით წაწყდები, იყო-
და. (ყამარი თითქოს თანამბა, თან მორცხვობს). მა-
ხარებ ის-ის არის დააპირა კოცნა, ყამარი წამოხტა).

ყ ა მ ა რ ი. ვაიმე, ვიღაც მოიხს!

მ ა ხ ა რ ე. ნუ გეშინია! (ხანჯალს იმიშვლებს). კედელს
მოვფარე?

ს ა ბ ა ს. ეს რა ჩაუღენიათ?! (გამორჩნდა). კაცზე
გული მოს დიდოდათ, მის აშენებულ სტამბას რას ერ-
ჩიოდნენ?!

შ ი თ. რჯულიდან სწავლია, რაც ვახტანგს გაუკეთებია,
ყოველივე მიწის პირიდან ალავოს. ჯერ მესტამბე
მოკლეს, მერმე შე მინარე-მოაჭრიეს.

ს ა ბ ა ს. მალე უნდა აღვადგინოთ, ესა დაგვრჩა იმედად.
ჯერჯერობლა ქართულმა წიგნმა უნდა შევიცნასოს
სინდის-ნამუსი, ქრისტეს ჯვარი, ქართული გული და
ენა. მესტამბეობა შენ უნდა ითავო, შო!

შ ი თ. ვიდრე ქართლში იესეს ჩრდილი ჰქვინა, აქ შოიანი
საქმე არ გაკეთდება.

ს ა ბ ა ს. ჭიანჭველა მთას მიადგა, უნდა გაებურღოთ. უთხ-
რეს: ვერ შეძლებთ, ძალ-ღონეს არ დავიშურებ, თუ
გაებურღებ, ხომ კარგი, არადა, იმას მაინც არაგუნ მე-
ტყვისი, გუხუხუხადაყრფილი იჯექით.

შ ი თ. დასტური მითქამეს, ღმერთიც შეგვეწვეა!

მ ა ხ ა რ ე. საიდან სადაო, წმინდაო საბო? ზოგჯერ თურ-
მე დაუპატავებელი სტუმარიც ძვირფასია. დიასახ-
ლისო, მოყვრებს მოხვდე!

ყ ა მ ა რ ი. დილა შვეიღობისა!

შ ი თ. შვილო?!

ს ა ბ ა ს. თქვენ აქ რა გინდათ?!

მ ა ხ ა რ ე. გაჭირვება დანგრეულ სტამბაში დამაწვინაო.
მოვადვდენხ და...

ყ ა მ ა რ ი. ვაიმე! ისინი კი ნამვილად მღვრეები იქნე-
ბიან!

ს ა ბ ა ს. აქ ბარძიბი ერისთავს უნდა შევხვდე, ალბათ ის მო-
დის.

შ ი თ. სიფრთხილეს თავი არა სტეკია, ბნელში მიდევით!

ყ ა მ ა რ ე. ორი კაცი ჩანს.

მ ა ხ ა რ ე. ჩემ ხანჯალსაც ორი პირი აქვს.

ო მ ა ნ ა ს. ჩემ ამაშენებელს, მერე დამანგრევეს. ჭა-
ჭები მოწყვიტა ამ ღმრთების თრევამ. (ღიღინებს).

ა მ ლოდს რომ გადავაგორებ, მერე ვწავლ რაჭაშიო...

მ ა ხ ა რ ე. ომანა და ღვთისო არიან.

ყ ა მ ა რ ი. მე კი დამაშურებებს და...

შ ი თ. დილა შვეიღობისა, კალატოზებო! ასე აღრიანად
რახე გარჯილხართ?

ღ ე თ ს. ნასტამბარზე საეჩიბოთ უნდა ააშენოთო.

ს ა ბ ა ს. ვინ ბრძანდა ამ თავგებობას?

ო მ ა ნ ა ს. ვინც დანგრევა ბრძანა, საბა-ბატონო.

შ ი თ. ჩვენ კი სტამბის აღდგენის იმედი გვქონდა.

ს ა ბ ა ს. იმედო გვექონდა და გავკეთებთ კიდევ. აი ომანა და
ღვთისოც დავგებებთ.

ო მ ა ნ ა ს. თქვენ ოღონდ სტამბა გამართეთ და... აბა, ახ
დავებებართ?

ს ა ბ ა ს. ღვთისო რამ ჩააფიქრა, მეფის ხომ არ ეშინია?
ყ ა მ ა რ ი. ღვთისის ღმერთის არ ეშინია და მეფე ვითომ
ღმერთზე დიდია?

ღ ე თ ს. ო. ახანდე, ჩემი სათქმელი. საშიში რა არის:
ერთ დღეს დაბადებული ერთ დღეს დაიხოსცებით, ევ
არის და გირის ცინე! ახანდე, მე და ომანა თუნდ
ახლავე შევეუდგებით საქმეს. (ამგას და ფარ-ხმალს
მიყრის).

ქ ა ლ ი. (პირსმებურვლია, კონკიძველა აცვია). ორბულია-
ნი, განაჩიდე აქაურობას, თორემ ინანებ!

ს ა ბ ა ს. ვინა ხარ?

ქ ა ლ ი. მოყავარე. მგლის მუხლი გამოიბი და გამოირდი
თბილისი!

ს ა ბ ა ს. უცხოეთი ისე შემოვიარე. არსად მიზრებია, ჩემი
ქალაქიდან გასაქცევი რა მჭირს?

ქ ა ლ ი. გემიწოდეს მისი, ვისაც შენი ეშინია. მეფის ბრძა-
ნებაა, დილეგი ჩაგადონ და მერმე დასაჯონ. მღვე-
რებმა კვალი იყნოსეს, აქეთ მოდიან.

ს ა ბ ა ს. დიაცო, მე რა სადილეგო კაცი ვარ?! ალბათ
მტრებმა მოვაგზავნეს, სტამბა რომ არ აღვადგინო!

ქ ა ლ ი. ვფიცავ ქრისტეს ჯვარს!

ს ა ბ ა ს. ვინა ხარ?

ქ ა ლ ი. ისპელი რად გინდა, პატისანი სიტყვაა ჩემი თავ-
დები.

ს ა ბ ა ს. ვერ გაგიქცევი. ავისმქმნელი ვარბიან. მე ჩემი
ქვეყნის წინაშე უნებლიე დანაშაულიც არასოდეს ჩა-
მიძვინია. დაე, მოვიდნენ მღვრეები, აქ დავხვდები.

მტურის რომ გავქცევი, ჩემს სიმართლეს ვერ ვაგმამევი.

შ ი თ. საბა, გველი შეიძლება გაკეთლოშობილდეს, იესეს
მორჯულემა არ იქნება.

ქ ა ლ ი. ზოგანს სულგრძობით იმარჯებენ, ზოგთან —
მხარგრძობით, ზოგთანაც — ვაქცევი. მგლებთან
მატყობებლმა ყურლიც უნდა იცოდეს და მგლური
სიბრძოლიც.

მ ა ხ ა რ ე. სადაც არა სჯობს, გაცლა სჯობსო.

ქ ა ლ ი. ოპო! ნუფე-დედოფალს ვახლავარ! თქვენ რალა
ეშმაკმა მოგიყვანათ აქ? თაფლობისთვებს სტამბის ნან-
გრევებში ატარებთ?

ყ ა მ ა რ ი. ვინა ხარ, ხმაკეთილო?!

შ ი თ. ვინც არის, ეტყობა, ჩვენინია და დაუტყვევ ყური.

ქ ა ლ ი. გუგუტელო. საბას მღვრეებს თქვენი მფარობაც
აქეთ ნაბრძანები. ჰოდა, ამაოდ თავის განწირვა გმი-
რობა როდია. თქვენ მაინც განაჩიდე დედოფლებს. თუ-
მეცა უკვე გინათ არის, აბა, მოდიან. სხვა გზა აღარ
არის, იქით გადიოთ და გლახაკებს დამეგვანეთ ჩემსა-
ლითო. ბერიკაობა და საბორობა თქვენისთანების მო-
ვლითია! (ძალით გაიყვანს მახარეს და ყამარს, უმა-
ლვე შემობრუნდება და დგება კათანს).

რ უ ქ ა ს მ ა. ალყა დაარტყით, ალყა!

ს ა ბ ა ს. რუკა, ალყა რა საჭიროა, მე არსად არ ვავრბივარ.

რ უ ქ ა ს. (შემოქცელება დიმიტრის და რამდენიმე სარანგს).

აბჯარი აართეთ და პორცილი დაადეთ!

ს ა ბ ა ს. აბჯრის ართმევა რა საკადრისია, აქვე აწყვია, ინე-
ბეთ! მე თქვენთან შებრძოლება არც მიფიქრია. დო-
მისი კითხვაიკოსო, შენც მეფის დამამებზე ურევი-
ხარ?

ღ ე თ ს. ქრისტეს წმინდა რჯულის გამოყვიდელო, შე-
ნი ავსაქცე უპირველესად კათალიკოსს ვკითხება. გა-
ვიყე, ხალხში გაქადვინა: რომის ცკლესია არის დღდა
და მოძღვარი ყოველთა ქრისტიანეთო. მამე, შენი

ფიქრით, მართლმადიდებელი ეკლესია შემდგომად მოგონილი და ცრუ ყოფილა, არა? რატომ დადუმდი, ოკროპირი? მთელი შენი დღენი ცოდვაში დააღამე, მერმე სოფელი გაუშვი და ბერად შედევი, ახლა კი იერუსალიმშიც გწადია გამგზავრება, ვითარცა წმინდანი?

ს ა ბ ა. ნეტავ ჩემს გულში ჩაგახედა, მაშინ გაიგებ, რატომ მივიღე კათოლიკობა.

დ ო მ ე ნ ტ ი. (ანგას ქექვას). თხო, დამხმედეთ წმინდა ბერს ჯარჯა არ დასუგია თავისი იგავ-არაკული სისულელე — წოდენ „სიმბონე სიკრუისა“. სტამბის აღდგენასაც უღობა იმიტომ ფიქრობ, ეს სისულელე დასტამო, ქრისტეს ცრუ მოძღვრებასთან ერთად ქართველებში გაავრცელო და ამით დაამდაბლო ჭეშმარიტი ჯვარი ქრისტესი!

ს ა ბ ა. ენა ყველაფერს იტყვის, მაგრამ კაცს პატიოსნება უნდა ჰქონდეს. იცით, ქართველ კაცზე მახვილს რომ არ შეშინებოდა და ამით სარგებლობო.

დ ო მ ე ნ ტ ი. ბერ-მონაზონი მოსეს წიგნის ნაცვლად თურმე „ქილოდა და დამანას“ თარგმნის, სიძვის წიგნს, სულთა წამყმედელს. ფუ! (წიგნს აბგამივე ჩააგებებს). შენ ბერის ჩინაში გახვეული სატანა ხარ! (სარწინებს) წაიყვანეთ!

ს ა ბ ა. გამაგებინეთ, სად მივაყვართ, წინ გაგიძღვებით!

დ ო მ ე ნ ტ ი. ჯერჯერობით დილეგში.

ს ა ბ ა. ისიც მითხარით, ვინ შაპატირებებს, მეფე თუ კათალიკოსი?

დ ო მ ე ნ ტ ი. კათალიკოსი.

ს ა ბ ა. მეფის განკარგულებით?

დ ო მ ე ნ ტ ი. უფლის ბრძანებით.

ს ა ბ ა. რომელი უფლის?

დ ო მ ე ნ ტ ი. რომელიც შენ ცრუ ღმერთში გაცავლე.

შ ი ო. თუ კაცსა კაცი არ უნდა, მიზეზი არ დაეღვვა.

რ უ ქ ა. მეუისქვილევ, შენ ხორბლის გარდა სისულელის ფეხაც გყვარებია.

შ ი ო. ამ ღრთში სისულელის ჭკუაც რომ შეშინა, ესეც გასაკვირი, ბატონო.

რ უ ქ ა. მგელს ლეკვებაც აქვე ყვოლება, გაჩხრიკეთ ბუნაგი!

ქ ა ლ ი. მოილეთ მოწყალემა ჩვენდა, შეგვიბრალეთ დავრდომილნი.

რ უ ქ ა. ეს ვინ ოხერია?!

ქ ა ლ ი. კეთორგანი ვარ, ჭერი არ გამაჩნია და დანგრეულ სახლს შემოვფარე, შემობრალე, მოიღე მოწყალემა ჩემდა! (დოქტის). შენ მაისც შემეჩიე, მუღდელთა უფროსო! სიკეთე არ დაგეპარეგია, უფალი გადგიხნის!

დ ო მ ე ნ ტ ი. ჩამომეცალე! გლახაკი ღმერთსაც სძულს და კაცსაც.

ს ა რ ა ნ ე ტ ი. (გამოვიდა მეორე ოთახიდან). ბატონო ქონდაქართ, იქაც ასეთივე გლახაკები სხედან, კეთორგანები ვართო.

დ ო მ ე ნ ტ ი. ეგ გლახაკები საბას ჩამოყვანილ კაპუცი-ნებს ჩამოაყვინებ ალბათ.

რ უ ქ ა. ჯანდაბას მაგათი თავი, სენი არაფერი შეგეყარონ, გავემრდეთ!

ს ა ბ ა. (შოის). ხალხს ნუ გააგებინებ ჩემს ამბავს, ხოლო თუ მაინც შეიტყოს, გადავიცი, არაფერი ასტეხოს. ქალაქის თუ არისა, ისეც ქართველი ქართველს გაუყრის ხანჯალს და დღეშანი უფრო გაიხარებს. ჩემი სიცოცხლე იმად აღარ ღირს, ვინმე ზვარავად დაეღოს. (გადიან. სარანგს მიაქვს საბას აბჯარი და აბეა).

შ ი ო. საბას ქვეყნის მოღალატეს ეძახიან, ამაზე მეტი ცი-

ლისწამება გავიწილა სადმე? (ჩაეღება ჩაფიქრებული).

ყ ა მ ა რ ი. ექ, თურმე გლახაკობითაც შეიძლება ცხოვრება. მ ა ხ ა რ. მართლა გლახაკები ვიქნებით, ხალხს ეს ამბავი რომ არ გავაგებინო... ცხვრები ხომ არა ვართ!

ქ ა ლ ი. დავეუბრძოდეთ. საბას სიკეთის ნაცვლად დათვური სამსახური არ გავუწიოთ.

ო მ ა ნ ა. (შემობრბის აქოშინებული). ვფიცავ ბრავალძლის ხატს, ვერაფერი გამიგია!

ღ ე თ ი ს ო. ცნს ჩამოქვეყნას დავიჯერებ, საბას მოღალატეობას — ვერა. ეგ ბერი ქვეყნის მარლია, მარილს კი მატლი არ უჩნდება.

ო მ ა ნ ა. ხალხსა და რჯულს უღალატაო? ქვე გადამბრუნებულა ქვეყანა და ეგ არის.

ღ ე თ ი ს ო. რჯულის შეკვლა რა შუაშია?! აჰანდე, მე არავითარი ღმერთი არა მწამს, მაგრამ კაციმეილი არ მემტრებია. აბა, რომელიმე დიდი კაცის სახელსა ვწოდოდავდე მარტო რჯულის თალატს კი არა, ათას ღირსნასს დამბარებებენ. ან ჩამომხარბობენ, ან ცეცხლში დაწვავენ. ვიცი, ვიცი, როგორც ბრუნავს დიდკაცთა წუთისოფელი.

ო მ ა ნ ა. ამ ქვეყანაზე ზოგს სულ დიდკაცობა ენატრება, ზოგსაც დიდი პურის ლუკმა, აბა!

ქ ა ლ ი. რატუგლო, შენ ზოგჯერ ციხე-დილეგის გუშაგადაც მინახიხარ.

ო მ ა ნ ა. მანაც არა მქვია, მარა, ხან ისე მაცეკვებენ, ხან ასე.

ქ ა ლ ი. ჰოდა... (ყურში ჩასჩურჩულებს). თორმე ტყავს გაგაბრბობენ!

ო მ ა ნ ა. მე თუ ტყავის გაბრბობა მაკლია!.. წამო, ღვთისო, შენც გამოგვეყვი, შიო, ერთი ღვთისინიერი სიტყვა უნდა გაჩუბოთ. (მიდიან).

შ ი ო. ფრთხილად იყავით, შევიღებო, ფრთხილად! (გავიდა).

ქ ა ლ ი. ჩვენ აქეთ გავეშუროთ.

ყ ა მ ა რ ი. ანუ თუ გნახა, ყარბო?

ქ ა ლ ი. გამომეყვით და გაიკებთ. ისევე გლახაკებივით გამოიწყვეთ.

ბ ა რ ძ ი მ ი. (უნებურად გამოწყობილა, წვერ-ულვაში გაუკეთებია). აქ ჩემსავით გრძელწვერა მოხუცი არ გინახავთ?

მ ა ხ ა რ. დაგავიანდა, მეფის სარანგებმა წაიყვანეს.

ქ ა ლ ი. კიდევ კარგი, რომ დაგავიანდა.

ბ ა რ ძ ი მ ი. (ქალს შეეხდას და შეეცხა). დამავიანდა! იქნებ არ დამავიანებია, პაა? შენ ვინა ხარ, ვინ?!

ქ ა ლ ი. რამ გაბრბოწყინა თვალი, იმ მოხუცის დაპატიმრება გავგახარა?

ბ ა რ ძ ი მ ი. იმ კურთხეული მოხუცის ავი როგორ გამეგხარდება, ეს ისე... უცებ ჩემი ბედნიერი სიტუბეე მომავიანდა და... გული რომ გამეყო: ერთი მხისცე გაფრინდა, მეორე ჯოჯოხეთში ჩაეგება.

ქ ა ლ ი. ჩემი გული ორია: ერთში წვიმს, ერთში დარია. ავტრბად — შეყვრი ღრუბლებსა, რომ გავიცინებ — დარია.

ეს ერთი გული მეტყვია: მოკვდი, რადა ხარ მრთულია! მეორე იმას ამბობდა: იყავ, აჯავრე მტრია!

მ ა ხ ა რ. მოყვარე, ვინა ხარ?

ბ ა რ ძ ი მ ი. ერთი უბნაროდ ბერი...

ქ ა ლ ი. მოისინე წვერი!

ბ ა რ ძ ი მ ი. რა წვერი?

ქ ა ლ ი. იმნაირი წვერი, ბავშვობისას კისკისა დარეჯანასთან თამაშობისას რომ იკუევედი ხოლომე, ბარძიმი ერისთავო. შენი თვალები ცასა და მიწას რომ დაა-

ვიწყებდი, უკუ შეუდგენ მანინ და დამავიწყებდა... არც
რამ დავიწყებია ჩემი თავიღობი.

ბ ა რ ძ ი მ ი. დიდოფალო?

ყ ა მ ა რ ი. დიდოფალო?! უიმი, რამ დამაბრმავა, აქამდე
რომ ვერ ვივანი?! (ქვეყნა). რა ჩავიცვამს!?

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ეს გლახაკის კაბა დიდოფლის სამოსელია
მომჩვენებია. მე ასე უფრო ბედნიერი ვიქნებოდი, მაგ-
რამ ახლა გვიან არის ბედის შეცვლა და კაბისი-
ბედნიერებისაკენ მიმავალი ჩემი ხიდი უკვე ჩატყბი-
ლია.

ბ ა რ ძ ი მ ი. თუ სიყვარულის ხიდი მოეღია, იმ ხიდის
გამართლებაც შეიძლება, დარჯავან.

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ღულიო, რაღა დროს სიყვარულის თამაშია!
ჩვენ მოყვრებად დავმორიდით ერთმანეთს და მტრებად
შეხვდებით. ვინაიდან შენ ბერიკაობა და სასიბოობა არ
შეგძლებია, გვ წვერები მახარავს აჩუქე, შენ კი, ვი-
თარქა ქვეყნის მოღალატე და საბასმოყვარე, ორბე-
ლიახთან ერთად ჩაჯდები დიდოფში. თუ ვერობიდან
დაბრუნებულ ვლჩს დაწვა მოეღოს, რუსეთიდან და-
ბრუნებული ვლჩი მის გვერდით უნდა დაიწვი!

ბ ა რ ძ ი მ ი. მე დაწვა არ მაკალია. თუ თქვენი სურვილია...
ყ ა მ ა რ ი. დიდოფალო, რას ნიშნავს ეს მრისხანება?

ბ ა ხ ს ა რ ე. გამაბეინით, რა ამბავია?

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. დიდოფლის სიტყვა კანონია! ჯვარი დამი-
სვამს კანონისთვის, მომეყვით!

ც ი ხ ე-დ ლ დ ე ბ ს ე კ უ ხ ე. საყნაღან საბა ცას გაჟურებს, კე-
დელოან გუშგო დაღის. ძელს შემოჰკრებს. გუშგო იმანამ
შეცავლა.

ს ა ბ ა. ომანა, კალატოზობა დააგდე და დიდოფის გუშა-
გობა დაიწყე?

ო მ ა ნ ა. შენი ჭირუკა მე, ქვეყნა რა ვქნა, ვისაც რვა ებრია-
ნება, იგი მაინც დიდოფს. უფრი არა ვარ, თუ არა,
ქვევ მომეწვილიან, აბა!

ს ა ბ ა. ამბობენ, ეს საკანი საფლავის წინაგარიაო. ვისაც
აქ შემოიყვანენ...

ო მ ა ნ ა. რა დავიბალო, დაფარული ეშმაკისა... (თავს
დაუქრებს).

ს ა ბ ა. მამ, გაუსამართლებლად მოუსჯიათ უკვე სიკვდი-
ლო...

ო მ ა ნ ა. ყური მოკარი, საბას დაწვას უპირებენო.

ს ა ბ ა. ეჰ, სულხან-საბა, ამასაც მოეწიწარი, ავახაკად გნათ-
ლოფენ.

ო მ ა ნ ა. ავახაკობა საბა ბერთან ქვე რა სასხენებელია. ამ
დიდოფში ბევრი ზნეკეთილი და მართალი კაცი იჯდა,
მარა შენისთანა ღირსეული — ჯერ არავის.

ს ა ბ ა. დიდი კაცთვია, დემურთანმა. მერედა, ასეთ ღირ-
სეულ კაცს უთვალთვალენ, არსად გაიქცესო?

ო მ ა ნ ა. ვულახდილად რომ ვიბოხრა, შენი ჭირუკა მე, აქ
იმიტომ კი არა ვარ დაყუდებული, საბა ბერი არ გა-
მეტყეს-მეთქი... ისა, ჩუმად საკანშივე არავინ მოგვი-
კლას-მეთქი, აბა.

ს ა ბ ა. საკანში კაცის იდუმლად მოკვლა ადვილია ალ-
ბათ.

ო მ ა ნ ა. თუ დიდოფის მეთვალყურენი პირს შეკრავენ...
(შორს ზარებს სვლიანად რეკავენ).

ს ა ბ ა. დამდებ და წვიმს, წვრილად წვიმს... უაბჯროდ
ღამებს პირველად გაუთიყ...

ო მ ა ნ ა. საბა ბატონო, მამიშენის ცხოვნებას, აქეთ მოდე-
ქი! რუქამ იმისთანა ძილი იცის, ყურთან ზარბაზანი
რომ დაუცალო, გვერდს არ შევიცვლის.

ს ა ბ ა. ღრმად იმიტომ სინთავს, საკან-დილოგთა გასალე-
ბები წელზე საიმედოდ აქვს შემოუღი.

ო მ ა ნ ა. ეს უნდა ქვე სიცხე-სიცივისთვის კი არ მახუ-
რავს — ნახუსია ჩემი. ჩემ სიცოცხლეში ერთი ციქვნა

არაფერი მომიპარავს, მარა სასიკეთო ქურდობა ჩემ
კოლხად არ ჩაზევლება! ქვე მოვპარავ ამ დიდოფს
გასაღებს...

ს ა ბ ა. ქურდულად გაღებულ კართო მე აქედან არ გა-
ვალო.

ო მ ა ნ ა. ნათქვამია: შენს მტერს თუ ხელთ აქვს ისარი,
წურე წვე გიჭირავს ფიცართო.

ს ა ბ ა. მე რომ აქედან გავიპარო, შენ ხვალე ჩამოგახრთო-
ბენ.

ო მ ა ნ ა. ამაზე უკვე ვიფიქრე, შენი ჭირუკა მე. მე რომ ჩა-
მომხანრო, თბილისს ერთი კალატოზი დააკლდება,
შენი სიცოცხლე კი ერთობ ძვირფასია: ქვეყნის მამას
გეძახიან.

ს ა ბ ა. ქვეყნის კი არა, ერთი პატარა ბავშვის მამაც არა
ვარ. ორიოდ წიხნი დავწერე და ისიც არ ვიცი, დრო-
თამი ამ წიხნებს შეინახავს თუ არა. აბა, სხვა რაღა
ჩანს ჩემი გაკეთებული?

ო მ ა ნ ა. ბრძანებდა, შენსათვის ჭკუის ხევეები არ მიდგას,
მარა, მამა-პაპისგან ის კი მისწავლია: ქვეყანა ხნო-
ლია და სირბინით ცოცხლობს. შენ ხნალო გიჭირს და
სირბინებ. დიდი კაცი რომ ხარ, ითუ იმიტომ გებრ-
ძების, თუ არა, აგერ მე არც მღვდის, არც მამაკომ-
რებს. მე თუ მოვედები, არაფერია, ბატონო, შენ კი
ქვეყნის იმედად უხდა იცოცხლო.

ს ა ბ ა. კეთილო კაცო, ვახა მე კი არა მწაღია სიცოცხლე?
მაცრად შენი გაღებული კართო აქედან ვერ გავალ. შე-
ნი ცოლ-შვილის ცოდვამი ვერ აქვანდა ვერ გავალ.

ო მ ა ნ ა. ომანა ომანივი სიტყვის კაცია. მითქვამს და გა-
ვაკეთებ, აბა.

ს ა ბ ა. კარგი ღია რომ დავინახო, აქედან მანინ არ გავალ
და მერმე ჩემს დასაწყავ ცოცხლში შენც ჩაგაადლებენ.

ო მ ა ნ ა. არა, არა, ეგ არ მიხდა, შენი ჭირუკა მე!

ს ა ბ ა. ჩამოხრბობა იზურნივი არ ჩააგდე და დაწვამ შევა-
შინა?

ო მ ა ნ ა. შიში კი არა... ჩემი ვკამლი ცაში შენს ვკამლს
რომ აებუხაროს და შენს ბაჯალო ფერფლში ჩემი
შურალო ნაგარი შეგროვოს, ამას ვერ გააკადრებ. არა,
არა, შენი ჭირუკა მე!

თ ა მ ა რ ი. (სარკმელს შოადვ, პირშებურვილია, საწითე-
ლი უჭირავს). სულხან! სულხან! ეჰ, მგონი, ჭბაუკო-
ბის სახელიც კი დავიწყებია და მე როგორღა ვემას-
სოფრები. საბა, საბა, მომხელე!

ს ა ბ ა. ამ წვიმამი ვინ გაბედა ჩემთან მოსვლა?! დამე-
ნახე!

თ ა მ ა რ ი. განა ხმით ვერ მიცანი?

ს ა ბ ა. შენ რომ ის იყო, ვისი ხმაც მომხმსა, აქ არავინ
შემოვირებდა.

თ ა მ ა რ ი. კეთილმა ანგელოზმა მომასწავლა გზა.

ს ა ბ ა. მერმე ის ანგელოზი სადღა? მოგაცილა და ცაში
გაფრინდა?

თ ა მ ა რ ი. სულხან, შენ სულ ცას ესწრაფვი. სიკეთე, სი-
ნათლე და სიწმინდე მხოლოდ ცაში კი არ არის, მიწა-
ზე მტკია. ის ანგელოზი სადღეც ახლო უნდა ცხოვ-
რობდეს: მომაცილა და გაუჩინადა.

ო მ ა ნ ა. გლახაკის კაბა ხომ არ ეცვა?

თ ა მ ა რ ი. არა, მდიდრულად ემოსა, ქალბატონს ჰგავდა.

ს ა ბ ა. წვიმამი სანთელი არ ჩაქრბობია, ალბათ ეგვეც ან-
გელოზმა დაიფარა.

თ ა მ ა რ ი. ამ სანთელს რომ ვანთებდი, ჩაუთუქვი: თუ
სულხანის გულში ჩემი სხეფა არ დამტარა, არც ეს
ჩამიქრება-მეთქი. რომ ჩამქრბობდა, მაშინვე გაგებო-
ნდებოდა უკან. ჭარბა შემოუბერა, მაგარამ, მაღლობა
უფაღს, უფრო გააძლიერა. ერთი მწთვსაც ვიკვლეუ,
ვიცოდი, საკანში შექი არ გექნებოდა, ბნელში ყოფნა

კი ერთობ ძნელია. მა, სანთელი იმეღია. (საბა გამო-
ართმევს მოკიდებულ სანთელს და საკანში დადგამს).
ფიქრით შედგა გუდადვი ისეთს, როგორც გამოჩო-
დი, ახლა კი ცრემლიანი თვალი მაქვს და კარგად ვე-
ლარ ვარხვე, ალბათ შევიცალუ.

ს ა ბ ა. თავს თვითონაც მღოვი ვცნობ.

თ ა მ ა რ ი. საიდუმლოდ გაგივებ; დაწვას უპირებენო.

ს ა ბ ა. სულთი აჲ ოგოზო დამდაბლდებიან, ადუნდა რო-
გოზო გათავებდებიან?!

თ ა მ ა რ ი. შუბო რო დაწვან, მე რისთვისღა ვიცოცხლო?

ს ა ბ ა. თამაშო, მაპატიე! გაეჭქეცი და სასაძებლად მარტო
დატოვე. მეწადა, მივლი ჩემი სიცოცხელი ქვეყნისთ-
ვის დაეხარჯა, ხოლო რაც შეუდა, ვერ ავახრულე:
ვერ ვთავს საქართველო წყლგამართული.

თ ა მ ა რ ი. ჩემვას საპატიებელი არაფერი გაქვს. ზოგს, მა-
რთალია, გვინია, სულმას თამაში არ უყვარდა
იმიტრო შეპირდაო. სცდებიან. ყოლისმხოველმა უ-
ყის და მეც ვიცი, ასე არ იყო. ჩვეს არც სიუფილიმა
გაგვყარა და არც ღმერთმა: ქვეყნის სიყვარული ჩა-
გვიდგა შუამში. ათი უბედურება თომეჭატა, მაგრომ არ
დავმცირებულვარ. შეწყვიტე და ჩემსისთანა შოკვად
დიაცხი ოთმ გაეცევალე, ახლა კი... არ გსაყვედურობ
არა. ღმერთში გაეცევალე და ისიც ვიცი, მუხი უთენე-
სი ღმერთი საქართველოა.

ს ა ბ ა. მეგონა, შებთვის აღარ ვარსებობდი.

თ ა მ ა რ ი. წინახელზე მეტად არსებობ. შენში უპირე-
ვლესად დიდი სულის ადამიანი მიყვარდა და არა უი-
რარლო გადგავი შამაკაცი. მამაკაცი გამძროდი, ხოლო
ის დიდი ადამიანი კვლავ ჩემთან დარჩი. როგორ და-
გივიწყებდი!

ს ა ბ ა. ძუე ჩუხზე დიდი სული გქონია, თამარ.

თ ა მ ა რ ი. გახსოვს ქორწილი? დარბაზში ხელისხლაკი-
დმარული რომ შევედი. მამისი ქვეყანა და მარ-
რადისთანა ჩვენი გვეგონა. ნუტავი წამით მაინც შეიძ-
ლებოდაც გაოდასული წუთისაფოსის უკან დაბრუ-
ხება!

ს ა ბ ა. მე აღბოთ მაინც ამ გზაზე წამოვიდოდი...

თ ა მ ა რ ი. იღუმლად ისიც გაივებ: შამს ვასტანგისთვის
ტახტი დაუბრუხებიაო. სიკვილის წინ ერთ თხოვას
ხომ შევისოლუებენ? შევედრებ: დასჯა ორიოდე კვი-
რით გადგაიღოს. იქნებ მუხმა გახრდომდა უუფებელს
მოვისყრის. აქ ამის სათქმელად უფრო მოვედი.

რ უ ქ ა. აქ საბას ცოლყოფილი ვინ მოუვიდა?

თ ა მ ა ნ ა. ბატონო ჭობდაქარო, საბას ვერ მოიტაცებს და
ისე, ქვე იდგეს ამ წვიმაში, თუ ევალისება.

რ უ ქ ა. ვინ შემომუშა-მითქი! ჯერ ცოლყოფილს გაუღებენ
კარს, შემოე სწვას და, ბატონო, ტუსაო გააპარებენ.
(თმანა). ვინც დარჯაად არის დაყენებული, ის ყვე-
ლანზე მეტად ხომ არ არის სავარაჯი?!

თ ა მ ა ნ ა. ბატონო, თავი კი არ მომძულეებია. ვფიცავ ბრა-
ვალძლის ხატს, არ ვიცი საიდან განნდა, ვინ მოი-
ყვანა.

დ ო მ ე ნ ტ ი. ნუ წყრები, ქონდაქარო! ვინც შემომუშა, კარ-
გად მოქცეულა. ვეგვ ადამიანია, ხანოს მქარყოფილი,
გამოთხოვოს.

თ ა მ ა რ ი. ნახვამდის, სულხან! (თავჩაქინდრული მი-
დის).

ს ა ბ ა. შვიდობით, თამარ!

დ ო მ ე ნ ტ ი. ქონდაქარო, გამიღე კარი! (რუქა კარს გაუ-
ღებს — მიმბრუნდით). ოპო, შენთვის სასთელიც
აუთითა უპეე.

ს ა ბ ა. კათალიკოსო, გატყობ, ჩემთვის სანთლის ანთება
შენც გავიზრახავ, მაგრომ საკანში კი არა, ჩემს სა-
მარქოთხან.

დ ო მ ე ნ ტ ი. ვიდრე ცოდვილი ბერისთვის საფლავი არ
გათოხრიათ, მჭადია, მასამდე ჯრდულულ გულში გე-
ათი სასთელი, რათა პირნათლად წაუღდეს მამყრქ
უფალს. შოვედი აღსარების მოსასწენად.

ს ა ბ ა. რამეთუ აღმარების გამი დაწოდებია, ალბათ სა-
სარგებლადც მალე მესტუმრები.

დ ო მ ე ნ ტ ი. ღვთიურ სამსახურს აო დაგამადლი. მე ქემ-
მარტივი ჭობსტიანი ვარ და მწადა, გზააიფულ თო-
გასა ვუეუღლო, ცოდვით დაძმობებულ სული ფეგნსუ-
გუეპო, ჯოჯოხეთს ავირდიო მთხა ღვთისა საბა ბერი,
გამატატოსხან მისი კაცობა.

ს ა ბ ა. დღეღმეც ვასაპატოსხებლად ჩამსვით?

დ ო მ ე ნ ტ ი. სითხოვო თუ გიდა, დილეგი თავი შეგა-
ფრებიენო, რათა სტავიის გამტრახაიდე ხალხსა არ
ხაკეოლოს, ვითარცა უსხებელი.

ს ა ბ ა. ხალხისაგან დაცეას ის იხრჩენია, ხალხის წინაშე
დასაყვინო და სითართლე მათქციენო.

დ ო მ ე ნ ტ ი. ილოვე, საბა ბერი!

ს ა ბ ა. აჲ წუთი თუაგებელი მიწოდე და ახლა ლოცვას
მთხოვ.

დ ო მ ე ნ ტ ი. უხსენებელიც ლოცულობს ხოლმე, ღმერთს
ყოლდათა ეხსენუეუქება ესითხოვ.

ს ა ბ ა. კათალიკოსო, გე ერთი მართლაც სიმართლე წა-
მოცდა: უხსენებელია ლოცევა იცის და ცეკვაც, ხო-
ლო სოფეგრ კათალიკოსათი კიდეც, თუ შეფის ტახტ-
ზე თანათოხაგედი მთა უხის.

დ ო მ ე ნ ტ ი. შეგაბეგვის ღმერთმა, შეგაჩვენოს ღმერთ-
მა (გარბის).

რ უ ქ ა. (საკანში ბარძიმს მოთოყვანს). ეს იქნება შენი
საყავნ იმეღია, არ მშოწყისდება. ამბობენ, საბამ
იგავ-არაკები ბლომად იცისო.

ბ ა რ ძ ი მ ი. ბუქა, ეს ელრთა თავშესაყარი თთახია თუ
საბატონო?

რ უ ქ ა. აქ ელრები პირველად მოხვდნენ, ისე კი, აქედან
ყველა საელოდ მიეგზნარება...

ბ ა რ ძ ი მ ი. გვეყანაში, საიდანაც აღარ ბრუნდებიან?

რ უ ქ ა. გამოცანა გერგება. (თავს დასყითავად დაუკრავს
და წეგა).

ს ა ბ ა. ბარძიმ ერისთავო, აქ დაგებარე პაემანზე?

ბ ა რ ძ ი მ ი. სტამბოში არ დამშედი და...

ს ა ბ ა. ვინ გააგებინათ, იქ რომ უნდა შემხედროდი?

ბ ა რ ძ ი მ ი. ათავინ. უსავისოდ დამაპატრონეს, ვითარცა
ვახტანგის ხონხზე და შენი ერთგული. ალბათ შეე-
მინდათ, თავი არ გამოიდოს და ხალხი არ ავევიან-
ყოსო. გაივებ, გაღმეთში ამაოდ გიღვანია.

ს ა ბ ა. ამაოდ რატომ? ამ ხეტალმა დათარწმუნა, რომ
სხვა ვერავინ ვიმეუდოს, თუ თავს თვითონზევ არ უპა-
ტროხე. (აუუზა. ათრბიში ხაილიდინებს).

თ მ ა ნ ა. ბატონო, სიკვილი კართახ გელოდება და ქვე
მღერი?

ბ ა რ ძ ი მ ი. სადარლო რა მაქვს? სიცოცხლე აგერ მიჭი-
რავს (ხელს დაშუშტავს). უნებართვოდ ვერსადა გამე-
ქცევა. უსამელოდ არაფერია: გაჭირვებლად ზოგს სიკ-
ვილი იხსნის, ზოგად სიცოცხლე. ქვეყანაზე ისეთი
დღეღვი არ არის, თავისი ზურგილი არ ჰქონდეს.

თ მ ა ნ ა. ბატონო, გე არაკია თუ...
იმის ვფირო, რომელიც თანდათან ახლოდებია:

— იუდაც ისკარიოტელი, წყვეულ იყავ ცისა და
ქვეყნისაგან!
— კრულ იყავ, რჯულისა და ქვეყნის გამყიდველო!

ბ ა რ ძ ი მ ი. ეს რა ყოინაა?!

თ მ ა ნ ა. თავი მოჭერიო, თუ ამ ქვეყრილიში ერთი პატიო-
სანი კაცის ხმა ურეგია.

ყ ვ ი რ ი ლ ი: წყველო ცაცო, იუდაც! რა პირით გინდა

ხალს ერევნე? გირჩევნია, თვითონვე მოისპო სიცოცხლე, თორემ ხალხი მაინც ჩაქოლავს!
 ს ა ბ ა. აი, ესა სწავლით: საბამ თავი მოიკლას. რა გულ-
 შურისკელინი არიან!
 ბ ა რ ძ ი მ ი. დაიჯერო, ხალხსაც სჯერა აკვაცთა მოხა-
 ჩმახი?

ს ა ბ ა. შენ ეს მართლა ხალხი გგონია?
 დ ო მ ე ნ ტ ი. საბა ბერო, ხალხის წინაშე დადგომას ით-
 ხობდი და აბა, ხალხი თვითონ გესტუმრეს.

ს ა ბ ა. კათალიკოსო, შენ რომ მალაყებს გადადიხარ, ვე-
 ძველსიძეული როგვანა. ჩემისთანა თმავათიერებულ
 ბერიკაცს ასე ვერ მოატყუებ.

დ ო მ ე ნ ტ ი. ხალხს გაევი პასუხი, ხალხს!
 ს ა ბ ა. სად არის ხალხი? ვე შენი და იესე-ალიყულიხანის
 ხმაა, ოქროთი გამრავლებული. ეს თქვენი მოსიყდიე
 ზბრბო, წყველა თუთიყუმივით დასაშვებრებინეთ და
 ამ დიღვეს შემოუსიეთ!

ყ ვ რ ი ო ი. (არეულად გრძობდება). კრულმაც არს შენ-
 თვის იგი არგილი, სადაც დადგეს ფეხნი შენნი! კრუ-
 ლმაც არს თვალნი შენნი მხედველად! კრულმაც არს
 შენი ენა შეტყვევალად. ფეხნი საეულად! კრულმაც
 არს შენი სიცოცხლე! დაიწყველთ საფლავი შენი!

ს ა ბ ა. იღრიალეთ, იღრიალეთ, მოსიყდიელო კაცებო!
 დრო მოვა და ვე წყველა თქვენზე დაგიბრუნდებათ!

ყ ვ რ ი ო ი. დასწვით და დაეფეფლეთ აესული! მიწის
 ზურგზე მოღალატეს არც სული უხდა დარჩეს, არც —
 ხორცი!

დ ო მ ე ნ ტ ი. საბა ბერო, ჩვენ მალე ერთმანეთს გოცნოთან
 შევხვდებით!

ს ა ბ ა. კათალიკოსო, ნუ ცეცხლდები და ცეცხლთი ნუ მე-
 მუჭრები! გზაზე ბუერი ცეცხლი დამხველია, მაგრამ
 უკან არსოდეს დაიხილება, შიგ შევესულვარ და ჩემი
 სიმაართით უვებნალად გადავირჩენილვარ. ახლა
 თქვენს დათხრებულ კოკონსაც შევეძვლები. ამასაც გა-
 ესინჯავ, ოღონდ, თუ მხდალები არ ხართ, იმ გო-
 ცნობან ხალხი მოუშეთი, ნამდვილი ხალხი! დაე, ხალ-
 ხნა თავისი თვალთი ნახოს სიმაართისა და ცრუკაც-
 თა ცეცხლის ჭიდილი!
 ბ ა რ ძ ი მ ი. პო, რაც შეიძლება დიდი ცეცხლი დაანთეთ!
 ენახით, ვინ უფრო ადრე ჩაიწვება შიგ! (ისმის არე-
 ული ყვირილი და ყიჟინა. სარკმელს ჭეჭები ხვდება).

**საში ბაზრადილი სული, პასხადაშული იბაჰი
 და თამაზი ბედისა**

კვლავ შიის წისქვილის მიღამო. როგვან შეშა ახორა-
 ვებოლი, მოიარდაიარე მხარეს ჩანს კარია. კარავთან მო-
 ყობოლია ჩარდახი. ჩარდახში დგას საკარცხული. სარანგე-
 ბი ჩარდახს მართავდა, შიო და ღვთისო სორაზე შემას უშა-
 ტებინე. ბაჰური ყველაფერს მეთვალყურეობს. საკარცხულში
 ჩაქა და ეფერება.

ხ მ ა. მეფე მობრძანდება! მეფე მობრძანდება!
 ბ ა კ უ რ ი. (შემცბარი წამოიჭრება). დიდება მეფეს! (სა-
 რანგებზე იმერებენ).

ი ე ს ე. (შემოდის მცირე ამალი). რუქა სად არის, მი-
 დავინებო?

ბ ა კ უ რ ი. როგორც უბრძანეთ, შემოგარენს ათვალეირებს.
 ი ე ს ე. ხორა მებატარაგება. შიგ სიკვდილიმისკილებს რომ
 ჩაეაყენებო, თავებილა უნდა უჩანდეთ.

დ ე თ ი ს ო. ვერვც იქნება, მეფე! (ჩადგება). აჰანდი, მე
 მფარავს, საბას კი ყველამდე ამოუვა. აქ ორი კაცი უნ-
 და დაიწვას, მთელი სამეფო ხომ არა?!

რ უ ქ ა. დიდი მეფე, ირველიე სიმშვიდეა, საჭეო არავინ
 ჩანს.

ი ე ს ე. დასასჯელი ხომ საიმედო ხალხს აბარია?
 რ უ ქ ა. საკუთარ თავზე მტყად ვვდები.

ი ე ს ე. აქ ხალხმა არ უნდა მოიაროს თავი.
 რ უ ქ ა. ყველა გზა სარანგებთი ჩავადლება, ჭიანჭველა-
 საც არ უშვებენ. მცირე თათბირის მონაწილეთა გარ-
 და დასის აფილი არც არავინ იცის.

ი ე ს ე. ხალხს იფხილე. ვიდრე გოჭონი არ დაიფერფლე-
 ბა, მეც აქ ვიქნები. პა, მოაკავთ, მიეგებე! (რუქა გა-
 დის). მდივანბეგო, კათალიკოსი სად არის?

ბ ა კ უ რ ი. კარავთან, ლოყუბოთს.

ი ე ს ე. რა დროს ღიჭინია, უნებ სსწრაფოდ!
 დ ო მ ე ნ ტ ი. (გამოვა ერთი ბერის თანხლებით). ვეახელ,
 ძმაო.

ი ე ს ე. მსაჯულის საკარცხულზე დაბრძანდი და საქმეს მი-
 ხედე. მე ამ კარავთ ვიქნები. (შედის. დომენტი სა-
 კარცხულში ჯდება, გვერდით ბერი მიუჯდება. ამალის
 ხალხი და სარანგებთი ჩარდახთან დგებიან, იქვეა ბა-
 კური. შიო და ღვთისო ცალკე დგებიან. რამდენიმე
 სარანგს შემოკავებს საბა და ბარძიმი. ამაყად მოაბი-
 ჯებს რუქა).

ს ა ბ ა. კათალიკოსო, სად არის ის ხალხი, ვის წინაშე პა-
 სუხი უნდა ვაგო?

დ ო მ ე ნ ტ ი. უცხოეთში ფუჭმა ხეტიალმა თვალის ჩინი
 ხომ არ წყაროვა? აი, გადახედე, მაშ, ეს რა არის?

ს ა ბ ა. სარანგები თუ ხალხია, მაშინ ჯალათები ანგელო-
 ზები ყოფილან. ხალხი ის არის, ვისაც გუთანი უტი-
 რავს და ქვეყანას პურს აჭმევს.

დ ო მ ე ნ ტ ი. ჭკუა-გონებას თავს კვითხებიან, ქვეყნის თა-
 ვი კი ჩვენა ვართ.

ს ა ბ ა. ალიყულიხანი სად ბრძანდება? ხელემშეგრულ სა-
 ბას რატომდა ემალება?

ი ე ს ე. მხდალებს ტახტისკენ ნაბიჯის გადადგმაც აფრთ-
 ხობთ, მე კარგა ხანია ტახტზე ვზივარ, ასე რომ...

ს ა ბ ა. ტახტისკენ ორი ბილიკი მიდის: ერთხელ ღომი მია-
 ბიჯებს, მეორეზე გველი მიცოცავს.

ი ე ს ე. მეზღაბრე საბას სიკვდილის წინ გული აქავეგებია
 და ეთნი იფხანს.

ბ ა რ ძ ი მ ი. საბას ერთი იგავ-ზღაპარი ზოგი მეფის მიულ
 სიცოცხლეს გადაიწოთს.

ი ე ს ე. ფრიალ საპატრიკეულო ბერი ყოფილა. ენანბო,
 აქამდე ვერ მოვაგე საკადრისი. ვანტანვის გამწრდე-
 ლი მეზღაბრე, ვეროპის პაქრმა ხომ არ დგახანა ან
 ზღვამ ხომ არ გაწყინა? ახლაც გასძახე ზღვის გაღმა,
 მოუხმე ჭიანჭველს, იქნებ მოეფეფლოს! დროა, მოემვა
 შენს ამპარტაგნულ სიამაყეს და მოტყვევ! ბერიკაცო,
 ხომ ხედავ, მაც სიამაყეს რა უკუღმართ გზაზე მიკავე-
 ხარ? დაიროქე! თუ ამ პატრიონის ტახტისა და ხალ-
 ხის წინაშე დაიროქებ და პატრიონს გეხოვო, დაევი-
 რდებით, იქნებ მაცარი სასჯელი შეგმისუბუქოთ კი-
 დეც... მოგატლდა სიცოცხლე? რამ ჩაგაფიქრა? პა,
 დაიროქე, მოტყვე, მოხუცო! მე, ნუ გრცხვებია! თუ და-
 იროქებ, იქნებ ყველა ცოლაც გაპატოთ და... (საბა
 კვლავ ჩაევირდება, დაიროქებს და მიწას ემთხვევა).

ი ე ს ე. ა მ ა ლ ა. (არჩურჯულა). დაიროქე, დაიროქე!
 სული ტკილია! მოტყავ, როგორც შენ, მოტყავ ვე
 უჯათი! შევწინა სიკვდილის! სიცოცხლე ძალიან
 მჭყარება ან საბარლოს, უნაღვე მოტყდა! სულ არ
 მქინია თამოყვარებობა! უთხრეს თუ არა, დაიროქე!
 პა, პა, პა! (ქიროქილებენ).

ს ა ბ ა. ამაღ ხართო! მე თქვენს წინაშე როდი დაგვიროქე
 პატრიონის საბოროდა, საცოდვევო! მე ჩემს მოწი-
 ლიურ ქართულ მიწას ვეთავაზებ სიკვდილის წინ! განა
 ყველა კვდება, ვისაც კლავენ! თქვენ შეგიბოთათ სი-
 ცოცხლე წამართვათ, სულს კი ვერ წამართმევთ!

ი ვ ს ე. რა თქმა უნდა: რაც რომაა და ვერსალში გააყიდვ, იმას თბილისში ვეღარავინ წავართმევს. ვგ მართალა!

ა მ ა ლ ა. დიას, ასე! (ისმის მგლის ყმუილი, ვირის ყროყინი, მამლის ყვილი და ძაღლის ყყუა).

ი ვ ს ე. რა განათა? (შემოვლენ მანათ, ყაძანი და სხვები, რომლებსაც უკეთიათ ნიღბები დათვის, სახედრის, აქლემის, კატის, ლომის, მელიასი და სხვა ნადირ-პირ-უტყვია).

რ უ ქ ა. ვინა ხართ და აქ რას დაეძებთ?
მ ა ს ა რ ე. საბას იგავ-არავია პირუტყვ-ნადირები ვართ. როცა შერევენულ ჩვენს შვერსონ ცეცხლში ჩააყუდევენ, ირველივ უნდა ვურბიხთ და ისე გაავაცილო ჩვენი მასხრად ამგდები! გვინდა ჩვენებურად შევაჩვენოთ ქვეყნის მოღალატე და რჯულის გამყიდველი.

ო მ ა ნ ა. (ხელში უჭირავს თავის ქალა და ჯვარცმა, წინ მოუძღვის დაუღლელ სიკვდილ-სიცოცხლეს. სიცოცხლეს ნაირფერი ყვავილებით შეუმოსვთ, სუღარაჩაქმულ სიკვდილს ტანზე ჩონჩხი ახატია). პა, აქ შეჩერდით, იხორე წუთისოფელი!

ი ვ ს ე. ომანა ომანიძე, შენც დაიწყე ბერიკათა? ეს რას ხინანას?

ო მ ა ნ ა. (ერთი ხელით თავისქალს ასწევს, მეორეთი ჯვარცმას). აქ დღეს სიკვდილი ტრიალებს და კაცი უნდა ეწამოს — ქრისტეს ჯვარზე გაეკრას. ესეც წუთისოფლის ერთიანი სახეა: სიკვდილ-სიცოცხლე, ზოგ ერთით მოშულვ ცოლ-ქმარივით, ერთ უღელში გაბმულა, ერთმანეთს ვერც ურთიდება, ვერც შორდება და ასე, ტანჯვა-ვაებით მაინც მუდამ ერთად ეწევა დროყამის ჭიანჭის. დღეს ხომ აქ სიკვდილ-სიცოცხლის დიდი ჭიდილი გაიმართება და...

ი ვ ს ე. რუქა, ავი ეს ამბავი ჩვენს მეტმა არავინ იცისო? ეს ტყაობისარები აქ თუტარონის გასამართლად ვინ მოიყვანა? გარკვე!

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. (შემოვიდა). საბას აქ სხვა ჭირისუფალი არა ჰყავს და მისმა მოგონილმა ნადირ-პირუტყვებს მაინც გაავცილოს სულივინა!

ი ვ ს ე. დედოფალო, შენ რა და გინდა აქ?!

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ეს ცხოვრება სვირის ყურების მეტი არაფერია. დღევანდელი სვირი ალბათ საარავო იქნება და არ მინდა დავაგდდე. ამ ამბავმა ერთი არავი მომავინა. მავანი კაცი იყო, ფიცავდა: მე სიკვდილი ვერც ვერ მომკლავს, მეც ის არ მოგვალა. მოამხალა აბჯარი, სიკვდილი რომ მოვა, შევებრძობილიყი. გავიდა ხანი. დასძულდა. საჭურველი ახლოს დამწყო. სიკვდილის მოამლოება რომ იგრძნო, ხელი ხრძალს მიპყო. ამოხიდა, ვეღარ ამოიღო. შეავინა სიკვდილს: ვე რა მამაცობა არის, კაცს ჯერ ღობეს წაართმევ, მერმე შეგვდებენ და მოკლავთ. თუ გულოვანი ხარ, პირდაპირ შემებრძოლეთ.

ი ვ ს ე. აქ ვე არავი უნლა რა მოსკლავინა?

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ეს საბას არავია. უბრალოდ გავისხენე.

ი ვ ს ე. დედოფალო, გირჩევ უთარე არაკაცს თავი დანებებო. (რუქას). სიფრთხილე სიმბრძნის ძმა არავი. ბერიაკებზე თვალთ გეჭიროს, დასასჯელი არ გაიტაცავი. გალიდინად გაქვეული ლომი ასჯერ უფრო დაუდობებელია. კათალიკოსო, დროა! ასხეთი ბორკილები! (ახსნან).

რ უ ქ ა. ვინც სვირის საყურებლად მოვიდა, ვანზე გადგეს! (ნიღბილები ვანზე დგებიან). შიო, ომანა და ღვთისო ნიღბოსნებს შეურთდებიან).

დ ო მ ე ტ ი. (მოუახლოვდება ბორკილახსნილებს და პირჯვარს ვადასახავს. მერმე ბარძიშს დაუდგება წინ). სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმინდისა-

თა! ჭეშმარიტად აღიარე ცოდვები ღვთის წინაშე, მისი სიბოვე უგუას ყოველივე მიშკიტვის, რათა სწიქითი სიუღამეწმინდილი გავიშვას.

ბ ა რ ძ ი შ ი. მე მხოლოდ ერთი ცოდვა მაქვს: ავერ, ახლა ცოდვები კაცი აღსარებას მითხოვ. მე ღმრთის მხოლოდ იმას ვეგრძნობ, დომენტი კათალიკოს არ შეუნდოს ცოდვანი! არც აღიუყოსხანს მიტეტვოს ჩვენი ცოდვა!

დ ო მ ე ტ ი. წყულომც იყავ უკუნითი უკუნისამდე! (სამას). ღვთისო მონა საბა, შენი ჯვარა. აღიარე ცოდვანი და განიშრებდი კვლავც მოგაგრებ: თუ აღსარებას არ იტყვი, ზიარება ვერ მიიღებ, ყოველი ცოდვა თან წაგყვება და იქ დატვანჯავს. შენი სულისთვის ვხრუვაე და არა ჩემთვის.

ს ა ბ ა. ზენაარს მე უკვე შევერიდი, ჩამომეხთოვე!

ი ვ ს ე. კიდევ აყბედნებ? ქვეყნის მოღალატეებს წაერთვათ სიცოცხლე და ვინაიდან თავისი საფლავის მიწა უხეხილებს მიმაყიდეს, ისიც წაერთვათ! რას იტყვის საშხავრო?

ს ა ბ ა. მელას თავისი კუდი დამეწმეება.

ბ ე რ ი. ყანა ღვარძლისგან დროულად უნდა გაიმარტოს! დ ო მ ე ტ ი. ნ. ვყავს ვივით და დასტური მომიცა: ურჯულ საბა და მეფის ორგული ერისთავი საქვეყნოდ შეაჩვენა და სულის განასწმენველად ცეცხლში ჩაყარო.

ბ ა რ ძ ი შ ი. გმადლობ! დიღვენი შემიცვია და იქნებ აქ მაინც გათვებ? ღვთისო, შემა ხმელია? რიგინად ხომ ავიზიღებთა?

ღ თ თ ი ს. გწავიენ და კიდევ იცინი?

ბ ა რ ძ ი შ ი. ყოველი კაცი უკვდავებას ესწრაფვის. მე თუ საბასთან ერთად დამეწმეება, ჭეშმარიტად უკვდავებას ვეწიაარები. ეს ვინადღვო?

ი ვ ს ე. საბა ბერი, რამ ჩავაფიქრა? ცეცხლში დაწვას იქნებ ჩამოხმობას ვირჩევინა? (საბა სდუმს).

ბ ე რ ი. ბოროტება ბალახად და ხედ კვლავ ვეღარ უნდა ამოვიდეს მიწიდან, კვამლად უნდა გაქრეს ცაში, კვამლად!

ი ვ ს ე. დედოფალი რას იტყვის?

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. დედოფალი უდასტურება მეფესა და სამსჯავროს. ცოდვილი სული ნამდვილად დაწვის ღირსია, ხოლო თუ საბა უცოდველია, მართალ კაცს თვით ღმერთი აპატიებს: აღმანის თავისი სიმართლე და პატიოსნება აღაფრენს ცაში. საბამ თუ რაიმე შესწოდებ ღმრთის, მისთვის ანგარიშის გასწორება მხოლოდ ღმერთსავე შეუძლია.

ი ვ ს ე. აქ ყოველივე, როგორც კათოლიკოსმა ბრძანა, ზეცის დასტურით ხდება. დაწვა საბას თვითონ ღმერთმა მიუსჯავა.

ს ა ბ ა. ღმრთად შენს თავს უტლისხმობ ალბათ.

ი ვ ს ე. ამ მიწაზე მე ვარ ყველაფერი — გამკითხავიცა და მსჯავრმეებელიც, ხოლო ცაში რომ წახვალ, იქ ვისთანაც მოგაგინებლს, იმასთან იჩივლ! ანთეთ ცეცხლი! (ღვთისო ცეცხლს ანთებს).

ს ა ბ ა. ანთეთ ცეცხლი და მიუბტეხ სახშილი! ვატყობ, ჩემი დაწვის ამბავი აღიუყოსხანს მიწრი ავაცასახებს და დომენტი კათალიკოსს უფრო ამწმნებს. მართლაც, მე მართლად შევიცვალე რჯული, კათოლიკე ვავხდები, მაგრამ ეს თქვენ სულაც არ გვდარდობათ, ამას მხოლოდ ნიღბად იყენებთ, რომ ნამდვილი თქვენი ზრახველი დაფაროთ. არ რომ რჯულის შეცვლისთვის კაცს საჯინებ, პირველად ის უნდა დასწავს, ვინც დღეს მთავარი დამსჯელის საკარცხულში ხის. (ამალა გაიძახის ხოლმე: წყულო იყავ კრულ იყავ!). ყველამ იცის, მე ვცილობდი, საქართველოში სამეფოდ ვახტანგი დამებრუნებინა. პოდა, თქვენ ახლა ამ თავდა-

დების დაწვა გწყადით. მე დიდი ხანია თქვენითვის ათასასურველი კაცი ვარ, დიდი ხანია თქვენი დასჯა გინდად თუ აი, იმუხიცი გამოსახე...
 დ ვ თ ი ს რ. (ომაბას). აი, ხამდვილი ღმერთი! ალური ცის ღმერთს!
 თ მ ა ა ს. აქ მაინც გაჩუმდი, კაცი!
 დ ვ თ ი ს რ. ნუ გვიხიბა, მომ კაივც, ღმერთის ურწმუნობისთვის აქ არავის არ სჯაია. (ომაბას პირჯვარს გადაიხრის. ღვთისთ კოცონთან ნიღობან ხის კაცს აყუდებს, იგი ძალიან ჰყავს საბას).
 ს ა ბ ა. დიახ, ღმერთისა და რჯულის შეცვლა აქ არაფერ შუაშია, თვევი ებრძვით თუ ადამიანებს, რომელთაც თვითონ თვევი არა სწამხართ ხალხს პატრონებად. ამ კოცონზე ხელს მხოლოდ თვევის იბობთ, სხვა არავინ. აღსარება ხობოვით და, აპა, მომიხმინეთ მოლოდინი! ყოფონამხილველმა ისედაც უწყის ვინა ვარ, თვევენ კი მაიცი ვერ გაივებთ, ათასი აღსარებაც რომ ვიღალადო. თა სადაღულო გაგანდით: ავი საქმე ათასოდეს ჩამოდენია და შეანდობიარც არაფერი ძაქეს. ცვევის ის მიგაჩნით ცოდვა, ბერიან ჩოხის ქვეშ ჯაჭვის პერანგი რომ შეცვა, ცალ ხელში ჯვარი იფერია, მეორეში — ხნალო და ქვეყისი გადასაღონებად ვიბრძობდი! ცვევის ის არის ჩემი ცოდვა, ყველა ღმერთს რომ უფუდარებოდი, საუარფელოსთვის აწობრებინა ავი ვამი და სისხლის წვიმები? თვევენ გაიძახით, საბა კათოლიკე განხადო, მე კი ამ კოცონთან გულს მთლიანად აებდი სარქველს და გეტყვით: ჩემი უხუბაესი რჯული არც კათოლიკობაა, არც მართლმადიდებლობა, არც ალაი და არც ბუდა — საქართველოა ჩემი ყველაზე ჭეშმარიტი, ყველაზე დიდი, ატკობიანი რჯული, ღმერთიცა და სალოცავიც. თუც საქართველოს დაემბარება, ყველას გააღმერთებ. ვინ ამას მიიხევეთ ცოდვად, რომ ჩემი ქვეყანა ყველა ღმერთზე მეტად მიყვარს, ეს ცოდვა ჩემთვის ხეტარება და მისი მოშორება არცა მწყაია. და, მე უტებესი ცოდვა სულეთითაც წაყვეს!

ი ე ს ე. რას იბოხო სიკვდილის წინ?
 ს ა ბ ა. ზენარას საქართველოს სიციხესებს ვავადრებ!
 ი ე ს ე. ყინულეთიდა დამარუნებელი რაღას იბოხო?
 ბ ა რ ძ ი მ ი. აქ ცოტა დამცხა და გასაკვირებლად თოვლი მომიტანა!

რ უ ქ ა. თაქარა ზაფხულში რა დროს თოვლია?!
 ბ ა რ ძ ი მ ი. არა უშავს რა, ზამთრის მოხვლას დაველოდები.

რ უ ქ ა. ზამთარი ციდან მოდის და უმჯობესია შენ მივცე-ბი კვამლადქვეული.

დ მ ე ნ ტ ი. ილოცე, საბა! შენთვის ილოცე!
 ს ა ბ ა. მე მხოლოდ სხვისთვის ილოცავ ვარ ჩვეული.
 დ მ ე ნ ტ ი. კიუტობ. მაინც შევიხდის ღმერთმა ყველა ცოდვა.

ბ ა რ ძ ი მ ი. ამას ჰქვია ძალით გაცხონებო.
 ი ე ს ე. მიდიანბევი, რაღას უნდა?
 ბ ა კ უ რ. (აქამდე ჩაფიქრებული იდგა და უცებ გამოფხიზლდა). აღსრულდეს ღვთისა და მეფის განაჩენი! (რუქა ორი სარანგის თანხლებით საბას მიუახლოვდება).
 ს ა ბ ა. ხელი არ მახლოთ, თავად შევა! (მიდის).
 ბ ა რ ძ ი მ ი. წინ მე გამიშვი, გზას გაგიკავავ! (გაუსწრებს).
 მ ა ხ ა რ ე. ალური ეშპაგებს! (ნიღობსენდი ცეცხლს ცვევით უქლანს. წინ „წუთისთფელი“ მიუძღვით). თამაზობა სხვებით უნდა, დათვამც იცის ძუნძულიო.
 ი ე ს ე. ბერიკებო, რას აცუნდრუკვით?
 მ ა ხ ა რ ე. თქვენს დაწვეულ სიმღერას, მეფე-ბატონო,

გვეთი სამაია და ცვევა შეენის.
 ი ე ს ე. მიუმტკეთ ცეცხლი! (რუქა და ბაკური მის ტანში იმერობენ).
 დ ვ თ ი ს რ. ჰე, მიუმტკეთ სახმლი, რომ უფრო მაღე დაიწვას კაცთა ბოროტი ზრახვები და ქვეყნად მხოლოდ სიკეთე დარჩეს! (კოცონს ქემას მიუბატებს და ხავთს გადაიხამას. აისევეტუბა კვამლს. აღი თანდათან ძლიერდება, შემდეგ კვამლი სიკვდილისთავლებს აფურავს). ალური ეშპაგებს! (მამალი ყვისი, ძალით აყვს. ღვთისთ „ხის საბას“ ათამაშებს).
 მ ა ხ ა რ ე. საქმეს ხისებელი! ყველთა და ყვილით სოფელი არ ამეღდება! (ისმის თორეული უქვითი). ხალხხო, ზევა ზალაყას გვეძახის, დაუვდეთ ყური!
 ი ე ს ე. სადაც ციდახ თავიანი ღმერთი უხობის: მაღე წაძოდო.
 დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. საბას ციდან მარადისობა უხობის და არა ღმერთი.
 დ თ მ ე ბ ი. სულწაყმედლით ბერო, საქაოში ფრიად გიყვარდა წიხებთახ უფუფუსი, ხოლო საიქითო რომ არ მოვეყმეხობის, აპა, თას წიღე შენი „სიბრძნე სი-ცრისისა“!
 ს ა ბ ა. (დომენტის ნასროლ წიგნს დაიჭებს და გულთან მიიკრებს). გმადლობ, კათალიკოსო!
 ი ე ს ე. შენ სხვა თრუდაკავებო რომ ჩავგედინა, ამ უწინდელი წიგნის დაწერისათვის მაინც არ ავცდებო-და ჯობობეთი.
 ყ ა მ ა რ ი. ღვთის რჩეული კაცი ისჯება. ომაბა, რამ გაგა-ჩუმა, ხმა ამოიღე!
 თ მ ე ბ ი. ხმასაც ამოვიღებ და ხმალსაც, მარა, ახლა ქვე-რეც უფუფუსი?! დროზე ვუთხარი და არ დამიჯერა, ეეა! (კვლავ იეხება).
 ბ ა რ ძ ი მ ი. ისე შეგვეხმანა დალოცვილი! (პირჯვარს იქრს).
 ს ა ბ ა. შეჩვენება: ეს ქუხილი ციდან კი არა, ჩემი მკერდი-დან იხისი-მეთქი. ეს ცეცხლიც თითქოს ჩემი გული-დან ამოდის. ეს კვამლი ჩემი სუღაა. სისხლისფერია ალი. ეს ალბათ ჩემი სისხლის ათთია: საბას საგუთარი სისხლივე სწავს. თამარ, ვერ მომავგინე? ზენა იყოს მისწე, ფენი საბთელი ჩემს გულში არ ჩამქარალა, არა!
 ბ ა რ ძ ი მ ი. იესე, ნახავამის! კათალიკოსო, ნახავამის! მაღე მნავაეტი!
 ს ა ბ ა. მშვიდობითი, ხალხო! (ორივეს ისე აფურავს კვამლი, თითქოს ფეჭქვეშ სიწვა გამოცეკალათ და ჩაიბრუნებო. ღვთისმოდ „ხის საბა“ კოცონს იქით გადაავად).
 მ ა ხ ა რ ე. ცოა, გამოვიგზავნე მოციქულები საბას სულის წასადება! (მასარეს სიტყვებს ზოგჯერ სხვებიც იმე-რობენ).
 თ მ ა ნ ა. აპა, სიკვდილო, ბარემ შენც დაიწვი! (თავის ქა-ლას ცეცხლში შეადგებს).
 ი ე ს ე. საოცარია, ასე მაღე დაიფერფლენენ!
 ბ ა კ უ რ ი. კაცი ცეცხლში ჩალასავით იწვის.
 დ ვ თ ი ს რ. (ჩარდახისკენ). საბას მოსვლამდე გეტკინით!
 ი ე ს ე. რუქა, კარგად უთვალთვალბედი? ცეცხლიდან ხომ არ გამოსვლია?
 რ უ ქ ა. ჩემი თვალთ დავინახე, ჯერ ერისთავი ჩაინთქა, მერმე საბა.
 ი ე ს ე. ალა! ბერიკები განჩრიკე, მათში არ ერთონ წყვე-ლები! (რუქა ხილბობსებს აკვირდება და მხრებს ირე-ჩავს).
 მ ა ხ ა რ ე. (ცდილობს რუქას ყურადღება გაუანტოს). ეტე! გადარჩა საბა, გადარჩა! („ხის საბას“ გამოაჩენს წამით).
 დ თ მ ე ნ ტ ი. გადარჩაო?!

მ ა ხ ა რ ე. უწინმაჩინმა ცეცხლიდან აიტაცა და გაღმა გაიყვანა!

დ ო მ ე ნ ტ ი. იქ მხოლოდ ბალახია?!
დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ეს ალბათ საბა იქცა ბალახად! (ბერს გაღაბდავს).

ყ ა მ ა რ ი. დანახეთ? მტრების ფრთები შეციური სამყოველისკენ გაფრინდა!

დ ო მ ე ნ ტ ი. იქ მხოლოდ თეთრ ღრუბელსა ვხედავ.
დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ალბათ იმ თეთრ ღრუბულად საბა იქცა! (საღლაყ შარბის რეკავს. კოცონი თანდათან იღვრება, თუცა მთლიანად ჯერ არ ქრება).

შ ი ო. მიჰის შეიღებმა დედამაწიდან განდევნეს, ღმერთმა კი შეციური სავანე დაუბოძო. რაც შეშვების კახაბერსა, ის შეშვების საბა ბერსა!

მ ა ხ ა რ ე. აპანდე, საბას მცენხე ცინად ღმერთი შემოეგება!

ო მ ა ნ ა. ქვე რავა, ღმერთოც დინახე? (მხარე თავს უდევს). არ გადამირო კაცო?! ავი უხილავიაო?!

მ ა ხ ა რ ე. მაშინ ჩნდება, როცა თავის ფრთებქვეშ წმინდანებს იფარებს.

ო მ ა ნ ა. მე რომ ვერ ვხედავ?!
ყ ა მ ა რ ი. ჩვეუ გუბის ღმერთის მსუქანი ცხვარი და ზედაშესავი ღვინო მივართოთ, ჰოდა, ხება მოვცვა: ჩემ საქმიანობას მთელი დღე უყურეთო.

ო მ ა ნ ა. (პირჯვარს იწერს). ბრავაძლის ხატო და ჯვარი, შემეწეო?!

დ ვ თ ი ს ო. ერთობ დიდი მექრამე ყოფილა თქვენი ღმერთი, თუ კარგი ძღვენის მოურთმავლად კაცს თავს არ დაანახვებს! ცეცხლი ევთე ღმერთს!

შ ი ო. აბა, უკვე გაიარა კარიბჭე მარადისობისა. ომანა, პირდაღებული რომ უყურებ, დამედასტურე!

ო მ ა ნ ა. ვერაფერს ვხედავ და ქვე რა ვთქვავ?
შ ი ო. ვისაც გულში მოუნანიებელი ცოდვა უძვეს, ახლა ღმერთსა და ანგელოზებს მხოლოდ ის ვერ დალანდავს!

ო მ ა ნ ა. ღმერთმანი, ფორი ცოდვაც არა მაქვს, მარა, მაინც... (თვალებს იფხვრებს, ვერაფერს ვხედავო).

შ ი ო. (ჩუბდა). თქვი, ვხედავ-თქო, არაფერი დაგიმადლება. თორემ ვინმეს მართლა ცოდვიანი ვიციები.

ო მ ა ნ ა. ღმერთო, მიმიტკვე (ჩუბდა), ტყუილს რომ ვამბობ! (ხმალოდა). აბა, ქვე დევინახე, დევინახე! სულსან-საბა ორბელის ძე სიბრძნით აღხდა ორბების ხე!

ი ე ს ე. რას ჩმაზავებს?! შეიპყართ ეს მავნე სულები! რატომ მე ვერაფერს ვხედავ?!

მ ა ხ ა რ ე. თუ ვინმეს დიდი ცოდვა აქვს ჩადენილი და აქამდე არ მოუწინებია, მხოლოდ ის ვერ დინახავს, ახლა ცაში რაც ხდება. ბერო, განა ვერც შენ ხედავ?

ბ ე რ ი. (ღომენტის შემინებულად გაღაბდავს, თითქოს ვერ გაევიწყლო). რაო?

დ ო მ ე ნ ტ ი. ვისაც მოუნანიებელი დიდი ცოდვა აქვს, ის იმას... ვერაო...

ბ ე რ ი. პოო... მე ყველაფერს კარვად ვხედავ და შენი არ ვიციო...

დ ო მ ე ნ ტ ი. მეც ისე ვხედავ, თითქოს მთელი ცა ხელის-გულზე შედოს.

ს ა რ ა ჯ ე ბ ი და ს ჯ ე ბ ი. (ჯერ კანტიკუნტად, მერმე ერთხმად). ვხედავო, ჩვეც ვხედავო! (ერთმა იკითხა: რას ხედავთ? მეორემ მიუთხ: არ ვიციო).

დ ო მ ე ნ ტ ი. აი როგორ შევუნდე ყველა მკრეხლობა, ცოდვილი ბერი ღმერთის მიხლის ღირსიც კი გავხადდე. ახლაც იტყვის ვინმე: ღომენტე კათალიკოსი საბას პირადი მტრობითა და ანგარებით სჯიდაო?

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. მეფეც, თურმე ყველა ხედავს შენს გარდა.

ი ე ს ე. (ჭოგრბის მოიბარჯვებს). კო, ვხედავ, მეც ვხედავ

რალაცა. ერთი ღრუბელი მართლაც საბას წყვრებამაგვას.

მ ა ხ ა რ ე. ღვთაებამ საბა გვერდიოთ დაისვა, ვით თანა-სწორი.

ო მ ა ნ ა. კი, ნამდვილად, რალაცას ეწერჩულება. ღმერთო, მაპატიო...
შ ი ო. შესაძლოა, კვლავ ქვეყნად დააბრუნოს. ასე ვიგულისხმობ, რომ ეს კოცონი დრო-ჟამის ცეცხლი იყო. ეს დიდი ცეცხლი საბას წინ დაუხდა, მაგრამ საბამ ამ ცეცხლს გაუძლო და ცოცხალი გადარჩა. ამიერიდან აღარც მოკვდება. მთავარი ამ მიჯნის გადალახვა იყო.

მ ა ხ ა რ ე. დასასრულია საქმის გვირგვინი. აბა, დასრულდა ესე ამბავი. საბა და ღმერთი ხელგადახვეულად გაუქვინდები. მშვიდობით, საბა!

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ამიერიდან საბას სიცოცხლე დრო-ჟამს დაერჩება იგავ-არაკად.

მ ა ხ ა რ ე. ბერიკაბობა დამთავრდა, მომეციეთ! (ნილობსენი სიმღერით, ჭრიამულით და ცეკვა-თამაშით მიდიან).

ი ე ს ე. ბავუკ, ამ ნაცარს ამაღო დარაჯი დაუყენე, საბას თავუფის მოცილებში არ დაიტკაცონ, ხვალ კი მთლიანად მტკვარს გაატანეთ! სიფრთხილე გემართებს. ხალხს სულელია, შესაძლოა, საბა წმინდანადაც კი აღიაროს, ხოლო ჩვენ მწვალებლებად მოგანადგოს. თუ ვინმე ფერფლის წარსატყვევლად მოგვადამოთ, ისიც ფერფლად აქციეთ! დეოფალო, სად მიხვალ? ბინდი წვება. ახლა ჩვენი მგზავრობა სახეფათია. ეს ღამე აქვე გავათავოთ, კარავში!

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ჩემი მეფე მართალს ბრძანებს: ეს ღამე აქვე უხდა გავათავოთ.

ი ე ს ე. იგივე ბოლოა. რიჯარია. საღლაყ მამალი ყოვის. კარვთან იესე ზოლბასა სცემს.

ი ე ს ე. ომანა, დაძინე. აღარ სჭირდება აქაურობას დარაჯობა. თენდება როგორც ენა. (ომანამ თავი დაუკრა და წავიდა). უცნაური ღამე იყო!

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ჩემო მეუფე, რამ აგაბორავა? მამლები უკვე მესამდე ყვირიან. მალე მოივებ ამოვა. შენ კი ისევ ბოლბასა სცემ. ავი სიზმარი ხომ არ დალანდა?

ი ე ს ე. მე ის უფრო მაფორიაქებს, რაც ცხადად გნახე. ცაში რად გაფრინდა?

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ვინ?
ი ე ს ე. ის წყუელი ბერი... ის...
დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ვატყობ, ჩემი მეუფე ცხლა იმას შეუწუხება, საბას ცამცი რომ ვეღარ დაუწყებს დევნას.

ი ე ს ე. დეოფალო, პირი რატომ გიცინებს?
დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ჩემო ძვირფასო, განა სასიხარულო არ არის, რაც აქ მოხდა? ერთ ცეცხლში ორი მტერი ჩავფრფლეთო.

ი ე ს ე. დეოფალო ალბათ ერისთვის მისტერის მწარე სიცილით.

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. ეჰ, ჩემო მეუფე, დამწვარი და მკვლარი სიყვარული რალა სატირლია? მე პარძიმი ნანამდე შედარდებოდა, ვიდრე მისი დასაკუთრების იმედი მქონდა, მაგრამ ვინაიდან ეს იმედი პარძიმთან ერთად დაიწვა... რატომღაც შეება ვიგრძენი და ამიერიდან გულს მთლიანად შენ გავიყენე ფიანდახად.

ი ე ს ე. (გაიმადრება). ვეფიო ტპილიო სიტყვა-გალობა შენგან აქამდე არცა მსმენია. (წამოწვება ნანადღე). მოდი, თავი კალთაში ჩამდე და მიმღერე რამე.

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი. (გვერდიოთ მიუჯდება). ღამეს ზღაპრები უყვარს.

ი ე ს ე. კვილიო, ზღაპარი მიამე, გრძელი ზღაპარი, თასა ერთ ღამეს რომ გადასწვდეს.

დარეჯანი. ვიამბობ, ბორტმა ვეწირებმა კეთილი გეზირის მომორება ცეცხლს დაწვით როგორ მიზნდომეს. ადნენ და მეფესთან ცილი დასწამეს. მეფემ ცეცხლს დაწვა მიუსაჯა მოედნზე. კეთილმა გეზირმა მოედნთან თავის სახალად წინდაწინ დიდი გვირბი გაათხრევირა, მერმე ცეცხლში რომ შეაგდეს, იმ გვირბით გაძვრა, მეფეს ცოცხალი წაუგდება და ყველაფერი უამბო... სიკეთემ გაიმარჯვა. თუ გინდა, უფრო ვრცელად ვიამბო.

იესე. (გვიანა). გეგ ამბავი მართალია თუ არაჲი?
 დარეჯანი. იმ წიგნში სწერია, კათალიკოსმა ცოდვილ საბას რომ ესროლა: საიეთიში გასართობად წაიღო.

იესე. იმ წიგნში? დედოფალი, ჯერ გამწარებული გული დამიაჩმა და ახლა ზედ წყველი წაუცის არაჲს პილიპილად მაყრი!

დარეჯანი. კაცს ვეეთი არაკების დაწვრა ცოდად ჩაუთვალეთ, ჯოჯობეთის მეგზურად გაატყნეთ, ის წიგნი ეს ვასილად მაინც არ წაგივითხავეთ? ეს სადაური სამართალია?

იესე. მისი არაკების საკითხავად მცალკად სწორედ! სამეფო ტახტსკენ მიმავალ იესეს რაჲს ფეხებში თეითის საბა ებორკებოდა და არა საბას სულელური არაკები. ის წიგნი თვალთთავ ამ მიზნახვას.

დარეჯანი. ცხოვრების ერთი დიდი სიბრძნე გამოვრჩინია, იესე. გე იგავები შენ იმაზე მეტად გებრძოდნენ, ვიდრე თვითონ საბა. იმ წიგნში შენ და შენი კარისაკვები ხართ გამათრახებულნი, ხალხი კითხულობს და იცინის. ამას აქამდე რომ მიმხვდარიყავი, პირველად იმ წიგნს დასწავდი.

იესე. კაცი დავუფრფულ და მისი ნჯაღანი წიგნი სადა გამეძვევა?

დარეჯანი. ხალხი რომ წიგნს დაეპატრონება, ცეცხლი ევლარ სწავას.

იესე. დარეჯან, დღეს ისე მათამაშებ, როგორც კატა თავებს. ვა გინდა ჩემვან?

დარეჯანი. არაფერი. ვატყობ, თავი დამეწყინე, ჩემს კარავში წავლ. (მიდის) გული ამეშვიდე, თორემ ცოდვები ავ ლანდებად დაგებვივან!

იესე. (მარტო) რაღაცას მაღავს დედოფალი! ცოდვები ავ ლანდებად დაგებვივანი. მაშინებს? ვერ გულსუსტი არა ვარ, არა... დედოფალი კი რაღაცას მაღავს. თითქოს საბა... მისი დაწვის დღე და ადგილი ხომ სახალხელში დათქვით საიდუმლოდ? ეს მიდამოც საავოგოთედ მდივანბეგმა ამოიჩრია, მერმე დედოფალმა ბერიკები მომაცუნა და აქ ცეკვა გამაწრთვიან... ჭლა არაჲი მიამბო... რაღაცას მაღავს დედოფალი! თუმცა, იქნებ აღარც მაღავს?... არა, დღმრთმა ნუ ქნას! საბა ვერ გაიტყუვდა, ვერა! მაშინ ბრმა ვყოფილვარ, ხვლ-ვეთითებოც ბრბები მყოლიან... აბა, თენდება უკვე... დამსაბარი ერთად გაიფანტეთ, შავი ლანდებ, და თან წაითენ წუხანდელი მწერა სიხშირები! ბო, ყველაფერი სიხშირე იყო, სიხშირე! ვერ დავიჯერებ, ვერა! (კარავში შედის).

ხასანა. (კარავთან გაჩერდება) იესე ხან, გინანავს?

იესე. ვინა ხარ?

ხასანა. გამომხედე, ძვირფასი ძღვენი მომაქვს.

იესე. (ხმალშემართული გამოიჭრება) ვინა ხარ-მეთქი?!
 ხასანა. (უკან იხევს სიცილით). ფრთხილად, იესე ხან, ჩემს თეთან ერთად შენს თავზე დასადგემიო ახალი გვირგვინიც არ გააგორო ძირს!

იესე. ვისი არრდლი ხარ?

ხასანა. შაჲს უყვარს თქმა: სამეფო გვირგვინი თავებს იცვლის.

იესე. ისაჲპანში ეს სიტყვები ხშირად მსმენია.

ხასანა. თბილისში კი ამ გარიგრაჲზე ის მოისმინე, რომ ქართლის მეფის გვირგვინი შაჲსმა იესეს უკვე წაართვა და ვახტანგს დაურუნა. გაიგო, იესემ ერთგულების უსტარი ოსმალეთსაც რომ გაუგზავნა და... გვირგვინს თავი გამოუტყველა.

იესე. ეს ამბავი მოულოდნელი არ არის, თუმცა პირველ მაცნელ შენ მომვლინე.

ხასანა. პირდა, ქალაქის სასახლეში რომ არ ხარ: ვახტანგე უკვე იქ არის, თან ჯარიც ახლავს.

იესე. სტყუი! ვინ გიბნარა?

ხასანა. მე ქვეყანას სხვისი თვალთ არასოდეს არ უყურებ, არც სხვისი ყურით ვუხმენ. მზეს, ქარსა და ხასანას ცისქვეშეთში არაფერი დამეგზავნათ. (ნიღბს მიონისს).

იესე. ხასანა! მართალს ამბო? მერმე? რა მეფელება?!

ხასანა. იესე ხან, ვახტანგი რომ უკვე თბილისშია, ეს მეთვისი სასიმღერო ამბავია და არა სატარიელი. აქ მოლაშქრებულ ოსმალებს ტახტზე ვახტანგი რომ დაუხვდებათ, უფრო ირწმუნებენ: ალიყულიანი შაჲსს ერთგული კაცი არ ყოფილა. მართალია, გვირგვინი თავებს იცვლის, მაგრამ იესეს ისეთი ზედი აქვს, ირანული გვირგვინის მოხდისთანავე ოსმალური გვირგვინი მოუტანეს, რომ ცარიელი თავით არ დაჩრქეს. ასე რომ, მართლ გვირგვინი რიდი იცვლის თავებს, ზოგჯერ თავიც იცვლის გვირგვინებს.

იესე. კეთილ მაცნელ მოუღლარ, ოღონდ ეს მითხარი: ოსმალური გვირგვინი თბილი და ცარიელი ხომ არ არის? მეფის გვირგვინს თუ დიდძალი თოფ-იარაღი არ ახლავს, გლახაკის ქუდი სჯობია.

ხასანა. ოსმალეთის ჯარი უკვე კორს გამოსცდა და ელოდება, იესე ხანი გვირგვინის მისაღებად როდის ეწვევა, ხოლო მანამდე თავის ციხე-ქალაქთა გასაღებებს როდის მიართმევს ხასანას ხელთ.

იესე. აუწყე მისათა სარდალს, რომ იესე კეთილ სტუმრებს გასაღებებით თვითონ ეახლება. ციხე-ქალაქთა კარი ასე უკეთეს უდავიდარბობდ გაიღება.

ხასანა. იესე ბრძენია: გაცვლა ნაღზე უყვარს (თავს დაუკრავს და წავა).

იესე. (მარტო) დარეჯან, გუნანმა გაშალატა, ავი ლანდის ნაცვლად კეთილი ახვალთი გამომეცხადა.

ხაბაას ხმა. (მორიდან) ბაჲ, იესე! ქრისტე აღსდგა! გემიონდეს და ძრწოდე! აქამდე შენ დამდეგდი, დღეს თვითონ გვირგვინი შენთანა.

იესე. (შეუბნა) ალაჲ! მაშინვე მესამედ ხომ იცივლის, ამ რთოს საბას სულს რაღა უნდა დღეამწინაზე? (დაფეხებულა. საბა ამოვა იმ ადგილიდან, სადაც ჩაინტე დაშავებული, საბათი უჭირავს). ის არის... ქრისტე მებრძო, მიწველო, და სადაც მიბრძანეს, ჩემს ცოდვათა მოსანანიებლად შენი ხატებით სახეს ტაძარს ავიგდე! ალაჲ, შემიწვი და მთელ ყურანს დავიხეპი-რებო, ხოლო ათას ქრისტიანს ყელს გამოვჭიკო და მათს შასლეს ზედაშედ მოვართმეგ! თუ ნამდივლად ხარი ცაში, ან ერთმა გამიგონეთ, ან მეორემ! (საბას) წყველი მოჩვენებავ, აქ საიდან გაჩნდი?

ხაბა. ვინა ვერ დამიხანე, ცაში რომ გავფრინდი?

იესე. დღისი მოციქულად მოხვედი, თუ სიკვდილისა?

ხაბა. საიქითს ღმერთიც ენახე და სიკვდილიც, არც ერთმა არ მიმოლო. ორივემ შენთან გამოხვდავან დასაბრძენებლად. არ გჯერა? მაჲ, ახლა იმას გეტყვი, რომ ცეცხლში სინათლად არ იწვის! ჩემი გადარჩენა ხალხისა და მიწის ნება-სურვილით მოხდა. აჲ, სკანნი, ცნუ კაცო, სიბრძნე სიჭრუას!

იესე. მომატყუე, ბერად შემდგარო მელავ?! (ხმალს შემართავს).

ს ა ბ ა . (ჯვარს ასწევს მახვილით). ამ ჯვარმა გრის-
ხოს! ჩააგე მახვილი! (იხეხ შევება) ცას ახედეს არა,
იქ დმტორი არ ჩანს! მაინც ახედეს ციდან შენს სულში
ჩაიხიდე და იც მახვილი მარცხ მოიქიდე! ზოგჯერ გვე-
ლი კი სიკეთეს სწადის, თვისი წმინით არჩენს მა-
ვანს. შენი კი ადამიანი ხარ!

ი ე ს ე . შენი სიბრძნით გინდა ხსლოთ ჩემი მახვილი? არ
არსებობს სიბრძნე, რომელიც ჩემს მახვილს აღუდგე-
ბა წინ! (იხეხ შენართავს მახვილს. საბა ჯვრით მოი-
გვრებოდა. იხეხ უტყვის.) ეგ შენი ქვეყანი ჯვარი სამე-
ფო ხმალს ვერ აჯობებს, ვერა!

ს ა ბ ა . (სანათს დააგვლებს და ხმალს მოიმარჯვებს. ახლა
ხელში ჯვარიც უჭირავს და ხმალს). ღრიანკალო,
ხმლი ქარქაშში ჩააგე იქნებ დაგაფიწყდა, იესეს ჭა-
ბუკობიასს ხმლის ტრიალს სულხანი რომ ასწავლიდა?

ი ე ს ე . ჭაბუკ ლომს ბებერი კატა რაუბს მიბღვადეს?! (ხმლე-
ბით იბრძვიან.) ჰეი, რუქა!

ს ა ბ ა . ჭაბუკ ლომს ბებერ კატასთან ომში მგლის მოშვე-
ლოება უნდა ეთავილებოდეს, თუ ნამდვილად ლომია
და ლომური სინდისიც გააჩნია! (უტყვის).

ი ე ს ე . (ხმლი გაუვრდა ხელიდან და გვერდზე გახტა.
ელოდებდა შერქუნებული, საბა დამარავსო, საბა კი
დგას) ფარის უცნაური მომარჯვება და ხმლის ჩინე-
ბული ილითი გვცოდნია, ბერო! ჭაბუკობიასს სხვა ფან-
დობა რომ მასწავლებ, ეს რაღად დამიბოლო?

ს ა ბ ა . შვერიდყოფილო, ეს ფანდი ამ დღისთვის შემოვი-
ნახე. ახლა ხომ დარწმუნდი, რომ საბა ბერს შენი მოკ-
ვლა არ გაუჭირდება, თუ მოინდობა.

ი ე ს ე . რაღას უყვი, დამეპარო!

ს ა ბ ა . ქართული კაცის სისხლი ჯერ ჩემს მახვილს არ
მოსცხვია...

ი ე ს ე . თუ ჩემს მოკვლას არ ფიქრობდი, აქ ფარულად
რისთვის მოხვედი?

ს ა ბ ა . ლომად თავის მოჩვენება მხოლოდ შენორკილ
კაცთა წინაშე შეგძლებია, ხოლო ნამდვილად კატის-
ლოდნა ლინეც არა გქონია. ამის დასამტკიცებლად გაე-
ხედი, ალიყულისანი!

მ ა ხ ა რ კ ს მ ა . საბა, ვახტანგ მეფე გიხმობს! (ამოვი-
და ხერვლიდან) დაჰკარო, რაღას უყვი!

ს ა ბ ა . ეს უკვე ჩემი საქმე არ არის!

მ ა ხ ა რ კ ს მ ა . გინდა დაინიშნო? საბა ბატონო, შენი არაკი მე
მასსოფს და თავად — აღარ? აი, ის... ძეძეს ცეცხლს
კვოდა. ძეძის ტოტზე გასულ უხსენებელს წასას-
ვლილი გზა არა ჰქონდა. ერთმა ვაჟმა შევიცოდა, ტოტს
შუბის წყრი მიუშვია. გთვლი შენს გადმომკვეა, კაცს
ყელზე შემოვლელარჭა და დახრიბა დაუბრა. იესეს
სიკეთე ვერ მოარკულებს. ნუ დაინიშნ, თორემ...

ს ა ბ ა . სადაც ნამდვილი მეფეა, იქ ბერი მსაჯულად არ
გამოიღება. აი, მალე ვახტანგ მეფე ეწვევა ალიყული-
ნანს და დაე, ძმამ ძმის წინაშე აგოს საქსუბი.

მ ა ხ ა რ კ ს მ ა . მაინც, ამ ხმალს მაინც წავიცილებ, თვარა, რა
იცი... (აიღებს იესეს ხმალს.) წავიცილებ!

ს ა ბ ა . მდობლავს გართმულ იესეს! გაქცევას ამაოდ
იფიქრებს! თქვენი ბანაკი უკვე ალყაშია!

ი ე ს ე . (მარტო) ვერ გამოიბი, სინძარია თუ ცხადი?!
კეთილი და ბოროტი ლანდები ჩემს ირვლივ დავ-
ლურს უვლიან?! ეს ცარიელი ქარქაში რაღას მებღან-
დებდა ფეხებში! კაცს გინდა ქარქაში გიტარებია უხმ-
ლად და გინდა თავი — უტყვილ! (ქარქაშს მოიგ-
ვრავს და გადაადგებას). მამ, ალყაში ვართ? ჰეი, და-
რაღას! ჰეი, რუქა! (წამორჩნდა რუქა). ერთობ მაგარი
ძილი გვცოდნია, ქმინდაქარო! გუშაბგებიც ძალიან შორს
დადიყებები!

რ უ ქ ა . დღოფალმა გაარიგა ასე: თუ მტერი წამოვა

ჩემუკენ, მახვი მიანამდე გაებმება, ვიდრე მეფის ვაჟი
რავს დაღონდავსო.

ი ე ს ე . ცხენები მომგვარე სასწრაფოდ და შენი ბანაკი
წამოყარე!

რ უ ქ ა . გაფიქრებული ხარ, მეფე! რა დაევიმართა?

ი ე ს ე . შენ რაც გიბრძანეს, ის გააკეთე მზის ამოსვლამდე
მცხეთას უნდა გავცდეთ, თორემ თავებს გზაში დაე-
ყრით. იმქარე! იმქარე-მეთუი!

რ უ ქ ა . ბატონი ბრძანდები! (შემგებარე ვარბის).

ბ ა კ უ რ ი . მეფეც ბატონო, რამ ავიმღერია გუნება?

ი ე ს ე . მდივანბგო, ემგაბაბო ბრედ შენს ხელშიც გააკე-
თებინე?

ბ ა კ უ რ ი . რამ გაგარისხა, მობრძანებულო?

ი ე ს ე . კოცონი მაინცდამაინც აქ რატომ აანთებინე?

ბ ა კ უ რ ი . ასეთი იყო რჩევეც და ბრძანებაც. მერმე აკი
თქვენც მომეცით დასტოვო!

ი ე ს ე . ვინ გირჩია და გიბრძანა?! ეგ ჩემთვის მაშინ არ
გითქვამს!

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი . მე ვურჩიე და მევე ვებრძანე. შენ ხომ
თვე: ოღონდ საბა მოვალაგებ მოხატული და ხალხი
თვითონ გაუთხრის ორბოლო!

ი ე ს ე . ძოდა, საკოცონქსთან იდუმალი ხვრელი წინდაწინ
გაათხრებინე, არა?

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი . ხეთოდე დღემი დიდ ხვრელს ვერაინ
გატყრის. აქ ოღესდაც ციხე-სიმაგრე მდგარა, რომლის
ხაზზეც მტკვართან გადის. ამ გვირაბში ბავშვობი-
სას მეც ხშირად მითამაშნია... პარტიმთან ერთად.

ი ე ს ე . მამ, საბა ცოცხალი თქვენც გადადარჩინე?

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი . საბა ცოცხალი გადადარჩინა თავისმა სიბრ-
ძნემ და იმ პატარა იგავ-არამა, რომელიც ხალხმა
დიდი ხანია ზეპირად იცის, მეფეც კი მხოლოდ წუხელ
მოისინდა.

ი ე ს ე . მდივანბგო, თვალი ამიხიეთე?

ბ ა კ უ რ ი . მე... მე არაფერი არ ვიცი, ჩემო მობრძანებე-
ლო!

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი . დარეჯანი ისე დაუკვირვებულ არ არის,
სადღუმლი მდივანბგისთვის გაემოდ. მეტსაც გეტყვი:
საბასთვისაც არ გაგვიმხელთ... ის ისეთი კაცია, ჩვე-
ნი განზრახვა წინდაწინ რომ ვაგეო, გაპარავაზე არც
დაგვეტანხმებოდა. ყოველივე ჩემი, ბარბი ვრისთავი-
სა და ოროდელ სხვა უჩინარი კაცის მოწყობილია. ახ-
ლა გინდა მომკალი, გინდა დამეფი, შენს ხელში მა-
ინც მელდამწვარი ვიყავი მუდამ.

ი ე ს ე . მეფური ჯილდო გვეუთვნის! (ანაზხად მკერდში
ხანჯალს ჩასცემს და დამფრთხალი უკან დაიხივს).

ბ ა კ უ რ ი . შელო! (მეფურისა წაუცულო დაიხივს).

დ ა რ ე ჯ ა ნ ი . იესე, მიბრძვლიდი, მალე ბენდინებებს
მოგანებებო და, აბა, მოუვლიწო! შენ ჩემთვის ბედნი-
ერების მოცემა სხვაანართად არც შეგეძლო. მამა, მამა-
ტეი, ბევრჯერ მაყარად მოგვეყვი!

ბ ა კ უ რ ი . თვითონ მამაბგო, შელო! გული იესეს ხან-
ჯალმა კი არა, მამაშენმა გაგაიბო! ვაი, ჩემს გამწარე-
ბულ სიციულსეს! (დაეშობა და ტირის).

ს მ ა . (შორიდან) გაუმართოს ვახტანგ მეფეს! დალილოც
მისი დაბრუნება!

ბ ა კ უ რ ი . ვახტანგ მეფე დაბრუნდაო?! აი თურმე რა
ამბავია?! შელო..

ი ე ს ე . აბა, მიდის სიკვდილი უკვე! ახლა ეს სიკვდილი ჩე-
მი ძმ არის! (თავის ქალს წამოიღო). ეს დაწყველი-
ლი რაღას ამებღანდა ფეხებში? (ფეხს გაკარავს). სად
დაიკარგა რუქა? (წრიალავს) ამ ხვრელმა საბა თუ
გადადარჩინა, მე ვითომ არ დამებმარება? (ხვრელში
ჩასვლას აპირებს, უკვებ უკან-უკან წამოვა ბარბაკით).

მ ა ხ ა რ კ ს მ ა . (ხვრელიდან წამომიართება. ხელში ხმლი

უჭირავს, აცვია ვეფხვის ტყავკაბა. ალიეულხან, შენ სეკ დიდი ბიროტკება ხარ, ამ ვიწრო ხვირვლში ვერ გაეგბები! (ქამბნდით გათოკავს).

ს ა ბ ა. (მეორე ამალით) არ შემოგაკვდები! მეფემ ბრძანა: რაც არ უნდა იყოს, ჩემი ძმად. ისეთ დილევში ჩასვით, ვერსად გაიქცეხო, სასჯელად ჯერჯერობით ესეც ვყოფი. დარეჯან?!

ბ ა რ ძ ი მ ი. დარეჯან?! გათინდა და ახლა სუკავ თვალს?

ს ა ბ ა. კარავში შეიყვანეთ, იქნებ გადაარჩინოთ! თურბანნიც, მიაშველეთ შენი ხელი და მალამი! (დარეჯანს კარავში შეიყვანენ. შეჰყვებიან ბარძმში, ბაკური და თურბანნიც).

რ უ ქ ე. დილი მეფეც, მზად არის ცხენები! (შემობრბის).

ს ა ბ ა. რუკა, აქ შენი მეფე უკვე აღარ მეფობს. (მასხარე გაკოტავს).

რ უ ქ ე. (იესეს გადახედავს). დამაგვიანდა?

ი ე ს ე. გული არ გაიტყვო: წუთითოფელი ხან ისე ტრიალებს, ხან ასე, ხან გვირგვინი იცვლის თავებს, ხან თავი გვირგვინებს. ჰა, ჰა, ჰა! (ისმის საგანგაშო ზარების რეკა).

ს ა ბ ა. რაღაც ამ ამბავს გვაუწყებენ, მგონი, ისეც გაწყრა ღმერთი!

მ ა ხ ა რ ე. ან ლეკვიან დავგვსხმოდნენ თავს, ან ოსმალები. რა ამბავია?

მ ა ც ე ნ ე. (შორიდან) მეფეც, მეფეც! სად არის ვახტანგ მეფე? (ცხენის ფეხის ხმა მიწყდა, მაყნე შემოვარდა). საბა ბატონო, გორის გზით სულთანის დიდი ლაშქარი დარულა, თბილისის ასაკლებად მოეშურება!

შ ი ო. ქართველნი, მამაბაპური დროშა გავშალოთ, თავს ვუპატრონოთ!

ს ა ბ ა. ზენაარსო, როდის გვაღირსებ, საქართველომ შეგებით ამოსითქოთს? ზენაარსო!.. (ისმის ლაშქრული. სიძღვრის ერთვის იესეს მახარაი).

ეპილოგი

საქორცილო კაბა-სადარა და უპანასანელი დალოცვა

ვიწროხატულიანი ოთახი. მავიდას უზის საბა, ფიქრობს და წერს. გარეთ ქარბუქი მოხტევა.

ბ ა რ ძ ი მ ი. საბა ბატონო, დაისვენე... მალე დღე-ღამის ჭიდილი დამთავრდება... დაისვენე-შეიქე!

ს ა ბ ა. (სარკმელში გაიხედავს). რუსეთში უჩვეულო თოვლი მოვიდა. გუმინ მომეჩვენა, თითქოს მიწა საქორწინო კაბას იცავდა, დღეს ვხედავ, სუდარაშია გახვეული. საქორწინო კაბა და სუდარა ორივე ერთი ფერი ისინია... (სავარძელში ჩაჯდება და ფიქრში გახვევება. ოთახში დაბნეულა თანდათან. კედლის საყვავილედ გამორჩნდა სიფრთვანა ფარდა. ფარდას ირგვლივ ნისლი ავრავს).

შ ი ო. (ფარდის მიღმა აიღანდება) რამ დაეამწურა, საბა?

ს ა ბ ა. ჩამიქრა უპანასანელი იმედი და მალე ალბათ ჩემი სიცოცხლეც ჩაქრება. ამბობენ: რუსთა ხელმწიფე პეტრე კობეძეა. დიდი მეფის სიკვდილს ქვეყნის არეულობა მოჰყვება და ჩვენზე ფიქრის თავი აღარავის ექნება. მთელი სიცოცხლე საქართველოს ბედს ვემეხე, ვერც კი ვიპოვე და საკუთარი ბედიც დავკარგე, იქნებ საფლავიც... შენ ახლა სადა ხარ?

შ ი ო. გადვადამტოვე, ასტარასანში, ვახტანგ მეფეთან.

ს ა ბ ა. საბრუნდით უკან, საქართველოს ბედი საქართველოშივე ეძებეთ. ხომ ხედავთ: სხვაგან ვერ ვიპოვეთ, ვერა!

შ ი ო. დაებრუნდებოდით, მაგრამ... საქართველოში ახლა ოსმალითი მეფობის და ტახტზე, ხომ იცო, ვენქ-...
 ი ე ს ე ს მ მ ა. ხან გვირგვინი იცვლის თავებს, ხანაც თავი იცვლის გვირგვინებს. (გესლიანად მარხარებს) ვერ მომკლავთ, ვერა, მე მარადიული სიცოცხლე მიწერი!

ს ა ბ ა. როგორც სიძულელს.

ი ე ს ე ს მ მ ა. ჩემთვის სულ ღრთია, ხომ ვიცოცხლებ და... ჰა, ჰა, ჰა!

ს ა ბ ა. წაქედი იცავ! შენ მმა არ დაინდე და ქვეყანას დაინდობ? შიო, გაბრუნდით საქართველოში, ნუ გაახარებთ იესეს!

ბ ა რ ძ ი მ ი. საბა ბატონო, რა გემართებათ? (ნათდება).

ს ა ბ ა. სადა ვართ, ასტარასანში თუ საქართველოში?

ბ ა რ ძ ი მ ი. მოსკოვში ვართ, საბა ბატონო?!

ს ა ბ ა. მოსკოვში რა გინდა, რისთვის მოვედი?

ბ ა რ ძ ი მ ი. როგორ თუ რისთვის?! სულთანის ლაშქარმა რომ დაეპყრება და თბილისში ტახტზე იყეს დასვა, მეც იქნებ ჩაბრუნდებოდა მალე რუსეთისკენ გამოსვლა. თვითონ ასტარასანში შეჩერდა, მე და შენ კი პეტრე დიდთან უფრინებდეთ ვამოგზავნა. მოსკოვში გზად შეჩერდით. რა გემართება, საბა? (საბა გაშტერდა, თითქოს რაღაცას იფრინებო). საბა, რა მოვლის? (დაბნეულა. ფარდის მიღმა აიღანდა ომანა, მან დაუღუღული სიკვდილი-სიკვდილი შემოიყვანა).

ს ა ბ ა. ომანა, ეს ის წყვილია, კოცონთან წუთისოფლის კალო რომ გააღვიწიო?

მ ო ა მ ა. წუთისოფელი იცვლება და მისი გამლენჯავიც. (სიკვდილი იქცა იესეც, სიკვდილი — მახარეც).

ი ე ს ე. (ხმალს შემართავს. მხარში ამოუდგებიან რუკა და ხანანა) ახლა კი აუკრებ ანდერძს, მომეციეთ! (საბას დეობაობობს ხარხარით).

მ ა ხ ა რ ე. სად მიხვალ, პირსავო?

ი ე ს ე. საბას სიკვდილის წაასღებად.

ს ა ბ ა. დააგვიანდა, სხვამ წაიღო უკვე!

ი ე ს ე. ვინ?

მ ა ხ ა რ ე. ჩვენი თანა ხალხმა! (ხმალს შემართავს. მხარში ამოუდგებიან ომანა და ლევისო). სიკვდილიმდე ყველა ცოცხლობს, საბა კი სიკვდილის შემდეგაც იცოცხლებ!

ღ ვ თ ი ს ო. შესაძლოა, კაცთა გამოვინილი ღმერთი მოკვდეს, საბას კი სიკვდილი არ უწერია! მარად იცოცხლებს!

მ ა ხ ა რ ე. როგორც სიყვარული! (გამიართება სიკვდილი-სიკვდილის ჭიდილი. ისინი ბრძოლით გადიან).

დ ა რ უ ჯ ა ნ ი. (აიღანდა) საბა ბატონო, მავნი შენი ჩიულნი გულზე მალამოდ დამეფინა, შენ კი უცხოეთში ვინ დაიჭირებ?

ს ა ბ ა. ჩემი ცრემლი რა მოსაგონებელია. მავატეც, დარეჯან, ვერ გადავარჩინე.

დ ა რ უ ჯ ა ნ ი. ასე სჯობს. ჩემი სიცოცხლე იესუს ხელ-სიკვდილზე უარესი იყო.

ს ა ბ ა. თამარი სადღა, აღარ ვგაონდები?

თ ა მ ა რ ი. სულხან, ვერ მხედავ? (დარეჯანი თანდათან მიიშალა, მის ადგილზე თალხუკაბიანი თამარი აიღანდა). სულხან! ეს ჩემი სული უხმობს შენს სულს!

ს ა ბ ა. ჰაუუ! რა შორსა ხარ, თამარი?!

თ ა მ ა რ ი. მალე ერთად ვიქნებით. აპა, (აწვილის სანთლის) ბეწავს გზას გაიჩინათებს!

ს ა ბ ა. შენი სანთელი ჩემს გულში არ ჩამქრალა, არა! გასხოვს, ვაჩინო რომ დავიწყრეთ?

თ ა მ ა რ ი. საბა მითელი ქვეყანა და მარადისობა ჩვენი გვექონს! (გამოჩნდება საქორწინო კაბით, გვირგვინ-დადგული, შეენის მხსნელი ნაწნავები).

ს ა ბ ა. თამარ, ეს სუდარა თუ საქორწილო კაბა?

თ ა მ ა რ ი. ორივე. განა სუდარაც საქორწილო კაბის ფერი არ არის? დღეს ჩვენი ქორწილია. (ისმის საქორწილო კაბობა). თამარ!

ხ მ გ ე ა. შეაბნელები უკუნეთი უკუნისამდე, ამინ, ამინ, ამინ!

ს ა ბ ა. მოვიღიარ შენთან, მოვიღივარ! (საბა და თამარი ბრმებოვით ხელგაშვებულნი ერთმანეთს უახლოვდებიან). თამარ!

თ ა მ ა რ ი. სულხან! (ის-ის არის, საბას უნდა შეხედეს). მ ა ხ ა რ ე ს ხ მ ა. ჰეი, ვინ ხარ ჩრისკაინი, მომეგვილო! (საბა შედგება და მასხარის მთავარად. თამარი თავს შუუხსარად თახრის და თანათან გაუჩინარდება. საბა შემობრუნდება იქით, საიდანაც მასხარეს ხმა შემოესმა.)

ლაშქო ჩანს ცეცხლმოკიდებული თბილისი. კანტი-კუნტაღ იხივრან.

ყ ა მ ა რ ი ს. ხ მ ა. პაუზ, მასხარეი!

მ ა ხ ა რ ე ს ხ მ ა. აჰო, ყამარ ქალო! (ომანას მოსვას დაპყრობილი ღვთისო. დაჭრილი წყაიქა).

თ მ ა ნ ა. ღვთისო?! რა მოგივიდა, ბიჭო, აღეძი!

ღ ვ თ ი ს ო. ომანა, მონი, გვედებინა... შეიდი ურჯულო და ვაგონი, მერევე შურგემი გამიყარა ხანჯალი... ერთობ ცოტა ვართ ქართველები, მტერი ბევრი გყავს... დაბამდა? ველარ ვხედავ ვერაფერს... ეჰ, მწარია... საი-ქიო მაინც მწამდეს... აჰ ვერ გავისბარე, იქ მაინც მე-გულმოდულს რამე... დავიჯერო, არაფერი არ არის?

თ მ ა ნ ა. არის საიქიო. ღვთისო, არის... იქ სხვა სიოც-სილა... დაჯერე, ახლა მაინც დაჯერე და ირწუნე...

თ ა თ ი ს ო. ეჰ, ნიკაიე შენ, რომ გე ვაწმან...

თ მ ა ნ ა. შენც იწამე.

ღ ვ თ ი ს ო. გვიანია... ველარაფერს ვხედავ... მზე ჩავიდა, თუ... ეჰ, რას ვინაზობ... ომანა, შენ იცოვრლე დიდხანს და მე სიციფხლოდ ისიც მეცოვარ, ბიჭო. ვიცი, სიციფხლოდ არ დამივიწყებ, ჰოდა, სანამ ვინმის ზამახსოვრები, მეც ვიცოცხლდება ვივლი ქვეყანაზე... საბა ცოცხალაო!

თ მ ა ნ ა. იბრძებს... ისევ იბრძებს... ვაიმე, რა გენა, რომ ვერაფრით გშავილი ვაიმე!

ღ ვ თ ი ს ო. მშვიდობით... (მკლავი კლდესზე ჩამოუვარდა მოწყვეტილობით).

თ მ ა ნ ა. ოათისო, ჩემო ღვიძლო ძმაო, ჩემო ჭირის მო-ზარეო! ამირიდან ვიოხს გაეყუო ჩემი ჭირ-ვარამი? ვაიმე! გვიღველეო, ვინა ხართ ჩრისკაინი! (ომანა ოათისონ აიკიდებებს და მიდის. ისმის ბრძოლის ყივი-ნა. დაჭრილი მასხარე ხმლით მისდას ოსმალის მარჯვნიდან ანარქიული გადმოუხტება, მარაზნიდან — ოლე-კი. ერთი ბრძოლის სამს. მტერთა შობახილები: „ეხლა აი ვიღარ გადამირჩები, გურჯო!“ „აჰა, ბნელდება შენი მზე!“ მასხარე, რომელიც ოსმალში შურვიდან დას-ჭრა, იბრძვის ხან ზეზე, ხან ჩაჩოქილი).

მ ა ხ ა რ ე. ჰე, ჰოი, ქართველებო, მომეგვილო! (ბრძოლით გადის. ისმის ორმხრივი ყივიანი: ვამა და ლეშმანთა შეძახილი, დაღა-ზურნის ხმა და შადიანი ერთმანეთის

უვიბრება. ყამარს ცალ ხელში დაფლეთილი დროშა უჭირავს, მთრები — ხმალი. ასე იბრძებიან. ხალხს შემოსვას დატრლი მახარე, ყამარი უკუნის).

ს ა ბ ა. მასხარე, ეს რამდენი ჭრილობა გაქვს?

მ ა ხ ა რ ე. ნუ გომინათ, გააჭარბე. ვერ მატრონი და ქო-მაგი არ გამოთლელია. (საბა მასხარეს ჭრილობებს უხე-ვებს, შოი ემხარება, ყამარიც). ვიდრე შე ხალხი იყო-ცხლები, შე არ მოვეკვდები. წადი, საბა, შენს გზას ეწე!

თ მ ა ნ ა. სახლნო, სენა იყოს და გატონება!

ს ა ბ ა. (ბრძოლაში შედგება) ქართველებო, აქაოდა, საქარ-თველო ღამაჰი და მითთათაო, ყველა ჩვენს მიწა-წყალს ეპოხინება, გადამიბოლო ჩვენს მიწაზე აღარ ვვაყენებს. სამხრეთის ქაყანები უმოწყალოდ გადა-გვიტყონენ და ვახანავ მივამ დახმარების სათხოვე-ლოდ რუსეთის ხელმწიფისთან წასვლა გადაწყვიტა. მერე მივყავი. ამ ერთ ბოსსაც ვცდი. გულაურტქელნო ქართველებო, თქვენი აუთისა და ხმლის იმდით ვკო-ვაბთ საქართველოს. დაიკავით, უმატრონი და შეინა-ხეთ! მთა თქვენიან მთალოდ ჭირსა და ლხინში. თუ რამ ვილაგო და დასაფრეო, სოთ შენს ყანებში მოვიმე-რავორც ფოტკარი თაფლს აკროვებს, ვერ ვაპო-ვებთ თქვენი სიბრძნეს და, აბა, წიგნებად აიხნელს თაინედა აიბრუნებთ. (წიგნებს გადასცემს). ჩართულ სამკვიდროში გაჭიდითი ჩემი ფარ-ჯაფშანი, ხმალია და სატკივარიც თაინეთის დამილოცინა! (გადაცემს) ჩრდილოეთში სამშვიდობოდ მივდივარ. საბრძოდ აი არა. ნუ სტორი, ყამარ, ნუ სტორი, ხალხნო, ცრემ-ლით ჩვიანს ყანა-ვენანი არ აყავდება, აჩვ ციხთა დღუბთი შოკვრის, ციკვლის კი ჩაჭრება კარა! იხნი-ვით და მოუარეთ (მასხარე უჩვენებს) ამ მომსახეთი დაჭრილი, მარამ მუდამ გულმკვიცი საქართველოს! მშობიობით! (გრძელდ ზოხს დაიჭერს და წასვლას აპი-რებს).

მ ა ხ ა რ ე. საბა, ვიცი, ჩემი დართი მიყავება, ჰოდა, იმიდიც ისაგულე: ბიერი იარა მომიშუშობია და ხალხის მალამთ ამ ჭრილობებსაც მომიჩინეს. (მღერის).

კოლეცა დაზარდებთან ალგობს ლეკვები მგლისანი, ისე აბა ამოწყდებანა, გააჭარბე შუამონ მტრისანი!

სახლს მიმავალი საბა თანდათან მალდება და შემდეგ ციხურე გზაზე მიდის.

ხ ა ლ ხ ი. გზა მშვიდობისა, სულხან-საბა! (სიმღერა გრძელდება).

ს ა ბ ა. (მალღობზე შედგება და გაუჩინარდება. შემდეგ სკენის მთელ სიმაღლესზე ისევტება მისი ჩრდილი. იგი ხალხს ჯარის გაყასხავს და დალოცავს. საბას ხმას ცა და მიწა ექოსავით ამრავლებენ) ზენაარსო, ამირითან მაინც ვამორე საქართველოს სისხლს წვი-მები, რბევა და განადგურება! ჩვენს უკან, ომირთონ ჩანს, ქართველთა ჩვეყანაში უკეთესობა შეიქმნას!

ხ ა ლ ხ ი. ამინ! (ცა მიწაზევე ამბრუნებს მიწიდან ვაში ასულ მშავარ სიმღერას და ზარების გუგუნს). ამინ, ამინ, ამინ!

ՅՈՆՆԱՆ ԶՆ ՅՈՆ ԵՎ ՈՆ?

«САБЧОТА ХЕЛОВНЕБА»

№ 2, 1972

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ,
НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
КУЛЬТУРЫ ГРУЗИНСКОЙ ССР

ЮБИЛЕЙ ПРОСЛАВЛЕННОЙ ГАЗЕТЫ

27 декабря 1971 года в Тбилиском Государственном театре оперы и балета им. З. Палиашвили состоялось юбилейное заседание, которое было посвящено 50-летию со дня основания органа центрального Комитета Коммунистической партии Грузии, Верховного Совета Грузинской ССР и Совета Министров Грузинской ССР — газеты «Коммунисти».

Праздничное заседание вступительным словом открыл секретарь Центрального комитета Компартии Грузии М. Гогичайшвили. Прославленную газету поздравил с юбилеем кандидат в члены Политбюро Центрального Комитета КПСС, секретарь Центрального Комитета Коммунистической партии Грузии В. П. Мжаванадзе. Он

же ознакомил присутствующих с приветственным письмом Центрального Комитета Коммунистической партии Грузии, Президиума Верховного Совета Грузинской ССР и Совета Министров республики редакции газеты «Коммунисти».

С докладом о 50-летию газеты «Коммунисти» выступил ее редактор Д. В. Мchedlishvili.

На юбилейном вечере с приветственными речами выступили редакторы союзных и республиканских газет из различных уголков Советского Союза, рабочие и сельские корреспонденты, деятели науки и культуры.

В редакционной статье рассказано о юбилейном заседании посвященном 50-летию газеты «Коммунисти» и о полувековом юбилее прославленной газеты.

О СОСТОЯНИИ И МЕРАХ УЛУЧШЕНИЯ ОХРАНЫ ПАМЯТНИКОВ КУЛЬТУРЫ

Бюро Центрального Комитета Коммунистической партии Грузии рассмотрело вопрос «О состоянии и мерах улучшения охраны памятников культуры на территории Грузинской ССР».

Бюро Центрального Комитета Коммунистической партии Грузии приняло развернутое постановление о мерах по улучшению и уходу за памятниками культуры.

В журнале печатается это постановление.

НАГРАЖДЕНИЯ

Указом Президиума Верховного Совета Грузинской ССР от 31 декабря 1971 года за долголетнюю

и плодотворную работу в органах печати и в связи с основанием органа Центрального комитета КП Грузии, Верховного Совета Грузинской ССР и Совета Министров Грузинской ССР газеты «Коммунисти» было присвоено почетное звание «заслуженный работник культуры» группе журналистов и работникам типографии.

Многие работники редакции газеты «Коммунисти», издательства и типографии ЦК КП Грузии были награждены почетными грамотами Президиума Верховного Совета Грузинской ССР.

НА ДЕТСКОЙ ВЫСТАВКЕ

Недавно в Тбилисской Государственной картинной галерее состоялась выставка детских работ, которая вызвала большой интерес как у детей, так и у взрослых.

Автор рассказывает о работах, представленных на выставке.

Джибо Ломашвили

К ПОДЪЕМУ ГРУЗИНСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

В нашей стране в результате проведения ленинской национальной политики неуклонно развивается национальная по форме и социалистическая по содержанию культура.

В статье рассказывается, как на основе экономического и технического прогресса в нашей республике за последние десятилетия быстро развивалась и достигла больших успехов грузинская национальная культура.

Элдужа Амашукели

В ГЛАЗАХ У ВЕНГЕРСКИХ СКУЛЬПТОРОВ

В августе прошлого года по решению секретариата Союза художников СССР группа советских скульпторов побывала в Венгерской Социалистической Республике. Среди них находился автор статьи. Он рассказывает о развитии современной венгерской скульптуры и касается творчества известных венгерских скульпторов И. Кереку, А. Макриси, И. Шомоди, И. Ниши и др., аналитически рассматривает тенденции, характеризующие современное венгерское пластическое искусство.

Флора Хорава

БОЛЬШОЙ ТВОРЕЦ

Статья посвящена известному советскому писателю и драматургу Г. Мдивани, показана та роль, которую он играет в деле развития советской театральной и кинодраматургии. Автор подчеркивает замечательные человеческие качества и талант писателя, которые принесли Г. Мдивани всеобщее уважение и любовь.

НА КОНЦЕРТЕ НИНО ЧИРАКАДЗЕ

Недавно в Концертном зале филармонии состоялся концерт молодой пианистки Нино Чиракадзе. В ее исполнении прозвучал Первый фортепианный концерт Брамса. В концерте участвовал Государственный симфонический оркестр под управлением заслуженного деятеля искусства Грузии Дж. Гогиели. В статье приводятся впечатления о концерте.

Георгий Церетели.

МЕТР И РИТМ В ПОЭМЕ РУСТАВЕЛИ «ВИТЯЗЬ В ТИГРОВОЙ ШКУРЕ»

Исследователи, касающиеся вопросов стихосложения «Витязя в тигровой шкуре», как правило, брали за основу анализа такие единицы (хорей, дактиль, второй педон и т. д.), которые характерны для классической (греческой) метрической системы и которые не имеют никакого отношения к стиху Руставели.

По этой причине до сих пор не было замечено, что просодия «Витязя в тигровой шкуре» в основном опирается на пропорцию «золотого сечения» (sectio aurea) (863 строфы из общего числа в 1587 строф), а в другой своей части (723 строфы) построена по принципу эквивалентной или (по терминологии Г. Вейля) геральдической симметрии в пределах одного и того же метра.

Обнаружение «Золотого сечения» или «Божественной пропорции» в грузинской поэме ставит по новому вопрос о ритмической структуре стиха Руставели, а значение ее автора в истории развития поэзии представляется совершенно исключительным.

Георгий Гогичадзе

ОТВЕТ НИКОЛАЮ ЧИАУРЕЛИ

В журнале «Сабчота хеловნება» № 8 за 1971 год была опубликована критическая статья Н. Чаурели «О взымонянии грузин-

რატული
პაპი ლევ X კარდინალეზით

ской речи и песни» на книгу Г. Гогичадзе «Фонетические особенности грузинского языка и постановка песенного голоса». Данная статья является ответом Г. Гогичадзе на статью Н. Чиаурели, в которой автор обосновывает правильность выдвинутых им положений.

Александр Сигуа

УЧЕНЫИ И ГРАЖДАНИИ

В статье описан творческий путь и связь с известными представителями искусства дочери известного грузинского деятеля Нико Николадзе — заслуженного деятеля искусств, профессора Русудан Николадзе. Помимо этого,

А. Сигуа рассматривает отдельные моменты деятельности членов семьи и близких родственников Нико Николадзе.

Нино Чихладзе

**ДЕСЯТКИ ЛЕТ В
КИНОИСКУССТВЕ**

Интересный путь прошел в искусстве актер и режиссер Виктор Чанкветадзе. Он с детства приобщился к сцене. По его инициативе часто собиралась молодежь и на собственные средства устраивала спектакли.

Работа В. Чанкветадзе особенно плодотворной была в кино. Он является актером, режиссером, ассистентом режиссера, художником, гримером, автором сценария художественного фильма «Нино».

Этери Цицишвили

ДИЗАЙН И ЧЕЛОВЕК

В 1957 году по инициативе американских дизайнеров, общества художников и дизайнеров производственной промышленности Великобритании и института технической эстетики Франции был основан международный совет организации художественного конструирования. По решению этого совета раз в два года созывается конгресс Всемирного совета. До сегодняшнего дня было проведено 6 конгрессов. Международный совет организации художественного конструирования ведет многообразную и интересную деятельность, в него входят 57 организаций из 49 стран.

ნაზი კილასონია

**КРАСКИ, ХАРАКТЕРЫ,
НАСТРОЕНИЯ**

В статье рассказывается о работах грузинских женщин-художниц.

Автор рассматривает работы Елены Ахвледиани, Екатерины Багдавадзе, Вермишевой-Киласонидзе, Петриковской, Бажбеук-Меликовой, Макашвили и др. и дает оценки своеобразному творчеству каждой из них.

Александра Тондзе

ЖИЗНЬ МОСЕ ТОНДЗЕ

В статье рассматриваются значительные эпизоды жизни и творчества известного художника Мосе Тондзе.

Автор (дочь художника) старается глубоко проникнуть в характер и природу личной и общественной деятельности художника.

Одновременно в статье ведется интересный рассказ о подотках замечательного художника, раскрывается чем было обусловлено создание того или иного произведения.

Автор статьи особое внимание заостряет на высоких качествах

личности художника — его человечности, жизнелюбия и высокой гражданственности.

Иван Мчедlishvili

**БОРЖОМСКИЙ НАРОДНЫЙ
ТЕАТР**

Боржомский народный театр начал свое существование с 1908 года. С тех пор он прошел большой творческий путь. В дни Отечественной войны театр устраивал представления в госпиталях, на предприятиях, в колхозах.

В статье И. Мчедlishvili рассказывается о работе театра и его творческих связях с трудящимися.

Автор делает вывод, что роспись Сафарского храма Св. Саба представляет собой один из интереснейших памятников и по сюжетному построению и по мастерству исполнения.

Лейла Звиададзе

**ИНТЕРЕСНОЕ МЕРОПРИЯТИЕ
В ДОМЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО
ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ**

15 ноября 1971 года в актовом зале дома художественного воспитания члены театральной секции и юные любители театра устроили разбор спектакля театра им. Марджанишвили «Не бойся, мама!»

В разборе приняли участие постановочный коллектив спектакля и учащиеся.

Георгий Хуцишвили

**НЕСКОЛЬКО ЗАМЕЧАНИЙ
К СТЕННОЙ РОСПИСИ
САФАРСКОГО МОНАСТЫРЯ
СВ. САБА**

В статье автор описывает роспись Сафарского монастыря им. Св. Саба. Рассматривает политико-экономические условия тогдашней Грузии.

Особое внимание уделяет нескольким фрескам, которые по мнению автора, схожи с фресками Зарзма XIII в. и Ифрара XI в.

Акакий Гецадзе

**СУЛХАН-САБА
(пьеса)**

Историческая драма Акакия Гецадзе «Сулхан-Саба» рассказывает о жизни Грузии в начале XVIII века, когда Иран и Турция протягивали руки к ослабшей в битвах с завоевателями Грузии. Главный герой пьесы — Сулхан-Саба Орбелиани — мудрец, дипломат, писатель и общественный деятель, который в поисках лучшей судьбы для Грузии объездил Иран, Европу, умер он в России.

საგჳოთა სილოვნება

№ 2, 1972

ზინაარსი

კულტურის ძეგლთა დაცვას შეუწელებელი უხრად- ღება!	4
დაეკიდობა	5
სახელმწიფო ბაჳეთის იუბილე	6
ბავშვთა ნაშუადღავის ბავშვმანაჳ	17
ჯიბო ლომიშვილი — ძარბაზი მრგვლი კულტურის აღმავლობისათვის	23
ელგუჯა ამაშუკელი — სტუმრად უნგრეთ მომანდაკიებთან	25
ფლორა ხორავა — ღიმი შემოქმედი	29
ენო ჰირაკაძის კონცერტი	31
გიორგი წერეთელი — მხატრი ღა რიტმი ჰეზნისტაქონსანი	33
გიორგი გვაიჩაძე — აასუნი ნიკოლოზ ჰირაღელს	57
ალექსანდრე სიგუა — მინიერი ღა მთალაღი	60

ნინო ჩიხლაძე — ათეული ჳღატი კინოხელოვნებაში	65
ფიტი ციციშვილი — ღიხანი ღა ალაღიანი	69
ნაზი კოსთონია — ფიღბი, ხასიანი, ბანაშობა	73
ალექსანდრა თოიძე — მოსე თორიის ცხოვრება	75
ივანე მჭედლიშვილი — ბორჯომის სახალხო თეატრი	78
გიორგი ზუციშვილი — რამდენიშა შინიშენა საფარის საბას ტაჳის კედლის მხატვრობა	81
ლილია ზეილაძე — სანიმდარხო ლინისძეა ბავშვთა მხატვრული აღწ- რის სახლოში	85
აკაკი გეწაძე — სულხან-საბა (პიესა)	87

ნო მერსია: 2 — ა. ციხელაშვილი — „1921 წელი თბილისში“; 3 — შ. ებანიძე — „სადღევროლო“; 4-12 — გზეთ „კომუნისტს“ 50-ე წლისთავის აღსანიშნავი იუბილესადმი მიძღვნილი ფოტოები მ. ბაბოვის ღა ბ. შუგინელის; 8-12 — გზეთ „კომუნისტს“ რედაქტორთა ფოტოსურათები; 16 — ა. ციხელაშვილი „1921 წ. კომკავშირელები“; 17-21 ბავშვთა ნახატები რუსუბოლოვრ გამოფენაზე, ფოტოები — მ. ბაბოვის; 25 — ელგუჯა ამაშუკელი უნგრეთ მოქანდაკეებთან ერთად; 26-28 — უნგრეთ მოქანდაკეთა ნაშუეერები. აგაქმონ მაკრის — კომპოზიცია „მუთაბუზუნის შემორიღლერი კომპოქსისათვის“, იშტან ტარი — „გოგონა“ (ბრინჯაო), მოქანდაკე იენე კერენი, შანლორ კიში — „ვიტას დამცელები“ (ფრაგმენტი), იენე კერენი — ტახანის აღევორია“ (ბრინჯაო); 29 — გ. მღივანი ღა ვიტორიო დე სიკა; 30 — გ. მღივანი ღა ჩეხარე მავტინი; 31-32 —

ნინო ჳირაკაძის კონცერტი, ფოტოები — მ. ბაბოვის; — რუსულან ნიკოლაძე; 60 — თაჳარ, გიორგი ღა რუსულან ნიკოლაძეები 1904 წ.; 64 — ე. კანდელავი თავისი ნაშუეერების გამოფენაზე; 65 — ე. კანკეაძე; 66-68 — ე. კანკეაძე კინოფილმებში „ქალიშვილი გაღმიდან“, „ამოკი“, „ისიკარა“; 72 — საქართველოს სსრ ღა საქართველოს კომპარტის 50 წლისთავისადმი მიძღვნილი გამოფენიდან ლ. გულიშვილი — „შუევაბუღლები“; 76 — მ. თოიძე — გოგის პორტრეტი; 79 — მ. თოიძე — „პეიზაჳი“; 81-82 — საფარის წმინდა საბას ტარის ფრესკები; 84 — საქართველოს კომკავშირის 50 წლისთავისადმი მიძღვნილი გამოფენიდან: რ. თორღა — „ახალგაზრდა არქიოლოგები“; 85 — დისპუტის მონაწილენი სექტაკლ „ნუ გეშინია დღეს“ განხილვაზე; 86 — მყურეხელთა დარბაზში; 87 — აკ. გეწაძე; 112 — ეისი ღა ეინ არს?

მორიგე ნომერზე გიჳი ბარამიძე.
მხატვრული რედაქტორი ალექსი ბალაზუანი.
კონტროლორი-კორექტორი ვანდა ხახუბაშვილი.

ხელმოწერილია დასაბუქლად 3/11-72 წ. უე 01737.
შუკე: 4385. ტირაჳი 6.000. ფიზიკური ნაბუქლ ფურცელი 15
სააღრიცხო-საგამომცემლო თაბასი 10.75 ფასი 1 მან.

საქართველოს კ ცენტრალური
კომიტეტის გამომცემლობა.
თბილისი, 1972.
რედაქციის მისამართი: თბილისი, მარჯანიშვილის 5, ტელ. 95-10-24, 95-53-39.

საქართველოს კ ცენტრალური კომიტეტის
გამომცემლობის სტამბა.
თბილისი, ღღინის ქუჩა, № 14, ტელ. 98-93-59.

საბჭოთა ხელოვნება

Журнал выходит
с 1921 года

СОВЕТСКОЕ ИСКУССТВО

№ 2, 1972

СОДЕРЖАНИЕ

О СОСТОЯНИИ И МЕРАХ УЛУЧШЕНИЯ ОХРАНЫ ПАМЯТНИКОВ КУЛЬТУРЫ	4
НАГРАЖДЕНИЯ	5
ЮБИЛЕИ ПРОСЛАВЛЕННОЙ ГАЗЕТЫ	6
НА ДЕТСКОЙ ВЫСТАВКЕ	17
Джибо Ломашвили — К ПОДЪЕМУ ГРУЗИНСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ	23
Элгуджа Аماشукели — В ГОСТЯХ У ВЕНГЕРСКИХ СКУЛЬПТОРОВ	25
Флора Хорава — БОЛЬШОЙ ТВОРЕЦ	29
НА КОНЦЕРТЕ НИНО ЧИРАКАДЗЕ	31
МЕТР И РИТМ В «ВИТЯЗЕ В ТИГРОВОЙ ШКУРЕ» Георгий Гогичадзе —	33
ОТВЕТ НИКОЛАЮ ЧИАУРЕЛИ	57
Александр Сигуа — УЧЕНЫЙ И ГРАЖДАНИН	60

Нино Чихладзе — ДЕСЯТКИ ЛЕТ В КИНОИСКУССТВЕ	65
Этери Цицишвили — ДИЗАЙН И ЧЕЛОВЕК	69
Нази Киласония — КРАСКИ, ХАРАКТЕРЫ, НАСТРОЕНИЯ	73
Александра Тондзе — ЖИЗНЬ МОСЕ ТОНДЗЕ	75
Иван Мчедlishvili — БОРЖОМСКИЙ НАРОДНЫЙ ТЕАТР	78
Георгий Хуцишвили — НЕСКОЛЬКО ЗАМЕЧАНИЙ К СТЕННОЙ РОСПИСИ САФАРСКОГО МОНАСТЫРЯ СВЯТОГО САБА	81
Лейла Звиаддзе — ИНТЕРЕСНОЕ МЕРОПРИЯТИЕ В ДОМЕ ХУДОЖЕ- СТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ	85
Акакий Генцдзе — СУЛХАН-САБА (ПЬЕСА)	87

В номере: 2 — А. Цихелашвили — «1921 год в Тбилиси»; 3 — Ш. Эбапоидзе — «За здравие»; 4-12 — фотохроника, посвященная 50-летию юбилею газеты «Коммунисти» М. Бабова и П. Шевченко; 8-12 — фотоснимки редакторов газеты «Коммунисти»; 16 — А. Цихелашвили — «Комсомольцы 1921 года»; 17-21 — На республиканской выставке детских работ, фото М. Бабова; 25 — Элгуджа Аماشукели вместе с венгерскими скульпторами; 26-28 — Работы венгерских скульпторов. Агамемнон Макрис — композиция «Для комплекса Маутхаузеновского мемориала», Иштван Тар — «Девочка» (Бронза), скульптор Иен Керен, Шандор Киш — «Защитники Виты» (фрагмент); Иен Керен «Тиханская аллегория» (бронза); 29 — Г. Мдивани и Виторио де Сика; 30 — Г. Мдивани и Чезаре Дзаватини; 31-32 — На

концерте Нино Чиракадзе, фото М. Бабова; 59 — Русудан Николадзе; 60 — Тамар, Георгий и Русудан Николадзе в 1904 г.; 64 — Вл. Капделак на выставке своих работ; 65 — В. Чанквастеле в кинофильмах: «Девушка с того берега», «Амоки», «Цискара»; 72 — Из выставки, посвященной 50-летию Грузинской ССР и ее Компартии — Л. Гудиашвили — «Влюбленные»; 76 — М. Тондзе — «Портрет Гоги»; 79 — М. Тондзе — «Пейзаж»; 81-82 — Фрески сафарского монастыря святого Саба; 84 — Из выставки, посвященной 50-летию комсомола — Р. Тордия — «Молодые археологи»; 85 — Участник диспута на разборе спектакля «Не бойся, мама!»; 86 — В зрительном зале; 87 — Ак. Генцдзе; 112 — Чье произведение и кто изображен?

Гл. редактор Отар Эгадзе. Редакционная коллегия: Шалва Амранашвили, Гела Бандзеладзе, Карло Гогодзе, Дмитрий Джанелидзе, Алексей Мачавариани, Натела Урушадзе, Ванო Цулукидзе.

Издательство ЦК КП Грузии. Тбилиси, 1972.

Типография издательства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина, 14, тел. 93-93-59.
Адрес редакции: Тбилиси, ул. Марджанишвили, 5
Тел. 96-10-24, 95-53-39.

SABCHOTA KHELOVNEBA

Founded
in 1921

SOVIET ART

№ 2, 1972

CONTENT

ON THE CONDITIONS OF THE CULTURAL MONUMENTS AND THE MEASURES OF IMPROVEMENT OF THEIR GUARD	4	Alexandre Sigua - SCIENTIST AND CITIZEN	60
DECORATION	5	Nino Chikhladze - HONOURED CINEMA WORKER	65
JUBILEE OF THE GLORIOUS NEWSPAPER «KOMUNISTY»	5	Eter Tsitsishvili - DESIGN AND A MAN	69
AT THE EXHIBITION OF CHILDREN PAINTINGS	17	Nazi Kilasonia - COLOURS, CHARACTER, MOOD	73
Jibo Lomashvili - FOR THE FURTHER DEVELOPMENT OF THE GEORGIAN NATIONAL CULTURE : : :	23	Alexandra Toidze - THE LIFE OF M. TOIDZE	75
Elguja Amashukeli - WITH THE HUNGARIAN SCULPTORS	25	Ivane Mchedlishvili - BORJOMY PEOPLE'S THEATRE	78
Flora Khorava - GIORGI MDIVANY	29	Giorgi Khutishvili - SOME NOTES ON THE PAINTING OF SAPARA ST. SABA TEMPLE	81
AT THE CONCERT GIVEN BY NINO CHIRAKADZE	31	Leila Zviadadze - INTERESTING MEASURES AT THE HOUSE OF THE ARTISTIC EDUCATION OF CHILDREN	85
Giorgi Tsereteli - RHYTHM AND METRE IN THE POEM «THE KNIGHT IN THE TIGER'S SKIN» BY SHOTA RUSTAVELI	33	Akaki Getsadze - «SULKHAN-SABA ORBELIANI» (a play)	87
Giorgi Geguchadze - ANSWER TO NICOLOZ CHIAURELI	57		

Pages: 2 - «Tbilisi in 1921» by A. Tsikhelashvili; 3 - «A Toast» by Sh. Ebanoidze; 4-12 - Jubilee of the newspaper «Komunisty»; 8-12 - Editors-in-chief of the «Komunisti» in different times; 16 - «Komsomols in 1921» by A. Tsikhelashvili; 17-21 - At the republican exhibition of children paintings; 25 - Elguja Amashukeli with the Hungarian sculptors; 26-28 - Works of the Hungarian sculptors: composition «For the Memorial Complex» by A. Makriss; «A Girl» ((Bronze) by I. Tar; sculptor I. Keren; «Defenders of Vita» (fragment) by S. Kish; «Tikhar Allegory» (bronze) by I. Keren; 29 - Giorgi Mdivany and Vittorio De Sica; 30 - Giorgi Mdivany and C. Zavattini; 31-32 - Nino Chirakadze at her concert; 59 - Rusudan Nicoladze; 60 - Tamar, Giorgi

and Rusudan Nicoladze in 1904; 64 - VI. Kandelaki at the exhibition of his works; 65 - V. Chankvetadze; 66-68 - V. Chankvetadze in the Georgian films; 72 - From the exhibition devoted to 50 years anniversary of the Georgian SSR and the Communist Party of Georgia: «The Lovers» by L. Gudishvili; 76 - «Portrait of Gogi» by M. Toidze; 79 - «Landscape» by M. Toidze; 81-82 - Frescoes of Sapara St. Saba Temple; 84 - From the exhibition devoted to 50 years anniversary of the Georgian Kemsomol: «Young Archaeologist» by R. Tordia; 85 - Public debate on the performance «Don't Worry, Mothers»; 86 - In the spectator hall; 87 - Ak. Getsadze; 112 - Whose the picture is and who is on it?

SOCIAL-POLITICAL, LITERARY-ARTISTIC AND SCIENTIFIC-THEORETICAL MONTHLY ORGAN OF THE MINISTRY OF CULTURE OF GEORGIAN SSR.

Editor-in-Chief Otar Egadze. Editorial staff: Shalva Amiranashvili, Gela Bandzeladze, Karlo Gogodze, Aleksi Machavariani, Natela Urushadze, Dimitri Janelidze, Vano Tsulukidze.

Lenin Street, 14, Tbilisi, Georgian SSR. 93-93-59;
Address of editorial office: Marjanishvili, 5. tel. 95-10-24 95-53-39

SABTSCHOTHA CHELOWNEBA

Erscheint
seit 1921

SOWJETKUNST

№ 2, 1972

INHALT

BEACHTET DEN SCHUTZ DER KULTURDENK- MÄLER!	4
DIE BELOHNUNG	5
JAHRESTAG DER RUHMVOLLEN ZEITUNG	6
AUF DER AUSSTELLUNG VON KUNSTERZEUGNIS- SEN DER KINDER	17
D.shibo Lomaschwili - ZUM AUFSCHWUNG DER GEORGISCHEN NATIO- NALEN KULTUR	23
Elgudsha Amaschukeli - ZU GAST BEI DEN UNGARISCHEN BILDHAUERN	25
Flora Chorawa - EIN GROSSER SCHÖFFER	29
AUF DEM KONZERT VON NINO TSCHIRAKADSE	31
Georg Zereteli - RHYTMUS UND MAß IM «RECKEN IN TIGER- FELL»	33
Georg Gogitschadse - ANTWORT AN NIKOLAUS TSCHIAURELI	57

Alexander Sigua - BÜRGER UND WISSENSCHAFTLER	60
Nino Tschichladse - JAHRZEHNTE IN DER FILMKUNST	65
Ether Zizischwili - DESINER UND MENSCH	69
Nasi Kilasonia - FARBEN, CHARAKTER UND STIMMUNG	73
Alexandra Thoidse - LEBEN VON MOSE THOIDSE	75
Johann Mtschedlischwili - VOLKSTHEATER IN BORSHOMI	78
Georg Chuzischwili - EINIGES ÜBER DIE WANDMALEREI DES HEI- LIGEN SABAOT-KLOSTERS	81
Leila Swiadadse - EINE INTERESSANTE VERANSTALTUNG IM HAUSE DER JUGENDERZIEHUNG	85
Akaki Gezadse - SULCHAN-SABA (EIN BÜHNENTÜCK)	87

In der Nummer der Zeitschrift: 2 - Zichelaschwili - 1921 in Tbilissi. 3 - Sch. Ebanoide - «Trinkspruch». 4-12 - Fotos zum 50. Jahrestag der Zeitung «Kommunisti». 8-12 - Fotos von Redakteuren der Zeitung «Kommunisti». 16 - A. Zichelaschwili «Komsomolzen im Jahre 1921». 17-21 - Auf der republikanischen Ausstellung der Erzeugnisse von Kleinen Künstlern. 25 - Elgudsha Amaschukeli unter den ungarischen Bildhauern. 26-28 - Erzeugnisse von ungarischen Künstlern. Agamennon Makris - Komposition zum «Gedächtnismal in Mauthausen». Istwan Tori «Mädchenbildnis (Bronze)», Bildhauer Jene Keren, Schandor Kisch - «Verteidiger von Vita» (Ein Fragment), Jene Keren «Alegorie von Tachan» (Bronze). 29 - G. Mdiwani und Vittorio de Siccha. 30 - G. Mdiwani und Cesare Zavattini. 31-32 - Konzert von Nino Tschirakadse. 59 - Rusudan Nikoladse. 60 - Tamar,

Georg und Rusudan Nikoladses, 1904. 64 - Wl. Kandelaki auf der Ausstellung seiner Erzeugnisse. 65 - W. Tschankwetadse. 66-68 - W. Tschankwetadse in den Filmen «Mädchen vom jenseitigen Ufer», «Amoki», «Ziskara». 72 - Aus der Ausstellung zu Ehren der 50. Jahresfeier der georgischen SSR und der Kommunistischen Partei. I. Gudiaschwili - «die Verliebten». 76 - M. Thoidse - Gogis Portrait. 79 - M. Thoidse - «die Landschaft». 81-82 - Wandmalerei in der Kathedrale des heiligen Sabaoth. 84 - Aus der Ausstellung zu Ehren des 50. Jahrestages des georgischen Jugendverbandes. R. Thordia - «Junge Archäologen». 85 - Teilnehmer des Wortstreites bei der Beurteilung des Bühnenstückes «Keine Angst, Mutter!». 86 - Im Zuschauerraum. 87 - Ak. Gezadse. 112 - Wer ist der Meister und sein Objekt?

POLITISCH-GESELLSCHAFTLICHE, BELLETRISTISCHE
UND WISSENSCHAFTLICH-THEORETISCHE
MONATSSCHRIFT DES KULTURMINISTERIUMS
DER GEORGISCHEN SSR.

Chefredakteur - Othar Egadze, Redaktionskollegium - Sch. Amiranaschwili, G. Bandseladse, K. Gogodse, A. Mahschawariani, N. Uruschadze, D. Dshanelidse, W. Zulukidse.

ИНДЕКС

76177